Revista apare cu sprijinul
Academiei Române, din
Fondul Recurent al Donatorilor

■ *„Un popor nu se caracterizează atât prin oamenii mari, pe care îi are, ci mai ales prin felul în care îi recunoaşte şi îi stimează pe aceştia.”*
Friedrich Nietzsche

fondat în 1881

Contemporanul
ideea europeană

Director NICOLAE BREBAN

REVISTĂ NAŢIONALĂ de cultură, politică şi ştiinţă ANUL XXIX · NR. 3 (792) · MARTIE 2018

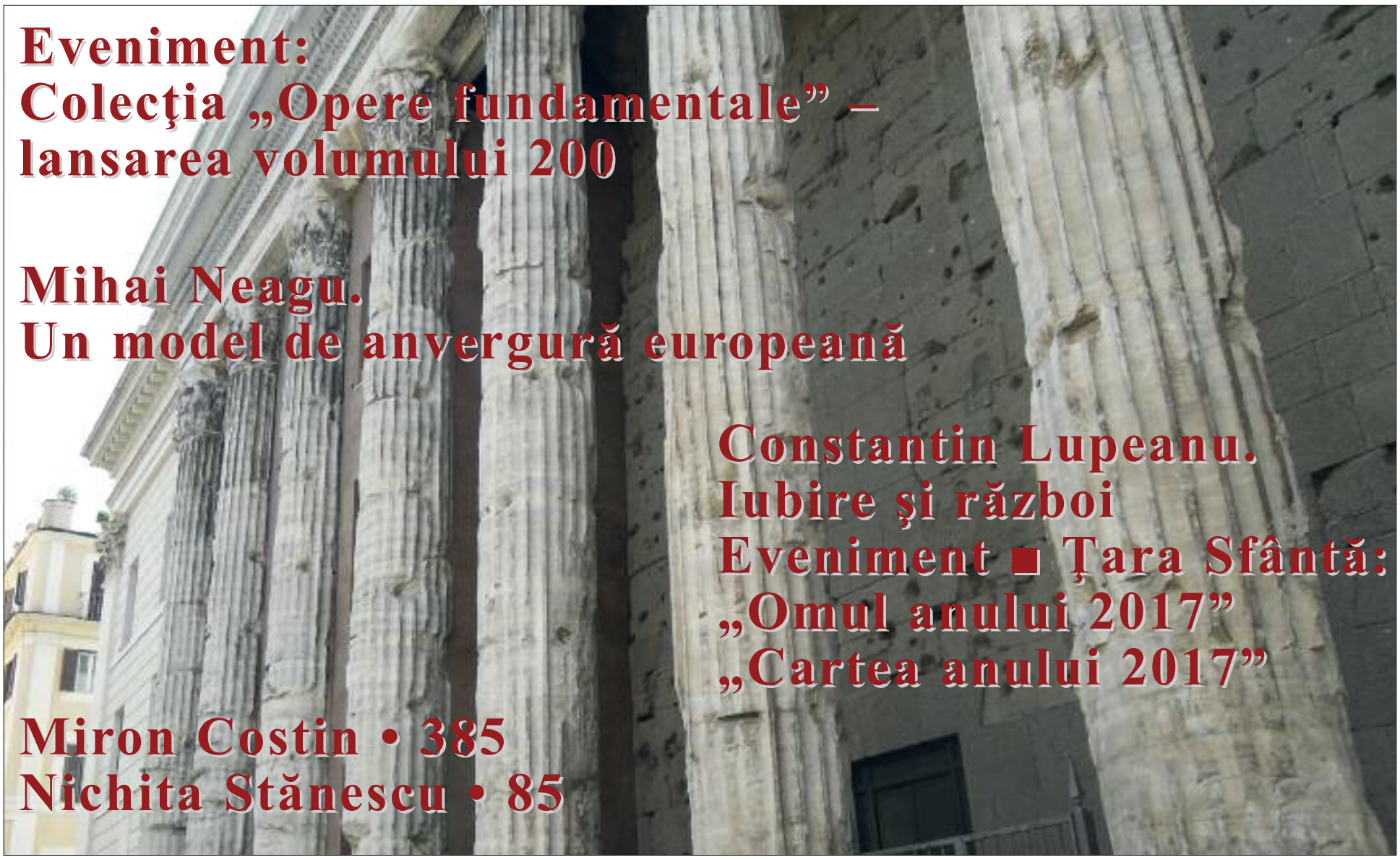

Eveniment: Colecţia „Opere fundamentale” – lansarea volumului 200

Mihai Neagu. Un model de anvergură europeană

Constantin Lupeanu. Iubire şi război

Eveniment ■ Ţara Sfântă: „Omul anului 2017” „Cartea anului 2017”

Miron Costin • 385

Nichita Stănescu • 85

■ **Nicolae Breban.** ***Adolescenţa mea***

■ **Răzvan Theodorescu. Ceva despre „naţionalism” la Centenar**
■ **Alexandru Surdu. Perioada străveche a gândirii fondatoare a filosofiei româneşti**
■ **Gheorghe Păun. Apelul de la Paris**

■ **Mircea Braga. Noul val – depoziţia din refugiu De la postmodern la postuman**
■ **Bogdan Creţu. Stiluri şi teme literare după 1990**
■ **Boris Marian. Levinas şi infinitul**

■ **Declaraţia de la Paris: O Europă în care să credem**
■ **Adrian Dinu Rachieru. Revoluţia stănescană**
■ **„Colaborarea ICR cu Academia Română va duce la consolidarea celor două instituţii”**

Editorial
NICOLAE BREBAN • ADOLESCENȚA MEA/ **3**
Polemice
BOGDAN CREȚU • STILURI ŞI TEME LITERARE DUPĂ 1990/ **4**
Lecții de istorie
MIRCEA PLATON • DESPRE DEMNITATEA ROMÂNEASCĂ/ **5**
Eseu
MARIAN VICTOR BUCIU • ION SIMUȚ ŞI LITERATURA SUBVERSIVĂ/ **6**
Cronica literară
ŞTEFAN BORBÉLY • MARIAN DOPCEA DESPRE I. NEGOIȚESCU/ **7**
Cronica literară
CONSTANTINA RAVECA BULEU • MOŞTENIREA LUI FABIAN/ **8**
Surâsul prințului Mîşkin
AURA CHRISTI • CUM IUBESC POEȚII. *NEBUNIA DĂRUITĂ DE ZEI*/ **9**
Marginalii
BORIS MARIAN • LEVINAS ŞI INFINITUL/ **10**
Cărți
IULIAN BOLDEA • PASIUNEA ADEVĂRULUI/ **11**
Con(texte)
MARIA-ANA TUPAN • POETUL LA SINE – PENTRU SINE/ **12**
Eseu filosofic
ANDREI MARGA • DIGITALIZARE ŞI DEMOCRAȚIE/ **13**
Polemice
RĂZVAN THEODORESCU • CEVA DESPRE „NAȚIONALISM" LA CENTENAR/ **14**
Eseu filosofic
ALEXANDRU SURDU • PERIOADA STRĂVECHE A GÂNDIRII FONDATOARE A FILOSOFIEI ROMÂNEŞTI/ **15**
Modele
MIHAI NEAGU • UN MODEL DE ANVERGURĂ EUROPEANĂ/ **16**
Polemice
GHEORGHE PĂUN • APELUL DE LA PARIS/ **17**
Declarația de la Paris
O Europă în care să credem
TRADUCERE DIN LIMBA ENGLEZĂ DE MARIA-ANA TUPAN/ **18**
Polemice
THEODOR CODREANU • DIN ȚARA *EMIGRANZILOR UNDE NI SUNT VISĂTORII*?/ **21**
Polemice
MIRCEA BRAGA • NOUL VAL – DEPOZIȚIA DIN REFUGIU DE LA POSTMODERN LA POSTUMAN/ **27**
Nichita Stănescu • 85
ADRIAN DINU RACHIERU • REVOLUȚIA STĂNESCIANĂ: POETICA RUPTURII/ **28**
Miron Costin • 385
CONSTANTIN COROIU • MIRON COSTIN, PRIMUL NOSTRU MARE CLASIC/ **29**
Corespondență din Italia
DANA OPRICA • LIMBA ROMÂNĂ/ **30**
Corespondență din Viena
HANS DAMA • FILOSOFI ROMÂNI AI SECOLULUI XX LA VIENA/ **30**
Eseu filosofic
VASILE MUSCĂ • TITU MAIORESCU ŞI FRIEDRICH NIETZSCHE/ **31**
Polemice
MAGDA URSACHE • FRUMOŞII ETNICIŞTI DIN LINIA ÎNTÂI/ **32**
Dintr-o haltă părăsită
CASSIAN MARIA SPIRIDON/ **32**
Nostalgia valorii
ALEXA VISARION • SĂ CREDEM... MIRACOLUL E VIU.../ **33**
Clubul Ideea Europeană
NICOLAE MAREŞ • *GLOSSA* ÎN LIMBA POLONĂ/ **34**
Film
CĂLIN CĂLIMAN • ALTE GLASURI, ALTE CHIPURI, O SEMNĂTURĂ: MARILENA ROTARU/ **35**
Corespondență din Canada
MIRCEA GHEORGHE. • O NEBUNIE FRUMOASĂ ŞI AMBIGUĂ A VIITORULUI: NEMURIREA/ **36**
Romane pe-un picior
CONSTANTIN LUPEANU • IUBIRE ŞI RĂZBOI/ **37**
Corespondență din SUA
ROXANA PAVNOTESCU • GRANDE FINALE/ **38**
Eveniment ■ Clubul Academicienilor
PREŞEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE: „COLABORAREA ICR CU ACADEMIA ROMÂNĂ VA DUCE LA CONSOLIDAREA CELOR DOUĂ INSTITUȚII"
„BRÂNCUŞI – DUCHAMP – MARTHE, ÎN INTIMITATEA ATELIERULUI DIN IMPASSE RONSIN"/ **39**
OSTROVUL ÎNVIERII DE AURA CHRISTI/ **39**

Contemporanul
Ideea europeană

Senatul Contemporanul:

Ştefan Borbély, Nicolae Breban, Aura Christi, Victor Ivanovici, Andrei Marga, Virgil Nemoianu, Basarab Nicolescu, Dumitru Radu Popescu, Eugen Simion, Ion Simuț, Eugen Uricaru

Aura Christi (redactor-şef)
Andrei Potlog
Carmen Dumitrescu
Mihaela David
Adrian Ionuț Preda
Florin Afloarei

Corespondenți din străinătate:
Emil Rațiu (Italia)
Philippe Palini (Franța)
Dana Oprica (Spania)

Rubrici:
Ştefan Borbély, Marian Victor Buciu, Constantina Raveca Buleu, Călin Căliman, Irina Ciobotaru, Bogdan Crețu, Constantin Cubleşan, Dana Duma, Boris Marian, Gelu Negrea, Adrian Dinu Rachieru, Maria-Ana Tupan, Magda Ursache

Vignetele rubricilor – Laura Poantă
Viziune grafică – Mircia Dumitrescu

Editor: Asociația Contemporanul
Cod fiscal: 26718854
Cont Lei: O61RNCB0072115479360001
BCR Filiala Sector 1 Bucureşti
ISSN print 1220-9864
ISSN online 1841-0685

Revista este înregistrată la Oficiul de Stat pentru Invenții şi Mărci (OSIM)

Adresa: Asociația Contemporanul
O. P. 22, C. P. 113, Sector 1, Bucureşti
Cod 014780
Tel./Fax: 021. 212 56 92
Tel.: 021. 310 66 18
Sediul central: Casa Academiei, Calea 13 Septembrie, nr. 13
Bucureşti, sector 5, 050711

Revista este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor şi Editurilor (ARPE)

E-mail: office@contemporanul.ro
www.contemporanul.ro

Contemporanul. Ideea Europeană are 40 de pagini
Unica responsabilitate a revistei *Contemporanul. Ideea Europeană* este de a publica opiniile, fie acestea cât de diverse, ale colaboratorilor ei. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text, conform Art. 205-206 Cod Penal, revine exclusiv autorilor

■ Număr ilustrat cu fotografii de Aura Christi (Roma)

Eveniment ■ Muzeul Național al Literaturii Române

Atelier „Compromis versus Creativitate", cu Maia Morgenstern şi Claudiu Istodor

Muzeul Național al Literaturii Române găzduieşte, timp de trei zile, între 5 şi 7 martie 2018, de la ora 10.00, la sediul din Str. Nicolae Crețulescu nr. 8, atelierul „Compromis versus Creativitate", coordonat de Maia Morgenstern şi Claudiu Istodor, dedicat elevilor şi studenților.

Doi actori se vor bate la propriu sau/şi la figurat ca personaje, arătând unde se poate ajunge când nu mai există argumente. Atelier sau ring de box? Folosirea textului ca pretext, subtext şi supratext. Felul în care mişcarea/ coregrafia slujeşte textul sau/ şi textul conduce la o anumită coregrafie. Ce înseamnă compromis? Ce înseamnă creativitate? Facem sau nu reclamă? Cei doi actori vor arăta felul în care lumea materială ne inundă conştiințele şi ne transformă idealurile în lăcomie şi rapacitate. Vor aduce în discuție nevoia firească a omului de puritate, împlinire spirituală şi profesională. Toate se transformă în sete, nevoie de confort, lux material. Vor face o incursiune în lumea artistică, lumea ideilor, a creativității. O lume promotoare a dreptății, adevărului, purității, nobleței.

Maia Morgenstern a fost repartizată la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț după terminarea Institutului de Artă Teatrală şi Cinematografică în 1985.

Notorietatea internațională a căpătat-o o dată cu rolul din „Balanța". Din 1988 a devenit actriță a Teatrului Evreiesc de Stat, jucând apoi pe scenele altor teatre din Capitală, ca Odeon şi Bulandra, în producții independente la Teatrul Luni şi Compania D'Aya, iar, din 1990, a primit să joace la Teatrul Național Bucureşti, şi a acceptat de câțiva ani provocarea de a prelua destinele Teatrului Evreiesc de Stat.

Stăpân absolut al vocii sale, al gestului sugestiv, al privirii pătrunzătoare, pe **Claudiu Istodor** nu ai cum să nu-l remarci. La Teatrul Mic, unde joacă de multă vreme, Claudiu Istodor e gata mereu să-şi pună talentul în slujba unor personaje vitrejite şi oropsite de autori, personaje pe care le scoate la lumină cu bravură, după ce şi-a ținuit dşmanii imaginari cu o spadă aidoma. Aplauze deloc imaginare îl răsplătesc de fiecare dată.

Atelierul este dedicat elevilor de liceu şi studenților care îşi doresc să afle mai multe despre lumea artistică, dar şi despre viață în general. Intrarea este liberă. Pentru a vă înscrie, vă rugăm să ne trimiteți un e-mail pe adresa gabriela.toma.ed@gmail.com sau un SMS pe numărul de telefon 0736.598.451, în care să menționați numele, prenumele şi ziua/ zilele în care doriți să fiți prezenți.

Apel
pentru salvarea culturii române VII
semnat de 900 de personalități din România, Israel, SUA, Franța, Germania, Irlanda, Republica Moldova etc.
Pentru informații – accesați www.ideeaeuropeana.ro (click revista contemporanul)

■ În preajma Centenarului Marii Uniri (1918-2018)
Mari scriitori români – criminali de război?!
Apel pentru Mircea Vulcănescu
semnat de peste 200 de personalități
Pentru informații – accesați http://www.contemporanul.ro/noutati-editoriale/apel-pentru-mircea-vulcanescu-mari-scriitori-romani-criminali-de-razboi.html şi http://www.cotidianul.ro/mari-scriitori-romani-criminali-de-razboi-303385/
peste 24.000 de vizualizări

■ *Editorial*

Nicolae Breban
Adolescenţa mea

Dacă aşa cum cred eu, ceea ce numim tinerețe sau adolescență este şi va rămâne unul din episoadele cele mai dramatice, poate mai fertile, dar cu siguranță, cele mai *vii* ale existenței, atunci, aşa cum se întâmplă cu marile evenimente ale unei vieți umane, ea, adolescența, sau cum vreți s-o numiți, nu va putea fi niciodată înțeleasă până la capăt

Târziu, foarte târziu am înțeles de ce mă fixează, de ce insist atât asupra a ceea ce alții ar putea numi adolescența mea, motivul sau motivele care mă fac să încerc s-o înțeleg, ba chiar s-o şi revizitez sub atâtea unghiuri, culori, încărcată mereu de alte şi alte amănunte, uneori însă aceleaşi, obositoare, ca într-un coşmar din care nu te poți trezi. Târziu – dar ce înseamnă târziu?! – aveam 20 de ani când mi-a căzut în mână traducerea primelor două volume din marea carte a lui Marcel Proust *În căutarea timpului pierdut*, în splendida versiune a lui Radu Cioculescu (fratele marelui critic Şerban Cioculescu care urma, în toamna lui '65, în calitatea sa de redactor-şef al lunarului extrem de prestigios *Viața Românească* să conducă o masă rotundă care va lansa primul meu roman, *Francisca*!). Mă aflam în acceleratul Timişoara-Bucureşti, paralizat şi uimit până aproape de disperare de un atac fudroaiant de reumatism poliarticular acut şi țin bine minte volumul lui Proust pe care îl citeam, încă extrem de intrigat de factura acestui roman. Dar ar fi o eroare să spun că am înțeles, la această primă lectură a acestei scrieri atât de originale ce a rămas un fel de mister chiar şi până azi că atunci, cu ajutorul cărții lui Proust mi-am înțeles eu însumi acel *le désarroi*, zăpăceala, fascinația şi neîncrederea mea în fața propriei mele epoci dramatice trăite, numită în general adolescență. Deşi Proust asta face, el descrie exact reflexul meu de *ne-încredere în propria memorie* atunci când revine obsesiv şi cu o anume insistență care unora li s-o fi părut pură imbecilitate sau, mai ştii, incapacitate creatoare, repetarea, insistența asupra mereu aceleiaşi scene, a figurii aceluiaşi personaj privit din exact acelaşi unghi – tânărul şi sagacele june al Parisului, André Gide a pățit-o, de altfel, pe pielea lui, atunci, în anii douăzeci ai secolului trecut, când editura Grasset sau Gallimard i-au dat spre referat aceste prime două volume în manuscris din *À la recherche...,* de care vorbesc, şi el le-a aruncat disprețuitor cu verdictul „*ennuyeux et prolix*"!

Proust în maniera sa de a redescrie sau de a redesena un peisaj sau un personaj contrazice arta multor mari creatori europeni care, atunci când revin asupra unei scene sau asupra unei figuri interesante a cărții, adaugă mereu alte amănunte, alte note de comportament sau de ideație, în aşa fel încât lectorul să aibă impresia că lucrurile se mişcă şi că el află dacă nu noi amănunte despre aceste scene sau figuri, oricum le completează, le fac mai complexe, poate mai vii. Marcel Proust acționează însă cu totul altfel, el nu descrie un personaj în mişcare sau mai complex sau un peisaj văzut şi vizitat sub un alt unghi, în alte culori, etc., ci, ca un fel de ciudat „imbecil", sau „retardat", autorul nostru care şi azi dă nu puțină bătaie de cap multor lectori sagace sau perspicace cărora li se pare că au înțeles odată pentru totdeauna arta descrierii şi a tipologiei în roman – da, Proust priveşte şi se apleacă cu o anume stranie fixitate asupra scenelor şi personajelor de care vorbeşte şi la care revine, de parcă ar privi nu un film în derulare, ci mereu aceeaşi şi aceeaşi încremenită fotografie! Până când ea însăşi, fotografia, începe să prindă forme halucinatorii, începe ea să se mişte, dar e fals – lectorul este acela care devine *epic*, el începe să se mişte, dar cu senzația pe care o are un călător care se află într-un tren accelerat, într-un vagon pullman, care se pune insesizabil în mişcare, dar tu, care stai nemişcat în fotoliu ți se pare nu că vagonul se mişcă, ci cumva, obiectele din jur şi poate nici aceasta, ci că trăieşti câteva lungi secunde cu o ciudată senzație de plutire, un fel de levitație asemănătoare poate unui corp în spațiul cosmic.

Nu pretind că am surprins în totalitate sau în esența sa procedeul epic sau tipologic al autorului francez care a dat şi dă încă atâta bătaie de cap, mărturisită sau nu, lectorilor grăbiți ai secolului care s-a scurs de când s-a lansat în lume pachebotul uriaş şi fantomatic numit *În căutarea...*; o cantitate impresionantă de false confesiuni, de false memorii ale personajului care, deşi poartă acelaşi nume ca al autorului, Marcel, rămâne un bizar necunoscut şi încărcat de mister până la ultima pagină. Dar eu, mai târziu, am găsit prin textul marelui Francez o oarecare legitimitate asupra propriei mele neîncrederi în existența a ceea ce eu însumi, dar şi alții, numeroşi din preajma mea au numit adolescența tinerelului care am fost. Înainte însă de a mi se părea că percep o vedenie când mă aplec sau când mă aplecam asupra acelei perioade care, bineînțeles, oricui i se pare când aproape, când departe! – eu am descris-o ca pe un fel de labirint. Dar se înțelege, unul fără nici o ieşire şi, probababil, în absența totală a monstrului, a Minotaurului. Sau... poate că nu?!...

Sau, mai ştii, poate că preocuparea mea excesivă, obstinată până la manie asupra propriei mele pubertăți şi a pubertății ca unic fenomen, a investit-o pe aceasta cu calități într-adevăr monstruoase, capabilă, adică să fagociteze tot ce a urmat, adolescența inclusă! Deoarece se pare că noi, umanii, cu precădere în prima treime a existenței, când suntem certamente mai vii, mai permeabili sau mai flămânzi şi, în acelaşi timp, mai nesiguri de propria existență, trăim, parcurgem un şir de fenomene pe care doar în parte le înțelegem, sau deloc, şi atunci ne grăbim să le dăm false nume şi total aberante semnificații, voind de a le face să semene cu ceea ce au mai trăit şi alții sau cu reflexul oarecum laş, *poseur*, de a le amesteca cu sedimente din diverse lecturi. S-ar zice că propria noastră existență, atunci, până la limita deceniului al patrulea, la granița celor treizeci de ani, nu are încă suficient credit în fața noastră, a *ochilor minții* sau în fața acelei *cutii prodigioase a memoriei,* încât să ne mărginim la propria noastră judecată când e vorba s-o retrăim, s-o înțelegem. Şi atunci, prinşi de un fel de panică, recurgem la clişee, falsificăm cu mai mult sau mai puțină dexteritate această porțiune de existență care, se ştie, ascunde cele mai multe întrebări, catastrofe sau victorii neînțelese în traversarea grăbită pe care o face adolescentul sau poate în graba sa de a părăsi ceea ce numim copilărie şi de a se afunda cât mai repede, cât mai decis în hățişul sau, dacă vreți, în pădurea stufoasă şi amplă a maturității. (Dacă au acest curaj, nu puțini adolescenți au un recul sinucigaş, ca o formă de protest sau de refuz în fața cinismului existențial care-i aşteaptă!)

Poate doar cei care au norocul de a ajunge la senectute – e cazul meu! – şi îşi mai păstrează o anume forță şi limpiditate a lucidității, reaplecându-se peste acele teritorii, totuşi, vii, ce ne par uneori atât de depărtate, să fie capabili să le vadă şi să le contemple cu o anume claritate pentru întâia oară. Şi să încerce să *le* înțeleagă, adică să se înțeleagă pe sine, să cadă, cum s-ar zice, în *capcana înțelegerii*. Dacă aşa cum cred eu, ceea ce numim tinerețe sau adolescență este şi va rămâne unul din episoadele cele mai dramatice, poate mai fertile, dar cu siguranță, cele mai *vii* ale existenței, atunci, aşa cum se întâmplă cu marile evenimente ale unei vieți umane, ea, adolescența, sau cum vreți s-o numiți, nu va putea fi niciodată înțeleasă până la capăt. Din cauza limitei noastre psihice sau, mai ştii, pentru că ea nu are un capăt. Sau, ca să fiu conscvent cu propria mea alegație, poate pur şi simplu pentru că *ea* nu a existat vreodată. Şi eu, tinerelul care am fost, împreună cu alte sute şi mii de alți tinerei am imitat, probabil, nu numai o vârstă, dar şi o psihologie, am jucat, ca un actor, subit şi cu o surprinzătoare îndemânare, un rol pentru a salva aparențele.

Cum aminteam mai sus, în '52, şefa secretariatului de la Litere ne-a aruncat în față, mie şi tatălui meu, actele mele de înscriere, trimițându-ne generos, la Facultatea de Piscicultură. Aş fi putut fi coleg atunci cu Matei Călinescu şi Nichita Stănescu care în acelaşi an au fost „admişi la admitere", aşa se spunea atunci! Cum, încă o dată o aminteam, furios şi curios în acelaşi timp de acest „nou stat al oamenilor muncii", am alergat cu vreo două tramvaie, de la mine, de la Lemetru, strada Nerva Traian, cu linia lui 25, prin piața Muncii, fostă Vergului, la marile uzine *Malaxa*, alias *23 August* şi *Republica*. Voiam ucenic strungar, dar nu se primeau decât ucenici sudură electrică şi speriat că-mi stric ochii şi plictisit de munca puțin cam grosieră la marile rame de vagoane din hala de boghiuri, mi-au trebuit câteva luni bune să-l conving pe nea Petrică Naum, mândru albanez de felul lui, de a mă primi la maşina lui, instalată în micul atelier *Aparataj C.F.*, lângă marea hală a Sculăriei, unde se activau la maşinile lor, domni cu ochelari şi în halate albe, aristocrația fabricii.

Urmam după-amiezile cursurile Şcolii profesionale din cadrul uzinei pe care am absolvit-o după câteva luni, primind carnetul roşu de *lucrător, strungar-fier*. Dar acel an, toamna, iarna şi primăvara lui '52-'53, au fost şi botezul, aventura, poate evenimentul major şi prim al... îndrăgostirii mele.

La Lugoj, spre finele anului patruzeci soseau cu regularitate câțiva indivizi, inşi licențiați unii dintre ei, echipați cu geamantane speciale din lemn, căptuşite cu tablă şi cu care transportau în Capitală prețiosul ulei de floarea-soarelui pe care îl producea „uleinița popilor" cum se mai chema ea în modestul cartier al olarilor şi pentru care mii şi mii de cetățeni făceau cozi cartelate ore în şir. Contrabandă cu ulei, deci, erau primii ani ai Revoluției când înflorise contrabanda alimentară, textilă, monetară, etc., – ne aflam la câteva luni de la marea Stabilizare, actul prin care noul stat comunist a ştiut să-i pauperizeze pe mii şi sute de mii de cetățeni care dețineau valori mari monetare, schimbând brutal moneda şi neacceptând decât o limită drastică, mizeră, de schimb. Cei care încă nu se aflau în câmpul muncii, o mulțime, au trebuit să arunce saci, mulți saci cu bani şi să înceapă lungul convoi al plasării unor obiecte personale, disparate, unele mai mult sau mai puțin valoroase, tacâmuri, porțelanuri, mobile sau tablouri, pe la anticariate sau talciocuri, pentru a putea rezista. Granițele erau închise ferm de câțiva ani, „noua eră" se începea hotărât şi clamând un ciudat şi crispat entuziasm al *Noului* şi al *Progresului*, importate ambele din Răsăritul bolşevic, se pornea experimentul radical al izolării şi modificării structurale nu numai al unui stat mare, național, dar şi încercarea brutală de a schimba drastic, cu orice mijloace, opiniile, memoria istorică, valorile, ceea ce mai târziu s-a numit „spălarea creierului". ❐

■ Fragment din vol. *Viața mea*, Editura Polirom, 2017

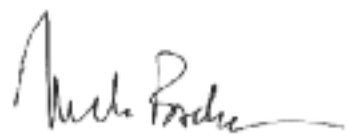

Semnal editorial

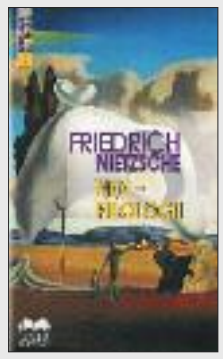

Friedrich Nietzsche
Noi – filologii

Traducere, studiu introductiv şi note de Vasile Muscă

Treptat însă, literatura pierde teren. Ficțiunea în sine nu mai are căutare. Cele mai mari succese editoriale ale anilor '90 sunt cărțile autobiografice, memoriile sau jurnalele scriitorilor interbelici, martori ai unei lumi drastic controlate şi instrumentalizate ideologic în timpul comunismului

Bogdan Creţu
Stiluri şi teme literare după 1990

Anul 1989 deschide, în mod evident, o nouă etapă a literaturii române. În primul rând, ea scapă de sub controlul ideologic al partidului unic. Câmpul literar se modifică total. Dincolo de polemicile şi de tonul din ce în ce mai virulent al discuțiilor din presa literară, principala problemă a literaturii române este că trebuie să îşi reinventeze strategiile discursive. Înainte de 1989, literatura avea succesul asigurat dacă reuşea să fie sau măcar să pară subversivă. Ea avea cititorul asigurat şi conta pe o lectură complice, uneori chiar imaginativă, care era pregătită să detecteze sau chiar să inventeze apropoul politic, limbajul esopic. Orice mică sugestie critică la adresa regimului era resimțită ca o mare victorie, ca o compensație, ca un gest de frondă. Imediat după revoluția din 1989, lectura nu s-a mai practicat împotriva unei interdicții. Vechile texte, elaborate într-o anumită paradigmă şi mizând pe un anumit tip de receptare au fost puse în situația de a face față altor aşteptări, altor tensiuni şi, implicit, altui cod de lectură. Aşa se explică fie tăcerea, fie alunecarea într-un con de umbră a scriitorilor care nu şi-au adaptat temele şi stilul la specificul noii comunități de lectură, oricum mult diminuate față de cea de dinainte de 1989: Augustin Buzura, D.R. Popescu, Fănuş Neagu, Mircea Dinescu ş.a.

Stilurile literare şi temele care mai atrag cititori sunt fundamental influențate de acest nou tip de lectură. În prima parte a deceniului al zecelea, cititorul caută în cărți adevărul până atunci interzis. Cum înainte de 1989 vâna acest adevăr, fie şi doar insinuat, în ficțiune, acum îşi cere satisfăcută pornirea anticomunistă: el vrea să afle adevărul, cât mai hidos, despre perioada din care abia a ieşit. Lectura este revendicativă sau caută să acopere spațiile albe ale cunoaşterii trecutului recent. Au succes parabole antitotalitare precum *Adio, Europa!*, romanul de sertar al lui I. D. Sîrbu, *Biserica neagră*, antiutopia lui A. E. Baconsky, *Ultimul mesager*, al lui Bujor Nedelcovici, care abia acum pot fi publicate. Un prozator, Alexandru Ecovoiu, se specializează în astfel de romane: *Saludos*, *Stațiunea*, *Ordinea* sunt distopii; după ce genul cade în desuetudine, şi autorul îşi diminează ritmul aparițiilor. Mare interes stârnesc operele şi autorii până nu de mult interzişi: acum are loc recuperarea entuziastă a literaturii exilului (E.M. Cioran, Mircea Eliade, Paul Goma, Vintilă Horia, Constantin Virgil Gheorghiu etc.). Încep să circule şi cărțile scriitorilor din Basarabia şi treptat are loc o sincronizare a literaturii de dincolo de Prut cu cea din România. Toate aceste fenomene reprezintă tot atâtea atentate la canonul estetic al literaturii din timpul comunismului, aşa cum fusese el constituit de critica literară.

Treptat însă, literatura pierde teren. Ficțiunea în sine nu mai are căutare. Cele mai mari succese editoriale ale anilor '90 sunt cărțile autobiografice, memoriile sau jurnalele scriitorilor interbelici, martori ai unei lumi drastic controlate şi instrumentalizate ideologic în timpul comunismului (Mihail Sebastian, Alice Voinescu, Petre Pandrea, Jeni Acterian etc.). Literatura spațiului concentraționar (Lena Constante, Ion Ioanid, N. Steinhardt, Anița Nadriş-Cudla, Marcel Petrişor etc.) reprezintă un adevărat fenomen editorial. Literatura propriu-zisă mai interesează în măsura în care reuşeşte să fie un bun instrument al memoriei culturale. Esteticul devine un criteriu din ce în ce mai puțin luat în considerare, fiindu-i preferat eticul. Sau, cum formulează Monica Lovinescu, *est-eticul*.

În acest context deloc favorabil, literatura pare izolată, dar îşi caută propriile teme şi stiluri, pe măsura aşteptărilor cărora trebuie să le facă față. Prima constatare care priveşte stilul, fie că e vorba de poezie sau de proză (dar fenomenul este similar şi în cinematografie sau în teatru) este dezinhibarea limbajului. Tot ceea ce fusese interzis în timpul comunismului devine modă acum. În primul rând, se suspendă un tabu, acela al sexualității explicite, pe care doar puțini scriitori consacrați îndrăzniseră să îl încalce înainte de 1989, deşi niciodată la nivel lexical (Marin Preda, Nicolae Breban). Şocul este unul moral, nu unul estetic. Scriitori precum Mihail Gălățanu, în poezie sau Radu Aldulescu, în proză, apoi autorii foarte tineri debutați după 2000, precum Elena Vlădăreanu, Marius Ianuş, Ionuț Chiva, Adrian Schiop, Ioana Baețica, Ioana Bradea experimentează în special în zona limbajului dezinhibat, fără nici o reținere lexicală. Şi tematic, şi stilistic, literatura română de după 1989 se resimte, iar cititorul este zdruncinat din vechile sale cutume. Are loc o ruptură între „literatura nouă" şi cea „veche", care ține cu dinții de formula estetizantă; se creează şi un clivaj la nivelul receptării, criticii „vechi" nu mai susțin noul val de scriitori, pe care îi acuză otova de pornografie, de lipsă a pudorii, iar critica nouă se rupe de tipul de literatură practicat de generațiile anterioare şi, mai ales, nu mai fetişizează esteticul.

Treptat, literatura îşi recuperează firescul, chiar dacă va rămâne un discurs cu un impact social diminuat. În anii '90, o nouă generație caută să îşi propună identitatea, rupându-se în special de cea a anilor '80, a postmodernştilor, textualiştilor, experimentaliştilor. Cristian Popescu, Ioan Es. Pop, Daniel Bănulescu, Lucian Vasilescu, Mihail Gălățanu, Iustin Panța, O. Nimigean, Simona Popescu, Andrei Bodiu, Nicolae Coande concep poezia ca discurs visceral, punând accentul pe angajamentul ei existențial, nu pe valoarea ei de artefact cultural. În realitate, sunt multe lucruri care îi leagă de poetica optzeciştilor, printre care biografismul şi scanarea cotidianului. Aşa-numita „generație 2000" îşi face cunoscută fronda prin câteva manifeste vehemente. E vorba de prima generație de scriitori care nu s-au format în timpul comunismului. O primă grupare, a fracturiştilor, alcătuită din Marius Ianuş, Dumitru Crudu, Ruxandra Novac, Domnica Drumea caută să plaseze poezia în profundă continuitate a vieții. Sunt autenticişti a căror frondă aminteşte de poezia postavangardistă sau de cea a beatnicilor (pentru unii, un model asumat). Alți poeți, precum Dan Sociu, T.S. Khasis, V. Leac, Constantin Acosmei, practică un mizerabilism cu intarsii intertextuale. Minimalismul, autenticismul, personismul (după modelul lui Frank O'Hara) dau tonul poeziei care se scrie în anii 2000. Câțiva autori sunt fantezişti, vizionari, estetizanți, livreşti sau combină toate aceste formule: Dan Coman, Claudiu Komartin, Radu Vancu, Ştefan Manasia. Poezia şi-a schimbat fundamental stilistica, fiind colocvială, dezinhibată, şi-a simplificat retorica, orientându-se spre literalitate şi caută să transfigureze experiența directă, să fie o fişă clinică. Este poezia unei genrații deprimate, care suferă de ceea ce o poetă (Ruxandra Novac) numeşte „răul de România".

După dominația scrierilor memorialistice, s-a petrecut în anii 2000 ceea ce Ion Simuț numeşte „reabilitarea ficțiunii". Este evident că o temă majoră a romanului de după 1990 a fost lumea comunistă: Radu Aldulescu în *Istoria eroilor unui ținut de verdeață şi răcoare* (1997), Mircea Cărtărescu, în ultimul volum al trilogiei *Orbitor* (2007), Filip Florian, în *Degete mici* (2005), Dan Lungu, în *Sunt o babă comunistă* (2007), Gabriela Adameşteanu, în *Provizorat* (2010), Lucian Dan Teodorovici, în *Matei Brunul* (2011), Radu Pavel Gheo, în romanele *Noapte bună, copii!* (2010) şi *Disco Titanic* (2016), Bogdan Suceavă, în *Noaptea când cineva a murit pentru tine* (2010) sau Nicolae Breban, în *Singura cale* (2011) şi *Jocul şi fuga* (2015) îşi plasează personajele în lumea totalitară, punându-le, adesea în situații-limită. Treptat, când reuşeşte să se elibereze de discursul anticomunist obligatoriu în anii '90, literatura caută să participe la efortul colectiv de înțelegere a unui fenomen complex, fără să mai comită eroarea de a-l judeca moral, de a-l clasa într-o categorie a vinovăției.

Există însă şi cărți atipice, poate cele mai bune dintre cele apărute în literatura de după 1990. Trilogia *Orbitor* (1996-2007) şi masivul roman *Solenoid* (2015) sunt de departe titlurile cu cel mai mare succes, Mircea Cărtărescu fiind un scriitor extrem de cunoscut, dar şi de contestat. Vizionarismul lor, amestecul de fantastic şi de realism, de autobiografie şi ficțiune, poezia lor, dar şi performanța stilistică le transformă în titluri obigatorii. *Muzici şi faze* (2000), de Ovidiu Verdeş, este romanul unei generații, mărturia unui adolescent al anilor 70, pentru care muzia rock a însemnat libertatea; *Teodosie cel Mic* (2006), de Răzvan Rădulescu este un *fantasy* primit bine într-un moment când nu explodase încă moda genului; *Cine adoarme ultimul* (2007), de Bogdan Popescu, e un roman care amestecă, tematic şi stilistic, realismul cu realismul magic. Romanul lui O. Nimigean, *Rădăcina de bucsau* (2010) este povestea unui Iov contemporan, cartea inițierii unui fiu care îşi asumă sarcina delicată a salvării vieții mamei bolnave.

Literatura română de după 1990 s-a normalizat începând cu anii 2000, după ce a consumat momente de criză, de furie anticomunistă, de teribilism, de mimetism. După ce a experimentat toate registrele stilistice posibile, insistând la început asupra celor interzise în timpul comunismului, după ce a vânat autenticismul, după ce a denunțat, în poezie ca şi în proză, literaturizarea ca filtru de falsificare a realității, cultivând literalitatea, diversificarea formulelor a devenit semnul cel mai clar de maturizare, de intrare într-o etapă perfect sincronizată cu ceea ce se scrie în Occident. ❐

■ *Lecţii de istorie*

Mircea Platon

Despre istoria demnităţii româneşti

Unul dintre avantajele reale ale României monarhice față de cea de acum e faptul că țara era reprezentată în fața străinilor de boierime. Pictorii, arhitecții, scriitorii care se perindau pe la Curtea Regală sau pe la conacele boierilor veneau să lucreze pentru nobilime. Nu veneau la noi de sus în jos, cum vin nu doar corporațiile, ci şi cel din urmă conțopist al Marelui Licurici de azi, ci veneau de jos în sus

Din perspectiva paginilor dedicate de Gabriel Badea-Păun Regilor şi Reginelor României şi modului în care au înțeles să construiască un sistem complex de reprezentări ale României sau ale dinastiei domnitoare – să nu uităm că Regina Elisabeta şi Regina Maria au fost şi scriitoare nu lipsite de talent şi cu succes la public –, e uluitor cât de bine s-a lipit de memoria colectivă imaginea de monarhie *Biedermeier*, de un romantism îmblânzit (ca să mă gândesc la Virgil Nemoianu), familist/ mic-burgheză a lui Carol I şi a Elisabetei, o regină ale cărei criterii estetice erau de un cald, binefăcător convenționalism. Astfel, după ce a primit în dar de la Elena Bibescu o foarte frumoasă vază din sticlă stratificată reprezentând o floare de colț în peisaj de munte şi inscripționată cu un panseu al Reginei Elisabeta („Les pensées ne valent que selon le silence d'ou elles montent"/„Gândurile valorează cât tăcerea din care se iscă"), Elisabeta i-a scris mai întâi Elenei Bibescu pentru a-i mulțumi pentru „micul ghețar care luminează toată încăperea" şi apoi, la 14 februarie 1899, lui Gallé. În scrisoarea către Gallé, Elisabeta îşi declară admirația totală față de modul în care artistul francez intuieşte natura. Bănuindu-l un suflet pereche, Elisabeta se dedă efuziunilor literar-artistice pornind de la frumusețea prozei lui Lamartine, în care era „adâncită" în acel moment, şi ajungând la o critică severă a lui D'Annunzio în a cărui proză Elisabeta detestă căutarea „nesănătosului", a excepționalismului bolnăvicios. Teoria estetică a Elisabetei e una domestică, descriind un arc de cerc între scara umană a căminului şi emoțiilor stârnite de ființele şi lucrurile mici, umile, şi un romantism pios de şcoală germană sudică, mai degrabă de tipul suab al lui Ludwig Uhland decât de tip Berlin sau Jena: „Nu găsesc că artistul este destinat a fi doar o glindă a ceea ce îl înconjoară din întâmplare, ci că el are dreptul să îşi aleagă societatea, aşa precum o stăpână a unei case care nu lasă pe toată lumea să intre la ea, căreia nu-i place să i se murdărească vestibulul sau să i se aducă un miros urât în camera sa! Va fi mereu o enigmă de nepătruns pentru noi de ce Dumnezeu permite atât de mult rău, atât de multă mizerie şi oroare pe pământ, dar pentru că nu putem face nimic contra lor, exceptând doar opunerea frumosului la tot acest rău, de ce să-l mai arătăm încă o dată în ceea ce trebuie să fie un obiect de artă! Aceste scrieri mi se par ca nişte coloane strâmbe în mijlocul unei biserici sau al unui templu grec. Natura a produs şi ea cocoşați, dar nu găseşte plăcere în perpetuarea lor [...] N-am înțeles încă frumusețea formei şi a gândului, şi trebuie deja să o contorsionăm pentru a o face interesantă! Un medic mi-a adus o carte în patru volume, cu cele mai oribile desene ale celor mai înfricoşătoare boli, şi am privit-o cu mare interes, până ce am simțit că mi se strânge inima. Ei bine, există cărți în zilele noastre care sunt mai dezgustătoare decât cele mai oribile cărți de medicină, şi nu le cred la fel de folositoare, pentru că nu vă învață cum să vindecați. L-am întrebat pe medic de mai multe ori: Dar cum se vindecă aceasta? Tăind-o! Atunci tăiați din scrierile voastre ceea ce nu poate vindeca, pentru că întristați fără să ajutați şi chiar învățați lucruri care rămăseseră, din fericire, ignorate! Fiecare frumusețe relevată este un imn de recunoştință adus Creatorului, şi fiecare urâțenie pe care o reprezentăm este un păcat, pentru că o perpetuăm dincolo de intenția celui care a tolerat-o!" (*Mecena şi comanditari*, 50-51). Estetica Reginei Elisabeta îmbina, aşadar, romantismul minor cu chirurgia neoclasică, dar rămâne expresia umanismului binefăcător al unui monarh care nu se putea deda experimentelor catartice, trebuind să lucreze pentru amplificarea razei de lumină din jurul Tronului. „Pozele" pe care le aborda Elisabeta, în cadrul unei scenografii complexe, de efect – care combina lumina vitraliilor căzând pe costumul național al doamnelor de companie aşezate în jurul Reginei care cânta la orgă sau citea un volum de Lamartine în momentul în care vreo celebritate străină precum scriitorul francez Pierre Loti era admisă la Curte – ne indică modalități sofisticate de elaborare a imaginii publice. Punerile în scenă ale Elisabetei reuşeau să impresioneze vizitatorii şi să şteargă impresia de dinastie marginală a unei țări barbare pe care o nutreau unii dintre străinii care ajungeau în Bucureşti.

Profund pasionată de muzică, Elisabeta fusese, în tinerețe, eleva Clarei Schumann, căreia îi păstra o adâncă venerație (*De la Palatul Domnesc*, 60). Îmbinarea gustului literar cu cel muzical şi plastic o făcea uneori să caute şi să creadă că a găsit artistul complet. Elisabetei nu îi plăcea Wagner, pe care îl găsea „prea senzual şi tulburător", dar îl supralicita pe pictorul J.-J.-A. Lecomte de Nouÿ pe care îl credea capabil nu doar să picteze, ci şi să interpreteze pe toate vocile masculine (tenor, bariton, bas) partiturile complete ale capodoperelor dramei lirice. Viitoarea regină Maria nota mai târziu în *Povestea vieții mele* cum Elisabeta le cerea tuturor celor din jurul ei să se extazieze împreună cu ea în fața francezului: „La un moment dat, luase sub aripa ei ocrotitoare un francez, destul de bătrâior, în care avea impresia că descoperise un geniu muzical, deşi el era pictor de meserie. Ea ne asigura că ştie pe dinafară toate operele, ba chiar că ar putea interpreta toate rolurile, deopotrivă pe cele de tenor, de bariton sau de bas. *Aunty*, deşi ea însăşi o bună muziciană şi o artistă veritabilă, ne invita să-l ascultăm pe acest individ încrezut, care gângurea sau urla pe toate tonurile posibile. Cuprinsă de un entuziasm sincer, ea vedea în acest om de nimic o ființă genială. Îl asculta cu mâinile împreunate, căzută în extaz, în vreme ce noi uneori trebuia să ieşim din odaie ca să nu izbucnim în râs" (citat în *De la Palatul Domnesc*, 61). Dilettantismul Elisabetei a făcut-o însă să-l ia sub aripa ei şi pe micul George Enescu, de exemplu. Enescu i-a păstrat reginei o amintire şi o gratitudine de neşters şi a subliniat până târziu, în 1943, că Elisabeta era un temperament generos, care „disprețuia pompa şi tot ce era practic şi interesat" (citat în *De la Palatul Domnesc*, 61).

Ritmul modernizării era cel al mersului la trap într-o trăsură cu suspensii bune. De experimentele cathartice se va ocupa istoria care a făcut ca, de exemplu, după cum arată Badea-Păun, din cele cinci vaze comandate de Elisabeta lui Gallé (trei *Făclii*, o *Cupă de miere*, şi o *Carmen* Sylva; mai exista şi o *Musa Paradisiaca* din 1895 în colecțiile regale), să nu mai existe acum decât două (una la Bucureşti şi una la Tokyo), celelalte fiind distruse în bombardamentele din al Doilea Război Mondial sau pierdute pe parcursul comunizării României (poate şi al decomunizării ei?) (*Mecena şi comanditari*, 45-46).

O soartă la fel de vitregă au avut şi manuscrisele reginei Elisabeta, care au ars în decembrie 1989, şi Palatul Regal, care a trecut printr-o lungă serie de fericite renovări şi expandări punctată de incendii (1926), bombardamente (americanii la 4 aprilie 1944 au distrus corpul de gardă, germanii la 23-26 august 1944 au țintit să distrugă sala Tronului) şi o naționalizare comunistă care a dus la dispariția sau transformarea anumitor piese de mobilier în decoruri la Buftea. Cine a vizitat Palatul Regal din Bucureşti nu poate să nu fie impresionat de modul în care, prin numeroasele picturi cu subiecte naționale sau geografice (Dunărea, Nistrul, Tisa, Dobrogea) semnate de mai toți pictorii mari ai epocii (*De la Palatul Domnesc*, 82, n. 4), îmbinate cu elemente arhitecturale curente atunci (stilul Art Deco), dar şi cu reminiscențe britanice, regii României au ştiut să dea expresie arhitecturală modern-națională suveranității monarhice a dinastiei domnitoare. Față de România lipsită de majestate de acum, a cărei expresie e proto-mallul Casei Poporului, zveltețea cu care suveranii României au ştiut să îmbine stilurile artistic-arhitecturale internaționale curente în epoca lor (de la neoclasicismul lui Napoleon III, la neogoticul englezesc sau german, la Art Deco) cu subiectele naționale ale impresioniştilor români şi cu arhitectura neorom âneasc ă e impresionant. Şi totul, după cum arată Badea-Păun, era executat de artişti sau meşteri renumiți, români sau străini, la calitate înaltă. Era, pe drept cuvânt, o Românie de o trăinicie veşnică.

Volumele lui Gabriel Badea-Păun dau pe dinafară de materiale de arhivă. Există, în demersul istoricului, şi o pasiune de „anticar", de colecționar, pentru tot ce ascund arhivele, anticariatele bune sau casele de licitații. Multe din imaginile care îi ilustrează cărțile provin din colecția lui Badea-Păun, care, după câte îmi dau seama, a cheltuit nu puțin pentru achiziționarea de cărți, stampe, fotografii şi alte documente vechi. E un tip de demers care mă entuziasmează pentru că îmi aminteşte de modul de implicare în construcția culturală a României pe care îl practicau elitele boiereşti şi intelectuale din secolul al XIX-lea. Badea-Păun nu scrie ca un simplu „expert" în istoria artei din secolul al XIX-lea, ci asemenea cuiva care a asimilat acea lume, lumea României moderne, lumea Europei din *la Belle Époque*. O lume plină de personaje nu doar pitoreşti, ci de o eleganță care era o expresie a substanței, de o eleganță ascetică, tragică, caracteristică adevăratelor elite, care nu au nimic în comun cu jovialitatea portuară a multora dintre reprezentanții (politici şi culturali) ai României de astăzi.

România pe care, metodic şi competent, o redescoperă şi chiar, până la un punct, o reînvie Badea-Păun e una a unui personaj precum George B. Ştirbey, a cărui relație cu Carol I este de natură tragică, deoarece trădează tensiunea ireconciliabilă dintre datoria ambilor şi pasiune, adică ambiția politică a lui Ştirbey. Ştirbey a făcut parte din grupul care l-a adus pe Carol I pe tron. Apoi, ca ministru de externe în guvernul Ion Ghica din 15 iulie 1866-21 februarie 1867, Ştirbey l-a ajutat pe Carol I să negocieze recunoaşterea sa de către Poarta Otomană ca Domn ereditar al Principatelor. Scena, aşa cum e ea descrisă de Badea-Păun, e una care poate sluji drept îndreptar de afirmare simbolică a interesului şi demnității naționale pe scena internațională şi astăzi: „Principala misiune a lui Gheorghe Ştirbey în guvernul Ghica era de a finaliza tratativele cu Poarta otomană printr-un act care să consacre pe plan internațional noua situație politică a statului român, precum şi recunoaşterea noului principe Carol ca Domn ereditar al Principatelor Unite. Gheorghe Ştirbey va face apoi parte din delegația care îl însoțeşte pe noul domn la Constantinopol pentru a primi firmanul de investitură şi tot el este cel care îl ia. În fapt, sultanul îi întinde mâna principelui Carol şi îl invită să se aşeze pe un scaun care fusese pregătit lângă sofaua unde luase loc el însuşi. Acesta se face a nu observa gestul şi, îndepărtând scaunul, se aşază pe sofa, alături de sultanul stupefiat. Un protest ar fi fost inutil, căci, acționând astfel, prințul nu făcea decât să se poarte ca un prinț de sânge. De asemenea, Carol se fereşte să deschidă firmanul pe care sultanul i-l remite; îl pune pe masă şi, când îi prezintă pe miniştrii săi, îl roagă pe ministrul său al afacerilor străine, Gheorghe Ştirbey, să ia documentul" (*De la Palatul Domnesc*, 26). În ciuda acestor succese „de echipă", Carol I era insistent sfătuit de tatăl său să nu încurajeze cariera politică a fiilor foştilor domnitori din Moldova şi Țara Românească, astfel încât Ştirbey nu poate ținti la postul de prim-ministru, în ciuda abilităților şi poziției sale.

(continuare în pagina 17)

■ *Eseu*

Marian Victor Buciu

Ion Simuţ şi literatura subversivă

Simuț admite contextual întâietatea politicului, care s-a menținut pe toată durata istorică a epocii stângist-totalitare. „Literatura, un câmp estetic prin excelență, este transformată de dictatură într-un câmp de bătălie politică.”

Ion Simuţ

„Literatura” zisă „paralelă”, *subversivă*, este identificată mai ales sub dictatura lui N. Ceauşescu. Forma ei, aluzivitatea (parabolicul, alegoricul), s-a numit generic esopism, după numele anticului fabulist. Pe româneşte, scriitorul subversiv bate şaua (puterii) ca să priceapă iapa (cititorul-cetățean oprimat). Cârtirea, vânată de paznicii instituționali ai Regimului, există şi în fabulistul mai recent Krâlov, tradus de Arghezi şi publicat chiar cu un deceniu aproape mai devreme de „domnia” Tovarăşului Ceauşescu, în 1957.

Simuț admite contextual întâietatea politicului, care s-a menținut pe toată durata istorică a epocii stângist-totalitare. „Literatura, un câmp estetic prin excelență, este transformată de dictatură într-un câmp de bătălie politică.” Bun, dar literatura nu dispare, nici nu disperă, se adaptează, adoptă noi moduri, toate marcate, încă, deşi diferit, de estetic, până la disimularea ori acoperirea sa sub mizeria politică.

A fi subversiv, constată şi Simuț, în artă, în literatură, echivalează cu a fi pur şi simplu, deşi el priveşte din perspectivă superlativă, performativă. „Un mare scriitor este întotdeauna subversiv, novator, anti-canonic.” Un mare scriitor poate fi şi cel care nu inovează, dar aprofundează, duce domeniul peste nivelul limitat anterior lui. Opera subversivă ar fi închisă în general, doar în particular deschisă inițiaților. Dar ea nu se adresează controlului de cod ideologic, pe care-l ignoră sau îl pune-n paranteză ori îl suspendă. Subversivitatea şi disidența au adrese diferite. Disidența are dublă adresă: control ideologic şi (dar apoi) public. Adaug aceste nuanțări la constatarea lui Simuț că subversivitatea e *ambiguă*, iar disidența e *directă*. Aş mai nuanța o dată: câtă directețe este proprie literaturii. Subversiv, mai scrie Simuț, este un text publicat chiar în sistemul editorial controlat de dictatură, iar disident este un text scris şi nepublicat acolo (uneori apărut în străinătate ori rămas în sertarul autorului). În dictaturi există, de la țară la țară, şi *Samizdat*-ul: publicatul neoficial, şi el disident, deci, de completat.

Ion Simuț găseşte reale şi operaționale, la Andrei Terian, trei forme de esopism (dacă fabulismul este identificat cu subversivitatea, într-un secol în care, cum spunea un practicant al speciei literare, se scriu, iată, „altfel de fabuli”): 1.parabolic, 2. dialectic/antitetic, 3.ironic. Câtă extensie există, iată, la termenul şi îngust, şi metaforic, esopism!

M. Martin crede că romanul lui Augustin Buzura, *Drumul cenuşii*, din 1988, e „cel mai subversiv roman la adresa regimului totalitar (...) prin transparența şi directețea discursului narativ”. Exemplu nepotrivit pentru subversivitatea subsumat ambiguă, evident adecvat „literaturii” disidente. Nu este singurul caz de amestec conotativ între literaturi „paralele”. Nu este mai clar totul dacă nu uităm nicio clipă că literatura corespunde întotdeauna unei poetici (faceri), supusă criticii, ca lume născută prin cuvânt?

Tetrada lui Simuț poate fi pusă şi într-un cerc, pentru a măsura gradul de relaționare cu politicul, de la indiferență (eu cred că şi aici există o mască, o aparent pasivă ignorare a lecturii primordial oficiale, editoriale) la slugărnicie. Când Simuț scrie, de pildă, că Oniricii nu sunt decât evazionişti, nu subversivi, el nu face decât să distingă între legăturile unei literaturi marginalizate cu centrul decizional politic.

El distinge şi efectele Cenzurii, foarte drastică, tocmai pentru a prezerva Sistemul dictatorial, suflând şi în iaurt, pentru ca nicio treaptă să nu fie cucerită în escalada împotrivirii politice. Şi „opoziția” era „tovărăşie”, chit că sângeroasă, oricum necruțătoare. În sens distinctiv, aşadar, constată Simuț că nu orice a fost cenzurat a fost şi subversiv, cum se crede azi. Dar ce putem face dacă se estompează variația contextuală, iar textele, dacă sunt citite, îşi păstrează graiul? Să dăm mărturie istorică, ar fi răspunsul. Acum, când scrisul para-literar îl acoperă conjunctural pe acela literar.

Ultima „literatură paralelă”, 4. disidentă şi din/de exil, pune accentul pe biografism, pe cazurile de disidenți, în mod aparte pe cel al lui Goma, şi se încheie cu o cronologie a exilului literar de după Al Doilea Război Mondial. Constatăm confluența dintre țară şi exil, cu mari diferențe de discurs, în fapt între nepublicare şi publicare. Şi meritele sunt intens disputate, adesea confundând biografia cu opera şi morala cu creația literară. De constat şi un fapt de extensivitate: disidența există, pentru că aici se naşte, şi în țară, iar exilul există nu doar în afară, dar şi în interior, *intra muros*. Loc berechet de nuanțări există şi aici, iar exemplele, modelele ori, îndeosebi, argumentele fac obiectul criticii în general. Există literatură disidentă şi disidență literară, între distincție şi familiaritate. Paul Goma le reprezintă deopotrivă, deşi critica se ține încă departe de a-i fi în ansamblu recunoscătoare. Simuț, fidel lecturii morale, evidențiază că „o istorie a disidenței literare e de reconstituit cu atenție, pentru a reda demnitatea scriitorului român.” În particular, da, e foarte necesar. În general, ar fi o vădită forțare ca să se şteargă din dicționare cohorta de falşi scriitori (artişti ai scrisului) şi chiar să fie ignorate falsele opere, demisionare estetic şi moral, ale unor scriitori care au şi un loc canonic.

Istoric, lui P. Goma i se parcurge, pe acest spațiu restrâns, deopotrivă viața şi opera. Goma este autor a nu mai puțin de cinci cărți publicate în afara R.S.R., atunci când este expulzat, în 1977. Dictatura lui N. Ceauşescu denotă, iată, flexibilitate, răbdare. Goma le foloseşte cât poate şi îi scrie lui Ceauşescu că doar ei doi n-au frică de nimic. Se poate nuanța: fără frică nu există curaj, şi nici un dictator nu-şi face, în absolut, de cap. Frica este un dat omenesc şi de viață, de la naştere la moarte. Ce separă oamenii este cu cât curaj izbutesc să o însoțească, era să spun să o „întovărăşească”. Minciunile securiste, izolarea, urmărirea ori atentatul, Goma le-a trăit, le trăieşte, le va trăi şi postum. El, însă, a supraviețuit. Ce-a făcut Securitatea lui Ceauşescu cu Ceauşescu însuşi, ca să-i apere viața? I-a „salvat-o”, omorându-l şi ea? Paul Goma scrie pentru memorie, în felul său, a sa şi a istoriei. El scrie şi pentru istoric (a se citi: generalist), dar şi pentru criticul şi istoricul literar (particular). Plecând de la faptele naționalului lui cunoscut, el pune-n aceeaşi punte, poate pe două nivele, unificate, întărite, două adevăruri, a două realități, ca un Balzac al altui timp şi al altui spațiu, etern provocat de inumanitatea dictaturii prezente, noi, internaționalizate.

Formula celor patru literaturi „paralele” nu poate fi categorică, mai întâi pentru că le interzice amestecul sau cel puțin intersectarea. După lunga, laborioasa teoretizare a istoriei literaturii, limitată temporal, din perspectiva politicului radicalist, motivat istoric, întreprinsă de Ion Simuț, scriitorii şi operele lor ar scăpa de taxonomia proprie artisticului literar bazat pe genuri (trei literare, unul meta-literar, destule para-literare) şi s-ar alinia pe patru coloane paralele, chiar şi în mintea sau operele scriitorilor. Noua realitate aduce propriile dificultăți de structurare. Deocamdată, noțiunile/ conceptele, intrate deja în uz, se vor auzi tot mai mult, în diferite abordări, de la cele teoretice, la aplicații particulare. Cu sinteza rămâne dator, aşteptat, chiar Ion Simuț. Abia prin ea gândul i se va duce până la capăt. Eu cred că o va face. Şi atunci va atinge un dublu scop: o istorie a literaturii şi, în parte, o operă de autorevizuire a propriilor lecturi critice. ❐

■ Fragmente dintr-un comentariu critic

■ *Cronica literară*

La fel de limpede este şi faptul că, psihanalitic vorbind, tot acest abis cu finalitate estetizantă simte nevoia de o obiectivare, şi pentru a o realiza, Dopcea activează mai vechea sa fascinaţie pentru Negoiţescu

Ştefan Borbély

Marian Dopcea despre I. Negoiţescu

Volumul memorialistic al lui Marian Dopcea despre I. Negoiţescu şi prietenii săi (*Aprilie, luna florilor de mai. Carte despre Ion Negoiţescu şi alţi prieteni de demult*. Ed. Eikon, Bucureşti, 2017) este, în felul său, o revelaţie, prin sinceritatea participativă – uneori neconcesivă – a relatărilor şi, mai cu seamă, datorită detaliilor factuale pe care el le conţine, acestea devenind, prin publicarea cărţii, inevitabile pentru circumscrierea *adevăratului* I. Negoiţescu şi a mediului său existenţial din perioadă mediană a vieţii, până la plecarea în Germania. Mai e un aspect indispensabil aici, şi anume sinceritatea adoraţiei. Negoiţescu „*...mi-a spus de mai multe ori cum că aş fi omul cel mai pur pe care l-a cunoscut vreodată*" – scrie Dopcea. În contrapartidă, exegetul nu se sfieşte să-şi recunoască idolatria faţă de autorul *Poeziei lui Eminescu*. Prima întâlnire, la o reuniune literară de la Sibiu, îl copleşeşte: „*Era, pentru mine, cea mai înaltă ipostază umană şi, odată aţintită privirea asupra chipului său, nu am mai putut-o desprinde*." Peste ani, învăţăcelul reiterează o veneraţie care nu-l va părăsi niciodată şi care dobândise, în timp, rezonanţe nietzscheene: „*Relaţia mea cu Negoiţescu a fost, îndrăznesc a zice, una de tip religios. L-am privit însă ca pe un fel de zeu, nu ca pe un sfânt. Era ca zeii şi ca Arta, amoral, dincolo de Bine şi de Rău, atent însă, mereu, la reverberaţiile Răului şi ale Binelui*."

Sunt cât se poate de prevenitor în a înţelege că pasajele pe care le-am reprodus pot trezi, pe bună dreptate, suspiciunea unui cititor cu simţ critic, pregătit să-l acuze pe Dopcea de hagiografie. Memoriile născute din sanctificare au neajunsul de a distorsiona. Nu e cazul cu volumul de faţă. Netrădându-l nici o clipă pe Negoiţescu, fiind alături de el în sihăstria relativă a locuinţei confortabile de la Bucureşti, unde criticul trăieşte claustrat pentru a-şi împlini voinţa de a fi un „rob al *Istoriei literaturii române*", la care lucra, împărtăşindu-i melancoliile, filtrate uneori bahic, însoţindu-l în agape sibiene, unde Negoiţescu venea stăruitor să-l caute, lui Dopcea i se oferă privilegiul de a şti şi de a vedea mai multe decât văd şi ştiu mulţi dintre contemporanii marelui critic. Cartea decantează, obiectiv şi echilibrat (deloc adolescentin-admirativ, cum s-ar presupune) acest privilegiu de a fi fost un martor exemplar, căruia i se adaugă dorinţa autorului de a se pune în acord cu sine însuşi, pe fondul unei existenţe destul de convulsive, în care sublimul şi scabrosul s-au întrepătruns adesea, nedorind să se separe.

Dincolo de câteva detalii, asupra cărora vom reveni, motivaţia estetizantă a introspecţiei, făcută după un reţetar dostoievskiano-nietzschean, e cea mai tulburătoare din carte. „*Scriu această carte* – precizează Dopcea în singurătatea exasperată de la Isaccea, unde este profesor – *cu sentimentul că trecutul se poate retrăi totuşi, că nu e încă pierdut pentru totdeauna. Mi-am propus, dincolo de a scrie o carte despre Nego, să evoc, în măsura în care faptul este posibil, procesul încâlcit al devenirii mele intelectuale, dependente de nenumăraţi prieteni, unii de pahar, alţii de carte*." Viaţa autorului nu este dintre cele mai tipice. Născut la Ludişor, în Ţara Făgăraşului, face liceul la „Radu Negru", unde-l prinde pe Cornel Moraru în faza sa cea mai bună, de efervescenţă didactică, devorează, surescitat, marile cărţi care ne-au jalonat formarea (Hugo Friedrich, Albert Béguin, Auerbach etc.), este orientat de către Moraru către marii interbelici, prin intermediul cărora ajunge la Nietzsche, estetismul devenind, pentru el, suprema valoare existenţială de referinţă, adică planul în care sublimul şi abjectul se întâlnesc la modul dionisiac, fără a fi în stare să se separe.

Cu acest „ax existenţial" ambivalent, dar trăit cu fervoare, Dopcea se înscrie la Teologia Ortodoxă sibiană, pentru care nu are vocaţie (o şi părăseşte peste doi ani, spre nemulţumirea mamei sale), dar îl interesează ca soteriologie, ca fază propedeutică pe drumul „mare" către poezie. Ţinta o reprezintă *ek-stasisul* ca tehnică şi modalităţile de generare a unei intensităţi existenţiale care să faciliteze „ieşirea din sine": „*Eram religios, neguros, contradictoriu; tânjeam după «extaze», mă lăsam, cu voluptate, pradă orgoliului şi alcoolului; aveam vanitatea să cred că pot gândi, asemenea misticilor, antinomic*." De bună seamă, Părinţii profesori de la Teologie şi colegii de studiu (printre care se enumeră şi actualul patriarh al României, studentul Dan Ciobotea la vremea respectivă) nu repezintă o bună cameră de rezonanţă pentru această stare, Dopcea împărţindu-se, dostoievskian, între Ivan şi Dmitri Karamazov, ceea ce însemna, implicit, amoralism hiperintelectualizat şi alcool, „bomba" etilică *Bufniţa*, frecventată de către studenţi până la ore mici, ajutându-l să devină „*un băutor de cursă lungă*".

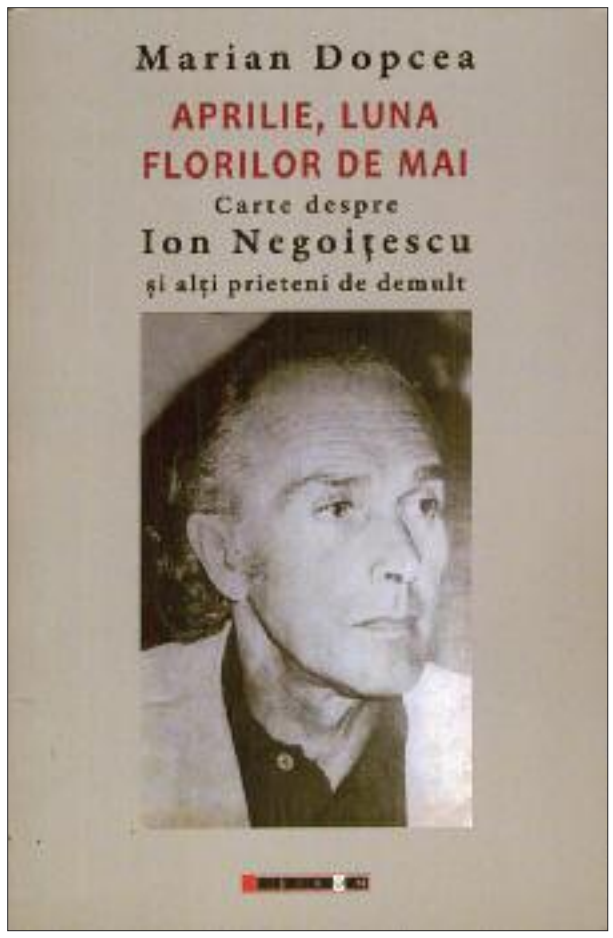

La fel de limpede este şi faptul că, psihanalitic vorbind, tot acest abis cu finalitate estetizantă simte nevoia de o obiectivare, şi pentru a o realiza, Dopcea activează mai vechea sa fascinaţie pentru Negoiţescu, de care avea nevoie pentru a „da nume" neliniştilor care-l încearcă, dar şi pentru a se autodisciplina, instituind ceva ce s-ar putea numi, cu o formulă preţioasă, transcendenţă coercitivă. Negoiţescu va „da sens transcendent" vieţii lui Dopcea, o va orienta prin intermediul admiraţiei, va funcţiona axiologic pentru cel rătăcit, adică va deveni, pentru prima oară în viaţa apostatului de la Teologie, o instanţă normativă şi comprehensibilă. Nici vorbă, viitorul exilat de la Isaccea va încerca ulterior s-o sancţioneze, în numele libertăţii care vine din anarhie: după volumul de debut *Despărţirea de plante* (1976), ctitorit indirect de Negoiţescu şi direct de către Doinaş şi Al. Paleologu, va coborî adânc în universul versurilor licenţioase şi în abject, va cultiva alert marasmul de a fi exilatul bubos din provincia cea mai profundă („*lehamitea şi urâtul au pus stăpânire pe aproape toată fiinţa mea*"), îşi va surprinde prietenii şi cunoscuţii cu sarcasme greu de egalat (volumul antologic *Culegătorii de cartofi*, 2015, reproduce destule...), însă, ori de câte ori va dori să se ridice la lumină, o va face pentru a-l căuta şi a-l găsi pe Negoiţescu.

Intensitatea catharctică a volumului de faţă e, de aceea, incontestabilă. O slujeşte un destin care l-a pus mereu pe Dopcea în proximitatea unor oameni deosebiţi, pe care, în ciuda firii sale înnegurate, a ştiut să îi admire. Căutându-l la Teologia sibiană, Negoiţescu îi face legătura cu Wolf von Aichelburg, traducător, scriitor, compozitor, drumeţ infatigabil, dar şi un om fabulos, capabil de gesturi expresive uluitoare, ca atunci când, răspunzând solicitării lui Dopcea de a-l explica pe Ivan Karamazov, îi răspunde că e greu de făcut prin cuvinte, dar i-l...dansează pur şi simplu, ca un satir tragic. Înscriindu-se la Filologia bucureşteană în 1972, Dopcea prinde, din plin, neliniştea ferventă a unei lumi în mişcare: e coleg de facultate cu Dan C. Mihăilescu, Marian Popescu, Mihai Coman, dar şi cu Costică Sorescu sau Artur Silvestri, asistă (cu suspiciune metodică) la promovarea textualismului (Ioan Flora, M. Nedelciu, Ghe. Crăciun, Ctin Stan), e coleg de cămin cu Mircea Scarlat şi martor al „exploziei" pe care a reprezentat-o sosirea lui Mircea Cărtărescu în literatură. În paralel, frecventează asiduu nume mari ale literaturii bucureştene (Ov.S. Crohmălniceanu, de pildă), multe „racorduri" fiind făcute în mod direct de către I. Negoiţescu, prin recomandări orale şi scrise.

Axul vieţii sale îl reprezintă, însă, în continuare, casa lui Negoiţescu, unde merge sistematic. E o investiţie unilaterală? Impresionant e că nu: poate nu e prezumţios să spunem că, sub aspect uman, cei doi au nevoie unul de celălalt, se completează. Portretul pe care îl face Dopcea criticului e foarte nuanţat: „*avea o percepţie preponderent emoţională – şi intuitiv metaforică asupra lumii...*"; „*Nego era apolitic. Nimic nu părea să-l intereseze din ceea ce se întâmpla în cetate. Ziare nu citea, cred, niciodată, iar în primii ani în care l-am cunoscut nu avea nici televizor*." E colecţionar de obiecte anacronice, pentru care e pregătit să plătească regeşte, şi e la cuţite moi cu Balotă. Trăieşte din plin expresivitatea histrionică, stilată, prin mici scenete domestice impovizate, ca atunci când îl denunţă pe Doinaş că citeşte cu nesaţ literatură poliţistă. În mod inerent, autorul înregistrează şi aversiunile lui Negoiţescu, întrucât prietenia cu el deschide, într-adevăr, multe uşi, dar şi închide altele. Interesantă e recunoaşterea mediată, care e o cutumă a literaturii române, până azi: atunci când lui Negoiţescu i se vorbeşte despre un nume literar nou, el se uită imediat după cine îl cauţionează. X devine semnificativ doar dacă Manolescu sau Raicu au scris despre el. Altminteri, geniu să fie, dar nu contează...

Să încheiem cu două detalii punctuale. Atunci când Negoiţescu se decide să publice epistolarul cu Radu Stanca, îl cheamă pe Dopcea să pună scrisorile în ordinea dorită. Împreună trăiesc ei şi faimosul episod al topirii de către cenzură a *Lămpii lui Aladin*, la câteva zile după apariţia volumului, când tânărul filolog are parte de o victorie manipulativă neaşteptată: pe căi foarte ocolite, el izbuteşte să pună mâna pe un exemplar direct din editură (cartea n-a fost comercializată), fiind, în momentul de faţă, printre puţinii bibliofili din ţară care deţin volumul. ❐

Dacă focalizarea culturală a volumului descrie concentric o personalitate aflată în acord perfect cu mediul intelectual dominat de patriotism, efervescență literară şi generozitate, în genealogia lui Fabian, Niculae Vrăsmaş devoalează secundar o istorie locală colorată şi aventuroasă

Constantina Raveca Buleu
Moştenirea lui Fabian

Importanța memoriei şi a tradiției culturale revine constant în dezbaterile intelectuale, acompaniată deseori de o tonalitate alertă, menită să semnaleze o potențială criză, eludată fragmentar prin fiecare proiect de recuperare a figurilor uitate sau doar neglijate ale acestei tradiții. Multe dintre aceste exerciții monografic-arheologice consacrate unor scriitori considerați minori din perspectiva canonului majoritar de valorizare, sau unor geografii marginale sfârşesc prin a decoperta o lume fascinantă, în lateralele căreia sunt prezente personalități de prim rang ale culturii române şi fenomene ce contrazic convențiile şi limitele cu care investim în mod tradițional anumite spații de provincie. Un impecabil exemplu în acest sens îl oferă *Moştenirea lui Fabian*, volum apărut în 2015 la Editura Casa Cărții de Ştiință din Cluj-Napoca sub semnătura lui Niculae Vrăsmaş, scriitor devotat reconstituirii valorilor culturale ale Văii Bârgăului.

Sistematic, autorul îşi începe călătoria printr-o extensivă cronologie, menită să exploreze ascendența ilustră a poetului şi cărturarului Vasile Fabian Bob Reu, începând cu episcopul Ioan Bob, văr primar cu bunicul său matern, preotul Toader Bob din Maieru, şi aluvionează în țesătura monografică o impresionantă galerie de personalități ale culturii române, precum Vasile Pop, Filaret Scriban, Eftimie Murgu, Christian Flechtenmacher, Gheorghe Săulescu, Gheorghe Asachi, George Barițiu, fiecare cu o partitură nuanțată în destinul eroului acestui volum.

Născut în 1795 în comuna grănicerească Borgo Rus (astăzi, Rusu Bârgăului), Vasile Fabian-Bob Reu (ortografiat ulterior Rău) studiază, cu sprijinul financiar al episcopului Ioan Bob, la Liceul Regesc Academic din Cluj, pe care îl abandonează în ultimul an, în urma unui incident disciplinar. În această epocă, el devine Fabian, prin latinizarea numelui Bob, dobândit şi el odată cu adoptarea sa de către bunicul matern. După câteva încercări de a-şi construi o carieră administrativă, invariabil eşuate, el acceptă în 1820 invitația lui Gheorghe Asachi şi pleacă la Iaşi, unde devine profesor la Seminarul „Veniamin" de la Socola. Din această perioadă convulsivă (este epoca Eteriei şi a Revoluției din 1821), datează *Moldova la anul 1821* şi câteva dintre cele mai reuşite versuri ale sale.

În anii consecutivi, Fabian Bob Reu activează ca profesor particular şi avocat, iar în 1828 este numit profesor de matematică, geografie şi latină la Gimnaziul Vasilian din Iaşi şi profesor de filosofie la Academia Mihăileană, dobândind, în 1834, titlul de „*păharnic*", acordat de către domnitorul Mihail Sturza, căruia bârgăoanul îi dedică un poem omagial scris în limba latină, *Carmen onomasticon* (1820), despre care avem doar informații indirecte. Extrem de activ în mediul cultural moldav, redactează manuale şcolare, scrie poezii şi colaborează la revista *Albina Românească*.

Vasile Fabian moare la Iaşi în 1836, epitaful său rezistând în timp grație *Foii pentru minte, inimă şi literatură*, în paginele căreia a fost conservată memoria multor scriitori din Principatele Române. Mai întâi, numărul 13 din 1839 al revistei braşovene publică poezia *Moldova la anul 1821*, cu precizarea „*Poezii dintr-ale răps. Prof. pah. V. Fabian*" şi cu un apel prin care George Barițiu încurajează orice aport la configurarea biografiei acestuia: „*Mare bucurie ne-ar face cineva, cînd ne-ar împărtăşi mai multe pericope din viața*

acestui bărbat vrednic. Noi nu ştim mai mult despre V. Fabian, decît că dânsul a fost născut aici în Ardeal, nepot al vestitului Episcop românesc unit Ioan Bob. De aici în junia sa au trecut la Moldova, unde ca profesor au deschis visteria ştiințelor pentru tinerețea românească de-acolo. Redactorul".

Rezultatul se materializează într-o serie de mărturii semnate de Vasile Popescu Scriban (viitorul arhimandrit Filaret Scriban), fost elev al lui Vasile Fabian Bob, Ioan Marian şi Vasile Pop (*Trăsuri oareşcare. Din biografia sau viața răposatului D. Paharnic Vasile Fabian sau Bob*), publicate între 1839 şi 1840 în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*. Aceeaşi publicație prinde în sumarul său poeziile *Moldova la anul 1829* şi *Suplement de Geografie întru memoria răposatului Şcolariu Ştefan Shendrea din Gymnasia Basiliană din Iashi, la anu 1834, Octomv. 25*, precum şi patru versuri din *Alusio*, scrise în limba latină.

Acuitatea restauratoare şi corectivă a lui Niculae Vrăsmaş funcționează impecabil pe traseul evoluției postume a operei lui Vasile Fabian, înregistrând prezența acestuia în istoriile literare de secol XIX şi consemnând erorile de paternitate literară, multe perpetuate până în secolul XX. De pildă, poezia *Glasul viitorului*, atribuită lui printr-o confuzie reductivă datorată pseudonimului L. Fabian, s-a dovedit a fi scrisă de George Crețeanu. Cu fiecare ocurență, redescoperim nu numai creația şi personalitatea poetului ardelean, ci şi profilul unei istoriografii literare incipiente, datorate unor intelectuali precum Vasile Gr. Pop, cu lucrarea *Conspect asupra literaturei române şi literaților ei, de la început şi până astăzi, în ordine cronologică*, Aron Pumnul, cu faimosul său *Lepturariu rumânescu cules den scriptori rumâni*, Ioan Rațiu, autorul unei elogioase monografii publicate în 1907, *Vasile Fabian Bob, viața şi activitatea lui (1795-1836)* sau Iuliu Moisil.

Mai puțin generoasă cu talentul poetic al lui Fabian, *Istoria limbei şi literaturii române* a lui Ovid Densuşianu apare consemnată într-un tandem corectiv cu *Istoria critică a literaturii române* a lui Nicolae Manolescu, care apreciază că poezia *Suplement la Geografie întru memoria răposatului Şcolariu Ştefan Shendrea din Gymnasia Basiliană din Iashi, la anu 1834, Octomv. 25* (cunoscută şi ca *Geografia țințirimului*, titlu alternativ datorat lui Aron Pumnul), a fost injust ironizată de către Densuşianu, care afirmase că în elaborarea acesteia poetul „*se gândea prea mult la ce predase ca profesor de geografie*". De altfel, Nicolae Manolescu îşi consolidează apărarea lui Florian prin fixarea creației acestuia în ascendență eminesciană: „*O excepție, şi de la atitudinea generală trubadurească şi de la lipsa de talent, înfățişează Vasile Fabian (Bob), despre care se ştie îndeobşte că a sugerat celebrul vers din* Epigonii*: „S-a întors maşina lumii...".* Criticul se referă la un fragment de vers din poate cea mai cunoscută poezie a lui Fabian, *Moldova la 1821*: „*S-au întors maşina lumii, s-au întors cu capu-n gios, / Şi merg toate dimpotrivă, anapoda şi pe dos: / Soarele de-acum răsare dimineața la apus / Şi apune dinspre sară către răsărit în sus. / Apele schimbându-şi cursul dau să-ntoarcă înapoi, / Ca să bată, fără milă, cu izvoarele războiu. / S-au smintit, se vede, firea lucrurilor, ce la cale / Aflându-se din vecie, urma pravilelor sale. / Şi-au schimbat se vede încă şi limbile graiul lor, / Că tot una va să zică di mă sui sau mă pogor…*"

Istoria călinesciană din 1941 îl orânduieşte pe Fabian în rândul „*clasicilor întârziați*", în compania poeților Văcăreşti, a lui Matei Milu, Vasile Aaron, Ion Barac, D. Țichindeal, Ion Budai-Deleanu sau Dinicu Golescu şi remarcă faptul că în poezia *Moldova la 1821* viziunea „*cataclismului întoarcerii pe dos a lumii e plină de umor fantastic*". „*Idilicul*" şi „*umorul blând*" întregesc succinta caracterizare călinesciană a liricii lui Fabian. Niculae Vrăsmaş notează cu acribie atât antologarea lui Fabian în *Primii noştri poeți*, volum îngrijit de Teodor Vârgolici, cât şi suita de articole şi studii consacrate ulterior creației acestuia, semnate, printre alții, de George Ivaşcu, Teodor Tanco, Mircea Anghelescu, Valeriu Şotropa, Alexandru Piru, N. A. Ursu sau Victor Andreica.

Dacă focalizarea culturală a volumului descrie concentric o personalitate aflată în acord perfect cu mediul intelectual dominat de patriotism, efervescență literară şi generozitate, în genealogia lui Fabian, Niculae Vrăsmaş devoalează secundar o istorie locală colorată şi aventuroasă, cu personaje proiectate pe fundalul mare al istoriei europene, precum căpitanul Pavel Reu din al II-lea regiment de graniță năsăudean sau locotenentul Nicodim Bob, activi în 1876 pe frontul italian antinapoleonian, cel din urmă găsindu-şi sfârşitul în bătălia de la Arcole. Deloc surprinzător, atât prim-planul, programatic restaurator, cât şi marginaliile anecdotice transformă volumul lui Nicolae Vrăşmaş într-o prismă de reconsiderare a secvențelor doar aparent „minore" ale istoriei noastre. ❐

Noutăți editoriale **■ Editura Contemporanul**

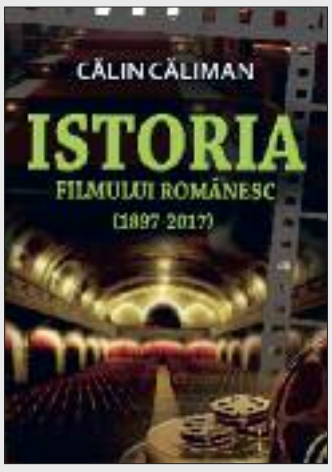

■ Călin Căliman
Istoria filmului românesc (1897-2017)

Surâsul prinţului Mîşkin

Aura Christi
Cum iubesc poeţii.
Nebunia dăruită de zei

Firea unuia îşi găseşte ecoul în firea celuilalt. Pregândul unuia îşi află continuarea şi împlinirea în celălalt. Impulsul unuia continuă în celălalt. E ca şi când sistola şi-ar urma diastola în celălalt

„Eu (tu), în orele noastre cele mai bune, suntem aceiaşi.”
Marina Ţvetaieva

Copii aleşi ai demnităţii Cerului, poeţii – cei aleşi între aleşi – pendulează neostenit între oameni şi zei. Aceşti servi ai lirei par a fi instinctiv familiarizaţi cu relativ recentele descoperiri ale fizicii cuantice. Una dintre cele mai frapante e următoarea: aflate la distanţă, două particule reacţionează identic la anumiţi stimuli. E ca şi cum acele particule vrăjite ar fi locuite de suflete gemene, căci exclusiv ele au un asemenea comportament. Să-i spunem aşa, deşi expresia folosită în acest context e, totuşi, improprie. *Comportamentul* e articulat din mănunchiul de reflexe, condiţionate de sorbona celor şapte ani de acasă, de mediu, cutume, prejudecăţi, poncife etc., infiltrate în politeţea inimii şi vegheate, când şi când, de „ochiul inimii”. (Sfântul Augustin) Pe când aşa-zisul *principiu al oglinzii*, caracteristic sufletelor gemene, pare că se află în cartea firii lor intrinseci. Gemenii-flacără, de pildă, se reflectă unul în celălalt aproape aşa cum cineva îşi contemplă propriul chip în oglindă. Firea unuia îşi găseşte ecoul în firea celuilalt. Pregândul unuia îşi află continuarea şi împlinirea în celălalt. Impulsul unuia continuă în celălalt. E ca şi când sistola şi-ar urma diastola în celălalt.

Dacă te regăseşti într-o asemenea *poveste* – o poveste cât se poate de reală – a fi devine sinonimul absolut al nebuniei, mai exact, al unui anumit tip de nebunie, „dată nouă în dar de zei”. E un dar superior şi extrem de rar, considerat de înţeleptul, elitistul şi *demonicul* – calificativul îi aparţine lui Friedrich Nietzsche – Socrate preţios numai „dacă se înstăpâneşte asupra unui suflet gingaş şi curat”. (Platon, *Phaidros*) Exclusiv în acest caz, aflăm din *Phaidros* – unde, e adevărat, sunt invocate câteva feluri de nebunie (de pildă, cea iscată din boală sau cea ivită din harul divinaţiei) – darul făcut de zei stârneşte sufletul curat „şi-l exaltă, şi-l mână către cântări şi felurite poezii”, în care „nenumăratele fapte ale străbunilor capătă veşmântul frumuseţii şi luminează mintea şi sufletul urmaşilor”, dar, în primul rând, evident, pe cel al contemporanilor, familiarizându-i cu *shekinah* – ar spune un iniţiat – „limba luminii” sau – dacă revenim în arealul culturii române – *îngereasca* nichitastanesciană. Cuvântul *shekinah* e de extracţie ebraică şi provine de la *sekina*, însemnând, la origine, strălucirea, „aureola, gloria sau prezenţa lui Dumnezeu”.

Peste secole după Socrate, Eminescu şi Puşkin vedeau în unii poeţi – cu acelaşi „ochi al inimii” – darul de a prooroci. În aerul nu se ştie cărei alchimii eliberate din cer, odată cu nebunia de a cânta, aşadar, unii poeţi primesc din partea zeilor şi nebunia de a prezice viitorul, dar, totodată, în chip uimitor şi firesc, totuşi, parcă – în ordinea superioară a lucrurilor, firesc –, ei, aleşii, au parte de încă un dar. Şi acesta e departe de a fi unul oarecare. Având un suflet nemuritor, care excelează printr-o frumuseţe ieşită din comun, posesorii darului divin elogiat de Socrate în ciuda raţiunii au acces la „priveliştea Fiinţei”. E vorba de acea „fântână a fântânilor”, pomenită – în treacăt aproape! – de un Rilke devorat, în anul stingerii sale, 1926, de ultima angoasă. Esenţa „priveliştii Fiinţei” e înfăţişată duhului care începe să vadă, cu o claritate inspirată, lucruri ascunse ochiului obişnuit să patineze pe suprafeţe, adevăruri care, în ochii obişnuiţi – departe, deci, de a fi familiarizaţi cu limbajul celor invocaţi de Horaţiu, *in medias res,* adică a celor aşezaţi în mijlocul, în miezul lucrurilor – *nu se cuvine să fie văzute*. Pentru că descrie cu lux de amănunte asemenea adevăruri în câteva poeme, răsfăţatul curţii imperiale Publius Ovidius Naso – a cărui celebritate e disputată cu Virgiliu şi Horaţiu – este exilat de Împăratul Augustus la Tomis. Şi cetatea de pe malul Mării Negre – cu tot cu barbarii ei blânzi, frumoşi şi deschişi – uimitor, îl primeşte, îl adoptă din prima clipă, tratându-l cu iubire răstimp de mai bine de... două milenii, ascultându-i elegiile, învăţându-le pe dinafară şi îndrăgindu-le din rărunchii inimii, fiindcă se recunosc în oglinda adevărurilor veşnice, surprinse de poetul roman. Se vede, se simte de la distanţa a două milenii că acel ciandala îndrăgit de zei e prins în raza afecţiunii lor de o intensitate neverosimilă, rodul acesteia fiind volumele *Tristia şi Ponticele*. Pedeapsa de a fi exilat e aşezată – dintr-un răsfăţ dumnezeiesc, ce scapă logicii, praf şi pulbere face legea cauzei şi a efectului – în epicentrul harului divin, care-şi revarsă strălucirea – *shekinah* – în altarul dintre coastele poetului roman, pulverizând *damnatio memoriae* şi deschizând larg porţile unei postumităţi amprentate de un uriaş noroc. Dar şi, se pare, de încă ceva neverosimil, deci, profund adevărat, aşezat în fruntea ierarhiei valorice sau, probabil, deasupra ei. Ovidiu şi alţi aleşi între aleşi, descinşi în ţara poeziei „hrănite de sfânta nebunie”, „în stare să străvadă viitorul”, pare că au parte de mântuire. E un dar al tuturor darurilor. Salvarea individuală e sugerată, cu o fineţe prudentă, de gânditorul care laudă nebunia dată de zei poeţilor în detrimentul raţiunii.

Revenind la începutul mileniului al III-lea, nu are cum să ne scape din vedere gestul – de o noblete tuşantă – al consiliul municipal al Romei, care – la sfârşitul anului 2017 – revocă în unanimitate ordinul de exilare a poetului Publius Ovidius Naso, reabilitându-l astfel după mai bine de două mii de ani, când la ordinul Împăratului Augustus, în anul 8 î. Ch., răsfăţatul curţii imperiale s-a supus şi a urmat calea exilului, nici una dintre cererile poetului de revenire acasă nefiind luată în seamă. Dincolo de supoziţiile referitoare la cauzele pedepsei aplicate poetului – una dintre acestea vizează un presupus adulter cu una dintre nepoatele Împăratului – misterul surghiunului îşi păstrează intactă forţa iradiantă, bibliotecile lumii păstrând testimoniul suferinţei de a fi expatriat printre barbari: poemele din ciclurile intitulate generic *Tristia* şi *Ponticele*. Emoţionant e că reabilitarea lui Ovidiu se produce după ce acum circa un deceniu a fost readus simbolic din exil acasă, prin acelaşi gest – de astă dată făcut de consiliul municipal florentin – Dante Alighieri, căruia i s-a aplicat aceeaşi pedeapsă în veacul al XIV-lea. Cele două informaţii să denote, oare, o schimbare a atitudinii unor autorităţi faţă de poeţii lumii acesteia?

Talmudul ne înfăţişează una dintre cele mai frumoase legende, conform căreia – de când e lumea – echilibrul aici, pe pământ, e menţinut de treizeci şi patru de drepţi. Departe de a ne întreba *de ce treizei şi patru?*, sperăm din adâncul inimii că printre aceştia se află şi câţiva poeţi. Din ce pricină? Dacă am răspunde aici, acum, în siajul farmecului nichitastănescian – *fără pricină* – am luneca, de bună seamă, în timpul al doilea: cel al laşităţii. Pentru că e o aglomeraţie imposibilă în văzduhul acestui timp secund, optăm pentru libertatea de a ne desprinde de aerul lui şi alegem următorul răspuns: fiindcă unii poeţi, descinşi printre noi din demnitatea cerului, au acces la adevărurile ultime, adică la acele adevăruri pe care lumea se ţine, mai exact, se mai ţine *încă*, deşi pare că s-au rătăcit de mult urmele urmelor ultimelor semne ale sacralităţii care duc spre divinitate – ca să recurgem la limbajul heideggerian – şi pare că fiinţa lunecă în noaptea ultimă a acestei rătăciri. Sau probabil că acea noapte ultimă – scrie comentatorul lui ⇨

www.ideeaeuropeana.ro

Colecţia Seria de autor Aura Christi eBook

- *Tragicul visător* (1993-2013), poeme
- *Dostoievski – Nietzsche. Elogiul suferinţei*, eseu, ediţia a II-a
- *Mitul viului*, eseuri
- *Cercul sălbatic*, roman
- *Casa din întuneric*, roman
- *Trei mii de semne*, jurnal de scriitor
- *Coasta lui Apollo*, jurnal de scriitor
- *Acasă – în exil*, polemice
- *Noaptea străinului*, roman
- *Sculptorul*, roman
- *Orbita zeului*, poeme
- *Geniul inimii*, roman în versuri
- *Din infern, cu dragoste*, eseuri

În pregătire: *Marile jocuri*, roman

http://aurachristi.ro/

Friedrich Nietzsche – a şi ajuns în miezul ei. Dar poate – îşi spune vitalistul dinlăuntrul nostru şi, probabil, nu exclusiv vitalistul – poate că noaptea rătăcirii acesteia nu e chiar atât de întunecată! Iar miezul ei, cuprins, pare-se, de flăcările pierzaniei, nu e chiar aşa de adânc şi lipsit de temei! Dar poate că noaptea rătăcirii acesteia e departe de a fi iremediabilă! Este exclus să nu ni se arate, la un moment dat, o pârtie, o pârtie concretă, poate, o pârtie ultimă, o cale salvatoare – găsită, iscată în ceasul al doisprezecelea – oricât de îngustă, oricât de şubredă, balansându-se deasupra prăpastiei... O pârtie, un luminiş, care să ne scoată la liman: la limanul salvării.

Şi dacă întunecimea nopții prin care înaintăm e atât de deasă şi nu ni se arată nici un făgaş sau nici măcar o aluzie la aşa ceva, atunci... Atunci poate că a venit timpul să ne oprim locului din alergarea bezmetică de nicăieri spre nicăieri. A venit ora să stăm cu răsuflarea tăiată în noaptea nopților, în inima nopții nopților toate şi să-i ascultăm – dincolo de spaimă, departe de hățişurile-i dese – sistolele şi diastolele... Să ascultăm până ni se va limpezi – se şi limpezeşte deja parcă – inima, de unde sperăm şi credem că, regăsind lumina propriei ființe, vom lumina, încetul cu încetul, noaptea nopților dinlăuntrul nostru, noaptea din preajma noastră, noaptea din jurul nostru, care creşte şi, vorba poetului, ne întunecă... În acea singurătate atroce şi benefică, în egală măsură – căci iluminează, vindecă şi înalță, şi e trăită acolo, adânc, la planete distanță de tot ce roieşte în jur –, în matricea ființei, exclusiv acolo, aşadar, vom izbuti, în cele din urmă, să separăm diamantul de roca impură, falsul de autentic, neadevărul de adevăr, farsa de reversul ei, rătăcirea de... Tot Heidegger, care trage cu ochiul la inegalabilele *Elegii duineze şi Sonete către Orfeu*, plonjând în abisurile lor şi recunoscând, la un moment dat, limitele, neputința metafizicii de a înainta în imperiul unor poeți în intenția de a limpezi viziunea lor, făcând-o cât de cât inteligibilă, reafirmă şansa de a dibui pământurile neumblate ale salvării nicăieri altundeva decât – o, culme a culmilor! – în epicentrul pericolului, în abisu-i fără temei. Există un unghi din care pericolul se transformă în şansă. O şansă de a fi din alt unghi; poate chiar din *acela*! Aşadar, dacă te regăseşti, brusc, în inima pericolului, adună-te în forul lăuntric şi descrie-l – iar, dacă ți s-a dat forța aceasta dumnezeiască şi harul, cântă-l –, golindu-l de substanță prin descriere, înnobilându-l prin cântec, îmblânzindu-l şi transformându-l astfel în treaptă spre cer! Imposibilul văzut de noi altădată ca un templu cu uşile larg deschise în noapte! În timp ce înainta prin infern, Orfeu cânta, domptând harpiile întunericului de aici, de pe actualul pământ românesc, Tracia de odinioară, unde – spune mitul, şi noi credem cu fermitate că acestea glăsuiesc adevărul (tocmai din acest motiv e atacată şi instituția milenară a Mitului!) – se află, în viziunea vechilor greci, originea artei de a cânta şi credința orfică în nemurirea sufletului, care a invadat vechea Eladă în secolul V î.Ch.

Am scris rândurile de adineaori cu gândul la felul în care iubesc poeții şi la *priveliştile sufleteşti*, harponate spre patria iubirii, spre imperiul iubirii, regăsit, în toată strălucirea, când şi când, îmbrățişată de noapte, în primul rând, în poezia lor. Uneori-adeseori, strălucirea se resimte în tot ce scriu, de fapt, în tot ce sunt, există, gândesc, visează, reveria făcând parte din instrumentarul poetic, văzut, contemplat şi invocat cu uimire, luciditate, discernământ şi har inclusiv în corespondența, tălmăcită în multe limbi ale lumii, purtată de Rainer Maria Rilke, Marina Țvetaieva şi Boris Pasternak, şi adunată în volumul *Roman epistolar*. Fiecare rând din scrisorile celor trei creatori zvâcneşte, sfârâie, se încinge sub teascul celor trei destine exemplare, desăvârşite sub semnul norocos – totuşi – al unui mister întunecat. Sub zodia tragicului. Uimitor – şi mirarea mea e departe de a fi de oră recentă – cât de mult seamănă marii poeți (şi cât de diferiți sunt ceilalți slujitori ai lirei)! În timp ce îşi scriu, aripa geniului lor poetic îi transformă şi-i aduce în lumina aceleiaşi entități parcă: o entitate absolută, anistorică, asocială, atemporală. Toți trei sunt, gândesc, iubesc, scriu departe de timp, istorie, cetate. ❐

Boris Marian
Levinas şi infinitul

Binele înseamnă pluralism, iar pluralismul înseamnă Pace. Nu putem să nu fim de acord cu acest campion al rațiunii moderne

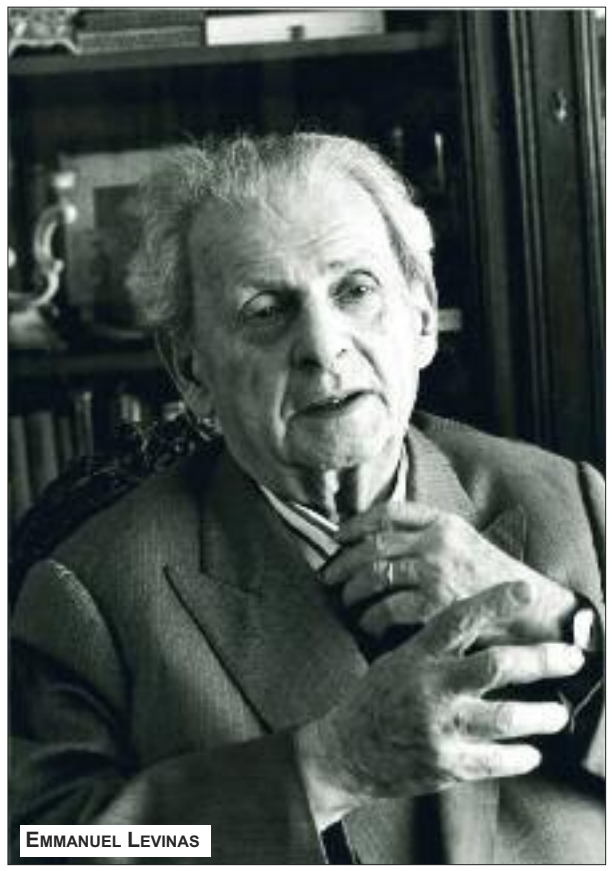
EMMANUEL LEVINAS

Emmanuel Levinas (n. 1906, Kowno Kaunas, Lituania, d. 1995) a fost un filosof francez, născut într-un mediu evreiesc cultivat, cu studii de filosofie la Strasbourg (1923-27) şi la Freiburg (1928-29), unde asistă la cursurile şi la seminariile lui Husserl şi ale lui Heidegger. Este unul dintre promotorii studiilor de fenomenologie în Franța în lucrări precum *Théorie de l'intuition dans la phénomenologie de Husserl* (1930), *De l'existence a l'existant* (1947) sau *En decouvrant l'existence avec Husserl et Heidegger* (1967). După cel de-al Doilea Război Mondial, Levinas se afirmă ca un gânditor original, pe două linii reflexive distincte. Pe de o parte, propune o etică fenomenologică radicală, centrată pe figura Celuilalt şi a alterității, în lucrări precum *Le Temps et l'Autre* (1947), *Totalité et infini* (1961), *Autrement qu'être ou au-delà de l'essence* (1974) sau *Entre nous* (1991). Pe de altă parte, se dedică comentariilor talmudice, în lucrări ca, de pildă, *Quatre lectures talmudiques* (1968), *L'au delà du verset* (1982) sau *Nouvelles lectures talmudiques* (1989). Emmanuel Levinas a fost şi rămâne un nume, o stea pe firmamentul filosofiei secolului al XX-lea. A trăit între 1905-1995, adică un veac de teribile tragedii şi schimbări în viața omenirii. Este pus alături de Heidegger şi Husserl, deşi deosebirile dintre ei sunt mari, de esență. Chiar noțiunea de Infinit este înțeleasă de fiecare dintre ei diferențiat. Levinas este bine cunoscut şi cu alte scrieri, dar *Totalitate şi Infinit. Eseu despre exterioritate* (originalul francez – 1961, traducerea română – 1999, la Editura Polirom) este o lucrare care îl reprezintă poate mai clar, mai pregnant. „Ideea perfectului nu e idee, ci dorință", precizează filosoful. Principala preocupare a sa este alteritatea, este existența unui Altul. „Adevărata viață e în altă parte".

Există la fiecare o dorință de invizibil. „Eul este identic până şi în alterările sale. El şi le reprezintă şi le gândeşte". Levinas mai afirmă: „Transcendența nu e negativitate… ea nu porneşte de la o atitudine statică… metafizica precede ontologia". De fapt, Infinitul conține, ca noțiune, însăşi transcendența. Astfel se explică şi faptul că noi nu putem concepe infinitul cu reperele noastre obişnuite. Alte subiecte ale lucrării se referă la ateism, la voința de reprezentare, la adevăr, la retorică şi la nedreptate. Este remarcabil modul în care filosoful ştie să lărgească spațiul incursiunii sale în domeniul cunoaşterii. Totodată, el nu părăseşte teritoriul eticii, fără care orice filosofie capotează. O temă de care Levinas se apropie şi o aprofundează este libertatea individului. Adevăr, dreptate, limbaj, libertate de expresie – repere în atenția filosofului.

O secțiune aparte se referă la „interioritate şi economie". Nu este vorba de economie în sensul curent, ci de relația socială, de plăcere şi interdependență, de afectivitate, de hrana omului consumator fizic şi spiritual, de bucuria zilei de mâine, de dragostea de viață, de casă şi de familie, muncă etc.

Cel mai complex capitol este dedicat „chipului şi exteriorității". Chip şi etică, chip şi rațiune, semnificație şi semnificant, obiectivitate, „celălalt şi alții", „asimetria impersonalului", pluralismul, subiectivismul, ambiguitatea dragostei, fenomenologia erosului, fecunditatea, filiație şi fraternitate. În final ajungem ca în Biblie, la început (Bereşit) – Creația. Iar scopul Creației este Binele. Levinas este un adversar al filosofiei Neutrului.

Binele înseamnă pluralism, iar pluralismul înseamnă Pace. Nu putem să nu fim de acord cu acest campion al rațiunii moderne. Am putea reproduce multe citate din creația gânditorului francez. Lăsăm la latitudinea cititorului să le caute. Va avea de câştigat. Levinas este foarte actual, ca orice mare creator, dar poate să aibă soarta unei „voci în pustiu". Chemarea la Pace a devenit o monedă fără valoare. În locul rațiunii avem arme cu mare putere de distrugere. În locul Binelui, avem amenințarea cu forța, cu acte sinucigaşe. ❐

Cărțile lui Leon Volovici, caracterizate prin rigoare şi prin vocația relevării intimității unor fenomene cultural-istorice complexe şi controversate, relevă, în tectonica lor de profunzime, obsesia revelatoare a adevărului perceput în integralitatea sa

Iulian Boldea
Pasiunea adevărului

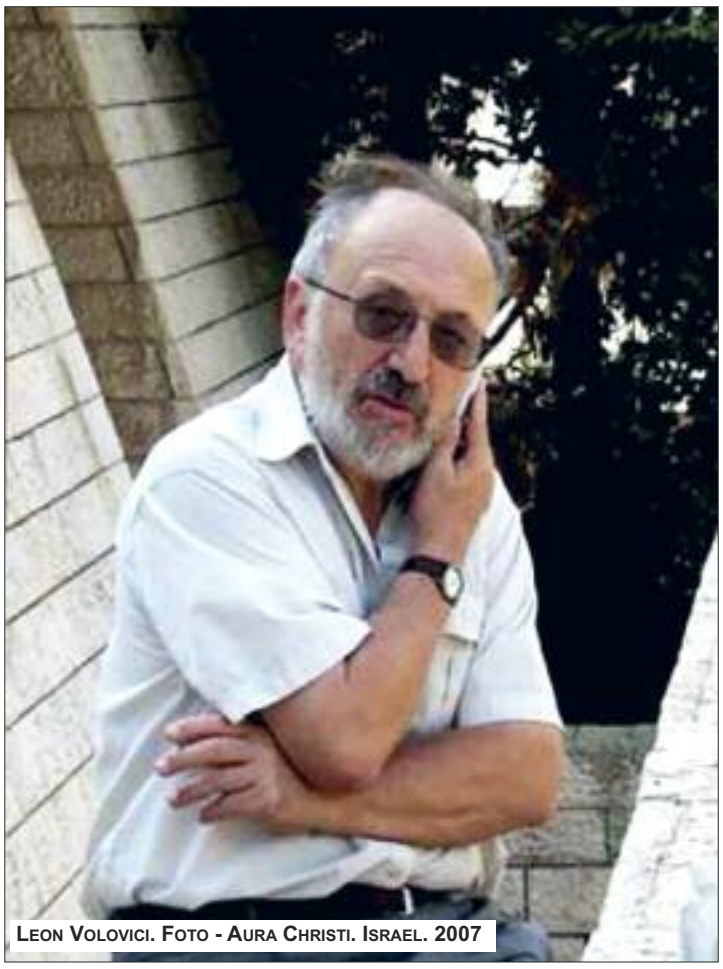
LEON VOLOVICI. FOTO - AURA CHRISTI. ISRAEL. 2007

Scriitor evreu din România, Leon Volovici dovedeşte, în cărțile sale, o adevărată pasiune a adevărului, nevoia de clarificare a unor probleme controversate reprezentând un resort şi un temei al scrisului. Analizele, interpretările şi demonstrațiile istoricului literar nu sunt deloc spectaculoase; ele sunt aplicate, înclinate spre o rigoare constitutivă, cu turnură obiectivă şi o ținută impersonală. E ca şi cum autorul s-ar camufla în propriul text, şi-ar ascunde chipul sub masca propriului discurs, lăsând să răzbată în afară cât mai puțin din avatarurile afectivității, chiar în cazul unor teme „fierbinți", de actualitate, cum e „problema evreiască".

Criticul îşi arogă, s-ar spune, o dublă distanță, metodologică şi epistemologică: mai întâi, una față de obiectul studiului său, față de referent şi, nu în cele din urmă, o altă distanță față de sine, căutând, şi găsind, un punct de echilibru, o echidistanță benefică din care să se contureze o viziune obiectivată asupra lumii, dar şi o întemeiere a propriului sine. Voința de edificare a unei construcții teoretice este subordonată unei vocații, nu mai puțin trainice, a căutării adevărului, căutare obstinată, deloc uşoară, dimpotrivă, presupunând efort, căutări şi rătăciri, promisiuni şi revelații succesive. Două teme majore l-au preocupat pe Leon Volovici cu deosebire: „apariția scriitorului" şi „problema evreiască". Nu sunt teme la îndemâna oricui; sunt probleme care au stat şi încă mai stau sub semnul controversei şi al polemicii, greu de limpezit altfel decât printr-o pornire teoretizantă lipsită de complexe şi inhibiții. Sunt teme ce reclamă, pentru a fi soluționate, nu învolburarea metafizică sau metaforizarea în exces, ci luciditate şi spirit critic, dinamismul interogației şi, totodată, rigoarea unei demonstrații calme, aplicate, detensionate.

Apariția scriitorului în cultura românească (1976) este o carte a cărei țintă e clarificarea unei teme complexe, „apariția şi evoluția scriitorului în cultura noastră, în perioada de formare şi consolidare a literaturii române moderne". Eseistul operează o distincție importantă şi necesară: între apariția *scriitorului* şi apariția *literaturii culte*. Cele două fenomene nu sunt disjuncte, însă au o conformație şi un statut aparte, au motivații şi cauze distincte, pe care autorul le scoate în relief cu suficientă acuratețe a demonstrației, căutând să-şi limpezească atât propriul demers, cât şi obiectul de studiu: „Nu e vorba de apariția literaturii noastre culte (fără a se socoti astfel, Dosoftei este deja un mare poet, Ion Neculce sau Antim Ivireanu – mari scriitori), ci de formarea *ideii de poet* şi a *ideii de scriitor*. Începem încercarea de sinteză din momentul în care cel care scrie nu se consideră nici cronicar, nici istoric, nici comentator de texte religioase sau de morală (el fiind, totuşi, scriitor sub raportul expresiei artistice, deci, din punctul *nostru* de vedere), ci autorul unor opere mai mult sau mai puțin de ficțiune, de creație. Primii scriitori ar fi, deci, cei care compun opera literară, reflectând, în acelaşi timp, asupra actului lor, ştiind că fac «literatură» (chiar dacă nu o numesc astfel), pentru propria lor «desfătare» sau cu intenții moralizatoare şi patriotice". Leon Volovici urmăreşte în cartea sa modalitățile şi căile modernizării culturii române, modernizare ce a determinat în chip firesc şi un fenomen de autonomizare a literaturii şi de delimitare a unei noi „categorii intelectuale şi artistice – *scriitorul*". În analizele sale, criticul plasează accentele asupra „elementelor din opera literară sau din mărturiile lăsate care să dezvăluie o atitudine, o mentalitate, un punct de vedere în legătură cu ideea pe care şi-o face scriitorul despre menirea sa". Importante îi par criticului acele poziții sau circumstanțe mai mult sau mai puțin programatice, în care scriitorii îşi expun – în regimul sincerității şi al lucidității – reflecțiile cu privire la actul scrisului, la condiția de scriitor şi la poziția pe care trebuie să o ocupe în societate. Expresie a unei „conştiințe colective", scriitorul îşi asumă profesionalizarea scrisului său atât prin propriile creații (cu subtextuale meditații programatice), cât şi prin interogațiile deschise cu privire la statutul său (estetic, social, moral etc.), interogații şi reflecții ce-i permit o mai bună situare în orizontul cultural.

O carte cu altă „bătaie" şi cu alte resorturi este *Ideologia naționalistă şi „problema evreiască"* (1995). E vorba aici de o temă mult mai gravă şi infinit mai sensibilă, deoarece pune în scenă raportul dintre scris şi ideologie, dintre intelectuali şi istorie. Subiectul, delicat şi susceptibil la interpretări extreme şi la controverse, al ideologiei naționaliste şi al implicării unor intelectuali din „tânăra generație" a anilor '30 în direcția naționalistă ce a apărut şi s-a definit atunci îşi are explicații şi motivații interne şi externe care au fost clarificate în mare de istorici şi de cercetători ai fenomenului. E greu, în condițiile abordării unei teme aşa de greu de cântărit şi de valorizat, să păstrezi cumpăna dreaptă, să mențiii o ținută strict obiectivă a demonstrației. Examinarea lucidă a fenomenului antisemitismului în România este, fără nici o îndoială, necesară, după cum imaginea culturii româneşti, reflectată în oglinda temei antisemitismului, poate fi, cum mărturiseşte şi autorul, „neavantajoasă". Pe de altă parte însă, cultura română are nevoie ca, printr-un examen la rece şi obiectiv al acestei teme, să se arate în deplinătatea şi adevărul ei, să ia act de sine nu în condițiile duplicității şi ale compromisului, ci, mai curând, în lumina autenticității, a unei transparențe care să permită o reconsiderare adecvată, căci, notează undeva Leon Volovici, „imaginea unei culturi, ca şi a unei mari personalități, este rezultanta a nenumărate «oglinzi» şi ea va fi cu atât mai convingătoare cu cât va fi mai complexă şi mai adevărată". Cartea lui Leon Volovici are, înainte de toate, meritul de a clarifica un fenomen social-istoric real, ce a marcat atât evoluția societății româneşti moderne, cât şi comunitatea evreiască din România. E limpede că *adevărul* nu e adevăr decât dacă e integral, necondiționat şi independent de orice variabilă contextuală, după cum e de la sine înțeles şi natural că doar prin expunerea adevărului despre problema antisemitismului, imaginea societății şi culturii româneşti e prezentată în mod autentic, în toate fațetele şi manifestările ei, fără falsă pudoare, cu inclemența impersonalității. Leon Volovici şi-a asumat un demers diacronic, căutând rădăcinile naționalismului şi ale antisemitismului şi radiografiind epoca anilor '30 din perspectiva conjuncției a două mituri cu o forță copleşitoare în acea vreme: mitul intelectualului şi mitul național. Cele două mituri transpar, convergente şi unificate chiar, într-o rețea ideologică de sorginte nietzscheană la mai toți tinerii intelectuali români ai timpului (Constantin Noica, Emil Cioran, Mircea Eliade etc). Fervorile naționaliste erau plasate sub semnul unor idei sau fantasme de semn pozitiv (mântuirea națiunii), dar ele rezultau şi dintr-un neîndoielnic spirit critic. Or, cartea lui Leon Volovici tocmai asta încearcă să contureze: o imagine, pe cât posibil lipsită de „asperități" şi complexe afective sau (u)morale, pe cât cu putință obiectivă, a unei perioade convulsive din istoria României moderne, marcată de extremisme şi de confruntări sângeroase, de intoleranță şi suspiciune. Renunțând la orice idealism, autorul ştie că e preferabilă examinarea deschisă şi neîngrădită, în lumina adevărului întreg, a acestei teme, decât eludarea ori prezentarea ei deforma(n)tă. („Şi în istoria politică şi culturală a României «problema evreiască» şi antisemitismul au avut o evoluție care nu poate fi neglijată sau diminuată. Tema are, prin urmare, importanța şi «autonomia» ei, oricât ar fi de legată de întreg tabloul social şi politic. Evitarea cercetării ei are un efect mai deformator decât interpretările sau concluziile eventual discutabile ale unui studiu serios").

Cărțile lui Leon Volovici, caracterizate prin rigoare şi prin vocația relevării intimității unor fenomene cultural-istorice complexe şi controversate, relevă, în tectonica lor de profunzime, obsesia revelatoare a adevărului perceput în integralitatea sa, ca invariantă inconturnabilă a cunoaşterii umane, ca argument şi evidență a istoriei, asumate în modul cel mai firesc, fără distorsiuni logice sau morale. ❐

Semnal editorial

Grădini austere • Schmucklose Gärten

Ediție bilingvă româno-germană, traducere în germană de Hans Dama, Editura Pop Verlag, 2018 (Germania)

Schmucklose Gärten

traducere în germană de Hans Dama, Editura Pop Verlag, 2018 (Germania)

Exercices de l'obscurité • Exerciții de întuneric

poeme alese, ediții în română şi, respectiv, franceză, traducere în franceză de Sorin Barbul, Editura Vinea, Bucureşti-Paris, 2018 (România-Franța)

■ *Con(texte)*

Istoricitatea ideilor şi valorilor face ca actul critic să fie unul deschis, inepuizabil, de fiecare dată provizoriu, în ciuda impresiei, la lectură, că, în fine, acesta este sensul cel adevărat

Maria-Ana Tupan

Poetul: la sine – pentru sine

În contrast cu brusca trezire din letargie a iernii, care îşi reclamă adevărata natură chiar şi în pragul ieşirii din ciclul temporal, viața literară e cuprinsă de un freamăt primăvăratec: se doreşte o înnoire, se intersectează proiecte, se propun colocvii despre noua critică... Ne întrebăm dacă va fi unul din proiectele viabile sau tot „înțepenite", cum le-a spus Cioran. Înțepenirea se referă întotdeauna la un punct fix, cel care, pe axa timpului, desemnează prezentul. Proiectul de succes este, dimportivă, cel care luneca pe această axă, antrenând trecutul în creuzetul viitorului, deoarece, din nimic, creează doar divinitatea. Cu alte cuvinte, nu credem într-o primăvară a literaturii române care nu ar include resurecția clasicilor. Deficitară aşa cum este, nu ne putem plânge totuşi că măcar accesibilitatea autorilor din canonul educațional nu ar fi asigurată, deşi, nu aşa cum s-ar cuveni în anul de grație 2018, adică pe suport digital, cu posibilitatea accesului imediat. Clasicii români sunt astfel prezenți la sine, uneori în ediții de lux, cu risipă de virtuozitate grafică şi chiar cu aparat critic. Aceasta ne aminteşte însă de mormintele fariseilor din Biblie, spoite doar pe dinafară. Fenomenologia unei culturi cere ca autorul să fie prezent în conştiința comunității literare, în intersubiectivitatea ordinii culturale din care se împărtăşesc toți membrii ei. Nu printr-o percepție trecută, resimțită adesea ca necorespunzătoare sensibilității noilor generații, fosilizată, ci prin chiar metabolismul ideilor şi limbajul fiecărei epoci. A existat cândva o serie intitulată *Autorul X interpretat de*... O astfel de operă editorială apărută în spațiul britanic se intitulează *Reinventing Shakespeare*, atât de mari au părut autorului, Gary Taylor, discrepanțele dintre comentariile shakespeareane apărute de-a lungul secolelor. Prezența paralelă a textului şi a percepției critice, de preferință în diacronie, e de natură, nu numai să-l cheme pe autor din mormântul timpului, ca pe Lazăr, şi să-l facă prezent în conştiințe, ci şi să impună standarde de receptare, să dezvolte un limbaj critic conştient de sine şi de alții, de importanța metodei, a terminologiei, ca şi de caracterul lor istoric.

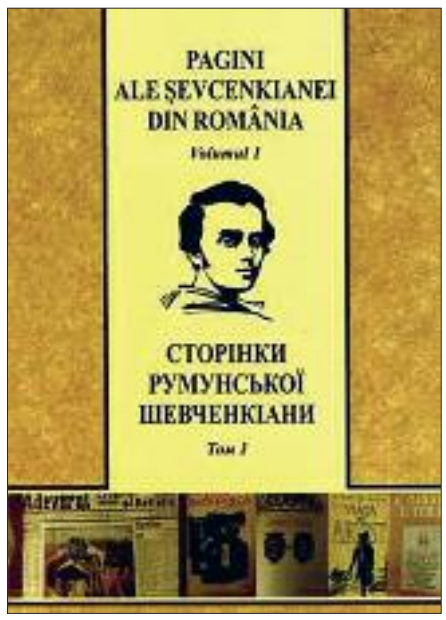

Aceste reflecții ne-au fost inspirate de apariția unei monografii în două masive volume a autorului ucrainian Taras Şevcenko, cu studiu introductiv, aparat critic şi traduceri realizate de distinsul şevcenkolog Ioan Rebuşapcă, Profesor Onorific al Universității din Bucureşti şi al Universității Naționale din Cernăuți, şi prefațată de Prof. dr. Octavia Nedelcu. Conceptul de „monografie" s-a schimbat radical din vremea când desemna viața şi opera unui scriitor. Mai potrivit ar fi cel de „studiu fenomenologic". Cu o cultură şi o acribie care intimidează, documentarea acoperind practic aria europeană a receptării lui Şevcenko, istoricul literar şi editorul îşi structurează studiul tematic-modular, variind permanent unghiul comentariului: Şevcenko şi contextul imperiului rus, receptarea comparativă în diverse țări, „fenomenul Şevcenko" (aspecte genetice şi tipologice), exegeza impresionistă, exegeza ştiințifică, istoricul comparativ al receptării etc. Volumele includ, pe lângă comentarii critice în ordine cronologică, traduceri ale celor mai populare creații ale clasicului ucrainean, partituri ale versurilor sale puse pe muzică, poeme dedicate lui Şevcenko.

Ioan Rebuşapcă are o formație completă, de istoric, nu numai literar, de critic cunoscător al mutațiilor interdisciplinare din teoriile critice contemporane (abordarea psihologică, sociologică, genealogică, contextuală...), de editor, posedând încă neştirbită ştiința alcătuirii unui aparat critic, lingvistic, etnolog şi folclorist. Contribuții ulterioare mai pot doar adăuga alte opere în matricea conceptuală deja creată. Pentru multă vreme însă subiectul e interzis.

Cum nu se rezumă la un sinopsis al comentariilor, ci se angajează în meta-critică, autorul îngăduie cititorului să tragă importante concluzii privind rolul şi fenomenologia receptării. Devine evident faptul că nu numai opera literară este influențată de contextul istoriei, dar şi critica este în cel mai înalt grad dependentă de ideologie, de context sau agendă politică. Începutul receptării lui Şevcenko în România, la câteva decenii de la moartea autorului, este un indiciu clar al manipulării ideologice a operei sale. Brusc, spre sfârşitul secolului al XIX-lea, se naşte un interes internațional față de poetul național al Ucrainei; în *Contemporanul* (nr. 1, 1886), se publică un articol apărut la Paris în revista *Le Temps*, tradus din engleză (*A Cosak Poet*, de W.R. Morfill, apărut în prestigiosul *Mac Millan's Magazine*), iar primul comentariu românesc despre autorul ucrainian, datorat lui Dobrogeranu-Gherea (publicat în *Almanahul social-democrat*, 1894) se traduce şi apare la Paris (*L'Ere nouvelle*) în luna mai a aceluiaşi an. Circuitul textelor şi al comentariilor critice sunt concentrice, ele gravitând în jurul ideilor socialiste şi naționaliste al căror exponent Şevcenko părea a fi. Exegetul Rebuşapcă este convins de existența acestui mecanism, retrospectiva sa punând accent pe poziționarea politică sau estetică a comentatorilor. Diferențele au ca efect geneza unor reprezentări atât de contrastante ale lui Şevcenko, încât cititorii nu mai sunt siguri dacă este vorba despre acelaşi autor. Motivația politică îi face pe unii critici proletcultişi ai anilor '50 să denatureze total portretul scriitorului, forțându-l în patul procustian al mitului comunist sovietic, în lumina căruia Şevcenko – un militant pentru autonomia şi identitatea Ucrainei, din care cauză a suferit trei condamnări –, apare ca un profet al împăcării tuturor popoarelor sub flamura leninistă după 1917. Nici pro-bolşevicii români nu se lăsaseră mai prejos, percepția liric-afectivă a unui Panait Istrati din 1928 oferind un puternic contrast abordării lui Constantin Vâlcovan (1939), combătut de Magdalena László-Kuțiuk, citată în context: „[un] critic comunist, care nu numai că priveşte opera lui Şevcenko din perspectiva revoluției socialiste în URSS, dar [...] îi sugerează cititorului inevitabilitatea unor transformări similare şi în țara noastră".

Perspectiva lui Ioan Rebuşapcă este constant contextuală şi comparată, cu accent pe relațiile româno-ucraineene. Opera lui Şevcenko e un fir inserat într-o țesătură complexă care reface, fie circulația unor motive (de exemplu, acela al îndemnului la deşteptare în vederea realizării unei utopii sociale în literatura vremii din Ucraina, Rusia şi România), fie influențe. G. M. Ivanov, de exemplu, considera că Şevcenko realizase în plan estetic programul politic de eliberare realizat în România de eroi ai istoriei (Horia, Cloşca şi Crişan, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu).

Foarte interesant este fenomenul petrecut în România după război. Rebuşapcă consemnează cotitura ştiințifică din exegeza şevcenskiană din deceniul dezghețului – anii 60 –, când clişeele proletcultiste lasă loc criticii tematist-formaliste. Urmează însă o tăcere de aproape două decenii, pe care ne-o putem explica prin ceea ce am susținut la început: importanța discursului critic, care nu este un simplu *peri*... (în jurul operei literare), ci ceva asemănător formei simbolice a lui Cassirer: rama perceptuală sau conceptuală e de nedespărțit de textul comentat. Ele sunt generate împreună într-un produs hibrid, literar/critic. Critica colonizează obiectul, astfel încât Şevcenko a fost identificat cu criticii primului deceniu de după război – Novicov, Victor Tulbure, Mihai Beniuc – de care scena literară românească părea în momentul dezghețului (mijlocul deceniului al şaptelea) definitiv ruptă. Abia în deceniul al nouălea este Şevcenko... „dezgropat" de o nouă generație de comentatori de autoritate, majoritatea, universitari, printre care, Dan Horia Mazilu, Ioan Rebuşapcă, Mihail Mihailiuk, Corneliu Barborică, Stelian Gruia, Ion Cozmei. După Revoluție, devin posibile congresele internaționale, colaborarea cu diplomația culturală ucraineană şi cu Universitatea de la Chişinău.

Ioan Rebuşapcă face implicit o anatomie a actului critic, a legăturii determinante dintre metoda critică şi obiectul comentariului, a dificultății de a identifica o structură de sens stabilă într-un text literar ce ar pune astfel capăt, cu aroganță, încercărilor hermeneutice ulterioare. Dimpotrivă, istoricitatea ideilor şi valorilor face ca actul critic să fie unul deschis, inepuizabil, de fiecare dată provizoriu, în ciuda impresiei, la lectură, că, în fine, acesta este sensul cel adevărat. Un astfel de poem care a fost supus unor interpretări contrarii, de la apostazie la apologie divină, este *Caucazul*, inclus în antologie în trei versiuni. Recunoaştem familia romantică, înrudirea cu Prometeu al lui Shelley, apelul la memoria celor suferinzi de a se ridica împotriva tiraniei zeilor păgâni, dar mai este un element prin care Şevcenko vorbeşte criticului de azi: punerea în abis a lumii poemului prin prezența motto-ului bilic: Ieremia este un judecător care îşi permite să judece chiar divinitatea, să se îndoiască de dreptatea lui Dumnezeu, căci de ce oare pătimesc cei buni şi prosperă cei răi?...

Textele critice pre-existente slujesc nu numai devenirii pentru alții a autorului comentat, dar şi emulației altor critici provocați la conversația universală a metaliteraturii întru veşnica pomenire a acestor popoare şi a creaților lor. ❐

■ *Eseu filosofic*

Explorarea este abia la început, încât trebuie să fim deschişi spre eventuale surprize. Este, însă, de bun simţ observaţia că şansele de informare au sporit nemăsurat, încât deciziile oamenilor au o bază mai largă decât înainte

Andrei Marga
Digitalizare şi democraţie

Nu doar munca, interacţiunea şi gândirea fac viaţa omului, ci şi, în mod tot mai perceptibil, mediatizarea din jur. Dacă aruncăm o privire în urmă, atunci au dreptate cei care delimitează trei revoluţii mediatice: descoperirea scrierii de către chinezi, inventarea cărţii de către evrei şi crearea Internetului de către americani. Ele s-au răspândit în lume şi au dat universul mediatic de azi, în care se unesc globalizarea, neoliberalismul şi revoluţia din electronică. Acestea condiţionează comunicaţiile. Nu este încă destul de clar impactul epocii digitale asupra gândirii, comportamentelor şi vieţii în comunitate. Explorarea este abia la început, încât trebuie să fim deschişi spre eventuale surprize. Este, însă, de bun simţ observaţia că şansele de informare au sporit nemăsurat, încât deciziile oamenilor au o bază mai largă decât înainte. Este, însă, singura urmare?

Am arătat (Andrei Marga, *Societatea nesigură*, 2016) că nu putem rămâne la hiperoptimismul lui Ray Kurzweil (*The Age of Spiritual Maschines: When Computers Exceed Human Intelligence,* 1999), care credea că la conducerea treburilor publice oamenii vor fi înlocuiţi de computere şi totul va fi mai bine, căci vor fi reduse subiectivitatea şi imprecizia. Am mai arătat că au dreptate cei care, precum Eric Schmidt şi Jared Cohen (*The New Digital Age. Reshaping the Future of People, Nations and Business,* 2014), atrag atenţia că „odată cu extinderea conectivităţii şi a telefoanelor mobile, cetăţenii vor avea mai multă putere decât oricând în istorie, dar cu anumite costuri, mai ales în ceea ce priveşte viaţa privată şi securitatea". Legate de acestea încep primejdiile.

Utilizatorii îşi pot da multiple identităţi, profitând de şansele de a-şi stabili în voie adrese electronice diferite. Aşa stând lucrurile, s-a format deja „populaţia ascunsă (*the hidden people*)" – care, în anonimatul Internetului, distribuie ceea ce vrea, din indiferenţă, simpatie sau ură – şi, mai mult, „piaţa neagră (*the black market*)" a ştirilor, care distribuie alegaţii ce vizează „distrugerea virtuală a onoarei (*the virtual honour killing*)" persoanelor, după cum se aruncă pe piaţă informaţii secrete pentru a demasca sau incrimina politici. Nu este o ordine însoţită de responsabilitate în acest domeniu. Ce este de făcut?

Abordarea liberală a domeniului virtual este considerată de specialişti deja un „model periculos (*a dangerous model*)", căci doar perpetuează o situaţie inacceptabilă. Cei doi şefi de la Google spun că sunt unele soluţii tehnice la îndemână, cum ar fi, de pildă, limitarea suporturilor cu riscuri, care vor reduce fenomenele amintite, chiar dacă nu le vor anihila complet. Numai că şi soluţiile tehnice au nevoie, pentru a fi puse în aplicare, de legislaţie adecvată.

Orice soluţie de protejare a cetăţenilor – ne spun autorii cărţii *The New Digital Age* – depinde de voinţa politică. Dacă recunoaşte democraţia ca valoare, atunci statul nu este obsedat cu controlul cetăţenilor şi încurajează libertăţile. Dar dacă democraţia nu preocupă, atunci statul caută să controleze comunicaţiile. „Cum abordează, populaţiile, industria privată şi statele, schimbările ce vin, va fi determinat în cea mai mare măsură de normele lor sociale, cadrele legale şi caracteristicile particulare naţionale". La nivelul acestora se va juca, de fapt, soarta vieţii private şi a secretelor ei fireşti în condiţiile digitalizării.

Azi se pune în discuţie mai direct nu doar soarta vieţii private, ci soarta democraţiei. Recenta dezbatere din Germania, care a luat forma unui volum coordonat de fiul celebrului fondator al revistei *Der Spiegel* (Jakob Augstein, Hrsg., *Reclaim Autonomy. Selbstermächtigung in der digitalen Weltordnung*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2017), abordează chestiunea crucială a autonomiei de decizie a persoanei sub digitalizare.

Această carte aduce cititorul pe pământ. Pe calea unor analize făcute de economişti, politologi, psihologi, istorici, filosofi familiarizaţi cu tehnologiile digitale, se dau răspunsuri la întrebări de care democraţia este condiţionată. Cum influenţează mediile de socializare gândirea? Cum marchează viaţa spirituală? Cine este subiectul veritabil al comunicaţiilor? Ce efect au acestea asupra autonomiei persoanei? Spre ce ne îndreptăm? Ce soluţii sunt la îndemână?

Astăzi mediile de socializare Facebook, Twitter, Instagram, etc. au atins o acoperire uimitoare: 2 miliarde de utilizatori, care asigură o valoare pe bursă, ca platforme de reclamă, de 440 miliarde de USD, adică aproximativ 220 USD pe utilizator. La acestea se adaugă venituri ascunse (*hidden revenues*) considerabile, cu asigurarea, atrăgătoare din capul locului, a gratuităţii conţinutului pentru utilizator. Teza generală a dezbaterii găzduită de volumul amintit, trasă de Yvonne Hofstetter (*Soziale Medien: Wer Newsfeeds auf Werbeplattformen liest, kann Propaganda erwarten, aber nicht die Wahrheit*), este fără echivoc: „Odată cu mediile sociale ale secolului al XXI-lea are loc o transformare fundamentală a comunicării noastre. Ca întemeiere ultimă a comunicării noastre *online* convine de acum excitarea, artificialitatea virală, hype-ul Internetului. Pentru şi mai multă stimulare orice mijloc este justificat: inducerea în eroare prin ştiri false, relevanţa socială prin introducerea de *social bots*". Nu mai este clar ce este adevăr, minciună, omisiune sau exagerare. Se postează pur şi simplu, oricât de departe este ceea ce se postează de realitate. Problemele stringente ale societăţii nu intră în orizont, iar cine nu satisface, cu ceea ce vrea să spună, aşteptările, nu intră în atenţie. Se cade din nou undeva în secolul al XIX-lea, când pe foi volante se puteau răspândi ştiri cu impact, indiferent de valoarea lor de adevăr. Democraţia întemeiată pe autonomia de decizie a persoanelor este pusă astfel sub semnul întrebării.

Cum este afectată această autonomie? Dintre gânditorii de anvergură, Theodor W. Adorno a fost cel care a atras atenţia asupra riscurilor la care este expus individul conştient de sine şi amplorii neobişnuite a mecanismelor din societate ce vor să-l ia sub control. El a anticipat cel mai clar „criza autonomiei individului". Shoshana Zuboff (*Auf der Suche nach dem autonomen Selbst*) observă că, în situaţia în care instituţiile nu au fost capabile să asigure acea autonomie, în spaţiul lăsat liber între indivizi şi instituţii s-au înfipt mediile de socializare. Ele au stârnit, desigur, entuziasmul, căci ofereau „legături (*Verbindungen*)", mult dorita „conectare (*connection)"* cu ceilalţi. „Legătura trimite la promisiunea că oameni autodeterminaţi şi-ar putea făuri fericirea aleasă liber împreună cu parteneri liber aleşi". Doar că, în timp record, „legătura (*connection, Verbindung*)" a fost luată sub control de imperativul economic şi valorificată de acesta. S-a instalat de fapt o „societate a supravegherii".

Cum au schimbat gândirea noile medii de socializare? Jan Kalbitzer (*Angst und Wut im Internet als Entfesselung der Impulse durch die Moderne*) aduce în atenţie un proces ce se petrece în mintea celui care foloseşte Internetul în condiţiile societăţii orientate spre profitul de astăzi. Informaţiile ce trebuie prelucrate se înmulţesc enorm, împreună cu sursele de informare, care se diversifică mai mult ca oricând. În noua situaţie se măreşte efortul creierului pentru a selecta, prelucra şi reţine informaţii relevante. Faptul creează dificultăţi individului, dar şi societăţii, care se trezeşte cu extinderea opiniilor politice imature şi a comunicării plină de ură. Se poate miza pe faptul că gândirea este raţională şi poate să-şi ameliereze continuu prestaţia. Numai că „o ascuţire a gîndirii are nevoie de altă abordare a emoţiilor". Aşa stând lucrurile, gândirea cedează nevoii de a oferi ceva intuitiv şi renunţă la rigorile ei ca şi gândire. Se ajunge să se renunţe tacit la argumente mai bune de dragul celor intuitive, digerabile, poate chiar confortabile. Se recunoaşte că există în jur un argument mai bun, dar ultilizatorii se lasă în seama unuia mai comod.

Se ajunge, însă mai departe, la destrămarea percepţiei realităţii. Daniel Suarez (*Wie die Technik unser Denken verändert: Unser Geist in den sozialen Medien*) explică faptul că preluarea datelor în magaziile comunicării se face conform unor algoritmi. Aceştia nu sunt neapărat conştientizaţi de către utilizatori, care sunt interesaţi mai mult de conţinut decât de modul constituirii lui. Ceea ce numim „fapte" este în realitate ceva disputabil, dar în această comunicare nu se mai discută. Adăugând împrejurarea că, în calitate de oameni, avem tendinţa de a prefera datele la care aderăm, fie ele şi neplăcute, şi nu datele pe care le respingem, se poate conchide că suntem mai preocupaţi de emoţii decât de fapte. Se poate spune despre mediile de socializare că „exprimă înainte de toate emoţii, şi nu capacitatea de discurs raţional... Discursul raţional nu este scopul mediilor sociale". El rămâne în afara acestora.

Generarea de emoţii este totdeauna mai uşoară decât a examina fapte. De aceea, cantitatea de „ştiri false *(fake news*)" să se distribuie în mediile comunicaţionale este considerabilă. De altfel, în mod semnificativ, în ediţia din 2016 a celebrului *Oxford Dictionary* a fost prezentat drept „cuvânt al anului" expresia „post-adevăr *(post-truth*)", prin care s-au desemnat „împrejurările în care faptele obiective au mai puţină influenţă asupra formării opiniei publice decât raportarea la sentimente şi credinţe personale". Grăitor, în revista *Public Understanding of Science* (iulie 2016) Michael Cacciatore semnala că s-a ajuns în situaţia în care nu adevărurile stabilite prin cercetare ştiinţifică decid, cum se crede, între abordări rivale, ci cu totul altceva.

Ce se petrece în urma digitalizării? Intrăm cu această întrebare în reflecţii asupra organizării societăţii şi asupra societăţii însăşi. Saskia Sassen (*Wenn bewundernswerte sozio-technische Fähigkeiten handfeste Brutalitäten hervorbringen*) vorbeşte de „formaţiuni" care au caracter de „extorcare (*räuberisch)*". Primavera de Filippi *(«In Blockchain We Trust»: Vertrauenlose Technologie fur eine vertrauenlose Gesellschaft*) argumentează că structura descentralizatoare a comunicaţiilor pe suporturi digitale nu trebuie să înşele. Descentralizarea asigurată de mediile de socializare nu este cea care face loc „guvernanţei", cum se speră şi se spune adesea. În plus, aşa cum dezvăluirile ultimilor ani au arătat, guvernele sunt implicate în supravegherea electronică a cetăţenilor. Se pot crea, desigur, tehnologii care să promită „guvernanţă", în locul controlului centralizat, dar acesta nu a putut fi evitat până acum.

Noutăţi editoriale **■ Editura Ideea Europeană**
www.ideeaeuropeana.ro

■ Zanfir Ilie
Legendele Galaţilor

■ Anton P. Parlagi
Filosofia erosului

IDEEA EUROPEANĂ

Unii autori trag deja concluzii la scara teoriilor societății. Evgeny Morozov (*Big Tech und die Krise des Finanzkapitalismus*) argumentează teza că „ascensiunea *Big Tech* a menținut economia actuală a lumii fără a provoca schimbări politice cuprinzătoare – ceea ce a permis elitelor globale să *câştige timp (Zeit kaufen*), pentru a folosi o formulare intuitivă a lui Wolfgang Streeck". Sub impactul digitalizării se schimbă, în orice caz, ordinea socială, ca şi posibilitățile de dezvoltare culturală ale individului şi de influență a acestuia asupra evenimentelor.

Nu este vorba de a ignora sau desconsidera şansele de informare noi, de autodeterminare a persoanei, create de tehnologiile digitale. Este realist ca acest avantaj istoric să fie recunoscut fără ezitare. Doar că (aşa cum arată Wolfgang Hoffmann-Riem, *Re:claim Autonomy: Die Macht digitaler Konzerne*) „în acelaşi timp apar noi posibilități de supraveghere şi conducere din afară, între care şi conducerea inconştientă în condiții de sugestie simultană a libertății crescânde de acțiune". Sunt, altfel spus, şi riscuri: caracterul privat al vieții este în pericol, persoana are nevoie de o nouă protecție contra intruziunilor în viața ei, protecția datelor personale devine o problemă, s-au creat roboți software (*Social Bots*) care ajung să modifice alegeri, au apărut „filtre" ale deciziilor. De aceea, „aplicarea categoriilor simple «bun» şi «rău» nu mai ajută". Este reală primejdia ca omul să devină „inconştient digital (*digital unconscious)"* (Mireille Hildebrandt) – ființă obiect al conducerii care-i scapă. Iar fostul ministru liberal de interne al Germaniei, Gerhart Baum (*Autonomie – Uberlebensfrage der Demokratie*), a pus punctul în locul potrivit, chiar dacă unii liberali merg în altă direcție: „Democrația este periclitată prin Internet. Putem fi manipulați, alegerile pot fi manipulate, formarea opiniei este manipulată". Aceste fapte nu mai sunt eludabile.

Ce este de făcut? Desigur, se poate spera că ameliorarea tehnică aduce rezolvările, dar speranța este utopică. Mai multă autonomie, la care se poate acum, în mod realist, spera, presupune trei paşi. Primul este ieşirea din situația în care strângerea datelor este alocată unor „experți" spre o dezbatere asupra colectării datelor. Fiecare cetățean trebuie să aibă dreptul de a participa la discuție. Al doilea este disponibilitatea la a abandona „modele de afaceri" care pericilitează în mediul virtual discuția generală şi nerestrictivă în privința temelor şi argumentelor şi, în fond, autonomia persoanelor. Al treilea este tematizarea puterii ce se află în spatele comunicațiilor digitalizate. „Naivitatea" actuală în materie nu are cum duce la soluție.

Jakob Augstein aminteşte cât de mult a făcut Frank Schirrmacher pentru a atenționa asupra implicațiilor „revoluției digitale" şi a chema la o privire critică nu asupra acesteia, cât asupra „gândirii programate (programmiertes Denken)" ce se cultivă. Prestigiosul editor al *Frankfurter Allgemeine Zeitung* a fost la originea unui mare proiect cultural – „analiza din perspectivă universală a prezentului" în numele apărării autonomiei persoanei. Spune deja enorm faptul că, în mediul controverselor politice, în care mulți îşi închipuie că distincția „stânga-dreapta" mai are simplitatea de altădată, la întrebarea dacă nu se simte jignit să fie socotit „de stânga", editorul puternicului ziar conservator a răspuns: „Jignit? Nu m-am gândit la asta. Nu găsesc nici că m-aş fi schimbat. Dar sunt, ca toți ceilalți, doar martor la o gândire ce duce necesar la privatizarea câştigurilor şi la socializarea datoriilor". Altfel spus, problema este de aşa natură că nu poți decât apăra – rațional fiind, şi, desigur, integru – valorile care nutresc democrația, fie şi putând fi socotit „de stânga". Apărarea valorilor democrației este de departe mai importantă decât în ce categorie te plasează cei depăşiți de cotiturile istoriei. După opinia lui Frank Schirrmacher, aşa cum comuniştii au revendicat pe nedrept reprezentarea intereselor proletariatului, tot astfel se petrec lucrurile în politica de azi, când opuşii acelora revendică pe nedrept reprezentarea intereselor civice. Criza „politicii civice *(bürgerliche Politik*)" trebuie preluată, spune el, în „conştiința de sine a conservatorismului politic". Numai astfel ea rămâne solidară cu democrația. ❐

Răzvan Theodorescu
Ceva despre „naţionalism" la Centenar

RĂZVAN THEODORESCU

La 4 iulie 1892, în ziarul *Le Figaro* era tipărit pentru întâia oară cuvântul *naționalism*. El apărea în articolul *La querelle des nationalistes et des cosmopolites*, scris de faimosul Maurice Barrés, un apropiat a ceea ce s-a numit „naționalismul conservator catolic" al lui Charles Maurras. Şi de atunci – au trecut, iată, o sută douăzeci şi şase de ani – termenul a făcut o carieră prodigioasă. Prodigioasă şi contradictorie, dar care trebuie cunoscută, şi nu numai de lumea academică, ci şi de aceea politică. O întreagă literatură – citez doar pe Ernst Gellner, *Nations and nationalism* (Oxford, 1983) sau Michel Winnock *Le XX-e siècle idéologique et politique* (Paris, 2009) – se ocupă de acest concept, stabilind tipologii şi nuanțe, în timp ce cohorte de politicieni şi jurnalişti le ignoră cu superbie, condamnând ignar ceva ce le pare, ştiut după ureche, periculos.

Că există „naționalismul unificator" italian şi german din vremea unor Cavour şi Bismarck, sau „naționalismul republican" al generalului de Gaulle, sau „naționalismul de diaspora" al armenilor, evreilor şi grecilor, că există o întreagă tipologie de naționalisme care nu au nimic în comun cu xenofobia de felul lui „put America first" al lui Clinton, de care nu este foarte departe azi Donald Trump, faptele sunt prea puțin importante pentru cei care, din ignoranță, confundă o doctrină eminamente pozitivă cu excrescențele ultra-naționaliste, cu național-socialismul nazist, cu național-comunismul totalitar, cu extremismele Gărzii de Fier din România, sau cu tot mai numeroasele „naționalisme populiste", de fapt, extremiste, din Franța, Austria sau Olanda, pentru a ne mărgini la aceste exemple.

În ultimele trei decenii, unele instituții ale mass mediei occidentale, la unison cu unii oameni politici puțin sau deloc informați atribuie trăiri şi manifestări ultra-naționaliste fostelor țări comuniste unde, uneori, defunctul „internaționalism proletar" a fost repede înlocuit cu afirmări identitare pe deplin pozitive fireşti, când nu au fost supralicitate. De unde, în Europa centrală şi răsăriteană, mefiența şi prudența unor activişti din câmpul politicii şi jurnalismului, temători de acuza „naționalistă" venită din partea unor politicieni şi jurnalişti pe cât de agresivi, pe atât de inculți.

România nu a făcut excepție de la acest proces şi o scurtă incursiune lexicografică poate fi pilduitoare. Pentru definirea termenului de „naționalism" luați dicționarele Oxford şi Larousse: „Patriotic feeling, principles or efforts; policy of national independence"; „Doctrine qui se réclame essentialement de la tradition et des aspirations exclusivement nationales".

Luați apoi DEX-ul Academiei din 1996 unde veți găsi: „Doctrină politică bazată pe apărarea (uneori exagerată) a drepturilor şi aspirațiilor naționale". De ce „uneori exagerată", formulă la care nu s-au gândit redactorii britanici, nici cei din Hexagon, dar care i-a condus la o exagerată prudență pe colegii români?

Ştim că există, de pildă, un naționalism economic, confundat uneori cu o xenofobie antisemită şi anti-balcanică – aici un loc eminent l-a deținut cândva polemica dintre conservatorul Eminescu şi liberalul Carada –, că poate exista un naționalism cultural, dincolo de ceea ce obişnuit se numeşte „specific național", „o românitate artistică" (mărturisesc că expresia este calchiată după ceea ce un ne-englez Nikolaus Pevsner scria despre „the englishness of English art"); aici, istoricii de artă pot ataşa creația inconfundabilă a lui Andreescu sau aceea a lui Petraşcu, cel despre care Țuculescu spunea că este „misticul zugrav de icoane al Orientului care a învățat limbajul cezannesc al picturii", în timp ce muzicologii ne indică gradul înalt de „românitate" al operei unui compozitor precum Paul Constantinescu.

În numele acestei istorii a ideilor româneşti, afirmată de câteva ori chiar în acest loc, în anul Centenarului se cuvine ca aici, în aula Academiei Române, să declarăm sonor că naționalismul este o doctrină pozitivă şi că celebra sintagmă a lui Kipling „my country right or wrong" poate fi însuşită de orice ființă normală care, în mijlocul mondializării, are o patrie. Iar pentru foarte mulți dintre noi patria aceasta se numeşte încă România

Dacă vom privi acum către lumea social-politică românească a ultimului secol şi jumătate lucrurile par a fi la fel de limpezi. Sigur este că trei mari proiecte realizate de două generații mirabile – singurele proiecte de țară în istoria noastră modernă, cel al Unirii Mici din 1859, cel al Independenței de la 1877, cel al Marii Uniri din 1918, care i-au avut ca iluştri artizani pe Al. I. Cuza, C. A. Rosetti, Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu şi Ion C. Brătianu, mai apoi pe Ion I.C. Brătianu, Nicolae Iorga, Vasile Goldiş, Iancu Flondor, Iuliu Maniu – au fost trei proiecte naționaliste datorate unor inteligențe superioare, active şi cultivate. Care, să o spunem deschis, nu s-au mai repetat pe meridianul românesc în ultimii şaptezeci de ani. Dacă astăzi România nu mai are nici un proiect de țară şi nici un veritabil om de stat, absența fibrei naționaliste ar putea fi trista explicație.

Istoria ideii naționale la români este prea bine cunoscută spre a mai fi pe larg amintită sub cupola Academiei din care au făcut parte aproape toți corifeii politici amintiți. Este istoria în care intră „patriotismul în hotarele adevărului" proclamat de Titu Maiorescu; cuvintele lui Mihai Eminescu, „cu cât ne iubim mai mult patria şi poporul nostru, cu atât va trebui să ne înarmăm mintea cu o rece nepărtinire şi să nu surescităm cugetarea"; gândul lui Vasile Pârvan de acum un secol despre naționalism ca element spiritual; uriaşul demers al lui Nicolae Iorga care, la 31 mai 1919, în numele Academiei saluta efectele Unirii realizate cu şase luni înainte (era acelaşi Iorga care în 1910 crease Partidul Naționalist Democrat, contemporan cu Partidul Conservator Naționalist care îl avea membru pe Nicolae Titulescu, cel ce afirma: „Omenirea nu mă interesează dacă România nu-şi găseşte locul în sânul său"). Şi istoria aceasta continuă cu Eugen Lovinescu care tot atunci, în 1909, scria despre naționalismul nostru latin, cu Constantin Rădulescu-Motru pentru care românul este „religios şi naționalist" şi care în discursul de recepție în Academia pe care avea să o prezideze vorbea tocmai despre naționalism. Iar dintre textele naționaliste am ales, spre a sfârşi, unul superb poetic al lui Lucian Blaga: „Tot ce putem şti, fără temerea de a fi dezmințiți, este că suntem purtătorii bogați ai unor excepționale posibilități. Tot ce putem crede, fără a săvârşi un atentat împotriva lucidității, este că ni s-a dat să luminăm cu floarea noastră de mâine un colț de pământ. Tot ce putem spera, fără a ne lăsa manevrați de iluzii, este mândria unor inițiative spirituale istorice, care să sară, din când în când, ca o scânteie, şi asupra creştetelor altor popoare".

În numele acestei istorii a ideilor româneşti, afirmată de câteva ori chiar în acest loc, în anul Centenarului se cuvine ca aici, în aula Academiei Române, să declarăm sonor că naționalismul este o doctrină pozitivă şi că celebra sintagmă a lui Kipling „my country right or wrong" poate fi însuşită de orice ființă normală care, în mijlocul mondializării, are o patrie. Iar pentru foarte mulți dintre noi patria aceasta se numeşte încă România. ❐

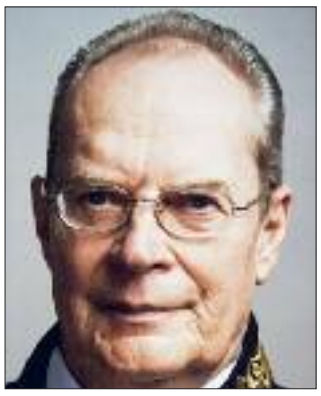

■ *Eseu filosofic*

Alexandru Surdu

Perioada străveche a gândirii fondatoare a filosofiei româneşti

Teritoriul actual al României, aşa cum este reprezentat pe hărţi datează din anul 1920, România Mare, cu pierderea ulterioară a unor teritorii (Basarabia, Nordul Bucovinei, Sudul Dobrogei). Situarea populaţiei româneşti, numită uneori „latinitatea orientală", în jurul anului 1920, era cu totul alta, şi chiar fusese altfel programată în convenţiile premergătoare intrării României în Primul Război Mondial. Cert este faptul că, după reglementările ulterioare, majoritatea populaţiei româneşti a rămas în afara teritoriului României Mari. Transnistria, din Nord-Estul Nistrului până în Nordul Mării Negre; Nordul Basarabiei, Moldovei şi al Maramureşului; Vestul teritoriului până la Tisa din Câmpia Pannonică şi din partea Banatului fuseseră promise României, dar au rămas în afara ei; Sudul Dunării până la Munţii Balcani; regiuni întinse din Albania, Macedonia şi Grecia până în Pelopones.

Dacă urmărim localizarea populaţiei româneşti de până în 1920, cu excepţia Anatoliei (din Asia Mică), constatăm că aceasta ocupa teritoriul traco-geţilor (tracii şi geţii fiind de acelaşi neam, tracii în Sudul Peninsulei Balcanice şi în Anatolia, iar geţii în Nord), dinaintea năvălirii barbarilor. Cum s-a ajuns la romanizarea acestora, mai ales a celor din Nordul Daciei ocupate de romani, este o problemă discutabilă încă, la fel ca şi aceea referitoare la limba traco-geţilor, înrudită sau nu cu latina.

Oricum, înainte de 1920, dar mai ales înainte de venirea barbarilor în Peninsula Balcanică, după secolul al VI-lea d.Hr., adică în perioada istoriei antice dinainte şi de după ocupaţia romană, istoria românilor nu se reduce la istoria populaţiei care a locuit pe teritoriul de astăzi al României, cu toate că din anumite motive politice, s-a încetăţenit această concepţie. Cât de păgubitoare este aceasta pentru istoria românilor o dovedeşte ignorarea descoperirilor arheologice de pe teritoriile menţionate şi a celor de expansiune antică a traco-geţilor spre Nordul îndepărtat şi spre Vestul Europei. Cu excepţia maghiarilor, neinteresaţi de istoria de dinaintea venirii lor în Pannonia, balticii în Nord, ruşii în Nord-Est, sârbii în Sud-Vest şi mai ales bulgarii în Sud au contribuţii deosebite pe linie tracologică.

Cert este faptul că teritoriile acestea au fost locuite încă din paleoliticul superior (aurignacian) de populaţii mediteranide şi protoeuropoide, cu elemente nordoide şi dinaroide, comune în „lumea egeo-anatoliană". Acelaşi fond genetic, care se menţine şi în perioada neolitică, suferind anumite influenţe nord-pontice (cultura mormintelor tumulare şi a înmormântărilor cu ocru), se regăseşte şi la începutul epocii bronzului. „El se continuă pe tot parcursul vârstelor bronzului şi fierului, până în zilele noastre". Ceea ce dovedeşte, având în vedere faptul că au existat migraţii ale acestei populaţii, dar nu ale altor populaţii antice pe aceste teritorii, că, antropologic, traco-geţii sunt strămoşii românilor din toată Peninsula Balcanică şi din Nordul acesteia.

Numeroasele descoperiri arheologice de obiecte paleolitice dovedesc şi ele continuitatea locuirii acestor teritorii de către populaţii cu îndeletniciri asemănătoare. În continuare, „pentru regiunile Nord-dunărene, dar şi pentru cea mai mare parte a Balcanilor, evoluţia neoliticului începe cu etapa imediat următoare, caracterizată prin ceramica pictată, cu analogii în neoliticul târziu din Anatolia".

Cultura Starčevo-Criş, de exemplu, era răspândită pe teritoriul României de azi, în estul Ungariei, în Serbia, în Slavonia, Bosnia-Herţegovina, Nordul şi Sudul-Bulgariei, adică pe întregul teritoriu de locuire al traco-geţilor.

Cultura Vinča, de influenţă Sud-Mediteraniană, cuprinde şi ea majoritatea teritoriului amintit, conducând la numeroase culturi combinate până în faza eneoliticului timpuriu (cca. 5.000-4.500 î.Hr.). Dar şi în faza ulterioară a neo-eneoliticului, în care domină cultul taurului, după numeroasele statuete descoperite, se poate constata o continuitate frapantă spre Sudul Traciei până în Insula Creta, dar şi în Sudul Anatoliei până în teritoriile semiţilor, ceea ce i-a îndreptăţit şi pe iniţiatorii mişcării New Age să identifice perioada de după 4.500 î.Hr. până spre 2100 î.Hr. cu Era Taurului.

Nu este de mirare că cercetătorii au găsit asemănări ale culturii Cucuteni cu „elemente tipice pentru Troia I" (a se vedea şi discuţia despre „paralelismul cronologic între eneoliticul carpato-dunărean şi Troia I şi II"), căci Troia făcea parte integrantă din Sud-Estul Anatoliei, din zona continuităţii balcano-egeeano-anatoliană.

În ciuda influenţelor mediteraniene vădite în cultura Vinča, descoperirea la Tărtăria din Judeţul Alba a unor tăbliţe cu semne evidente pictografice şi ideografice asemănătoare cu cele sumeriene, dar mult mai vechi, schimbă datele problemei. În aceste zone au existat elementele unei civilizaţii superioare celei mediteraneene. Inscripţii cu scrieri asemănătoare au fost descoperite şi la Ocna Sibiului şi în numeroase alte locuri de pe teritoriul de astăzi al Transilvaniei Centrale şi de Sud-Vest, al Pannoniei de Sud-Est, al Serbiei şi al Bulgariei de Nord-Vest (Gradešnica şi Karanovo), adică într-o regiune traco-getică foarte îndepărtată de influenţele mediteraniene. Ce-i drept, descoperiri arheologice cu inscripţii asemănătoare s-au găsit şi la Izvoare-Piatra Neamţ, Târgu-Frumos, Cucuteni-Cetăţuia şi Ghelăieşti-Nedeia, dar n-au fost semnalate în partea de Sud a teritoriului traco-getic ca să denote vreo influenţă mediteraniană. Aceasta dovedeşte faptul că aici a existat o civilizaţie avansată, de origine locală, care, la rândul ei, va influenţa civilizaţia mediteraniană, dar şi pe cea Nord şi Vest europeană. De interes pentru contextul nostru este influenţa pe care a exercitat-o Nordul traco-getic în a doua jumătate a mileniului al III-lea şi mai ales în mileniul al II-lea asupra Anatoliei şi a Greciei miceniene.

Cert este faptul că tocmai în perioada aceasta şi, respectiv a mileniului al III-lea spre al II-lea î.Hr., când se vorbeşte despre indo-europenizare, pe teritoriul traco-geţilor nu se constata nici un aport de populaţie străină, care să fi condus la indo-europenizarea (tracizarea autohtonilor, căci limba traco-getă era indoeuropeană, ariană), ci, dimpotrivă au loc migraţii masive din zona traco-getă în toate direcţiile. Nu este de mirare că lingvistul Rasmus Rask, care a studiat comparativ limbile europene, le numeşte *tracice*, după cel mai întins teritoriu locuit de o populaţie sedentară, din Asia Mică până în Câmpia Pannonică, faţă de celelalte mai puţin numeroase, mai puţin stabile, şi neeuropene din acea perioadă. Pentru exemplificare poate fi dată situaţia teritoriului pe care îl ocupă Grecia de astăzi, locuită până în mileniul al III-lea î.Hr., de mediteranoizi neeuropeni (civilizaţia Cretano-Minoică), după care îşi fac apariţia aheii indoeuropeni care, împreună cu tracii (tracii cauconi, de exemplu, menţionaţi şi de Homer), purtători de arme (rapiere de tip Boiu), dar şi de obiceiuri, tradiţii şi particularităţi lingvistice indoeuropene, străine mediteranoizilor anteriori, vor fi întemeietorii civilizaţiei miceniene.

Arheologic se dovedeşte că sorgintea civilizaţiei miceniene este evidentă în cadrul culturilor din epoca bronzului mijlociu, al culturii Wietenberg, de exemplu, din Transilvania, în arealul căreia s-au găsit numeroase obiecte metalice sau ceramice de tip micenian, printre care şi şapte săbii (rapiere) anterioare însă celor găsite în mormintele miceniene (*vor der Zeit der mykenischen Schachtgräber*). Acelaşi tip de obiecte se găsesc şi spre Centrul şi spre Nordul Europei, spre Scandinavia. Dar şi cele din Nordul Europei sunt mai vechi decât cele din Micene. J. Werner, după semnul spiralei (cu două, cu trei şi patru spirale, cum erau şi cunoscutele fibule, de la Suseni etc.) conchide că obiectele acestea (pumnale, spada, topoare etc.) sunt de provenienţă transilvană.

Un traseu asemănător poate fi urmărit, în aceeaşi perioadă, de la începutul şi până la finele epocii bronzului şi pe direcţia Balcani-Anatolia, în care vom regăsi până spre era noastră populaţii de origine tracă (frigienii, bitinienii, misienii etc.).

Arheologic se dovedeşte că zona traco-getică a fost un focar de civilizaţie remarcabilă recunoscută de către majoritatea istoricilor contemporani. ❐

Evenimente

■ *Academia Română*

Colecţia „Opere fundamentale" – lansarea volumului 200

Eugen Simion: „O cultură puternică cere şi o civilizaţie puternică a culturii. Acesta este unul dintre modurile noastre de a întâmpina o sută de ani de la Marea Unire din 1918, atunci când românii s-au putut regăsi între graniţele aceleiaşi ţări, un eveniment major în istoria noastră"

Colecţia „Opere fundamentale" este un proiect cultural de interes naţional, iniţiat în anul 2000 de acad. Eugen Simion, Preşedintele Secţiei de filologie şi literatură a Academiei Române, şi urmează în mod declarat modelul ştiinţific şi estetic francez al colecţiei „Pléiade", cuprinzând ediţii critice integrale din clasicii literaturii tipărite în cele mai elegante condiţii. „Convingerea noastră este să dăm culturii române un corpus de ediţii de referinţă din clasicii români. O cultură puternică cere şi o civilizaţie puternică a culturii. Acesta este unul dintre modurile noastre de a întâmpina o sută de ani de la Marea Unire din 1918, atunci când românii s-au putut regăsi între graniţele aceleiaşi ţări, un eveniment major în istoria noastră." – Acad. Eugen Simion.

După 18 ani de existenţă, colecţia a ajuns la volumul cu numărul 200, dedicat scrierilor ideologice şi culturale ale lui Mihail Kogălniceanu, marcând astfel debutul integralei operei acestui important om politic şi scriitor român.

La ceremonia de lansare, desfăşurată în Aula Academiei Române, au luat cuvântul: acad. Cristian Hera, Preşedintele Academiei Române, acad. Eugen Simion, Preşedintele Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă, acad. Victor Spinei, Vicepreşedinte al Academiei Române, acad. Victor Voicu, Secretar general al Academiei Române, arh. Tomniţa Florescu, Viceprimar al Capitalei, acad. Nicolae Breban, acad. Răzvan Theodorescu, Preşedinte al Secţiei de arte, arhitectură şi audiovizual, acad. Ioan-Aurel Pop, prof. Emil Constantinescu, Preşedinte al României (1996-2000), Petre Roman, prim ministru al României (1989-1991), prof. Mircea Martin şi prof. Mircia Dumitrescu, membri corespondenţi ai Academiei Române, prof. Valeriu Ioan Franc, prof. Andrei Terian, prof. Paul Cernat, prof. Bogdan Creţu.

Toate alocuţiunile pot fi audiate pe site-ul Academiei Române: https://goo.gl/p1uUR4. Galeria foto a fost realizată de Alina Bianca Bălan şi este accesibilă la adresa: https://goo.gl/vQWyP5.

Organizator: Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, sub egida Academiei Române
Moderator: Acad. Maya Simionescu, preşedinte executiv al Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă

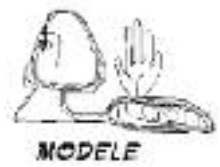

Mihai Neagu
Un model de anvergură europeană

Victor Voicu regretă că în actul constitutiv al Europei comune nu este menționată dimensiunea creştină definitorie a Europei şi-l citează pe Goethe care afirma că „limba maternă a Europei este creştinismul”. Toată cultura şi civilizația Europei este bazată pe religia iudeo-creştină, pe Biblie. Autorul este primul savant de renume care îndrăzneşte să critice corectitudinea politică şi globalismul atât de păgubitoare pentru moravurile sănătoase ale Europei de altădată şi să formuleze dezacordul său față de guvernele europene sinucigaşe, emanații ale partidelor antieuropene

VATICAN. PAPA FRANCISC, MEMBRU DE ONOARE AL ACADEMIEI ROMÂNE – ACAD. VICTOR VOICU, SECRETARUL GENERAL AL ACADEMIEI ROMÂNE

Apar în România mai multe reviste de cultură care se străduiesc să desfăşoare o activitate formatoare, deopotrivă educativă şi instructivă în rândul cititorilor lor. Faptul este lăudabil, dar nivelul spre care sunt ridicați cititorii este inegal, de la revistă la revistă. Beneficiind de aportul unui redactor-şef academician şi de o echipă de colaboratori de prima mână, *Curtea de la Argeş* se înscrie între cele mai de seamă periodice româneşti actuale. Revin aici asupra ultimului număr din anul trecut (Curtea de la Argeş, Anul VIII, Nr. 12/ 85, decembrie 2017) al acestei reviste, mai ales pentru că găzduieşte în cadrul rubricii *Istoria de lângă noi* un excepțional articol al secretarului general al Academiei Române acad. Victor Voicu, intitulat *Quo vadis, Europa?*. Pun acest substanțial studiu lângă alte două apărute în presa românească în ultimii trei ani: articolul academicianului Ion Aurel Pop despre naționalismul discret, legitim al lui Eminescu, în discordanță cu cel agresiv şovin al lui Petöfi şi Puşkin, şi discursul Anei Blandiana la conferirea titlului de doctor Honoris Causa la Universitatea Babeş-Bolyai din Cluj. Aceste două studii amintite mai sus urmăreau să refacă demnitatea românilor care, în istorie, au avut o serie de calități morale de excepție, multe din ele distruse de parcurgerea epocii comuniste, care interzicea gândirea autonomă, credința în Dumnezeu şi celelalte mijloace de dezvoltare ale nobleței sufleteşti.

Studiul academicianului Victor Voicu este tot un discurs, ținut la 31 octombrie 2017 în Aula Academiei Române, în cadrul conferinței *Geopolitica religiilor, azi*, pentru lansarea Laboratorului de Sociologia şi Geopolitica Religiilor, înființat în cadrul Institutului de Ştiințe Politice şi Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române. Secretarul general al Academiei Române atacă probleme de maximă importanță cu mult curaj, înțelepciune şi o deosebită competență. Aceste însuşiri sunt rarisim folosite împreună în publicistica românească şi chiar în cea mondială, dar este previzibil că vor trebui să se exprime tot mai frecvent pentru salvarea României şi a Europei. Academicianul Victor Voicu regretă că în actul constitutiv al Europei comune nu este menționată dimensiunea creştină, definitorie a Europei şi-l citează pe Goethe care afirma că „limba maternă a Europei este creştinismul”. Toată cultura şi civilizația Europei este bazată pe religia iudeo-creştină, pe Biblie. Autorul este primul savant de renume care îndrăzneşte să critice corectitudinea politică şi globalismul atât de păgubitoare pentru moravurile sănătoase ale Europei de altădată şi să formuleze dezacordul său față de guvernele europene sinucigaşe, emanații ale partidelor antieuropene, asupra cărora autorul nu insistă pentru a le defini ca amatoare de valuri de emigranți musulmani, sau doar preocupate să combată creştinismul în zonele Europei care mai contează. Academicianul Victor Voicu insistă asupra faptului că autori foarte serioşi prezic desființarea bisericii anglicane în Marea Britanie în următoarele decenii, reducerea drastică a numărului catolicilor, cu închiderea simultană a sute de biserici în toate țările cu populație catolică, intensificarea luptei ateilor împotriva catolicismului mai degrabă decât contra religiilor, în general. O bibliografie demnă de luat în considerație l-a convins pe autor că „este surprinzătoare indiferența religioasă a europenilor, în special în Europa Occidentală, cu privire la practica religioasă musulmană şi imigrația în valuri... Convieţuirea multiculturală este costisitoare şi riscantă. După mulți analişti, sinteza multiculturală între creştinătate şi islamism pare imposibilă! „*Dacă musulmanul imigrant refuză valorile noastre etice şi politice, nu se va integra niciodată,* spune Giovanni Sartori.” Autorul afirmă cu curaj că în Europa actuală se poartă un război fierbinte contra creştinismului pe fondul indiferenței religioase a localnicilor: un preot a fost recent asasinat în Normandia, împotriva Catedralei Notre Dame s-a organizat un complot terorist, într-un târg de Crăciun la Berlin a avut loc cu succes un atentat terorist. Jihad-ul, războiul sfânt, pentru expansiunea islamului, ca o datorie religioasă majoră, divină, este un concept elaborat de elita arabă, devenit între timp „o răstălmăcire pentru a justifica expansiunea musulmană”. Este semnalată, invocând autoritatea mai multor autori de certă valoare, că Europa este astăzi în criză: economică, socială şi de încredere, care interacționează extrem de periculos pentru viitorul continentului. Profesorii Thorsten Beck şi Geoffrey Underhill, în 2017, consideră că există o *clară lipsă de identitate europeană* şi o „creştere a prăpastiei dintre viziunea elitei socio-economice şi politice şi cea a majorității populației” privind Europa. Cele mai savante şi mai exacte calcule au stabilit că „în Franța au fost identificați 36.200 de jihadişti extremişti, iar în Germania 36.600”. Nici Marea Britanie nu stă mai bine. Christopher Caldwell în cartea *Une révolution sous nos yeux: comment l'islam va changer la France et l'Europe*, scrisă cu o obiectivitate desăvârşită, evidențiată de toți comentatorii ei, calculează că în plan demografic, în următorii 20 de ani, populația musulmană în Franța va atinge 28 de milioane, adică 40% din populația Franței. Pericolul pentru creştini şi atei nu este, totuşi, iminent. Discutând sincer cu mai mulți jihadişti din Germania, am aflat că exterminarea sistematică a vechilor locuitori ai Europei nu va începe înaintea exterminării musulmanilor care, însuşindu-şi valorile culturale şi politice europene, sunt considerați trădători. Este posibil ca generația europenilor trecuți astăzi de 70 de ani să nu apuce, să fie scutită de masacrul pe care îl pregătesc jihadiştii contra noastră. Optimiştii aşteaptă trezirea Europei, sau măcar renunțarea la sinucidere colectivă a celor care încă îi mai conduc destinul. În acest context este citat marele rabin Jonathan Sachs, reprezentantul comunității evreieşti din Commonwealth, care în 2013 afirma: „Cultura iudeo-creştină va salva lumea”. Eminența Sa „remarcă faptul că Europa are tendința să piardă conştiința rădăcinilor sale iudeo-creştine, iar consecințele vor fi teribile în toate domeniile: în literatură, în artă, în educație, în politică etc. Rabinul reaminteşte că inima culturii ține de religie. Tradiția iudeo-creştină încarnează valori fundamentale indispensabile pentru o societate umanistă, cum sunt respectul demnității persoanei, respectul bunurilor personale şi al valorii muncii sale”.

Studiul academicianului Victor Voicu se încheie cu o serie de întrebări, cum ar fi: „1. Este programată această imigrație islamică în Europa…? 2. Este Europa conştientă de consecințe…? 3. Lipsa de reactivitate la actuala imigrație islamică, în contrast cu reacția la imigrația din sud-estul european, este fundamentată?... 4. De ce țările bogate, islamice, din zona Golfului nu oferă sprijin şi nu acceptă imigrația coreligionarilor lor? 5. Nu cumva acest tip de abordare, de politică a UE de pacificare, de conciliere, un aparent umanism, de fapt *corectitudine politică* şi neomarxism, este similară sau un fel de *appeasement policy,* politică dusă de Neville Chamberlain în anii 1937-1940 față de Hitler?....” Autorul consideră că la multele întrebări există astăzi prea puține răspunsuri. Părerea mea este că, încă vreo două, trei întrebări ar putea înmulți considerabil numărul răspunsurilor. De pildă. De ce urăşte America atât de înverşunat Europa? Nu-şi dă seama că după Europa îi vine şi ei rândul? Nepoții mei mai mari, Jonathan şi David, care tocmai au învățat să citească, să scrie, să numere şi să socotească, având puritatea băiețelului din *Hainele noi ale împăratului* de Andersen, văzând ce scriu aici, sunt chiar mai concreți decât alți comentatori: „Tataie, noi credem că mai ales Soros şi Zuckenberg urăsc deocamdată Europa. De ce? Şi-apoi, tu ne-ai povestit că, acum peste şaizeci de ani, când ai început să mergi la mare la Constanța, turcii erau foarte pitoreşti şi cumsecade. S-au schimbat musulmanii sau ne mințeai că-ți plăcea să-i vezi vânzând bragă şi diferite dulciuri bune de-ale lor?” Există întrebări pentru toate mințile, dar cine vrea să răspundă din mentalitate, nu poate decât să greşească. Tot în acest număr al revistei mai întâlnim câteva excelente articole: editorialul *Acum o sută de ani…*, de redactorul-şef acad. Gheorghe Păun, urmat de mai multe materiale destinate apropiatului centenar al reîntregirii, semnate de Horia Bădescu, Alexandru Ştefănescu, Gabriela Căluțiu Sonnenberg, Ion C. Hiru, Paula Romanescu, Ion Andreiță, Gen. Ionel Dumitrescu. Avem, ca de obicei, o pagină actuală din gândirea politică a lui Eminescu, precum şi, în plus, două pagini din Dimitrie Gusti şi alte articole valoroase semnate de Dragoş Vaida, Claudia Voiculescu, Sorin Lory Buliga, Florian Copcea (care semnează o excelentă cronică la cartea lui Mihai Cimpoi despre Eugen Simion), Simona-Ştefania Lupescu, Traian Diaconescu, Ion C. Ştefan, Marian Nencescu, Nicolae Melinescu, Ion Pătraşcu, Elis Râpeanu, Mircea Opriță, Dan D. Farcaş ş.a. ❐

■ Mihai Neagu este Director al Institutului Român din Freiburg (Germania)

Gheorghe Păun
Apelul de la Paris

De fapt, documentul se numeşte *The Paris Statement. A Europe We Can Believe In* (*Declarația de la Paris. O Europă în care putem crede*) şi poate fi găsit la http://thetrueeurope.eu/a-europe-we-can-believe-in/. Am ales titlul de mai sus pentru că textul – lansat în octombrie 2017 – este parcă o detaliere şi extindere la nivelul întregului continent a Apelului din februarie 2017 al academicienilor români. La opt luni după Apelul nostru, avem o convingătoare confirmare la scara Europei care ar trebui să ne pună serios pe gânduri (din păcate, am avut deja atâtea confirmări interne, care şi ele ne-au pus şi ne pun pe gânduri...): da, continentul nostru are probleme serioase, se îndreaptă (este îndreptat!) într-o direcție eronată, periculoasă, care îl îndepărtează de rădăcini şi îl împing spre dezastru. Spun asta, pe nouă pagini, în 36 de paragrafe dense, mergând de la constatări şi diagnostice la sugestii de îndreptare, treisprezece „filosofi conservatori", aşa i-am văzut numiți undeva, nume sonore, cu multe cărți la activ, din zece țări europene: Philippe Bénéton, Rémi Brague, Chantal Delsol, Pierre Manent (Franța), Roman Joch (Cehia), Lánczi András (Ungaria), Ryszard Legutko (Polonia), Janne Haaland Matlary (Norvegia), Dalmacio Negro Pavón (Spania), Sir Roger Scruton (Anglia), Robert Spaemann (Germania), Bart Jan Spruyt (Olanda), Matthias Storme (Belgia).

Declarația trebuie citită în întregime, dacă se poate, în original, pentru că traducerile care circulă pe internet nu sunt totdeauna fidele. Voi relua aici câteva idei, care, insist, pot fi aşezate fără ezitare sub triada-subtitlu a Apelului nostru: *Identitate, suveranitate şi unitate națională.*

Europa, casa noastră, „prețioasa noastră civilizație, pe care nimic nu o poate înlocui", se află sub amenințarea unei *false Europe,* tiranică şi utopică, promovată de „patroni" vrăjiți de superstiția progresului cu orice preț, care-şi caricaturizează propria istorie, îşi repudiază rădăcinile creştine, înăbuşă orice discuție şi dezacord, făcând apel la diversiunea corectitudinii politice, la mitul falimentar al multiculturalismului. Falsa Europă este fragilă şi neputincioasă. („Nu distracțiile populare şi consumul material susțin viața societății. Lipsite de idealuri mai înalte şi descurajate de multiculturalism să-şi exprime patriotismul, societățile moderne au dificultăți în a-şi găsi dorința de a se mai apăra.") Suntem reglementați şi gestionați, iar multiculturalismul nu funcționează, el duce la colonizarea țărilor noastre şi la moartea culturii noastre. În acelaşi timp, creşte tirania tehnocratică: clasa guvernantă susține globalizarea accelerată, care-i favorizează interesele. („Vor să construiască instituții supranaționale pe care să le poată controla fără inconvenientele suveranității populare.") S-a instaurat o cultură a negării de sine, care privează generațiile viitoare de identitate, cultură promovată, din păcate, de elita intelectuală europeană.

Trebuie, de aceea, apărată *adevărata Europă.*

Adevărata Europă este o comunitate de state-națiuni, emblema civilizației europene este statul-națiune. Avem limba, tradițiile şi granițele noastre, dar suntem înrudiți şi am recunoscut asta chiar şi atunci când am fost certați sau chiar în război. Patriotismul şi loialitatea civică nu ne împiedică să fim deschişi către ceilalți, către lume, ci dimpotrivă. Adevărata Europă are rădăcini creştine. Universalismul pseudoreligios este doar o mască, impusă de imperiul banilor, iar emigrația musulmană este, de fapt, colonizare. Moştenirea culturală este trainică şi prețioasă, ea încurajează excelența. Nivelarea globalizatoare, falsa libertate părtinitoare duc la individualism, izolare, lipsă de țel, control şi reglementare, prin care clasa guvernantă a Europei doreşte să restricționeze exprimarea politică.

Trebuie respinse pseudoreligia şi manipularea ideologică, trebuie restaurat adevăratul liberalism. Pentru aceasta, este nevoie de dezbatere publică solidă, liberă şi, mai ales, este nevoie de oameni de stat responsabili, care să lucreze pentru propriul popor, nu pentru aprobarea unei oligarhii internaționale.

Trebuie să reînnoim unitatea şi solidaritatea națională, fără a mai fi intimidați de pretențiile multiculturalismului. Numai imperiile pot fi/sunt multiculturale.

Trebuie respins egalitarismul exagerat şi reducerea înțelepciunii la cunoştințe tehnice. Trebuie restaurată cultura morală. Piața trebuie orientată spre scopuri sociale. Nu totul este de vânzare. Creşterea economică nu este singurul criteriu. „Astăzi, gigantismul corporatist amenință inclusiv suveranitatea politică."

Este nevoie de o reformă a educației, pentru a „încuraja transmiterea culturii noastre comune, nu îndoctrinarea tinerelor generații cu o cultură a negării de sine. Profesorii şi mentorii de la fiecare nivel au datoria memoriei. Ei trebuie să fie mândri de rolul lor, ca punte între generațiile trecute şi cele viitoare. Trebuie înnoită cultura înaltă a Europei, alegând sublimul şi frumosul ca standard al nostru comun, respingând degradarea artelor într-un soi de propagandă politică. (...) Corporațiile şi birocrații s-au dovedit a fi slabi gestionari ai artelor."

„Căsătoria este fundamentul societății şi baza armoniei dintre bărbat şi femeie. Este legătura intimă centrată pe susținerea familiei şi creşterea copiilor. (...) O societate care nu promovează naşterea copiilor nu are viitor. Căsătoria şi familia sunt esențiale."

Noțiunea de populism este folosită acum mai ales ca o invectivă, dar avem rezerve față de acest lucru. „Europa are nevoie să se sprijine pe înțelepciunea adâncă a tradițiilor ei şi nu pe sloganuri simpliste sau pe chemări emoționale care învrăjbesc. (...) Acest nou fenomen politic [populismul] poate reprezenta o rebeliune sănătoasă

Europa, casa noastră, „prețioasa noastră civilizație, pe care nimic nu o poate înlocui", se află sub amenințarea unei *false Europe,* tiranică şi utopică, promovată de „patroni" vrăjiți de superstiția progresului cu orice preț, care-şi caricaturizează propria istorie, îşi repudiază rădăcinile creştine, înăbuşă orice discuție şi dezacord, făcând apel la diversiunea corectitudinii politice, la mitul falimentar al multiculturalismului. Falsa Europă este fragilă şi neputincioasă

împotriva tiraniei falsei Europe, care etichetează drept nedemocratică orice amenințare la adresa monopolului ei asupra legitimității morale." Populismul pune sub semnul întrebării dictatura sistemului şi fanatismul centrului, şi bine face. Aceasta este o dovadă că, „în contextul culturii noastre politice degradate şi sărăcite, identitatea istorică a popoarelor europene poate renaşte. Populismul trebuie reconsiderat şi pus la lucru."

„Viitorul nostru este adevărata Europă."

Am reluat până acum fragmentar, în rezumat, dar ultimul paragraf îl reproduc în întregime:

„36. Trebuie să ne asumăm responsabilitatea. În acest moment, le cerem tuturor europenilor să ni se alăture în respingerea fanteziei utopice a unei lumi multiculturale fără frontiere. Suntem îndreptățiți să ne iubim patriile natale şi să dorim să le transmitem copiilor noştri fiecare lucru nobil pe care noi înşine l-am primit ca moştenire. Ca europeni, avem şi o moştenire culturală comună, iar această moştenire ne cere să trăim împreună în pace, ca o Europă a națiunilor. Să reînnoim suveranitatea națională şi să ne recuperăm demnitatea unei responsabilități politice comune pentru viitorul Europei!"

Cuprinzător, realist, bine formulat, dătător de speranțe.

Lucruri similare s-au spus de mai multă vreme, mai apăsat sau mai voalat, dar totdeauna până acum sub semnături individuale. Este, cred, prima dată când apare un asemenea Apel colectiv; fac, iarăşi, comparația cu Apelul academicienilor, şi acela o surpriză pentru suporterii globalizării-multiculturalismului-corectitudinii politice de la noi, care au reacționat atunci atât de zgomotos-neprofesionist (neprofesionist ca intelectuali, nu ca mercenari media), însă nu i-am văzut exprimându-se şi în cazul de față (sau poate nu i-am auzit eu). Să sperăm (iluzie?) că de data asta ilustrează şi ei zicerea cu „mintea de pe urmă a românului"...

Mai sper şi ca urmările Declarației de la Paris să fie cele scontate, spre „sănătatea" continentului. Vorbeam şi altădată despre faptul că trăim un punct de inflexiune în evoluția Europei, a lumii chiar, de revenire la normalitatea tradiției, identității, la naționalismul bun. Declarația de la Paris este un indiciu şi un pas în această direcție.

...Cu atât mai folositor pentru noi, pentru că se suprapune peste starea de grație a Centenarului Marii Uniri. ❐

Mircea Platon
Despre istoria demnității românești

(urmare din pagina 5)

Dezamăgit, Ştirbey se expatriază în 1869 la Paris, unde Eugen Lovinescu îl găseşte la începutul secolului XX trăind în decor valaho-fanariot, ca un boier din epoca pre-paşoptistă. Ştirbey va lua sub aripa sa nu doar pe sculptorul francez Carpeaux, ci şi pe doctorandul Lovinescu, viitor critic al *Convorbirilor literare*, mentor al modernismului literar românesc şi neîntrecut istoric al Junimii şi al *Convorbirilor literare*.

Cărțile lui Badea-Păun, ca şi mersul la fața locului, vizitarea adică a conacelor şi palatelor boiereşti, ne ajută să înțelegem că unul dintre avantajele reale ale României monarhice față de cea de acum e faptul că țara era reprezentată în fața străinilor de boierime. Pictorii, arhitecții, scriitorii care se perindau pe la Curtea Regală sau pe la conacele boierilor veneau să lucreze pentru nobilime. Nu veneau la noi de sus în jos, cum vin nu doar corporațiile, ci şi cel din urmă conțopist al Marelui Licurici de azi, ci veneau de jos în sus. Erau conştienți că vin dintr-o cultură superioară, dar veneau să lucreze pentru o clasă socială superioară lor într-o Europă care a fost până la Primul Război Mondial, după cum a scris cândva şi Arno Mayer, una a Vechiului Regim. Regina Maria ştia acest lucru şi îl folosea pentru a-l atrage pe snobul portretist de curte de Laszlo să vină la Bucureşti.

Consecința acestui circuit al economiei simbolice era că oamenii care veneau în România (pictori, ingineri, arhitecți, tutori, guvernante) îşi făceau treaba. România atrăgea expertiză din Vest, importa creiere, competențe, după cum îndemnase A. D. Xenopol, nu capital. Tot după cum spunea Xenopol în *Convorbiri literare*, aceşti imigranți se asimilau, deveneau români. Un caz interesant care ar merita studiat monografic ar fi cel al familiei Grant care s-a „infiltrat", printr-o guvernantă, la conacul Goleştilor (din Ştefăneşti, Argeş) pentru a da naştere apoi unei întregi dinastii de pictori, ingineri, scriitori şi oameni politici care au pus umărul la ridicarea României moderne.

Aceste lucruri nu sunt reveriile unui paseist inveterat, ci nervuri reale ale României moderne care ar merita scoase la lumină şi studiate dacă vrem să înțelegem diferențele între statura României monarhice şi cea a României lipsite de majestate de astăzi. Din punctul meu de vedere, Gabriel Badea-Păun este, fără a o face patetic sau manifest, ci cu sobrietate, dar în ritm susținut, unul dintre cei mai buni istorici ai demnității româneşti. ❐

Declaraţia de la Paris
O Europă în care să credem

Adevărata Europă este o comunitate de naţiuni. Avem propriile noastre limbi, tradiţii şi graniţe. Cu toate acestea, am recunoscut întotdeauna înrudirea noastră, chiar şi atunci când am fost în conflict – sau în război. Această unitate în diversitate ne pare naturală.

1. Europa ne aparţine, iar noi aparţinem Europei. Aceste tărâmuri sunt casa noastră, nu avem alta. Motivele pentru care îndrăgim Europa depăşesc capacitatea noastră de a ne explica sau justifica loialitatea. Aceasta ţine de cutume, de încercările prin care am trecut şi de momente dureroase. Este vorba de însufleţitoare iniţiative de reconciliere şi de făgăduinţa unui viitor comun. Privelişti şi evenimente obişnuite au pentru noi înţelesuri aparte – accesibile nouă, nu şi altora. Casa este locul unde lucrurile ne sunt familiare şi unde suntem recunoscuţi, indiferent de cât de departe ne-au purtat paşii. Aceasta este Europa, civilizaţia noastră preţioasă şi de neînlocuit.

Europa ne este casa.

2. Europa, cu toată bogăţia şi măreţia ei, este ameninţată de o falsă conştiinţă despre sine. Această falsă Europă se închipuie ca o culme a civilizaţiei, dar, în realitate, ne va răpi casa. Ea face caz de exagerările şi distorsiunile valorilor europene autentice în vreme ce rămâne oarbă la propriile vicii. Mulţumită de sine, această falsă Europă vehiculează imagini reducţioniste, caricaturale, ale istoriei noastre, fiind iremediabil prejudiciată împotriva trecutului. Corifeii ei sunt prin elecţiune orfani şi-şi imaginează că a fi orfan – a nu avea casă – e o nobilă realizare. În felul acesta, falsa Europă se mândreşte a fi precursoarea unei comunităţi universale, care nu e nici universală şi nici comunitară.

O falsă Europă ne ameninţă.

3. Patronii falsei Europe sunt fermecaţi de superstiţiile progresului inevitabil. Ei îşi închipuie că Istoria e de partea lor, ceea ce îi face trufaşi şi disprețuitori, incapabili să recunoască defectele lumii post-naţionale şi post-culturale pe care o construiesc. Mai mult, ei nu cunosc izvoarele valorilor umaniste pe care ei înşişi le respectă – aşa cum facem noi. Ei ignoră, ba chiar repudiază rădăcinile creştine ale Europei. În acelaşi timp, au mare grijă să nu-i ofenseze pe musulmani, despre care îşi imaginează că îşi vor însuşi cu plăcere viziunea lor seculară, multiculturală. Cufundată în prejudecăţi, superstiţii şi ignoranţă şi orbită de zadarnice, suficiente proiecţii ale unui viitor utopic, falsa Europă înăbuşă implicit opoziţia. Aceasta se face, desigur, în numele libertăţii şi toleranţei.

Falsa Europă este utopică şi tiranică.

4. Ajungem într-un punct mort. Cea mai mare ameninţare la adresa viitorului Europei nu este nici aventurismul rusesc, nici imigraţia musulmană. Europa adevărată este în pericol din cauza presiunii sufocante exercitate de falsa Europă asupra imaginaţiei noastre. Naţiunile noastre şi cultura noastră comună sunt pustiite de iluzii şi amăgiri privitoare la ceea ce este şi ar trebui să fie Europa. Promitem solemn să rezistăm acestei ameninţări pentru viitorul nostru. Vom apăra, susţine şi promova Europa reală, Europa căreia aparţinem toţi cu adevărat. Trebuie să apăram adevărata Europă.

5. Adevărata Europa aşteaptă şi încurajează participarea activă la proiectul comun al vieţii politice şi culturale. Ideea europeană este una de solidaritate întemeiată pe acordul asupra unui corp de legi cu aplicaţie universală, dar limitat în cerinţele sale. Acest consimţământ nu a luat întotdeauna forma democraţiei reprezentative. Formele noastre de loialitate civică însă reflectă un acord fundamental asupra tradiţiilor politice şi culturale, indiferent de regimul lor. În trecut, europenii au luptat pentru a deschide sistemele politice democraţiei participative şi suntem cu adevărat mândri de această istorie. Chiar dacă au realizat acest lucru uneori prin opoziţie făţişă, ei au afirmat cu căldură că, în ciuda nedreptăţilor şi eşecurilor, tradiţiile popoarelor acestui continent sunt ale noastre. Un asemenea angajament în sprijinul reformei face din Europa un loc unde se năzuieşte permanent către încă şi mai multă justiţie. Acest spirit de progres se naşte din dragostea şi loialitatea faţă de patriile noastre. Solidaritatea şi loialitatea civică încurajează participarea activă.

6. Un spirit european al unităţii ne permite să avem încredere în ceilalţi în sfera vieţii publice, chiar şi atunci când suntem străini. Parcurile, pieţele centrale şi largile bulevarde ale oraşelor europene exprimă spiritul politic european: împărtăşim viaţa noastră comună şi res publica. Presupunem că este datoria noastră să ne asumăm responsabilitatea pentru viitorul societăţilor noastre. Nu suntem subiecţi pasivi sub stăpânirea unor puteri despotice, fie ele sacre sau laice. dominaţia puterilor despotice, fie sacre, fie seculare. Şi nici nu îngenunchem înaintea unor forţe istorice implacabile. A fi european înseamnă a acţiona ca subiect politic şi istoric. Noi suntem făuritorii destinului nostru comun. Nu suntem nişte subiecţi pasivi.

7. Adevărata Europă este o comunitate de naţiuni. Avem propriile noastre limbi, tradiţii şi graniţe. Cu toate acestea, am recunoscut întotdeauna înrudirea noastră, chiar şi atunci când am fost în conflict – sau în război. Această unitate în diversitate ne pare naturală. Acest fapt este remarcabil şi preţios. Cea mai frecventă expresie politică a unităţii în diversitate este imperiul pe care regii războinici europeni au încercat să-l recreeze în secolele de după căderea Imperiului Roman. Forma imperială a dăinuit, dar predominant a fost statul-naţiune, care asociază identitatea naţională cu suveranittatea. Statul-naţiune a devenit astfel semnul distinctiv al civilizaţiei europene. Statul-naţiune este un semn distinctiv al Europei.

8. O comunitate naţională se mândreşte să aibă propria guvernare, lăudându-se adesea cu marile sale realizări în domeniul artelor şi ştiinţelor şi intrând în competiţie cu alte naţiuni, uneori pe câmpul de luptă. Acest fapt a rănit Europa, uneori grav, dar nu a compromis niciodată unitatea noastră culturală. De fapt, s-a întâmplat tocmai pe dos. Pe măsură ce statele naţionale ale Europei au devenit mai stabile şi mai distincte, o identitate europeană comună s-a conturat cu şi mai multă forţă. În urma cumplitelor vărsări de sânge cauzate de războaiele mondiale din prima jumătate a secolului trecut, am simţit şi mai acut hotărârea de a ne onora moştenirea comună. Acest lucru dovedeşte profunzimea şi forţa civilizaţiei europene care este cosmopolită la propriu. Nu căutăm unitatea imperială impusă cu forţa, în schimb, cosmopolitismul european recunoaşte că dragostea patriotică şi loialitatea ne introduc într-o lume mai cuprinzătoare. Nu girăm o unitate impusă, forţată.

9. Adevărata Europă a fost marcată de creştinism. Imperiul spiritual universal al Bisericii a adus unitate culturală Europei, dar a făcut-o în absenţa imperiului politic. Acest lucru a permis ca loialităţile civice naţionale să înflorească în contextul unei culturi europene comune. Autonomia a ceea ce numim societate civilă a devenit o caracteristică a vieţii europene. În plus, Evanghelia creştină oferă o lege divină cuprinzătoare şi, astfel, diversitatea legilor seculare ale naţiunilor a putut fi afirmată şi onorată fără a ameninţa unitatea europeană. Nu este întâmplător faptul că declinul credinţei creştine în Europa a fost însoţit de eforturi reînnoite de a stabili unitatea politică – un imperiu de bani şi reglementări, acoperit de sentimente de universalism pseudoreligios, construit de Uniunea Europeană.

Creştinismul a încurajat unitatea culturală.

10. Europa adevărată afirmă demnitatea egală a fiecărui individ, indiferent de sex, rang sau rasă. Acest lucru apare şi din rădăcinile noastre creştine. Virtuţile noastre blânde sunt o moştenire inconfundabil creştină: corectitudine, compasiune, îndurare, iertare, pace, caritate. Creştinismul a revoluţionat relaţia dintre bărbaţi şi femei, valorizând dragostea şi fidelitatea reciprocă într-un mod fără precedent. Legătura matrimonială permite bărbaţilor şi femeilor să înflorească în comuniune. Cele mai multe dintre sacrificiile pe care le facem sunt de dragul soţilor şi copiilor noştri. Acest spirit de auto-dăruire este încă o contribuţie creştină la Europa pe care o iubim. Rădăcinile creştine hrănesc Europa.

11. Adevărata Europă se inspiră, de asemenea, din tradiţia clasică. Ne recunoaştem în literatura antică a Greciei şi a Romei. Ca europenii, aspirăm către măreţie, coroana virtuţilor clasice. Uneori, aceasta a condus la o concurenţă violentă pentru supremaţie. Dar, în formele sale superioare, aspiraţia către excelenţă inspiră bărbaţii şi femeile din Europa să realizeze opere muzicale şi artistice de o inegalabilă frumuseţe şi progrese extraordinare în domeniul ştiinţei şi al tehnologiei. Virtuţile profunde ale romanilor stăpâni pe ei şi mândria participării la viaţa civică precum şi spiritul interogaţiei filosofice moştenit de la greci nu au fost uitate niciodată în adevărata Europă. Şi aceste moşteniri sunt de asemenea ale noastre.

Rădăcinile clasice încurajează excelenţa.

12. Europa adevărată nu a fost niciodată perfectă. Susţinătorii falsei Europe nu greşesc atunci când urmăresc dezvoltarea şi reforma şi există multe realizări ale perioadei de după 1945 şi 1989 pe care se cuvine să le preţuim şi onorăm. Viaţa noastră comună este un proiect în desfăşurare, nu o moştenire osificată. Viitorul Europei se bazează însă pe o loialitate reînnoită faţă de cele mai bune tradiţii, nu pe un fals universalism care pretinde uitare şi auto-repudiere. Europa nu a început cu iluminismul. Casa noastră iubită nu va fi desăvârşită cu Uniunea Europeană. Europa reală este şi va fi întotdeauna o comunitate de naţiuni care sunt deopotrivă insulare, uneori cu îndârjire astfel, şi totuşi unite de o moştenire spirituală pe care, împreună, o dezbatem, dezvoltăm, împărtăşim şi iubim.

Europa este un proiect comun.

13. Adevărata Europa este în pericol. Realizările suveranităţii poporului, rezistenţa faţă de imperiu, cosmopolitismul capabil de dragoste civică, moştenirea creştină a vieţii umaniste şi demne, raportările vii la moştenirea clasică – toate acestea se pierd. Pe măsură ce patronii falsei Europe construiesc falsa lor creştinătate a drepturilor universale ale omului, ne pierdem casa.

Ne pierdem casa.

14. Falsa Europă se mândreşte cu un devotament fără precedent faţă de libertatea umană. Cu toate acestea, libertatea este unilaterală. Trece drept eliberare de toate restricţiile: libertatea sexuală, libertatea de exprimare, libertatea de a fi „tu însuţi". Generaţia '68 priveşte aceste libertăţi ca pe nişte victorii preţioase faţă de un fost regim cultural atotputernic şi opresiv. Ei se văd pe ei înşişi ca pe nişte mari eliberatori, iar păcatele lor sunt apreciate drept realizări morale nobile, pentru care întreaga lume ar trebui să le fie recunoscătoare. Predomină o falsă libertate.

15. Cu toate acestea, pentru generaţiile mai tinere ale Europei, realitatea este pe departe mai puţin aurită. Libertinajul hedonist duce adesea la plictiseală şi la un profund sentiment al lipsei de finalitate. Instituţia căsătoriei a slăbit. Legănaţi de talazurile libertăţii sexuale, dorinţele intense ale tinerilor noştri de a se căsători şi a întemeia o familie sunt adesea frustrate. Libertatea care frustrează dorinţele cele mai profunde ale inimii noastre devine un blestem. Societăţile noastre par să cadă în individualism, izolare şi lipsă de sens. În loc de libertate, suntem condamnaţi la conformismul vid al unei culturi orientate spre consum şi manipulate mediatic. Este datoria noastră să rostim adevărul: Generaţia '68 a distrus fără să construiască ceva în loc. Au creat un gol ce s-a umplut treptat cu reţele de socializare, turism ieftin şi pornografie. Predomină individualismul, izolarea şi lipsa de scop.

16. În timp ce auzim osanale la adresa libertăţii fără precedent, viaţa europeană este din ce în ce mai strict reglementată. Regulile – adesea confecţionate de tehnocraţi fără chip aflaţi în cârdăşie cu mari grupuri de interese – guvernează relaţiile noastre de lucru, deciziile de afaceri, calificările educaţionale, ştirile şi mijloacele de divertisment. Iar Europa caută să înăsprească

Cea mai frecventă expresie politică a unității în diversitate este imperiul pe care regii războinici europeni au încercat să-l recreeze în secolele de după căderea Imperiului Roman. Forma imperială a dăinuit, dar predominant a fost statul-națiune, care asociază identitatea națională cu suveranitatea. Statul-națiune a devenit astfel semnul distinctiv al civilizației europene. Statul-națiune este un semn distinctiv al Europei

reglementările existente privind libertatea de exprimare, o libertate europeană aborigenă – libertatea manifestărilor conştiinței. Obiectivele acestor restricții nu sunt obscenitatea sau alte atacuri asupra decenței în viața publică. În schimb, guvernanții Europei doresc să limiteze discursul cu vădită tentă politică. Liderii politici care rostesc adevăruri inconvenabile despre islam şi imigrație sunt trimişi în justiție. Corectitudinea politică impune tabuuri ferme în cazul atacurilor la adresa status quo-ului, autorii lor fiind țintuiți la stâlpul infamiei. Falsa Europă nu încurajează cu adevărat o cultură a libertății. Promovează o cultură a omogenității dictată de piață şi a conformității impuse politic.

Suntem reglementați strict şi conduşi.

17. Europa cea falsă se mai mândreşte şi cu un militantism fără precedent în slujba egalității. Se pronunță împotriva discriminării declarând că acceptă toate rasele, religiile şi identitățile. Aici s-au făcut progrese reale, dar în condițiile unei rupturi utopice de realitate. Ultima generație s-a angajat într-un grandios proiect multicultural. A cere sau chiar a promova asimilarea noilor veniți musulmani la manierele şi moravurile noastre, mai puțin la religia noastră, a fost considerată drept o nedreptate grosolană. Principiul egalității, ni s-a spus, cere să renunțăm la orice indiciu că noi credem în superioritatea culturii noastre. În mod paradoxal, proiectul multicultural al Europei, care neagă rădăcinile creştine ale Europei, se ocupă de idealul creştin al carității universale într-o formă exagerată şi nesustenabilă. Se pretinde popoarelor europene o sfințenie a lepădării de sine. Urmează să acceptăm colonizarea propriilor patrii şi prăbuşirea culturii noastre încununată de gloria a douăzeci şi unu de secole, un sacrificiu colectiv de dragul unei noi comunități globale a păcii şi prosperității care abia acum se naşte. Multiculturalismul este inoperant.

18. E multă rea credință în această gândire. Majoritatea celor aflați la guvernare consideră superioritatea culturii europene ca fiind de la sine înțeleasă – ceea ce nu trebuie afirmat în public în moduri care ar putea jigni imigranți. Având în vedere superioritatea, ei cred că asimilarea se va întâmpla în mod natural şi rapid. Ca un ecou ironic al gândirii imperialiste a vechilor guvernanți europeni, se presupune că, prin legile naturii sau ale istoriei, „ei" vor deveni neapărat asemeni „nouă" şi este de neconceput ca lucrurile să se petreacă şi invers. Între timp, multiculturalismul oficial a fost implementat ca un instrument terapeutic pentru gestionarea tensiunilor culturale nefericite, dar „temporare".

Creşte reaua credință.

19. Există şi mai multă rea credință într-o chestiune cu implicații grave. În intervalul de timp al ultimei generații un segment tot mai mare al clasei guvernante a ajuns la concluzia că propriul său interes constă în globalizarea accelerată. Ei doresc să construiască instituții supranaționale pe care să le poată controla fără inconvenientele suveranității popoarelor. Este din ce în ce mai clar că „deficitul democratic" al Uniunii Europene nu este o simplă chestiune tehnică ce trebuie remediată prin mijloace tehnice. Mai degrabă, acest deficit necesită un angajament fundamental şi este apărat cu zel. Fie că sunt legitimate de presupuse necesități economice, fie că dezvoltă în mod autonom o lege internațională privind drepturile omului, mandarinii supra-naționali ai instituțiilor UE confiscă viața politică a Europei, răspunzând tuturor provocărilor cu un răspuns tehnocratic: nu există alternativă. Aceasta este tirania blândă, dar din ce în ce mai reală cu care ne confruntăm.

Creşte tirania tehnocratică.

20. Hybris-ul falsei Europe devine acum evident, în ciuda eforturilor uriaşe ale partizanilor săi de a o îmbrăca în iluzii confortabile. Mai presus de toate, Europa falsă este descoperită a fi mai slabă decât şi-a imaginat cineva. Distracțiile populare şi consumul de materiale nu susțin viața civică. Văduvite de idealuri mai înalte şi descurajate să-şi exprime mândria patriotică de ideologia multiculturalistă, societățile noastre cu greu îşi mai pot mobiliza voința de a se apăra. În plus, încrederea civică şi coeziunea socială nu mai sunt stimulate de o retorică incluzivă sau de un sistem economic impersonal dominat de gigantice corporații internaționale. Din nou, trebuie să fim cinstiți: societățile europene se erodează dramatic. Dacă deschidem ochii, constatăm o intensificare a puterii guvernamentale, a managementului social şi a îndoctrinării educaționale. Nu este vorba doar de teroarea islamică ce aduce soldați înarmați până în dinți pe străzile noastre. E nevoie să intervină jandarmeria pentru a potoli protestele violente împotriva autorităților şi chiar pentru a controla mulțimile de fani beți ai fotbalului. Fanatismul loialității noastre față de fotbal este o manifestare disperată a nevoii profunde de solidaritate, o nevoie ce nu-şi află satisfacția în falsa Europă. Falsa Europă e fragilă şi neputincioasă.

21. Clasele intelectuale ale Europei sunt, din păcate, printre principalii partizani ideologici ai Europei false. Fără îndoială, universitățile noastre sunt una dintre gloriile civilizației europene. Dar, în vreme ce odinioară ele căutau să transmită fiecărei noi generații înțelepciunea veacurilor trecute, astăzi majoritatea universităților echivalează gândirea critică cu o simplistă repudiere a trecutului. Steaua polară a spiritului european a fost disciplina riguroasă a onestității şi obiectivității intelectuale. Dar, la ultimele două generații, acest ideal nobil a fost transformat. Ascetismul care odinioară a căutat să elibereze mintea de tirania opiniilor dominante a devenit o rezervă suficientă şi necritică față de tot ceea ce este al nostru. Această poziție de repudiere culturală funcționează ca o modalitate ieftină şi facilă de a fi „critică". În răstimpul ultimei generații, ea a fost repetată în sălile de curs, devenind o doctrină, o dogmă. Afilierea la acest crez este luată drept un simptom de iluminare, de superioritate spirituală. În consecință, universitățile noastre sunt acum agenți activi ai necontenitei distrugeri culturale. S-a instalat o cultură a repudierii.

22. Guvernanții noştri promovează drepturile omului. Se ocupă de combaterea schimbărilor climatice. Dezvoltă o economie de piață mai integrată la nivel global şi armonizează politicile fiscale. Monitorizează progresul către egalitatea de gen. Fac atât de mult pentru noi! Ce contează prin ce mecanisme îşi exercită funcțiile? Ce contează dacă popoarele europene devin tot mai sceptice în privința magistraturii lor?

Elite arogante fac paradă de virtutea lor.

23. Scepticismul în creştere este pe deplin justificat. Astăzi, Europa este dominată de un materialism lipsit de finalitate ce pare incapabil să motiveze bărbații şi femeile să aibă copii şi să formeze familii. Cultură repudierii privează generația viitorului de sentimentul identității. Există în unele din țările noastre teritorii în care musulmanii trăiesc ignorând legile locale, ca şi cum ar fi colonialişti, mai curând decât membri ai națiunilor noastre. Individualismul ne izolează unii de alții. Globalizarea transformă perspectivele de viață ale unor milioane de oameni. Când sunt luați la întrebări, guvernanții spun că lucrează doar pentru a face față inevitabilului şi necesităților implacabile. Nici un alt curs nu este posibil şi e lipsit de sens să te opui. Lucrurile nu pot fi altfel. Celor care ridică obiecții, se îndoiesc, le spun că suferă de nostalgie – pentru care merită să fie condamnați moral ca rasişti sau fascişti. Pe măsură ce diviziunile sociale şi neîncrederea civică devin mai evidente, viața publică europeană devine tot mai nervoasă, mai arțăgoasă şi nimeni nu poate spune unde se vor sfârşi toate acestea. Nu trebuie să continuăm pe această cale. Trebuie să răsturnăm tirania falsei Europe.

Există alternativă.

24. Lucrarea de reînnoire începe cu auto-cunoaşterea teologică. Pretențiile universaliste şi universalizante ale Europei false o arată a fi un surogat de afacere religioasă, împănată cu felurite credințe – şi anateme. Acesta este opiumul puternic care paralizează Europa ca organism politic. Trebuie să insistăm că aspirațiile religioase sunt în mod firesc provincia religiei, nu a politicii, cu atât mai puțin ⇨

Evenimente
■ *Academia Română*

Academicianul Dan Berindei, în galeria „Oameni, fapte, valori", proiect special Romfilatelia

„Munca, corectitudinea şi bunătatea au fost țeluri ale vieții mele." – Acad. Dan Berindei

Academia Română a găzduit ceremonia de lansare a întregului poştal cu timbru marcă fixă dedicat academicianului Dan Berindei, preşedintele Secției de ştiințe istorice şi arheologie. Proiectul Romfilatelia intitulat „Oameni, fapte, valori" promovează personalități româneşti de excepție, mari creatori şi păstrători ai spiritului național. Conceptul întregului poştal constă în emiterea unui plic cu largă circulație, pe care sunt imprimate portretul personalității omagiate, un citat reprezentativ şi semnătura olografă.

Academicianul Dan Berindei a fost inclus în galeria „Oameni, fapte, valori" în semn de apreciere pentru „promovarea valorilor naționale, a istoriei, culturii şi imaginii României în lume, cât şi pentru înalta sa ținută morală". La eveniment au participat acad. Cristian Hera, Preşedintele Academiei Române, acad. Bogdan C. Simionescu şi acad. Victor Spinei, Vicepreşedinți ai Academiei Române, acad. Eugen Simion, acad. Răzvan Theodorescu, acad. Florin Filip, doamna Cristina Popescu, Director general al Romfilatelia, membri ai Academiei Române şi cercetători din sistemul academic.

Sesiunea ştiinţifică comemorativă „600 de ani de la moartea domnitorului Ţării Româneşti Mircea cel Bătrân" (1418-2018)

„Mircea cel Bătrân este primul dinast român care a dobândit un consistent prestigiu european prin faptul că s-a implicat în modul cel mai tranşant în acțiunile de apărare a independenței țării sale şi în stoparea expansiunii otomane asupra Europei creştine. Cu totul remarcabil este şi rolul său de ctitor şi de sprijinitor al culturii." – Acad. Victor Spinei, Vicepreşedinte al Academiei Române. Sesiunea a fost deschisă de acad. Cristian Hera, Preşedintele Academiei Române. Au susținut prelegeri: acad. Răzvan Theodorescu, Preşedintele Secției de arte, arhitectură şi audiovizual, „Mare voievod, herțeg, despot: ctitorul de țară Mircea I"; acad. Victor Spinei, Vicepreşedinte al Academiei Române, „Țările Române şi lumea stepelor euroasiatice la cumpăna secolelor XIV-XV"; acad. Ioan-Aurel Pop, rectorul Universității „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, „Mircea cel Bătrân şi Transilvania" şi prof.univ.dr. Ionel Cândea, membru corespondent al Academiei Române, „Mărturii arheologice şi numismatice în estul Țării Româneşti în vremea domniei lui Mircea cel Bătrân". În cadrul evenimentului a fost lansată medalia „Brăila – 650 de ani de atestare documentară". Sesiunea s-a încheiat cu lansarea emisiunii filatelice omagiale „Mircea cel Bătrân, 600 de ani de la moarte", prezentată de acad. Răzvan Theodorescu şi de doamna Cristina Popescu, Director general Romfilatelia. Două albume foto realizate de Mircea Popa (agenția de presă Basilica) pot fi vizualizate pe pagina de facebook a Academiei Române.

a unei administrații birocratice. Pentru a ne recupera calitatea de subiecți politici şi istorici, este imperativ să re-secularizăm viața publică europeană. Trebuie să refuzăm surogatul de religie.

25. Aceasta presupune să renunțăm la limbajul politicianist care evită responsabilitatea şi favorizează manipularea ideologică. Toată vorbăraia despre diversitate, incluziune şi multiculturalism este goală. Adesea, un astfel de limbaj este folosit ca o modalitate de a masca eşecurile noastre prezentându-le ca realizări. Destrămarea solidarității sociale este „de fapt" un semn de întâmpinare, toleranță şi incluziune. Acesta este un limbaj de marketing, o limbă menită să ascundă realitatea, mai degrabă decât să o lumineze. Trebuie să recuperăm respectul față de realitate. Limbajul este un instrument delicat şi este degradat când e folosit ca un ciomag. Ar trebui să fim patroni ai decenței de limbaj. Recursul la denunț oferă măsura decadenței momentului pe care îl trăim. Nu trebuie să tolerăm intimidarea verbală, cu atât mai puțin amenințările cu moartea. Trebuie să-i protejăm pe cei care vorbesc cu sens, chiar dacă punctele lor de vedere ne par greşite. Viitorul Europei trebuie să fie liberal în cel mai bun sens, ceea ce înseamnă libertatea dezbaterilor publice de substanță, fără amenințări cu violență sau coerciție.

Trebuie să restaurăm liberalismul autentic.

26. Pentru a risipi vraja falsei Europei şi a cruciadei sale utopice, pseudo-religioase, menite să creeze o lume fără frontiere e nevoie să încurajăm un nou tip de guvernare şi un nou tip de om de stat. Un bun lider politic guvernează destinul unui anumit popor. Un bun om de stat vede moştenirea noastră europeană şi tradițiile noastre naționale distincte ca pe nişte daruri magnifice şi dătătoare de viață, dar şi fragile. El nu respinge acea moştenire, nici nu riscă să piardă totul de dragul unor vise utopice. Astfel de conducători îşi doresc onorurile acordate lor de propriul popor; nu tânjesc după aprobarea „comunității internaționale", care este, de fapt, aparatul de relații publice al unei oligarhii.

Avem nevoie de oameni de stat responsabili.

27. Recunoscând specificul națiunilor europene şi pecetea lor creştină, nu trebuie să fim uimiți în fața pretențiilor false ale multiculturaliştilor. Imigrația fără asimilare este colonizare, iar aceasta trebuie respinsă. E firesc să ne aşteptăm ca imigranții din țările noastre să se integreze în națiunile noastre şi să ne adopte modul de viață. Această aşteptare trebuie să fie susținută de o politică temeinică. Discursul multiculturalist a fost importat din America. Dar imensa epocă a imigrației americane a fost la începutul secolului al XX-lea, într-o perioadă de creştere economică rapidă, într-o țară aproape lipsită de servicii sociale şi cu o conştiință foarte puternică a identității naționale, în care imigranții urmau să fie asimilați. După ce a admis un număr mare de imigranți, America şi-a închis uşile timp de două generații. Europa trebuie să învețe din această experiență americană mai degrabă decât să adopte ideologii americane contemporane. Această experiență ne arată că locul de muncă este un puternic motor de asimilare, că un sistem generos de servicii sociale poate împiedica asimilarea şi că o conducere politică prudentă poate dicta uneori reduceri ale imigrației – chiar şi reduceri drastice. Nu trebuie să permitem unei ideologii multiculturale să ne deformeze judecățile politice prvitoare la modul ideal de a servi binele comun, care cere comunităților naționale suficientă unitate şi solidaritate pentru a-şi vedea binele ca fiind comun.

Ar trebui să înnoim unitatea şi solidaritatea națională.

28. După cel de-al doilea război mondial, Europa de Vest a cultivat democrații viguroase. După prăbuşirea Imperiului Sovietic, națiunile din Europa Centrală şi-au restabilit vitalitatea civică. Acestea sunt cele mai prețioase realizări ale Europei, dar ele se vor pierde, dacă nu ne vom ocupa de imigrație şi schimbările demografice survenite în viața națiunilor noastre. Numai imperiile pot fi multiculturale, ceea ce va deveni şi Uniunea Europeană dacă nu reuşim să facem din solidaritate şi unitate civică criteriile după care să evaluăm politicile privitoare la imigrație şi strategiile de asimilare. Numai imperiile sunt multiculturale.

29. Mulți cred în mod greşit că Europa este tensionată doar de controverse legate de imigrație. În realitate, aceasta nu este decât o fațetă a unei degringolade sociale mai generale care trebuie inversată. Trebuie să recuperăm demnitatea unor anumite roluri în societate. Părinții, profesorii şi lumea academică au datoria de a-i forma pe cei încredințați lor pentru a le fi tutori. Trebuie să rezistăm expertizei în detrimentul înțelepciunii, tactului şi căutărilor unei vieți culturale. Nu poate exista o reînnoire a Europei fără respingerea hotărâtă a egalitarismului exagerat şi a reducerii înțelepciunii la cunoştințe tehnice. Noi susținem realizările politice ale epocii moderne. Fiecare bărbat sau femeie ar trebui să aibă un vot egal. Drepturile de bază trebuie protejate. Dar o democrație sănătoasă necesită ierarhii sociale şi culturale care încurajează urmărirea excelenței şi-i onorează pe cei care servesc binele comun. Trebuie să reinstaurăm un sentiment al măreției spirituale şi să-i oferim onoarea cuvenită, astfel încât civilizația noastră să poată contracara puterea tot mai mare a averii, pe de o parte, şi a divertismentului vulgar, pe de altă parte. O ierarhie autentică e izvor de bunăstare socială.

Adevărata Europa este în pericol. Realizările suveranității poporului, rezistența față de imperiu, cosmopolitismul capabil de dragoste civică, moştenirea creştină a vieții umaniste şi demne, raportările vii la moştenirea clasică – toate acestea se pierd. Pe măsură ce patronii falsei Europe construiesc falsa lor creştinătate a drepturilor universale ale omului, ne pierdem casa

30. Demnitatea umană este mai mult decât dreptul de a fi lăsat în pace, iar doctrinele drepturilor universale ale omului nu epuizează exigențele justiției, cu atât mai puțin binele. Europa trebuie să ajungă la un nou consens asupra culturii morale, astfel încât populația să poată fi îndrumată spre o viață virtuoasă. Nu trebuie să permitem o viziune falsă a libertății prin care să împiedicăm justiția de la folosirea judicioasă a legii pentru a stârpi viciul. Europa nu poate înflori fără reafirmarea aspirației comune la comportament corect şi excelență umană. O cultură a demnității izvorăşte din decență şi din îndeplinirea îndatoririlor ce ne revin în rostul nostru civic. Trebuie să restabilim respectul reciproc dintre toate clasele sociale în conformitate cu o societate care apreciază contribuțiile tuturor.

Trebuie să restaurăm cultura morală.

31. Deşi recunoaştem aspectele pozitive ale economiei de piață, ne opunem ideologiilor care încearcă să totalizeze logica pieței. Nu putem permite ca totul să fie vândut. Funcționale necesită statul de drept, iar domnia legii ar trebui să vizeze mai mult decât o simplă eficiență economică. De asemenea, piețele funcționează cel mai bine atunci când sunt integrate în instituții sociale puternice organizate pe principii proprii, nu în funcție de politicile pieții. Creşterea economică este benefică, dar reprezintă bunul suprem. Piețele trebuie să fie orientate către scopuri sociale. În zilele noastre, gigantismul corporativ amenință chiar şi suveranitatea politică. Națiunile trebuie să coopereze pentru a ține în frâu aroganța şi iraționalismul forțelor economice globale. Susținem exercitarea prudentă a puterii guvernamentale pentru susținerea unor bunuri sociale lipsite de relevanță economică.

Piețele trebuie să fie orientate către scopuri sociale.

32. Considerăm că Europa are o istorie şi o cultură vrednice de a fi susținute. Totuşi, universitățile noastre trădează adesea moştenirea noastră culturală. Trebuie să reformăm programele educaționale pentru a stimula transmiterea culturii noastre comune, mai degrabă decât să indoctrinăm tinerii cu o cultură a repudierii. Profesorii şi mentorii de la toate nivelele au o datorie față de memorie. Ei ar trebui să fie mândri de rolul lor de mijlocitori între generațiile trecute şi cele viitoare. De asemenea, trebuie să reînnoim cultura înaltă a Europei prin statuarea sublimului şi frumosului ca standard comun şi prin respingerea degradării artelor într-un fel de propagandă politică. Acest lucru va necesita cultivarea unei noi generații de patroni. Corporațiile şi birocrația s-au dovedit a fi slabi diriguitori ai artelor. Educația are nevoie de reformă.

33. Căsătoria este fundamentul societății civile şi izvorul armoniei dintre bărbați şi femei. Este legătura intimă organizată în jurul susținerii unei gospodării şi al creşterii copiilor. Susținem că rolurile noastre fundamentale în societate şi ca ființe umane sunt acelea de tați şi mame. Căsătoria şi copiii sunt parte integrantă a oricărei viziuni a înfloririi umane. Copiii necesită sacrificii de la cei care îi aduc pe lume. Acest sacrificiu este nobil şi trebuie să fie onorat. Sprijinim politici sociale înțelepte pentru a încuraja şi consolida căsătoria, întreținerea şi creşterea copilului. O societate care nu e bucuroasă de copii nu are viitor.

Căsătoria şi familia sunt esențiale.

34. În Europa există astăzi o profundă îngrijorare în jurul termenului de „populism" – deşi sensul termenului nu e clar definit şi e folosit mai ales în sens peiorativ. Avem rezerve în această privință. Europa trebuie să recurgă la înțelepciunea profundă a tradițiilor ei, în loc să se refugieze în sloganuri simpliste şi apeluri emoționale de natură să creeze discordie. Totuşi, recunoaştem că acest nou fenomen politic poate reprezenta o răzvrătire sănătoasă împotriva tiraniei falsei Europe, care etichetează ca „antidemocratică" orice amenințare la adresa monopolului său asupra legitimității morale. Aşa-numitul „populism" provoacă dictatura status-quo-ului, „fanatismul centrului", şi pe bună dreptate. Este un semn că, în pofida culturii noastre politice degradate şi sărăcite, agenția istorică a popoarelor europene poate renaşte. Populismul ar trebui să fie abordat.

35. Respingem ca falsă afirmația că nu există o alternativă responsabilă la solidaritatea artificială, lipsită de suflet a unei piețe unificate, a unei birocrații transnaționale şi a divertismentului. Pâinea şi circul nu sunt suficiente. Alternativa responsabilă este adevărata Europă. Viitorul nostru este adevărata Europă.

36. În momentul de față, cerem tuturor europenilor să ni se alăture în respingerea fanteziei utopice a unei lumi multiculturale fără frontiere. Ne iubim mult patria şi căutăm să predăm copiilor noştri orice lucru nobil pe care l-am primit ca moştenire. În calitate de europeni, avem o moştenire comună, iar acest patrimoniu ne cere să trăim împreună în pace ca o Europă a națiunilor. Să reînnoim suveranitatea națională şi să recuperăm demnitatea unei responsabilități politice comune față de viitorul Europei. Trebuie să ne asumăm responsabilitatea.

Philippe Bénéton (Franța)
Rémi Brague (Franța)
Chantal Delsol (Franța)
Roman Joch (Cehia)
Lánczi András (Ungaria)
Ryszard Legutko (Polonia)
Pierre Manent (Franța)
Janne Haaland Matlary (Norvegia)
Dalmacio Negro Pavón (Spania)
Roger Scruton (Anglia)
Robert Spaemann (Germania)
Bart Jan Spruyt (Olanda)
Matthias Storme (Belgia)

Traducere din limba engleză de
Maria-Ana Tupan

■ *Polemice*

Theodor Codreanu

Din ţara *emigranzilor*
Unde ni sunt visătorii?

Evanghelia naturii concepută de Ştefan Zeletin pare ingenioasă şi, dintr-un anume punct de vedere, adevărată, dacă n-ar lăsa atât de multe lucruri confuze, în primul rând de ce omul, ca deja _îndumnezeit_ prin natură, să aibă nevoie de un atât de lung drum, plin de capcane şi, adesea, sângeros, pentru a se redescoperi pe sine ca „divinitate”

Se întreba, profetic, poetul Alexandru Vlahuţă, la 10 mai 1901, în numele său şi al lui Eminescu (cel din *Junii corupţi* şi din *Ai noştri tineri*...), nedumerit că, în prag de secol XXI, românii se arată inerţi la vremile viitoare, adică fără nici un *ideal naţional* dezlănţuitor de energii: „Căci mă-ntreb, ce sunt aceste vaiete nemângâiate,/ Ce-i acest popor de spectri cu priviri întunecate,/ Chipuri palide de tineri osteniţi pe nemuncite,/ Trişti poeţi ce plâng şi cântă suferinţi închipuite,/ Inimi laşe, abătute, făr-a fi luptat vrodată,/ Şi străine de-o simţire mai înaltă, mai curată!/ Ce sunt braţele acestea slabe şi tremurătoare?/ Ce-s aceşti copii de ceară fructe istovite-n floare?...”

Din fericire, Vlahuţă se-nşela, căci s-au ivit personalităţi titanice, precum Nicolae Iorga şi Constantin Stere, care au descătuşat energiile, proiectând, în spaţiul public, *idealul României Mari*. După înfăptuirea acestuia, urmat de o extraordinară explozie a culturii interbelice, se pare că românii au reintrat în ceea ce Emil Cioran a numit *neantul valah*, cel lipsit de vlagă şi de ideal naţional. Între puţinii noi veniţi în cultura română, revoltaţi de recăderea în vidul istoriei, o adevărată surpriză produce Horia Vicenţiu Pătraşcu, prozator, filosof, eseist, publicist de o remarcabilă acuratete stilistică, „douămiist” rămas insensibil la postmodernismul confuz, pretins reformator, al ultimelor generaţii. A debutat editorial în 2001, cu *Sine retratactione* (roman), după care au urmat câteva cărţi de eseuri filosofice, reflecţii ancorate „în lumea vie a societăţii actuale”, cum îl prezintă Editura Contemporanul în cea mai recentă carte, *Idealul valah* (2017). Iată şi celelalte apariţii: *Despre urât şi alţi demoni. Reflecţii şi exclamaţii* (2005), *Singur printre români* (2009), *Sentimentul metafizic al tristeţii* (2011), *Terapia prin Cioran. Forţa gândirii negative* (2014).

Idealul valah este un titlu cvasicioranian, în maniera volumului anterior, *neantul valah* având continuitate prin *lipsa idealului* în lumea valahă. De altfel, prima secţiune a cărţii se intitulează *Fără ideal*, celelalte „rotunjind” această negativitate: *Proiectul Miorița. Analiză swot, Idealul culturii de performanţă: fenomenul Păltiniş, Jurnal socio-politic. 2009-2015, În loc de concluzie*. Eseurile lui Horia V. Pătraşcu se înscriu în bogata tradiţie a autorilor nemulţumiţi de starea complacerii în mediocritate a lumii româneşti, începând cu Dimitrie Cantemir şi continuând cu Eminescu sau Dumitru Drăghicescu şi terminând cu Emil Cioran şi cu sine. De la bun început se cuvine a delimita „cioranismul” său şi al altora de al falşilor ciorani precum un Horia-Roman Patapievici, cel din *Politice*, care confundă „nihilismul” din *Schimbarea la faţă a României* (1936) cu un act de denigrare în spiritul „legendei negre” schiţate încă de la 1848 de către Engels, cel nemulţumit că în Principate revoluţia a fost deturnată de la scopurile internaţionalismului proletar către o evidentă dimensiune naţională: „[Românii sunt] un popor fără istorie... destinaţi să piară în furtuna revoluţiei mondiale... [Ei sunt] suporteri fanatici ai contrarevoluţiei şi [vor] rămâne astfel până la extirparea sau pierderea caracterului lor naţional, la fel cum propria lor existenţă în general, reprezintă prin ea însăşi un protest contra unei mărețe revoluţii istorice. [...] Dispariţia [lor] de pe faţa pământului va fi un pas înainte.”[1] Tabloul din *Politicele* lui Patapievici nu este unul cioranian, de „iubire întoarsă”, disperată, pentru destinul poporului său, cum s-a străduit să dreagă busuiocul Gabriel Liiceanu, ci unul antiromânesc în sensul internaţionalismului comunist profesat de Engels, de astă dată însă sub masca „neoconservatorismului” de tip Vladimir Tismăneanu sau Lucian Boia. Disjuncţia este făcută şi de Horia V. Pătraşcu.

Autorul este izbit de lipsa de *ideal naţional* a clasei politice, dar şi a inteligenţei, de după căderea comunismului, ceea ce augmentează infinit conceptul cioranian de *neant valah*: „«Neantul valah» nu a fost vreodată mai vid.”[2] O naţiune fără vise, fără „idealism” nu există. Măreţia naţiunii americane nu s-ar fi putut realiza fără ceea ce s-a numit „visul american”. Timp de două secole România a devenit ea însăşi numai prin idealuri: Unirea Principatelor, Independenţa, Dacia Mare şi România – „strat de cultură la gurile Dunării” (Eminescu), România Mare (1918), propulsarea în performanta cultură europeană (generaţia lui Eliade şi a lui Vintilă Horia), „rezistenţa prin cultură” (generaţiile ’60-’70). După 1989, visele naţiunii au fost înlocuite de cele ale căpătuirii indivizilor, înlesnite de aderarea la NATO şi de intrarea în Uniunea Europeană. Consecinţă sinucigaşă: emigrarea a vreo patru milioane de români, ca şi cum ţara ar trece prin cea mai mare catastrofă din istorie, comparabilă doar cu nenorocirile din Siria, singura cu care ne învecinăm şi suntem comparaţi. Practic, dincolo de fărâmiţarea României Mari în Basarabia (RSS Moldovenească), în teritoriile care vor fi înglobate în Ucraina (Ţinutul Herţa, Bucovina nordică şi Basarabia sudică), dar şi cel cedat Bulgariei (Cadrilaterul), România supraviețuindă celui de Al Doilea Război Mondial s-a mai rupt în două (de astă dată nu teritorial): în cei patru milioane înghiţiţi de alţi arhei etnici (în „tuspatru colţurile lumii”, cum ar fi spus Eminescu) şi în cei rămaşi între graniţele actuale. Paradoxul e că aceia rămaşi în Ţară, la rându-le, sunt de două categorii: unii care încă nu se gândesc să emigreze (minoritari, nu ca etnie) şi *emigranzii/emigrânzii*, cei care n-au plecat şi, probabil, nu vor pleca, dar care sunt cu gândul la emigrare, nemaifăcând parte decât numeric din naţiunea română. Este fenomenul cel mai straniu pe care îl semnalează Horia V. Pătraşcu, partea originală a reconturării *neantului valah* la care nu s-a gândit nici Emil Cioran, nici altcineva.

Înainte însă de a detalia fenomenul, să mai zăbovim o clipă asupra lipsei de ideal a României actuale. Eminescu şi Vlahuţă, invocaţi la începutul acestor note, au sesizat lipsa de maturitate a generaţiilor fără ideal: „Ce-s aceşti copii de ceară fructe istovite-n floare?...”, se întreba autorul poemului *Unde ni sunt visătorii?* Horia V. Pătraşcu, în abordarea lui psihanalitică, ajunge, inevitabil, la aceeaşi realitate a lipsei de maturizare în spaţiul public românesc, reflex al unei bizare îmbătrâniri premature. Îl invocă, în acest sens, pe Ştefan Zeletin, cu cele trei cărţi memorabile: *Ţara măgarilor. Însemnări* (1916), *Burghezia română. Originea şi rolul ei istoric* (1925) şi *Nirvana. Gânduri despre lume şi viaţă* (1928). Dacă Ţara Măgarilor este una „fără ideal, o ţară care nu crede în nimic şi în primul rând în ea însăşi, o ţară a delăsării, a câştigului mărunt (bacşişul), a ironiei ieftine (zeflemeaza, sarcasmul), a criticii iraţionale şi ţâfnoase”, se aştepta ieşirea din lentoare prin burghezia română, aceasta dezamăgind la fel de profund, în frunte cu inteligenţia ei reprezentată de un Titu Maiorescu şi un Constantin Dobrogeanu-Gherea, inclusiv de „măgăroii”-preoţi, „ca apărători ai intereselor marilor proprietari prin condamnarea cămătăriei şi lăsarea ei în mâinile necredincioşilor, de unde rolul imens jucat de evrei în revoluţionarea societăţii.”[3]

Burghezia occidentală, în lupta pentru libertatea indivizilor, a trecut prin trei faze de maturizare, declanşate de epoca industrializării: 1) în faza capitalismului financiar, „Idealul mercantilist e statul modern naţional şi neatârnat. Acelaşi ideal a însufleţit şi însufleţeşte încă România în actuala ei fază de dezvoltare.”[4] 2) Aptă de a-şi croi propriul destin, burghezia a respins sprijinul statului, reducându-i funcţia la rolul de „poliţist”. În respectivul stadiu al libertăţii individului, acesta poate devia într-un ideal faustic (al cunoaşterii absolutului) sau în idealul donjuanesc, al împlinirii prin iubire. 3) În faza capitalismului industrial, burghezia ia locul celui financiar, înlocuind, totodată, idealul libertăţii indivizilor cu cel „naţional imperialist în care naţiunea nu doar îşi afirmă autonomia, ca în faza mercantilistă, ci îşi proclamă supremaţia, rolul civilizator, mesianic”[5], ca semn al nevoii organice de a cuceri noi pieţe de desfacere, dincolo de frunteriile statului naţional. Abia după străbaterea acestor trei trepte, semn al deplinei maturizări, omul burghez are legitimitatea de a se socoti liber de orice ideal pragmatic, intrând în universul Nirvanei, creionat de Zeletin în cea de a treia carte enumerată: *Nirvana. Gânduri despre lume şi viaţă*. Maturizat, ajuns la libertate deplină, omul burghez poate trece în Nirvana, Olimpul prin care „recuperează întreaga spontaneitate a naturii şi deprinde arta de a fi specifică geniului marilor poeţi”[6], cale fundamentată de Zeletin ca *Evanghelia naturii*, care ar fi adevărata Evanghelie: „Nimeni nu şi-a închipuit pe Dumnezeu ascultând de legi şi norme, sau alergând după idealuri, ci trăind din plinătatea propriei sale desăvârşiri. Oamenii au priceput, deşi fără a-şi da limpede seamă, că regulile din afară sunt semne de nedesăvârşire, trebuitoare numai acolo unde lipseşte tăria lăuntrică; de aceea s-au ferit a îngrădi în ele pe acela, ce-l pot socoti fiinţă supremă. Numai despre om se crede că va ajunge la desăvârşire, supunându-l veşnic la legi şi idealuri, dându-i încă cât se poate mai mult. Un ideal? Fireşte este unul, şi acesta e de a trăi viaţa în toată plinătatea ei, aşa cum oamenii şi-au închipuit fiinţa desăvârşită. Idealul de a ajunge la negarea oricărui ideal: de a întări natura noastră lăuntrică în aşa fel încât să putem în-

⇨

[1] *Apud* Larry L. Watts, *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al blocului sovietic cu România*, trad. din engleză, de Camelia Diaconescu, Editura Rao, Bucureşti, p. 31.

[2] Horia V. Pătraşcu, *Idealul valah*, Editura Contemporanul, Bucureşti, 2017, p. 5.

[3] *Ibidem*, p. 37.

[4] Ştefan Zeletin, *Burghezia română. Originea şi rolul ei istoric*, Editura Minerva, Bucureşti, 2008, p. 19.

[5] Horia V. Pătraşcu, *op. cit.*, p. 35.

[6] *Ibidem*, p. 38.

trupa în noi desăvârşirea divină. Atunci vine în adevăr timpul când Dumnezeu se face om sau – în alte vorbe – când omul realizează divinitatea în ființa proprie. Desăvârşirea, ce el alungase într-o lume de dincolo, înzestrând cu ea o ființă zisă supremă, se întoarce înapoi de unde plecase. În el însuşi. Atunci orice sprijin din afară, orice norme sau ființe atotputernice dătătoare de norme, devin de prisos; căci omul trăieşte ca şi natura: prin el însuşi."[7]

Evanghelia naturii concepută de Ştefan Zeletin pare ingenioasă şi, dintr-un anume punct de vedere, adevărată, dacă n-ar lăsa atât de multe lucruri confuze, în primul rând, de ce omul, ca deja *îndumnezeit* prin natură, să aibă nevoie de un atât de lung drum, plin de capcane şi, adesea, sângeros, pentru a se redescoperi pe sine ca „divinitate", capabil, adică, să nu mai aibă nevoie de Dumnezeul exterior sieşi. Horia V. Pătraşcu face bine că nu intră în aceste hăţişuri, trăgând concluzia că burghezia română ar fi fost blocată în idealul național, netrecând în cel național imperialist, pe care, bunăoară, îl voia cu ardoare un

Emil Cioran, cel ce visa la o *Românie fanatică*, în stare de revanşă istorică în fața imperialismelor europene. Mai mult de atât, lipsa flagrantă de ideal ar fi rerostogolit-o în *neantul valah* fulgerat de Cioran şi din care s-a plăsmuit strania specie a *emigranzilor*.

Cine sunt emigranzii?

Termenii *emigranzi/emigrânzi* sunt creați de d-l Pătraşcu, însemnând acea categorie de români atinsă de maladia emigrării, neemigrați încă, dar mereu cu gândul la plecare, scârbiți nu numai de condițiile din Țară (pe care nu se gândesc să le schimbe), ci mai ales de faptul că ei, ca indivizi „superiori", s-au născut români împotriva voinței lor: „Îi am în vedere pe toți acei oameni care, deşi încă nu au emigrat sau nici măcar nu au inițiat procesul de emigrare, îşi construiesc proiectul de viață raportându-se la posibilitatea emigrării ca la un punct cardinal al traseului lor existențial sau ca la o esențială posibilitate de a fi."[8] Desigur, au şi ei un vis, unul mărunt: să plece în speranța unui „trai decent": „Cine nu-şi propune la începuturile vieții să dea prin existența sa o justificare existenței întregului univers, acela este un nimeni, «un exemplar al speciei», un «număr», cum bine spunea Noica. Cine se mulțumeşte să ducă doar un trai decent, ba chiar transformă «traiul decent» într-un soi de ideal, acela nu merită să trăiască deloc. Dar poporul român chiar asta face, se închină la idolul traiului decent."[9] Diferență enormă între ceea ce visa eroul eminescian Andrei Mureşanu şi compatrioții noştri de azi: „– O, nație iubită!/ Vei înțelege doru-mi, vei şti să-l prețuieşti?/ Voi să te văd, iubito! nu fericită – *mare*!"

România este țara care a pierdut capacitatea de a cultiva în poporul ei *visul*: „Diferența dintre un mare popor şi un popor mic este aceea că un mare popor ştie să cultive visul în oameni."[10] Dar partea cea mai dezamăgitoare a lucrurilor vine de acolo că nici inteligența nu mai vrea decât „trai decent", cu atât mai mult cu cât e mai răsfățată cu cea mai bună condiție materială, dar şi cu aura gloriei elitare, probabilă moştenire a spiritului/visului *emigrand* din epoca ceauşistă: „Încetul cu încetul, România devine o țară de emigranzi (pe româneşte, *emigrânzi*)." Românii au, în acest sens, ca modele pe cei mai adulați intelectuali din categoria numită de Sorin Adam Matei „boierii minții", maeştri ai grupării în jurul puterii. Horia V. Pătraşcu îl dă ca exemplu pe marele Mircea Cărtărescu, scriitorul care se declară eliberat de înrobirea față de matricea stilistică românească: „Opera sa (cel puțin partea memorialistică) poate documenta întreaga problematică ridicată de tipul emigrandului/emigrândului perpetuu. În pofida celor aproape 60 de ani ai săi şi a succesului literar de care se bucură în țară, acest etern emigrand/emigrând îşi planifică încă evadarea (motivul *evadării* străbate şi ultimul său roman de succes, *Solenoid*, n.n., Th.C.). Ca atâția alții, Mircea Cărtărescu şi-a structurat personalitatea adultă în jurul ideii de emigrare, astfel că îi este acum imposibil să mai găsească un alt raport cu lumea sa în afara celui mijlocit de perspectiva stabilirii într-o altă țară."[11] A găsit mentalitatea emigrandului şi la prietenii săi din gruparea de la *22*: „Elitarii noştri se cutremură la gândul că s-au născut în România şi că poartă numele de român. Îmi vine în minte cazul lui Mircea Cărtărescu care, deşi nu are succes literar şi, deci, nu există decât în România, se tânguieşte în fiecare pagină din jurnalele sale de nenorocul de a fi român. Dar ca el sunt mulți, foarte mulți elitari români..."[12] Ne amintim de „şantajul" repetat al lui Gabriel Liiceanu că dacă politicieni ca Traian Băsescu nu vin la putere spre a-i restitui o Românie a lui, el va părăsi țara. Recent, şi Andrei Pleşu preciza, nostalgic, că, dacă ar fi mai tânăr, ar emigra! Nu e vorba doar de „gărgăuni literari", ci de o mentalitate suicidară a națiunii căzute la nivel de populație, argumentează autorul. O doamnă sexagenară îi mărturisea că numai mama ei, dependentă de prezența fiicei, o mai reținea să nu plece!

Drama e că modelul emigrandului elitist a devenit „ideal" în educația românească. Statisticile arată că visul majorității absolvenților de liceu este să emigreze. Ura de sine a românilor a coborât, canceros, în toate mediile sociale. Vinovată de starea lor nu sunt ei înşişi, ci numai şi numai România. Este cea mai execrabilă degradare a unui popor, similară cu pornirea spre uciderea părinților, dar şi a copiilor, în interpretarea psihanalirică a lui Horia V. Pătraşcu. Cum să-ți explici că între 1957-2012 mamele romînce au ucis „22 de milioane de feți – cu un furibund fanatism al urii de sine. Un popor întreg a fost aruncat la coşul de gunoi, în crematorii şi în gropile comune, un popor avortat de către o «mamă» ce s-a făcut zid de netrecut între copilul ei şi lumina zilei. Această anti-mamă autoare de anti-naşteri are probabil un furor orgiastic aproape sacru în momentul în care-şi extirpă fătul, ca şi cum ar vrea să-l scuipe în fața lui Dumnezeu, ca şi cum ar vrea să demonstreze că viața merită să fie strivită încă din fașă, ca şi cum ar închina un sacrificiu, un imn, o odă neființei."[13]

Sentimentul românesc al urii de sine (Luca Pițu) s-a transferat şi în ideologia postmodernistă, ca proiect narcisiac al individualismului „liberal", orice manifestare de naționalism fiind imediat declarată ca *iliberalism*, termen atât de drag unor formatori de opinie precum Cristian Pîrvulescu, deşi liberalismul a fost abandonat până şi de Partidul Național Liberal! Domnul Pătraşcu dă exemplul revoltei încrâncenate împotriva recentului *Apel* al Academiei Române pentru întoarcerea cu fața către național a guvernării, în învățământ, în cultură, în proiectul de țară (încă inexistent), Apel împotriva căruia s-au ridicat 28 de tineri „istorici" mancurtizați, susținuți de elitişti precum Gabriel Andreescu, Gabriel Liiceanu sau Andrei Pleşu şi Lucian Boia. În realitate, „Comunitățile «mari», «organice» şi «permanente» – poporul, națiunea, majoritatea alegătorilor sunt incompatibile cu noua viziune şi de aceea – iar acest lucru trebuie subliniat – ideea de democrație clasică nu este adecvată proiectului postmodern". Cărtărescu, nu întâmplător, o numea *democratură*, care ar fi tirania majorității. În locul majorității, în consecință, trebuie pusă tirania „civilizatoare" a *minorităților* de orice fel, fiindcă numai aşa majoritățile naționale pot fi extirpate din societatea globalistă, dispusă „să plătească bani grei pentru a întreține o cohortă întreagă de intelectuali care să vehiculeze ideile noii paradigme – ce vizează finalmente desființarea «statului național»."[14]

Ceea ce este grotesc, dacă n-ar fi ridicol, e că adepții „statului de drept", favorabil doar indivizilor, nu şi comunității naționale, îşi imaginează că individul este o entitate suficientă sieşi, fără nici o legătură cu comunitatea. De aici „roiul de viespi" (n-o fi vorba tot de o „comunitate", una de haită însă?) care s-a năpustit asupra Academiei, sesizează Horia V. Pătraşcu: „Academia Română este astăzi atât de drastic atacată tocmai pentru că reprezintă, cum singură se defineşte, o instituție a unității şi identității naționale. Academia Română este o ultimă «redută» a acestor valori şi a vechii paradigme – negate copios astăzi de către cei cărora le-ar plăcea să se proclame oricând purtătorii de cuvânt ai «poporului român»."[15] Popor, fireşte, pe care nu-l mai recunoaşte! Fiindcă e *altfel* decât toate popoarele din lume.

Altfelitatea României, cum o numeşte Horia V. Pătraşcu, pornind de la controversata carte a lui Lucian Boia, *De ce este România altfel?* (2012), este o ratare totală a temei, din simplul motiv că această *altfelitate* imaginează o aberație istorică, ideologizată, de felul celei concepute de amintitul Engels, ignorând faptul elementar că România nici nu putea să nu fie *altfel* prin comparație cu orice țară din lume. Alergic la Eminescu, Boia ar fi putut măcar să ia act de ceea ce zice poetul despre *altfelitatea* țării noastre (vezi, bunăoară, poemul dramatic *Andrei Mureşanu* şi variantele), sau oricare alt gânditor care s-a ocupat de specificul național. Lucian Boia însă n-o ține decât pe a lui, nevăzând altceva în România decât o țară bolnavă (el şi elitarii de la gruparea Humanitas fiind singurii sănătoşi!), un retard istoric, fără nimic care să nu fi fost luat de la alții, în chip fraudulos, etnic, statal, lingvistic, toate în „marea majoritate", cum obsedant scrie pleonastic elitistul. Desigur, nici o personalitate creatoare (cu excepția lui Boia!) n-a dat România, resemnându-se cu unele care i-au imitat pe străini, în frunte cu Eminescu, epigon al „poeziei şi filosofiei germane", nereuşind să se ridice dincolo de o originalitate „relativă şi discutabilă". Dacă au mai existat câteva personalități demne de semnalat, acestea n-au fost decât provenite din sânul străinilor. Pe scurt, nici nu există şi nici n-a existat vreodată o națiune română, ci un talmeş-balmeş de etnii, încât proclamarea în constituție a unui „stat național unitar" este cea mai mare minciună istorică a unui popor frivol, apatic, căci, în realitate, „România e o țară extrem de eclectică, făcută din bucăți de tot felul", nimeni nefiind convins că o asemenea țară mai există, alegându-se, între vremelnicele ei granițe, doar o biată populație care se ruşinează a se considera a fi românească. Iată de ce elitele şi oamenii de bun simț aplaudă cărți de felul celei semnate de Boia sau de Patapievici, ei fiind şi marii continuatori ai lui Emil Cioran! *De ce România e altfel?*, observă dl Pătraşcu, este sinteza tuturor celorlalte cărți despre români ale lui Boia: „Pe această linie a demitizării nu se mai poate înainta decât cel mult în cercul unei continue lamentații şi jeluiri a nenorocului de a fi român. Sigur că asemenea linie este încă foarte profitabilă dată fiind satisfacția masochistă a românilor de a se călca şi de a fi călcați în picioare, în acord cu o ancestrală ură de sine. Dar

[7] Ştefan Zeletin, *Nirvana. Gânduri despre lume şi viață*, Editura Moldavia, Bacău, 2003, p. 68.
[8] *Ibidem*, p. 30.
[9] *Ibidem*, pp. 21-22.
[10] *Ibidem*, p. 21.
[11] *Ibidem*, pp. 31-32.
[12] *Ibidem*, p. 96.
[13] *Ibidem*, p. 87.
[14] *Ibidem*, p. 126.
[15] *Ibidem*, p. 127.

deşi variațiunile stilistice pe această temă sunt practic inepuizabile, conținutul ideatic este secătuit. Nu cred că a mai rămas vreun «idol» român nedeconspirat, nedemitizat."[16] Etc.

Această caricatură de „Cioran", care este Lucian Boia, n-a înțeles nimic din suferința şi tragismul cărții *Schimbarea la față a României*, adresându-se exclusiv pigmeilor de aceeaşi talie cu dânsul: „În România, cărți profund antiromâneşti, precum *De ce este România altfel?* nu doar că nu sunt urmate de sinuciderea autorului zguduit de inexorabilitatea sentințelor sale (care-l privesc şi pe el), dar contribuie la glorificarea autorului, căci astăzi în România este de *bon ton* să fii român antiromân."[17] Teza cărții este blocată lamentabil. Boia crede că România e *altfel pentru că românii nu sunt nimic.* El ratează răspunsul esențial: România se află în mare primejdie pentru că, după 1989, a încetat să mai aibă un ideal: „O națiune înseamnă conştiință națională, iar o conştiință națională, ca orice conştiință de altfel se constituie în jurul unui ideal. Idealul este ceea ce-i lipseşte, elementul cheie de care a fost privată națiunea română. Fără ideal, viața unui individ, ca şi viața spirituală a unei comunități se destructurează, se fragmentează, se atomizează, se descompune, rămânându-i doar o viață vegetativă, desfăşurată după ritmurile automate ale umplerii şi golirii nevoilor primare. Este menirea elitei unei societăți să propună acesteia un ideal care să-i canalizeze energiile, să stabilească ierarhiile, să-i dea o finalitate şi un sens existenței sale pe lume."[18] Falsele elite de felul Boia-Patapievici nu fac însă decât să ilustreze, cel mult, ruptura sterilizantă dintre România profundă şi elitele ei. Cu astfel de cărți, Lucian Boia n-a putut decât să constate şi să demonstreze „falimentul demitizării": „Nu are soluție, nu ştie ce să spună în continuare, nu ştie încotro va merge România."[19] Generația lui Eliade şi Cioran avea soluție, chiar dacă a fost curmată brutal de fractura istorică tragică a invaziei bolşevice.

Fenomenul Păltiniş

Din rândul emigranzilor de toată mâna, s-a desprins o categorie ciudată, deja semnalată, definită, cum am văzut, ca „boierii minții", ca port-drapel al invadatoarei specie-hibrid. Se pare că nimeni nu a dat un răspuns mai plauzibil, mai ingenios decât Horia V. Pătraşcu la întrebarea cum de a fost posibil ca Grupul pentru Dialog Social să ocupe, imediat după 1989, locul privilegiat în cultura şi politica românească, trecând drept cea mai înaltă treaptă a elitelor româneşti, vrednice să trezească un adevărat cult la scară națională, deşi au existat şi există valori superioare acestui grup (calitativ şi cantitativ), atât în spațiul literaturii, cât şi al ştiinței, psihanalizei, filosofiei şi teologiei. Punctul de purcedere, absolut surprinzător, dacă ținem cont că principalii actori au avut ca maestru un geniu, gânditor în cheie națională, pe Constantin Noica. Păltinişenii s-au desprins/ despărțit de Noica într-un chip atât de insolit, încât au dat impresia că sunt direct plăsmuiți de geniul acestuia. Iată imaginea unui hermetism gordian, aproape imposibil de dezlegat cu mijloacele unei raționalități strict istorice. Cum de a fost posibil ca un *naționalist* atât de profund să ne fericească cu o mişcare programatic *antinațională*, culminând cu istorici şi filosofi de radicalismul transnațional etalat de Patapievici şi de Boia?

Adevărul e că din hrana spirituală a Păltinişului s-au înfruptat şi alte mari personalități, cu mult mai apropiate de *sentimentul românesc al ființei*, între acestea aflându-se nume de înaltă intelectualitate ca Alexandru Surdu şi Vasile Dem. Zamfirescu. Diferență: ei şi alții n-au reuşit să iasă în prim-plan nici înainte de 1989, nici după simulacrul de „revoluție" din decembrie 1989. Altceva s-a petrecut cu Gabriel Liiceanu şi cu Andrei Pleşu, mult mai sensibili la antenele viitorului, beneficiind, în primul rând, de talent literar şi eseistic şi abia în plan secund de vocație filosofică. Asta i-a ajutat să fie mai aproape de ideologia „corectitudinii politice", care a devenit cea oficială, înlocuitoare a celei comuniste, şi deci să acceadă lesne la comanda unor instituții ale statului (Ministerul Culturii, Ministerul de Externe, CNSAS), beneficiar imediat fiind Andrei Pleşu, care, la rându-i, cu ajutorul lui Silviu Brucan, a înlesnit urcuşul lui Gabriel Liiceanu spre cea mai importantă şi mai bogată editură comunistă, Editura Politică, metamorfozată imediat în Humanitas, devenind una dintre cele mai importante tribune editoriale ale țării, găsind în autorul cărții *Despre limită* un remarcabil manager şi distribuitor de ideologie, sociologie, filosofie şi literatură, orientate spre alte ținte decât cultura națională, cum rezultă din cărți anti-Noica, precum cea a Alexandrei Laignel-Lavastine, tradusă la Humanitas[20]. Aşa se face că Liiceanu şi Pleşu „au rămas timp de douăzeci de ani lideri greu contestabili ai culturii române"[21].

Adevăratul imigrant este cel care nu-şi părăseşte țara pentru a câştiga bani, altfel spus, nu face parte din categoria căpşunarilor sau a medicilor nemulțumiți de salariul din România. Este, cu alte cuvinte, cosmopolitul pur, căruia îi e indiferent unde trăieşte

Fenomenul Păltiniş a erupt public în 1983, odată cu publicarea, de către Gabriel Liiceanu, a *Jurnalului de la Păltiniş*, „operă hagiografică" ce a dat, brusc, o nouă coloratură aurei de geniu filosofic a lui Noica, acum creator de şcoală a gândirii: „un model paideic în cultura română", cum

s-a exprimat Liiceanu, Păltinişul ajungând un loc de pelerinaj al tinerilor dornici să acceadă la glorie culturală. „Noica – observă dl Pătraşcu – se transformă într-un fel de duhovnic cultural, la care vin tineri dornici de performanță culturală, diletanți, oameni trecuți de prima tinerețe sperând că se mai pot salva, mântui sau împlini «cultural»."[22] Şi: „Noica le dă discipolilor un anumit stil filosofic, o anumită disciplină de gândire, legătura cu o generație veche, ante- (şi nu întotdeauna anti-) comunistă. Tinerii îi dau lui Noica: prospețimea, desprăfuirea, în cele din urmă reabilitarea lui" în fața trecutului „condamnabil, de adept şi susținător al legionarismului", încât asistăm la un fel de dublu transfer: „De autoritate culturală de la Noica spre discipoli, de inocență politică de la discipoli înspre Noica. Unul se obligă să le deschidă calea, ceilalți să-i şteargă urmele".[23] Filosoful suportă invazia de diletanți, deşi se arăta vădit agasat de asediu: „Încearcă totuşi să joace rolul personajului său, creat de Gabriel Liiceanu în *Jurnalul de la Păltiniş*, răspunde cu bonomie, improvizează răspunsuri, se preface interesat de soarta corespondenților săi, prescrie programe şi liste de lecturi", Şcoala rămânând, în esență, „un grupuscul elitist"[24], maestrul fiind convins că din 22 de milioane de locuitori ai țării, trebuie să se aleagă 22, unul la milion. Cifra i s-a imprimat în minte principalului discipol, păstrând-o şi la încropirea Grupului pentru Dialog Social, având ca instrument central de propagandă revista… *22*, unii crezând că titlul imortalizează data de 22 decembrie!

Naționalismul gândirii lui Noica se încununase nu doar cu *sentimentul românesc al ființei* şi cu ontologia *devenirii întru ființă* (în răspăr cu doctrina marxist-leninistă oficială), ci şi cu efigia lui Eminescu, asumată ca blazon al întregii culturi naționale: filosoful a luptat pentru facsimilarea manuscriselor eminesciene (ideal neîmplinit), comparându-le cu Caietele lui Leonardo da Vinci, şi i-a închinat una dintre cărțile sale de rezistență: *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii româneşti* (1975). Curiozitatea începe cu posteritatea gedesistă a lui Noica. Pe valul nicasian de la Păltiniş, care a silit guvernul comunist să tolereze fenomenul şi să-l anexeze la ceea ce s-a numit, *post festum*, național-comunism (o struțocămilă pe care numai internaționaliştii radicali o puteau născoci), celebritatea păltinişenilor a crescut atât de mult, încât le-a fost de enorm ajutor să se posteze în primele rânduri ale disidenței *autocrone* (cum o va numi Paul Goma, cel căruia Liiceanu îi va da o carte la topit, restaurând cenzura politică). Pentru asta, a fost nevoie de o condiție esențială: *lepădarea* de naționalismul lui Noica. De fapt, nici n-a fost nevoie, fiindcă nici un dram din gândirea ontologică a lui Noica, din eminescianismul său profund, nu s-a lipit de fruntea discipolilor. Din acest punct de vedere, Şcoala de la Păltiniş ni se arată ca fiind cea mai mare mistificare culturală din istoria României, comparabilă doar cu proletcultismul. Numai aşa se explică faptul că Editura Humanitas a câştigat enorm prin publicarea operelor lui Noica, având însă grijă să se delimiteze, mascat, de gândirea acestuia, publicând cărți precum amintita blasfemie a Alexandrei Laignel-Lavastine. Cârdăşia s-a repetat cu operele lui Mircea Eliade, ale lui Cioran, ale lui Blaga şi ale altora. Dar n-a fost numai atât. Te-ai fi aşteptat ca testamentul lui Noica privind facsimilarea manuscriselor eminesciene să fie pusă în practică de… nicasieni, editura Humanitas având toate condițiile tehnice şi financiare să ducă la îndeplinire misia. Nici vorbă de aşa ceva. Din contră, în ochii „boierilor minții", Eminescu nu este decât un *mit*, în sensul de *mistificare* (Boia[25]) şi, în mod sigur, „cadavrul din debara" al culturii române (Patapievici). Se va achita, în schimb, de stringenta datorie față de cultura națională Eugen Simion (dat fiind că manuscrisele eminesciene sunt într-o avansată stare de degradare), făcând-o în condiții cu totul ostile, amenințat în presă, inclusiv cu justiția.

Simultan cu fenomenul Păltiniş, observă Horia V. Pătraşcu, s-a mai petrecut un altul, de o anvergură similară, acaparând energiile tineretului (dar nu numai) pe o scară şi mai mare: Cenaclul „Flacăra", creație a temperamentului vulcanic al lui Adrian Păunescu. În ciuda aparentelor deosebiri dintre cele două fenomene, autorul distinge câteva asemănări frapante, conchizând: „Şcoala de la Păltiniş şi cenaclul Flacăra sunt atât de vii încât însuşi comunismul este revivicat în cadrul acestora."[26] Iar elementul vivificant nu este altul, la ambele, decât *naționalismul*, dincolo de lozincile slăbănoage ale comunismului aflat pe ultima sută de metri a istoriei: „Atât şcoala de la Păltiniş, cât şi cenaclul Flacăra sunt în mod vizibil naționaliste." Aici, ar trebui făcută o nuanțare, care îi scapă lui Horia V. Pătraşcu: naționalismul nu putea să reînvie internaționalismul comunist, fiindcă cele două entități istorice sunt antiteze insolubile, încât, finalmente, n-avea cum să iasă biruitoare decât una. Soarta comunismului, în forma lui clasică, leninist-stalinistă şi brejnevistă, a fost întrevăzută cu claritate de către cel mai inteligent lider al sistemului, Iuri Andropov, autorul doctrinei evolu- ⇨

[16] *Ibidem*, p. 150.
[17] *Ibidem*, p. 151.
[18] *Ibidem*, p. 153.
[19] *Ibidem*, p. 156.

[20] Alexandra Laignel-Lavastine, *Constantin Noica: Naționalism şi filozofie, sau Paradoxul românesc*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998. Autoarea, plagiatoare dovedită de către Marta Petreu, a mai scris şi *Cioran, Eliade, Ionesco. Uitarea fascismului: Trei intelectuali români în criza secolului* (2002, trad. românească, de Irina Mavrodin, 2004), *Cartea Neagră a distrugerii evreilor din România* (2002).
[21] Horia V. Pătraşcu, *op. cit.*, p. 192.
[22] *Ibidem*, pp. 193-194.
[23] *Ibidem*, pp. 194-195.
[24] *Ibidem*, p. 195.

[25] Lucian Boia, *Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea şi desfacerea unui mit*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2015.
[26] Horia V. Pătraşcu, *op. cit.*, p. 196.

ției în patru stadii[27] a comunismului, preluată și însușită de Mihail Gorbaciov, care a încercat să-l salveze prin *perestroika*, evident, neluând în seamă dimensiunea naționalistă. Iluzia îngrozitoare a lui Nicolae Ceaușescu a fost că sistemul se poate încuscri cu naționalismul. Diferendul central dintre Ceaușescu și Gorbaciov a constat în aceea că unul credea că sistemul putea fi salvat prin naționalism, pe când celălalt știa că e vorba de o eroare provenind din incompatibilitatea dintre comunism și naționalism. Perdantul s-a dovedit a fi, în primul rând, Ceaușescu, fiindcă el n-a fost capabil să opteze pentru organicismul național, murind pe 25 decembrie 1989 pe buze cu *Internaționala*, iar nu cu *Deșteaptă-te, române!*, imnul prin care populația răzvrătită biruia în primă etapă a revoltei, netrecându-i nimănui prin minte că revoluția națională va fi chiar atunci înghițită de o lovitură de stat andropoviană. Ironia cruntă, trăită, finalmente, de Ceaușescu este că el a fost doborât de propria „creație", naționalismul, pe care n-a reușit să-l adopte în dauna comunismului. Aidoma, Gorbaciov va prăbuși imperiul sovietic, ocultând, după propria-i mărturie, dimensiunea națională popoarelor din sistem. În ciuda iluziei occidentalilor că liderii lor, sfătuiți de Papa Ioan Paul al II-lea, au dat lovitura de grație comunismului, în realitate, adevăratul răsturnător de istorie a fost naționalismul. O spune cu luciditate un mare istoric american, foarte bun cunoscător al României și al Estului comunist, Larry L. Watts: „Într-una dintre cele mai aberante răstălmăciri interpretative, «naționaliștii» au fost prezentați (și tratați în Occident) ca susținători ai comunismului și oponenți ai ideilor și programelor, ai economiei de piață și ai democratizării."[28]

Așadar, energiile care au dus la răsturnarea regimului Ceaușescu au fost cele semănate de naționalismul *eminescian* al Școlii de la Păltiniș și de naționalismul, cu mult mai apropiat de cel ceaușist, al Cenaclului „Flacăra", ca să ne menținem în spațiul demonstrației lui Horia V. Pătraşcu, deși masa critică națională a fost cu mult mai complexă decât ne închipuim, acoperind deceniile care au dus la înfrângerea proletcultismului. Dar abia cu procesul grotesc al Ceaușeștilor și cu execuția lor în ziua de Crăciun începe dedublarea noii istorii românești: peste revolta românilor, se va suprapune lovitura de stat andropoviano-gorbaciovistă de esență neointernaționalistă, sub privirile și cu acordul marilor puteri occidentale. Marele păpușar însărcinat să ducă la îndeplinire misiunea a fost Silviu Brucan, una dintre cele mai sinistre figuri ale istoriei românești. Numeroase documente și fapte confirmă rolul de regizor[29] în implementarea doctrinei Andropov-Gorbaciov pe sol românesc, doctrină menită să taie, mai departe, rădăcinile evoluției organice a istoriei naționale. Numai așa s-a ajuns la realitatea aberantă că regimului ceaușist i-a supraviețuit eșalonul secund al vechiului regim, obedient Moscovei, reactivate fiind fețe precum Nicolae Militaru, Vasile Ionel, Virgil Măgureanu, Nicolae Doicaru, Mihai Caraman, Ion Mihai Pacepa, Alexandru Bârlădeanu, Silviu Brucan, urmași ai marilor kominternişti Walter Roman și Leonte Tismăneanu etc., Vladimir Tismăneanu (culmea culmilor, fiind însărcinat de președintele Traian Băsescu să rescrie istoria românilor în tradiția lui Mihail Roller!). Cu alte cuvinte, nu direcția națională a biruit în decembrie 1989, ci noua față a internaționalismului, revopsită de un George Soros cu eticheta aurită a „societății deschise". Nu întâmplător, primul străin de peste ocean care a coborât dintr-un avion privat pe Aeroportul Internațional Otopeni (ianuarie, 1990, în momentul când acesta era închis pentru orice aeronavă străină) a fost George Soros, aducând în geantă o carte: *Opening the Soviet System* (Weidenfeld & Nicolson, 1990), carte tradusă imediat la noua Editură Humanitas, înființată, cum am spus, cu sprijinul lui Silviu Brucan, prin rebotezarea vechii Edituri Politice[30].

Se pune întrebarea: cum de a fost posibil ca dintre cele două mișcări culturale: Cenaclul „Flacăra" și Școala de la Păltiniș, ambele înrâurite de naționalism eminescian și nicasian, una să fie aruncată la coș, chiar sub acuza de național-comunism, iar cealaltă să iasă triumfătoare? Răspunsul e simplu: păltinișenii au avut „geniul" să se lepede la timp de naționalismul lui Noica, pe când Adrian Păunescu a rămas fidel direcției naționale, fiind etichetat însă ca *poet de curte*, în ciuda sprijinului primit din partea formațiunilor desprinse din FSN, pe linia Ion Iliescu, sau tocmai de aceea. I-ar fi fost mult mai la îndemână lui Adrian Păunescu dacă ar fi trecut în tabăra anticomuniștilor duri, cum s-au declarat păltinișenii, deși s-au înfruptat din mai toate regimurile aflate la putere (Iliescu, Emil Constantinescu, Traian Băsescu, Klaus Iohannis).

Despărțirea sporitoare

Horia V. Pătraşcu observă că, în cadrul Școlii de la Păltiniș, au existat mai multe facțiuni, unele mai apropiate de spiritul gândirii lui Noica, numai că acestea au fost eliminate în contextul imediat și în cel pe termen lung. Cazul pe care-l reliefează, în mod deosebit, este al psihanalistului Vasile Dem. Zamfirescu. Dl Pătraşcu avansează ideea că dacă toate energiile din jurul lui Noica s-ar fi solidarizat, inclusiv cele artistice din preajma lui Păunescu, s-ar fi putut crea o zonă de rezistență la regim cu mult mai eficientă: „Altfel descătușate, altfel canalizate, ar fi putut duce la o mișcare intelectuală și artistică cu adevărat rezistentă față de regimul ceaușist și ar fi pregătit România cu mult mai bine pentru ceea ce va urma după căderea acestuia."[31] El crede că eșecul s-a produs din cauză că ambele mișcări au lucrat pentru regim, chiar dacă, în straturile adânci, se nutreau din arheitatea românească. Ajungem, altfel spus, la insolubilitatea antinomiei *comunism/ naționalism*, la incapacitatea ontologică a transfigurării lor.

Dl Pătraşcu observă că au existat două perspective asupra fenomenului Păltiniș, ambele iscate de două jurnale: cel al lui Gabriel Liiceanu și cel al lui Vasile Dem. Zamfirescu: *În căutarea sinelui. Jurnal despre Constantin Noica. Jurnalul unei psihanalize. Psihanaliza comunismului*, apărut la unsprezece ani după *Jurnalul de la Păltiniș*, tot la Editura Cartea Românească, București, 1994. Dacă între Cenaclul „Flacăra" și protagoniștii *Jurnalului de la Păltiniș*, autorul găsește asemănări, între Vasile Dem. Zamfirescu (și el discipol al lui Noica) și ceilalți există izbitoare diferențe. Prin raportare la cultura germană, Liiceanu îl are ca reper pe Heidegger, Zamfirescu, pe Freud. Păltinișenii au colaborat cu regimul, fiind răsplătiți cu deplasări și burse în străinătate, pe când încercările de plecare ale celuilalt au fost zadarnice, socotindu-se „prizonier în propria țară", reușind să ajungă în străinătate abia în 1990. Liiceanu se simte, la Păltiniș, într-un paradis cultural, pe când Zamfirescu vorbește de un infern cultural. Liiceanu a făcut pactul cu diavolul, bucurându-se de enorm succes, pe când celălalt, nu, opera lui fiind lipsită de ecou. Etc.

De pe terenul psihanalizei, Zamfirescu interpretează relația cu Noica prin filiera Tatălui drept și protector, el străduindu-se a fi „cel mai *harnic* discipol", respectând cu strictețe „programul" maestrului, observând, în schimb, impostura celor doi răsfățați, Liiceanu și Pleșu, care, în ciuda superficialității atitudinale, se bucură de mai multă „afecțiune" din partea maestrului. Mai mult de atât, după o prietenie de două decenii cu Liiceanu, descoperă în *Jurnalul de la Păltiniș* o referință „sarcastică" la sine, ceea ce îl determină să extindă „nedreptatea ontică" și la prieteni. Aici se naște cotitura *ideii* sale despre lume: nu acuză, precum Cioran, existența unui Demiurg Rău, ci decriptează, pe urmele unor Schopenhauer și Nietzsche (putea fi numit și Eminescu), o „nedreptate ontică", inexplicabilă, de care nimeni nu poate fi făcut vinovat și „tras la răspundere"[32]. Dar investigarea acestei enigme a ființei nu se putea face cu „programul" nicasian al încrederii în *spiritul pur*, opus de filosof „sufletului", luat în derâdere, încât trebuia să comită „paricidul", să se despartă de Noica și de ceilalți păltinișeni, printr-o disidență freudiană, disjunctă și de arhetipurile lui Jung prin care acela se menținea în spațiul dintre cultură și viață. Asupra „impurității" psihanalitice a lui Jung îi atrăsese atenția psihanalistul Eugen Papadima, care îi interzisese lecturile despre *inconștientul colectiv*, spre a rămâne fidel lui Freud.

În orice caz, problema *despărțirii* de maestru era o normă nicasiană, argumentată atât în cartea despre Goethe, cât și în comentariile despre Heidegger și în cele din jurul *Mioriței*. Este vorba de ceea ce filosoful numea o *despărțire sporitoare*.

La început, Noica i s-a părut lui Vasile Dem. Zamfirescu vinovat pentru că stimulează o competiție rea între discipoli. În loc de o *dreptate ontică*, de așteptat de la Tatăl protector, „vede cum pereții de cleștar palpită viu, visceral, umoral și cum aerul înghețat al culturii de performanță miroase greu a sânge, fiere și flegmă."[33] În consecință, se hotărăște să părăsească filosofia care paria pe spiritul pur, alegând *sufletul*, viața, adică psihanaliza, disciplină disprețuită de Noica. În loc de adorația Tatălui, simte, la început, frica de autoritatea părintească, cele două sentimente riscând să ducă la „un conflict nerezolvat". În acel moment de cotitură, are revelația *nedreptății ontice*, care îl vindecă de „complexul Oedip". Nedreptatea ontică este antiteza *dreptății ontice* pe care grecii au numit-o *Dike*, dreptate căreia i se supun zeii, fiind *alfa* și *omega* ființei, căci răul și suferința nu sunt decât drumul parcurs de om de la bine la Bine, „de la dreptatea inițială la dreptatea finală". Acum se cristalizează definitiv *ideea* lui cerută de Noica discipolilor, pentru a se salva de epigonism. Nu *Dike* (fiica lui Zeus) este motorul lumii, ci *nedreptatea ontică*, irațională, *complet nejustă*, simpla bestialitate, care nu poate fi imputată Zeului și în care descoperă două valențe. Una *metafizică*, în ciocnirea cu moartea, alta *psihologică*, suferința. Vasile Dem. Zamfirescu reformulează, deci, legile universului, punând, la începuturi un concept psihanalitic: *trauma* primordială care este *nașterea* omului, dar și a universului, de vreme ce modernii au vorbit despre o devastatoare explozie (*Big Bang*).

Dacă *Dike* (și cumpănita ei pereche, Themis) condamnă omul la pasivitate, acesta neavând altă soluție decât să aștepte împlinirea Binelui final de la zei (inclusiv în creștinism!), destinând la ceea ce Noica a numit *devenire întru devenire*, adică o existență fără *sens*, *nedreptatea ontică* are avantajul că pune în mișcare energiile vieții, îndeamnă la *luptă* (la ceea ce Eminescu numea *încercare*), făcându-l pe om responsabil de propria existență. De la instinct și bestialitate spre *sublimare*, „de la imaturitate spre maturitate. Omul pune ordine în univers, omul este creator de cosmos, el este adevăratul judecător al lucrurilor, el este Creator în cel mai înalt sens al

[27] 1) partidul își asumă deschis numele de *comunist* și ia puterea prin revoluție, instaurând dictatura proletariatului; 2) când numele de *comunism* se compromite, partidul și-l schimbă, dând impresia unei noi revoluții, reintroducând, aparent, pluralismul; 3) prin pluralism, pierde puterea și se resemnează; 4) revine la putere într-un cadru aparent democratic.

[28] Larry L. Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni. Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*, trad. din limba engleză, de Camelia Diaconescu, Editura Rao, București, 2011, p. 239.

[29] Generalul Iulian N. Vlad: „cred că lui i s-a încredințat sarcina de regizor principal a tot ce s-a întâmplat în decembrie". Și: „Viața lui e un fals de la un capăt la altul." (Aurel I. Rogojan, *Iulian N. Vlad – Confesiuni pentru istorie*, cuvânt înainte, de Dinu C. Giurescu, studiu introductiv și postfață, de Aurel I. Rogojan, Editura Proema, Baia Mare, 2017, pp. 161, 146).

[30] George Soros, *Pentru o transformare a sistemului sovietic*, Editura Humanitas, București, 1991.

[31] Horia V. Pătraşcu, *op. cit.*, p. 198.

[32] *Ibidem*, p. 212.

[33] *Ibidem*, p. 213.

termenului, în primul rând creator de dreptate. Omul dă, impune universului o finalitate."[34]

În cunoaştere, ambele paradigme (dreptatea/nedreptatea ontică) uzează de anamneză, numai că *Dike* plasează *reamintirea* dincolo de trauma naşterii („inconvenientul de a te fi născut", cum ar spune Cioran), pe când nedreptatea ontică se opreşte la traumă, de unde pleacă maturizarea: „A te maturiza înseamnă tocmai a trăi până la capăt şi a asuma, fără cârje consolatoare, existenţa acestei nedreptăţi originare şi fundamentale, iniţiale, a o accepta ca fiind prezentă în ceilalţi şi în tine însuţi. A înţelege că nedreptatea pe care o suferi şi pe care o provoci altora nu izvorăşte dintr-un subiect vinovat (dintr-o substanţă rea), culpabil şi culpabilizabil este primul pas înspre a te elibera de ea, înspre a o depăşi, înspre a te purifica. În răspăr cu Noica, Zamfirescu crede că spiritul, în magnificenţa lui, derivă, printr-un proces aproape alchimic de purificare, rafinare, din «sufletel», cu instinctele lui, cu pulsiunile lui, cu mizeria lui, cu micimea lui."[35]

Şi e în răspăr cu Noica, riscând, totodată, a fi în răspăr şi cu creştinismul, prin negarea *păcatului originar*, omul fiind, în paradigma lui, o fiinţă suficientă sieşi. La Zamfirescu, nu există păcat, fiindcă răul nu e iniţiativa omului, fiind ontologic, inexplicabil. Altfel spus, ne întoarcem la *homo mensura*, la antropocentrismul lui Protagoras şi al tuturor grecilor antici. Mă întreb dacă nu cumva e o teorie asemănătoare cu a lui Ştefan Zeletin, pariantă şi aceasta pe etapele maturizării prin ideal, pentru a ajunge la maturitatea finală a Nirvanei. Omul e, în ambele părţi, propriul Dumnezeu. O spusese, în alt fel, şi Eminescu: „Eu e Dumnezeu", numai că omul e Dumnezeu prin fărâma îndumnezeitoare venită de la Dumnezeu, deci, din *exterior*, spre a fi regăsită în inimă, în adâncimile omului. Cheia fiinţei rămâne, la poetul nostru, Iisus[36]. Psihanaliza, în schimb, rămâne la o schemă raţionalistă, deşi porneşte din *inconştientul* personal spre a ajunge la raţional, ca mântuire individuală. Catharii de la Păltiniş (N. Steinhardt), cu obsesia *spiritului pur*, care nu-i altceva decât o mistică raţionalstă, se deosebesc, la rându-le, de *ontologia devenirii întru fiinţă* (care nu e o formă de ateism învăluit), prin pragmatism sterilizant, fals moral, dezvăluit cu asupra de măsură în anii postdecembrişti. Spre meritul său, Vasile Dem. Zamfirescu nu a căzut într-o asemenea capcană neontologică. Influenţa catharilor asupra celor incapabili a gândi pe cont propriu este nefastă. Nu întâmplător, Horia V. Pătraşcu, referindu-se la „boierii minţii" portretizaţi de Sorin Adam Matei, observa, privitor la un epigon al păltinişenilor: „Paradigma culturală a şcolii de la Păltiniş se dovedeşte toxică în cazul lui Gabriel Brebenar ca şi, cel mai probabil, în cazul multor altor mii de tineri sau mai puţin tineri intelectuali."[37]

Căci aceasta este tara Şcolii de la Păltiniş. Şi Gabriel Liiceanu, şi Andrei Pleşu ştiau prea bine că trebuie să se despartă de Noica, conform noimei maestrului. Pentru asta, ei trebuiau să se înalţe la o *despărţire sporitoare*. Neîndoielnic, asta au şi năzuit. Numai că, de la bun început, imediat din decembrie 1989, au avut nenorocul să cadă din empireul spiritului pur în ideologie, şi încă într-o ideologie lucrativă, a „corectitudinii politice", deşi membrii grupării de la *22* au recurs la ipocrizia unui neoconservatorism prefabricat, sancţionând public această struţocămilă a marxismului cultural îngurgitată de postmodernism. În *Despre limită* (1994), Gabriel Liiceanu încă mai arăta că descinde din Şcoala lui Noica. De fapt, se refugiase în ideologie din 1990, culminând cu faimosul *Apel către lichele* (1992), care l-a propulsat definitiv în avangarda „despărţirii de Noica". Dacă Vasile Dem. Zamfirescu şi-a găsit drumul propriu în psihanaliză, coborând din *general* în *particularitatea* vieţii reale a indivizilor umani, căutând enigma fiinţei în *nedreptatea ontică*, deschizând astfel o altă cale omului către *devenirea întru fiinţă*, Liiceanu a purces şi el la o coborâre din glacialitatea spiritului în real, alegând să-şi cultive harul de vorbitor şi talentul de scriitor şi de eseist, cu mult succes. Paradoxal, părăsind filosofia spiritului, Zamfirescu se despărţea sporitor de Noica, fiindcă, simultan, nu-i trăda geniul de gânditor care se apleca asupra Fiinţei, rămânând, altfel spus, în felul său, pe solul fecund al filosofiei. În schimb, coborând din general în particular, Liiceanu s-a oprit, uluitor, la stadiul oglinzii, pe treapta narcisiacă a individului uman, totul raportându-se la propriul eu reconstruit din precepte morale, marea sa contribuţie constituind-o conceptul de *lichea*. Totul în perspectiva purismului cathar, descoperit, bunăoară, în *exemplaritatea* de preşedinte *democrat* a lui Traian Băsescu, cel care avea să-i răsplătească pe păltinişeni, prin Patapievici, propulsându-l pe soclul Institutului Cultural Român, creat parcă anume să premieze *performanţa* nobeliară a lui Mircea Cărtărescu.

Purismul cathar a fost, la vremea lui, forma eretică a „corectitudinii politice"/religioase a Evului Mediu, corelatul neoficial al instituţiei numite Inchiziţie, care îi va zdrobi. După 1989, în România, el a îmbrăcat haina estetică, princiară, a *corectitudinii morale*, propulsată în Ţară de Monica Lovinescu, sub numirea ingenioasă de *est-etică*. Modelul moral păltinişean, observă Horia V. Pătraşcu, s-a dovedit repede a fi „o ficţiune utilă"[38], fundată pe un mimetism livresc şi, deopotrivă, narcisiac, ce face din naratorul Liiceanu, după opinia autorului, un simulacru de „Ivan Denisovici român". Iată cum contribuie tatăl la *maturizarea* fiului, în varianta est-etică dâmboviţeană şi postmodernă, plecând de la propria experienţă de viaţă ca depăşire a *limitelor* impuse de Gulagul postsovietic: îi împărtăşeşte fiului, între altele, trecerea a trei limite. Prima, întâlnirea erotică de la 13 ani cu propriul trup (ceea ce psihanaliştii numesc stadiul secundar al narcisismului), este descrisă, apreciază dl Pătraşcu, în pagini „de un ridicol desăvârşit"[39], confesorul comparându-se cu David al lui Michelangelo (*Scrisori către fiul meu*, 2008). A doua limită trecută: se consideră un boier din interbelic rătăcit „într-o lume care în mod evident nu-mi aparţinea". Dar cea mai caracteristică este a treia, din capitolul XIV, intitulat *Marile plăceri mici. Un strop de hedonism*, cu trimitere la proza lui Soljeniţîn, *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici*. Ca şi Cărtărescu, Liiceanu se consideră, în România, neapărat în Gulag, urmare a gândirii de mare *emigrand*, desigur. Se ştie, eroul lui Soljeniţîn trăia ca pe o mare plăcere/ fericire furtul unei coji de pâine, pe care o ascundea sub saltea, încălzirea picioarelor într-o pufoaică, roaderea unei bucăţele uscate de salam etc. La fel se simte şi trăieşte emigrandul de elită în România dintotdeauna, ca nedreptăţit de istorie, scriindu-i fiului printre lacrimi că supravieţuieşte ca Fram, ursul polar, cel educat şi civilizat, printre urşii sălbatici, fioroşi, cum sunt românii needucaţi şi cruzi. Tot el, în faţa Comunităţii Evreieşti din România, a conferenţiat despre insuportabilele suferinţe trăite printre români, în comunism, ca fost cercetător la Institutul de Filosofie, ca bursier în Germania, ca răsfăţat al Şcolii de la Păltiniş, ca autor de cărţi apărute la cele mai importante edituri, toate având echivalent în suferinţele lui Mihail Sebastian printre legionarii şi toţi antisemiţii din România[40]. Acesta este modelul paideic propus de Liiceanu noilor generaţii: „Limitele pe care le depăşeşte domnul Liiceanu în această carte a domniei sale nu sunt nici limite ale decenţei, nici ale bunului simţ, nici ale raţiunii, ci sunt acele limite nevăzute, până la urmă destul de elastice, a căror «ştiinţă» necesită un simţ aparte, simţul ridicolului. Depăşindu-le, nu rişti altceva decât să te faci de râs./ Domnul Liiceanu a uitat o vorbă pe care negreşti că a auzit-o de la Emil Cioran, gânditorul pe care-l admiră: «Toţi marii scriitori au scris prea mult». Nu ştiu cât de mare scriitor este domnul Liiceanu, fapt este că dumnealui scrie prea mult în aşa fel încât a pierdut din ochi limita aceea dătătoare de fiinţă şi adevăr."[41]

Şi asta din clipa când a descoperit că nu este filosof, ci scriitor.

Concluzie: de la emigranzi la imigranţi

În finalul cărţii, Horia V. Pătraşcu recunoaşte că epopeea *Emigrandiana* l-a ispitit şi pe el ca pe majoritatea autohtonilor sătui de a mai fi români: „Ca fiecare român am fost şi eu bântuit de problema fundamentală a rămânerii şi am derivat şi eu substantivul *român* de la verbul *a rămâne*. Cu toate astea nu am plecat. (...). Aici vreau să încerc un răspuns la întrebarea: de ce, având toate motivele de a nu rămâne, totuşi, am rămas."[42]

Recunosc că sunt şocat de ivirea acestui epilog subiectivizat de către un intelectual care mi s-a părut neatins de „complexul emigrandului". Mai mult, cu acel *ca fiecare român* de la începutul citatului, autorul *generalizează*, extinzând dorul de *plecare* la orice ins care se naşte pe teritoriul vechii Dacii. Să fie de aici blestemul că în spaţiul carpato-danubiano-pontic s-a procreat bizara specie umană destinată să-şi urască condiţia etnică, fiind gata oricând de plecare în câteşipatru zările lumii? Cu ani în urmă, scriind despre o carte a lui Nicolae Dabija închinată lui Orfeu (*Pe urmele lui Orfeu*, 1983), am fost ispitit să identific în naţia noastră un criptic „complex al lui Orfeu", în sensul condiţiei emigrandului care ajunge, totuşi, *imigrant* şi se realizează plecând pe alte meleaguri pe care le civilizează, aşa cum s-a petrecut cu tracul genial Orfeu, schimbător de paradigmă spirituală în Grecia antică. Se şi crede până astăzi că românul este blestemat să se realizeze şi să fie recunoscut abia atunci când devine hrană pentru alţi arhei etnici. Sunt atâtea exemple, de la Dionysos şi Orfeu, de la cei vreo patruzeci de împăraţi romani de origine traco-dacică, până la Matei Corvin, Constantin Brâncuşi, Henri Coandă, George Emil Palade, Emil Cioran, Mircea Eliade şi Vintilă Horia. În contrapondere, îl putem pune pe Nicolae Paulescu, frustrat de cea mai înaltă realizare a geniului său – descoperirea insulinei. Nichifor Crainic, în Memorii, se arata îngrozit de ura românilor împotriva geniilor autohtone: „A fi naţionalist în România, adică a-ţi închina viaţa ridicării neamului şi ţării tale, înseamnează a te aşeza pe un pisc în bătaia tuturor furtunilor urii şi a trăsnetelor răzbunării. Nimic nu e mai urâtă, nimic mai prigonită şi mai lovită decât dragostea supremă de românism. O viaţă întreagă de luptă înseamnă o viaţă întreagă de sângerări. Nu s-a închis bine o rană şi alta se cască mai adânc în făptura ta morală. A cui este această ţară şi care e destinul ei că românii, care se ridică până la conştiinţa superioară a unei misiuni româneşti sunt izolaţi ca nişte nelegiuiţi şi arătaţi cu degetul ca nişte ⇨

[34] *Ibidem*, p. 218.
[35] *Ibidem*, p. 219.
[36] „Învăţăturile lui Buddha, viaţa lui Socrat şi principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului Lao-tse, deşi asemănătoare cu învăţămintele creştinismului, n-au avut atâta influenţă, n-au ridicat atâta pe om ca Evanghelia, această simplă şi populară biografie a blândului nazarinean a cărui inimă a fost străpunsă de cele mai mari dureri morale şi fizice, şi nu pentru el, pentru binele şi mântuirea altuia. Şi un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie şi dispreţ de semenii lui; şi Socrat a băut paharul cu venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuţii civice a antichităţii. Nu nepăsare, nu dispreţ: suferinţa şi amărăciunea întreagă a morţii au pătruns inima mielului simţitor şi, în momentele supreme, au încolţit iubirea în inima lui şi şi-au încheiat viaţa pământească cerând de la tată-său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenţei umane, acest sâmbure de adevăr care dizolvă adânca dizarmonie şi asprimea luptei pentru existenţă ce bântuie natura întreagă." (*Timpul,* VI, nr. 81, 12 aprilie 1881, p. 1).

[37] Horia V. Pătraşcu, *op. cit.*, p. 225.
[38] *Ibidem*, p. 226.
[39] *Ibidem*, p. 229.

[40] *Ibidem*, p. 231.
[41] *Ibidem*, p. 232.
[42] *Ibidem*, p. 365.

⇨ năuci? În România trăieşte bine numai cine face tranzacții cu străinismul. În România duce existență mucenicească numai cine, refuzând aceste tranzacții, pulsează în ritmul sângelui acestui neam nenorocit. Un Bălcescu a trebuit să moară ofticos în exil. Un Kogălniceanu, un Alecsandri au trebuit să pribegească peste hotare. Un Eminescu a dus o viață de martir şi a murit părăsit şi nebun. Un N. Paulescu a fost boicotat toată viața, în primul rând de colegii săi de la medicină. Un N. Iorga a fost declarat nebun în anii săi de superb naționalism. Un A. C. Cuza a trebuit să treacă printr-o mie de injurii şi prin purgatoriul unei mari înscenări juridice, acuzat de plagiat de către un armean iudaizat, care nu cunoştea nici limba din care pretindea că profesorul ieşean ar fi plagiat. O formidabilă acțiune de compromitere se organizează imediat în jurul unei personalități, din moment ce ea devine motor moral sau ideologic al românismului. Să nu mai vorbim de cei exterminați fizicește. Constatările acestea duc la una şi aceeaşi concluzie: că pătura noastră conducătoare e coruptă până în măduva oaselor. În suprastratul conducător s-a încuibat un virus permanent, care

roade energia morală a mai tuturor celor care se ridică sus. E adevărat că acest suprastrat a fost alcătuit multă vreme din scursura Levantului. Seminția a ceea a dispărut, dar virusul a rămas. Optimiştii au sperat că forțele ridicate din sănătatea țărănească vor schimba fața lucrurilor cu vigoarea lor morală, proaspătă. Dar s-au înşelat. Am urmărit ani de zile procesul de transformare a național-țărăniştilor, bunăoară. Oameni ridicați din popor în cea mai mare parte, fii şi nepoți de țărani. Avalanşa lor în loc să schimbe fața morală a statului a sfârşit printr-o asimilare a oamenilor acestora în structura coruptă a statului. Din exponenți ai țărănimii, au devenit uzurpatori şi duşmani ai românismului. Pentru oameni de felul acestora, drumul puterii duce prin complicitatea cu străinismul parazitar. A conduce România în sensul curent presupune condiția prealabilă de a trăda. Politicianul se simte puternic numai în actul de prigonire a românismului şi înțelept numai în lepădarea de specificul spiritual al strămoşilor lui. *Români deromânizați, – iată ce sunt în majoritatea lor conducătorii noştri politici.* (s.n.). Puşi în fața naționalismului, au imediat sentimentul intim al propriei lor turpitudini şi ca să se elibereze de această stare sufletească, îl prigonesc cu zvăpăială de apostați. Căci numai apostazia cunoaşte înverşunarea nimicitoare împotriva credinței părăsite şi numai trădarea alimentează ura împotriva celor trădați. Prigonitorii naționalismului sunt unelte ale străinismului împotriva propriului lor neam”[43].

Nu ştiu dacă există diagnostic mai sumbru la maladia publică emigranzi/ imigranți. Să tragem de aici concluzia dură că acest cancer național este în stadiul ireversibil de metastază, că fiecare român este împins/ condamnat să sufere de „emigrandină”? Nu cred, sub nici o formă, în asemenea mistificare menită a augmenta „legenda neagră” țesută în jurul României, mai ales de la Engels încoace. Eminescu, plecat la studii la Viena şi la Berlin, nu s-a gândit nici o clipă să se transforme în imigrant, iar, sosit în Țară, n-a avut niciodată nostalgia emigrandului. Norma existenței noastre ca neam şi ca stat este, de aceea, eminesciană. Poetul ne-a avertizat, încă din romanul *Geniu pustiu*, asupra născocirii, care creşte mereu ca un grandios, dar banal balon de săpun, numită *cosmopolitism*. „Cosmopoliți” nu pot fi nici măcar imigranții, siliți, pentru a supraviețui, să-şi schimbe identitatea etnică. Ne-o arată şi Horia V. Pătraşcu, atunci când surprinde portretul tragi-comic al imigrantului. Eminescu avertizase asupra imposibilității ontologice a cosmopolitismului, înțelegând conceptul doar ca recunoaştere a existenței tuturor națiunilor în omenire: „Cosmopolit sunt şi eu – mărturiseşte Toma Nour; aş vrea ca omenirea să fie ca prisma, una singură, strălucită, pătrunsă de lumină (aceasta e lumea-*lumen*!, n.n.), care are însă atâtea colori. O prismă cu mii de colori, un curcubeu cu mii de nuanțe. Națiunile nu sunt decât nuanțele prismatice ale Omenirei, şi deosebirea dintre ele e atât de naturală, atât de esplicabilă cum putem explica din împrejurări asemenea diferența dintre individ şi individ. Făceți ca toate aceste colori să fie egal de strălucite, egal de poleite, egal de favorizate de Lumina ce le formează şi fără care ele ar fi pierdute în nimicul neesistenței, căci în întunericul nedreptății şi a[l] barbariei toate națiunile îşi sunt egale în abrutizare, în îndobitocire, în fanatism, în vulgaritate; ci când Lumina abia se reflectă în ele, ea formează colori prismatice. Sufletul omului e ca un val – sufletul unei națiuni ca un ocean.”[44]

Horia V. Pătraşcu e unul dintre cei vindecați atât de tentația emigrandă, cât şi cea imigrantă. Nu l-au înduplecat să rămână nici sentimentalismele românismului pitoresc (cântecul greierului, fânul proaspăt cosit, mămăliguța, micii, berea etc.), nici tarele care trezesc mânia justițiarilor (corupția, şpaga, mârlănia, grosolănia etc.), nici patriotismul contributiv la progresul țării, nici solidaritatea cu conaționalii: „Nefiind «făcut» pentru nici una din ele, nu am putut profita de oportunitățile oferite de acest mediu.”[45] Motivația lui poate părea cinică: totuşi, nici cioraniană, nici eminesciană şi nici liiceană, ci, mai degrabă, una *negativă*, cum o socoteşte autorul, în răspăr cu visele majorității emigranzilor: „Iar ceea ce m-a făcut să nu plec este imaginea imigrantului, în speță a emigrantului român.”[46] S-a edificat asupra acestei imagini, documentându-se din forumurile, blogurile, ziarele, operele scriitorilor din diaspora. În pofida chiar şi a convingerilor cosmopolite ale unor imigranți, odată ajunşi printre străini, prima surpriză a românilor este că sunt cuprinşi de o adevărată *obsesie etnică*, „un exacerbat sentiment de apartenență la ceea ce au părăsit. Nu România, ci străinătatea este mediul, ospiciul tuturor româno-maniilor din lume. Aici, în România, oamenii se mai supără din când în când că sunt români, dar uită, revenind la condiția mai generoasă şi mai generală de om. În străinătate, oriunde s-ar afla, imigrantul român ştie şi când doarme că este român. Va să zică în România românul este mai întâi om şi abia după aceea, şi în funcție de felul cum e privită nația din care provine, mai mult sau mai puțin om.”[47]

Cu alte cuvinte, imigrantul român nu reuşeşte să fie cu adevărat imigrant, ratează până şi această condiție pe care o crede salvatoare. Adevăratul imigrant este cel care nu-şi părăseşte țara pentru a câştiga bani, altfel spus, nu face parte din categoria căpşunarilor sau a medicilor nemulțumiți de salariul din România. Este, cu alte cuvinte, cosmopolitul pur, căruia îi e indiferent unde trăieşte: „Pentru a-ți părăsi țara e nevoie de o motivație a rupturii, a despărțirii fără rest, a desprinderii definitive. Cine vrea cu adevărat să plece nu se mai uită înapoi, îşi şterge memoria, devine un alt om. Imigrantul autentic este fie un născut din nou, fie un renegat.”[48] În consecință, cei mai mulți, dacă nu toți, dintre imigranții români sunt *imigranți ratați*. Imigrantul, mereu trebuie să rămână cu obsesia etnicității şi a locurilor natale, încât ajunge să urască şi mai mult România, neputându-i ierta „că l-a făcut să plece”. Imigrantul român este un infern de resentimente. Deşi el a părăsit țara, e şi cel care „se simte părăsit de țara lui”, urând-o ca pe o mamă care şi-a abandonat copiii: „Se simte dat afară, împins, aruncat, scuipat.”[49] Aceasta este, în definitiv, teribila soartă a celor patru milioane de români fugiți care încotro. Ei fac o confuzie îngrozitoare: asimilează clasa politică, aflată în cârdăşie cu interesele corporațiilor transnaționale, cu „asasinii economici” dinlăuntru şi din afară, şi, în consecință, confundă această nouă „pătură superpusă” cu maica Românie, declarând-o *maşteră*, în loc să rămână în țară spre a-i sili politicienii să nu o nimicească în numele micilor interese de *măgari/ măgăroi*, urmaşi ai acelora fulgerați altădată de Dumitru Drăghicescu, pe urmele lui Eminescu. În definitiv, imigranții se comportă ca nişte copii bicisnici, sunt, cu siguranță, români nematurizați, naufragiați pe mările şi oceanele lumii, gata să cerşească a fi primiți sclavi în statele maturizate politic, economic şi militar. Şi asta pentru un bănuț de mizerie: „Nu se poate vorbi de o motivație mai jalnică, mai ticăloasă, mai subumană decât să-ți părăseşti țara (şi de cele mai multe ori familia şi copiii) pentru bani. Nu văd nici o diferență între prostituție şi acest act. Aceste ființe ale căror picioare se leagă direct la stomac nu merită să fie considerate altceva decât ceea ce sunt: nişte gasteropode. Nu cred o iotă din sloganurile lor preferate. Noi, căpşunarii, contribuim la bunăstarea României, la creşterea PIB-ului, la renumele țării în afară.”[50]

E, desigur, o duritate strivitoare, de ordinul *nedreptății ontice* a lui Vasile Dem. Zamfirescu, o „nedreptate” care însă are rostul, de altădată, al *violenței benefice* (René Girard) eminesciene sau cioraniene, o violență menită să-i trezească pe românii care se comportă infantilic, sentimentaloid, isteric, o violență care să îndemne la maturizare, spre a lua în mâinile lor viitorul României. Lui Mircea Cărtărescu, emigrandul, îngrozit de infernul Bucureştilor (*Solenoid*), Horia V. Pătraşcu îi răspunde, indirect, că din acest Cernobâl suprapopulat, locuit de „oameni mutanți”, trăitori în blocuri-buncăre, poluat şi într-un „vacarm permanent”, se poate „evada” în România profundă; imigranții, fiind, în majoritate covârşitoare, *imigranți ratați*, se pot întoarce „să-şi recucerească țara, să se retragă din nou, conform structurilor noastre sufleteşti, în interiorul țării, să repopuleze oraşele mici şi satele – dar nu pentru a evita contactul cu «istoria», ci tocmai pentru a aduce istoria acolo, cu misiunea de a «sfinți» locurile pe care le populează, mânați de credința fermă că «centrul este pretutindeni» şi că «şi aici sunt zei». Fiecare loc din România trebuie să devină un *centru al României*. Aceasta este singura mişcare ce mai poate salva România!”[51]

Iată cel mai credibil şi mai lesnicios *proiect de țară*, *idealul valah* propus de Horia V. Pătraşcu, acest intelectual venit parcă de nicăieri, spre a-i îndemna pe români să iasă dintr-o copilărie traumatică, dintr-o *nedreptate ontică*, dincolo de care este luptă şi maturizare, putere de a visa *visul românesc* (nu cel american sau cel bruxellez), în stare să-i readune pe românii din Basarabia, din Bucovina, de pretutindeni, fără lupte ridicole descinse ca din *Țiganiada* şi din alte surse livreşti. ❐

Huşi, 1 februarie 2018

Th. Codreanu

[43] Nichifor Crainic, *Zile albe – zile negre*, Casa Editorială „Gândirea”, Bucureşti, 1991, pp. 304-306.

[44] M. Eminescu, *Opere,* VII, *Proza literară*, studiu introductiv de Perpessicius, Editura Academiei, Bucureşti, 1977, p. 180.

[45] Horia V. Pătraşcu, *op. cit.*, pp. 365-366.

[46] *Ibidem*, p. 366.

[47] *Ibidem*.

[48] *Ibidem*, p. 367.

[49] *Ibidem*, p. 368.

[50] *Ibidem*.

[51] *Ibidem*, p. 369.

■ *Polemice*

Mircea Braga

Noul val – depoziţia din refugiu
De la postmodern la postuman

Evident, canonul nu este descoperirea lui Harold Bloom, cum se mai crede pe ici-colo: profesorul şi teoreticianul american doar l-a repus în atenţia actualităţii occidentale, de unde a ajuns uşor şi la noi, reţinându-se, ca de obicei, ipostaza „răsturnată" a ideilor avansate

Rezerve se cer formulate, în opinia noastră, şi faţă de alte accente avansate în climatul „noii paradigme". Am menţiona, de pildă, că „transdisciplinaritatea", aşa cum este conturată ea de către iniţiatorul teoriei, Basarab Nicolescu, nu vizează actul de creaţie, ci manifest cercetarea în ansamblul ei şi nu rezonează câtuşi de puţin cu „*literatura ca obiect divin*". În cauză se află depăşirea unghiului de abordare disciplinar (teologia însăşi se află printre acestea) şi avansarea spre nivelul generalizării în perspectiva întregului tocmai prin prelungirea ultimelor concluzii ale investigaţiilor pe linia fizicii cuantice, precum şi ale teoriei câmpurilor multiple ale realului. De asemenea, e dificil a consemna marca de precaritate a condiţiei umane când progresul tehnologic iminent progresului cunoaşterii este înţeles ca mecanism cu efect *à rebours*: contactul devastator pentru om cu „*inteligenţa artificială*", cu „*tehnologizarea actului creativ*", cu „*luciditatea hi-tech*", cu „*artificialitatea hiperconştientă*" etc. ţine de marasmul unei utopii a întronării şi a autarhiei instrumentalului, a creării unei „lumi" populate, eventual, cu entităţi clonate de tip „robotul Sophia", prezentat spectaculos, recent, la Târgul de Electronice din Las Vegas şi căruia i s-a acordat cetăţenie „umană" în Arabia Saudită. Dar, poate, greşim noi, din moment ce nu puţine studii privesc globalizarea ca însoţită de masificare, de uniformizare, de robotizare în ultimă instanţă. Oricum, în acest fel se face loc şi intrării omenirii sub zodia post-umanului, din nou printr-o atomizare şi deviere a relaţiei cultură-realitate, având ca prim pas „hiperconştientizarea" actului de creaţie, nu altceva decât programare raţională, chiar *hi-tech* a practicii literare şi eliberarea acesteia de starea de expresie a fluxului sensibilităţii şi al fiinţării.

Tendinţa, cel puţin din punct de vedere teoretic, este centrată pe ideea că literatura nu „*trebuie să fie naţională, ci internaţională*" (Medeea Iancu), întrucât „*o literatură fără frontiere*", în urma „*impactului* [cu] *tehnologiile informaţionale*", indică faptul că „*mecanismele digitale au început să ocupe un loc central în cadrul elaborării unor noi tactici retorice. Limbajul devine, bunăoară, o simplă extensie tehnologică, iar subiectivitatea nu mai apare altfel decât intens hibridizată. Nu mai puţin inovatoare şi fecunde s-au dovedit a fi interogaţiile adresate iluziei identitare. Spectralizarea identităţii subiectului poetic şi transferul acesteia în spaţiile interstiţiale dintre biologie şi tehnologie au prilejuit naşterea unei auctorialităţi neuronale în care individul rămâne un simplu nod într-o reţea comunicaţională*". (Alex Ciorogar). Pe modelul elaborat de Derrida, *hauntologicul* aruncă şi creatorul în condiţia de fantomă, de iluzie, cum interpreta părintele deconstructivismului „bântuirea" Europei de către stafia comunismului, conform celebrei formulări a lui Marx (ironia sorţii s-a tradus, însă, în adevărul că prezenţa comunismului nu a prea fost fantomatică, iluzorie, ci o realitate extrem de dură). Iar dacă subiectul creator e o fantomă care cutreieră istoria, interesul s-ar cuveni centrat preponderent pe oferta scriitorului, căruia prezentul care-l cuprinde îi conferă măcar privilegiul imaginii. Canonul însuşi se cere, deci, adaptat în consecinţă, cu atât mai mult cu cât „*dinamica şi formele literaturii extrem-contemporane sunt rezultatul conflictului permanent între tradiţie şi noua cultură digitală*": atitudinea actuală ar primi, astfel, „sancţiunea pozitivă" a dreptului de a nega tradiţia. Deşi Liviu Ioan Stoiciu crede că „*tinerilor «li se rupe» dacă sunt băgaţi în seamă de profesionişti, de «consacraţii» din Uniunea Scriitorilor*" (apud Gabriela Feceoru), comentariile pe care le avem în vedere ne arată altceva: este condamnată atitudinea revistelor literare şi critica de întâmpinare pentru lipsa de interes faţă de orientările de ultimă oră. E recuzat „paseismul" inexpresiv şi obsesia însoţind un canon inutil: „*Morţii sunt resuscitaţi la nesfârşit, sicriul canonicului* (sic! canonului...) *trebuie lustruit cel puţin o dată pe lună de o publicaţie. Mai au loc tinerii de atâţia morţi în paginile acestor reviste?*" (Medeea Iancu). Nu fără o notă drastică: „*Atrag atenţia că sunt necesare discuţii imediate vizavi de cărţile care apar în timpul vieţii noastre, pe cât posibil fără decalaje. Focusul* (nu, la limită, focusarea?) *pe Arghezi, Preda, Slavici, Goga, Maiorescu, Călinescu, Lovinescu şi/sau Blaga nu face decât să ne împotmolească optica asupra prezentului.*" (Gabriela Feceoru).

Evident, canonul nu este descoperirea lui Harold Bloom, cum se mai crede pe ici-colo: profesorul şi teoreticianul american doar l-a repus în atenţia actualităţii occidentale, de unde a ajuns uşor şi la noi, reţinându-se, ca de obicei, ipostaza „răsturnată" a ideilor avansate. Adică nu ne-a interesat ce reprezintă canonul, ci principiul selecţiei, re-prelucrat radical, respectiv scos din durată şi legitimat numai prin prestaţia imediatului. Dar nici aceasta nu e o noutate: în Evul Mediu, religia a stabilit canonul (cum se întâmplă şi în zilele noastre în statele structurate religios), iar în modernitate, totalitarismul, cu ideologie fie de dreapta, fie de stânga, a dictat canonul, întotdeauna refăcând şi planşa istoriei. Adică falsificând.

Indiferent de profilul canalelor menţionate, lecţia practică a acestora a fost (vedem astăzi) bine asimilată, nu fără o punere în scenă spectaculoasă, cu pigmenţii unei „recondiţionate" corectitudini politice şi la adăpostul unui deficit intelectual care blochează sentimentul de „umilinţă" în faţa culturii, cum ar fi spus Noica. De altfel, ofensiva anti-canonică nu a fost iniţiată de noul val al poeţilor; ea are deja o oarecare... tradiţie, acumulată în deceniile de după '89. Mai întâi, a fost înlăturată/demascată „mizeria" tradiţiei şi a identităţii naţionale care şi-au conservat sensul în istorie doar pe suportul unui univers cultural minor, apoi ne-am arogat calitatea de genitori absoluţi, întrucât s-a considerat că prezentul e unica „formă" în care existentul este prima şi singura valoare. Mozaicul istoriei a apărut astfel nu doar jenant, ci chiar obstacol în faţa unei universalităţi care şi-ar fi dobândit, în sfârşit, conştiinţa de sine ca fiind „gradul zero" al viitorului. Iar ca ultim prag, neputând fi eludat faptul că prestigiul canonic este necesar, s-a autostructurat o „elită" verdictuală (extrem de vocală, imperturbabilă, nu rareori violentă şi ofensivă, insidioasă când e cazul, dar întotdeauna dogmatică fără rezerve), cu funcţie pe o atare direcţie, nu fără a neglija, ba dimpotrivă! beneficiul propriei ascensiuni pe gradientul noii ordini axiologice.

Canonul, inevitabil „personalizat" (la nivelul operatorului individual), are şi trăsăturile unui „produs social", face parte şi el din identitarul nostru, fie acesta individual, fie – *horribile dictu* – naţional. Şi, mai presus chiar de aceasta, canonul rezonează la adâncimi de cultură, pe tiparul extrem de precisei adnotări a lui Matthew Arnold: esenţa culturii rezidă în „*încercarea de a atinge perfecţiunea totală prin cunoaşterea […] celor mai bune lucruri spuse şi gândite în lume*". Este o vocaţie în spectru larg, nu în dimensiunile unei specializări, nici în ale manevrelor politicianiste. Dar nici într-unul al selecţiei partizane sau „programate", ca opţiune care decupează şi selecţionează pe criterii acut prezenteiste: „*Relaţia lor* (a ultimului val de poeţi – n.n.) *cu noile media e una organică, asimilarea culturii postmoderne (iar apoi postumane) este una prin excelenţă naturală* (subl. aut. – n.n,.)", cum pare a fi convins Emanuel Modoc. Într-un dicţionar mai special, cultura este şi sinonimul libertăţii: unul dintre principiile din care ar rezulta, de pildă, şi neîngrădirea creaţiei, ceea ce tinerii poeţi cultivă (ori doresc a cultiva) prin resursele individualităţii creatoare: „*Nu mai există promoţii formate de mâna unui singur critic: sunt aproape atâţia mentori, câţi scriitori get-beget. În consecinţă, diversificarea de voci echivalează cu eliberarea din cor, conducând la individualizarea vibraţiei poetice – tot ce contează.*" (Mihok Tamas). ❐

Noutăţi editoriale ■ **Editura Ideea Europeană**
www.ideeaeuropeana.ro

IDEEA EUROPEANĂ

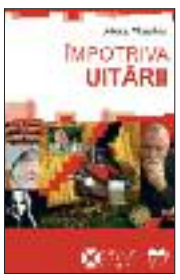

■ Alexa Visarion
Împotriva uitării

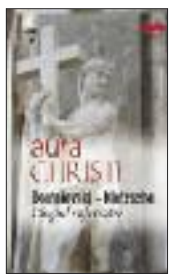

■ Aura Christi
Dostoievski – Nietzsche
Elogiul suferinţei

■ Marian Victor Buciu
Critica şi creaţia

Nichita Stănescu • 85

Adrian Dinu Rachieru

Revoluţia stănesciană: „poetica rupturii”

Magician, inventiv şi cogitativ, poetul „stănescizează” fără răgaz, oferind cu generozitate, torenţial, gratuităţi stilistice, excentricităţi (asimilate grabnic de urmaşi, îmbogăţindu-şi recuzita), exerciţii de silogistică ş.a., realizând şi impunând, de fapt, o *poetică a rupturii*

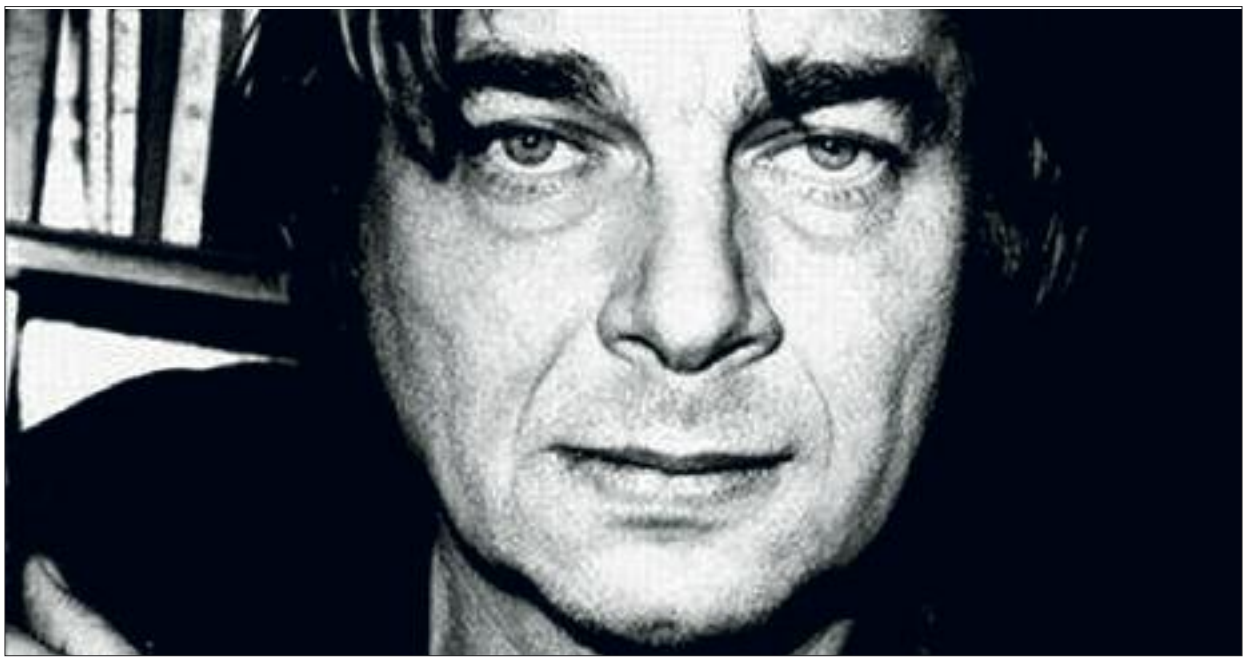

Provocând, sub flamura revizuirilor, o inflamată discuţie publică, binevenită într-o cultură matură, vegheată de spirit critic (uneori, e drept, eşuând, cu aplomb nihilist, într-un criticism generalizat), *cazul Nichita Stănescu* a stârnit reacţii extreme, dovedind că nu avem de-a face cu o valoare muzeală, definitiv clasată. Supraevaluat, zic unii, ploieşteanul trebuie coborât de pe soclu; sau, cum „propunea” Cristian Tudor Popescu, volumele lui ar trebui „arse”. Demontând „argumentele”, dezaprobăm, firesc, această tentativă de „mutilare vandalică” a operei. Vom observa că, devenit „bun public”, poetul, violentând limbajul şi clasicizându-se, şi-a estompat în timp forţa de şoc, dar, şi-a păstrat impactul şi prospeţimea lirismului, trăind, într-un dulce abandon, mirajul poeziei. Libertăţile pe care şi le-a oferit au impus *un stil*: filosofard, elegiac, inflaţionar, cultivând un vizionarism care, fixat în *starea de mirare*, conserva cu tandreţe imperfecţiunea (virtualitatea). Cosmoidul stănescian invoca salvator „dreptul la timp”. Magician, inventiv şi cogitativ, poetul „stănescizează” fără răgaz, oferind cu generozitate, torenţial, gratuităţi stilistice, excentricităţi (asimilate grabnic de urmaşi, îmbogăţindu-şi recuzita), exerciţii de silogistică ş.a., realizând şi impunând, de fapt, o *poetică a rupturii*. „Vorbit” de limbaj, Nichita Stănescu a promovat un modernism radical şi a provocat un mit pe care, de altfel, l-a încurajat. Sub aparenţa improvizaţiei, poetul – un hiperlucid – a oferit dezinvolt, parcă în joacă, game, edificând o poezie „de cunoaştere”, implicit o meditaţie asupra poeziei. Experimentările lingvistice, căzând deseori – să recunoaştem – în incontinenţă lirică dezvăluiau, de fapt, „o imensă energie poetică”. „Monopolizat” au ba, adulat ori contestat, Nichita Stănescu rămâne – ne asigura Gabriela Melinescu – „un poet viu”. Dar şi un mit „îndărătnic”, fabricat printr-o retorică extatică, anunţând „o prejudecată durabilă” (zic unii critici). Gh. Grigurcu, de pildă, e convins că putem vorbi despre un „postament oficial al nichitismului”.

Nimeni nu ar putea susţine că Nichita Stănescu a fost ireproşabil sau, dimpotrivă, „vândut”, penetrând zelos *topul oficios*. Sau că, fixaţi în captivitatea stadiului tribal, l-am aureola convocând memoria tandră. Certamente, „nu Puterea a instituit mitul stănescian” (cf. Vasile Spiridon), după cum poetul ploieştean, idolatrizat de contemporani, nu poate fi taxat doar „scriitor de o generaţie”. Să observăm, însă, în timp, o polarizare a reacţiilor. Tonul admirativ, atins – uneori – de fanatism, urcând spre acordurile unui imn exegetic, nu oferă, de regulă, contribuţii valabile, ignorând nonşalant scăderile, incontinenţa lirică. Iar vituperanţele, indignarea, vehementă câteodată, capătă febrile accente publicitare, semnatarii dorind – presupunem – a se bucura (ei, în primul rând) de *vizibilitate*. Nichita, un mare risipitor, rămâne *un poet viu*, producând un fenomen „de contaminare”. Şi care, cu „instinct infailibil”, s-a vrut *poet fără efort*, dezvoltând o *imensă energie poetică*. Nichita Stănescu a fost, neîndoielnic, *o existenţă poetică*.

E important că Stănescu interesează şi că, recitit acum, îşi dezvăluie inteligibilitatea, aventura semnificării, aproximarea sensului etc., dinamitând, se ştie, logica lineară. S-a risipit, ne întrebăm, ceaţa mitului? Poate fi „citit” Nichita doar textual, uitând folclorul scriitoricesc, abandonând percepţia contextuală? În fine, noile valuri de cititori, cu „gusturi” de ultimă oră, îl coboară de pe soclu (cum îndeamnă, cu tenacitate, „revizioniştii”) sau e văzut, în continuare, cu accente imnice şi rezonanţă empatică, drept cel mai important poet postbelic de la noi, revoluţionând limbajul? Iată, aşadar, câteva motive (temeinice, credem) de a repune în discuţie *cazul Nichita*, dincolo de gloria oralităţii şi „rumoarea” canonică. Apărată cu cerbicie ori vehement contestată, icoana lui Nichita Stănescu, un clasic în timpul vieţii, seducător şi prin „risipirile” lui, cu un teribil succes la public (succes, cumva paradoxal, dacă ne gândim că lirica sa abstractă, transpersonală, chiar ermetică nu se oferea unor lecturi lesnicioase) obligă şi la o altă constatare. Poetul, un „timpan armonios”, genial şi prolix (cum s-a tot zis) n-a beneficiat, credem, de o selecţie „la sânge”. Fiindcă Nichita Stănescu a fost *editat necritic*, „strivit” de amatorismul atâtor încropiri, aducându-i, de fapt, uriaşe deservicii, adunând cu hărnicie texte diluate poeticeşte ori inedite (în proliferare haotică); sau chiar volume onorabile, dar operând o selecţie discutabilă. Evident că, după dispariţia omului, întreţinând o prelungită hipnoză, recitirea operei ar fi o firească obligaţie. Iar recitirea poate fi şi o lectură de redescoperire, dincolo de statornicie admirativă (împinsă în sanctificare) ori furii iconoclaste.

Curios, nimeni dintre cei care s-au aplecat asupra operei stănesciene, cercetând fenomenul receptării şi „denunţând” (vehement sau voalat) declinul ultimilor ani n-a recunoscut că „vizibila încercare de marginalizare” (cum scria, apăsat, C. Pricop, într-un riguros eseu despre *Literatura română postbelică*, un prim volum ivit, în 2005, la editura Universităţii „Al. I. Cuza”) s-ar datora unei opţiuni (partizanat de grup), „omul fiind îmbrăţişat de tabăra adversă”. Criticul ieşean elimina orice echivoc şi, interogând contextul, explica acele fluctuaţii de recepţie observând că abundentele controverse nu priveau, de fapt, valoarea operei. Nici contextul estetic nu se schimbase dealtminteri, iar polarizarea vieţii literare favoriza tocmai astfel de reacţii. E limpede că Stănescu nu mai putea fi negat după ce fusese întâmpinat superlativistic la debut; iar revistele „de opoziţie” încercau să ridice „zidul tăcerii” prin strategii consensuale. Politica şi rivalităţile de grup (literar) n-au influenţat opera în sens valoric, dar, neîndoielnic, au bruscat receptarea ei. Fenomenul s-a prelungit după dispariţia poetului şi s-a acutizat în ultimii ani, fiind aruncate pe tarabă argumente etico-ideologice. Încât posteritatea stănesciană se anunţă dificilă, nescutită de seisme. Ştefan Agopian nu ezita, la rându-i, să recunoască *tratamentul rece* aplicat unor cărţi (*Opere imperfecte*, 1979), „mai mult din motive politice decât estetice”. Fără critică literatura ar fi „oarbă”, zicea Nichita, acceptând că a produs (şi) „poezii necontrolate”.

Vom reaminti că *revoluţia stănesciană* a marcat o mutaţie a viziunii poetice. Nichita ne-a apropiat, alături de congenerii săi, de lirismul autentic, redescoperind modernismul interbelic, refăcând punţile de legătură cu o tradiţie fracturată. Poet până „în străfunduri” (cum l-a văzut Ana Blandiana) „revoluţionarul” Nichita a fost *un inovator*. Curtat şi răsfăţat, trăind şi chefuind în tovărăşia unor oameni de spirit, nu doar din mediul scriitoricesc, el a dovedit „o mare capacitate de asimilare” (cf. Petre Stoica). Altfel spus, cu antene mobile, în prelungitele libaţii a preluat, probabil, prin contagiune, diverse idei şi sugestii, iscate în interminabilele dispute bahice, prelucrându-le apoi febril, grijuliu, totuşi, cu opera şi destinul său literar, gospodărindu-şi posteritatea, în pofida aparentului dezinteres şi a boemei afişate (reală, negreşit). Cu adevărat importantă e *angajarea sa poietică*, Ştefania Mincu cercetând, într-o carte de referinţă, *întoarcerea* poetului asupra posibilităţilor sale de exprimare. Acea poezie, care, prin vitalitate pulsatorie, se face pe sine, atrage atenţia nu doar asupra *producerii*, ci şi a *receptării*. Iar concluzia cade implacabil: *poíein*-ul lui Nichita Stănescu aparţine etapei postmoderne. Cum rostirea e o mărturie, depoziţia existenţială nichitiană nu exprimă un postmodernism dezabuzat. Proiectul său de *transpoetizare* doar îl anunţă, depăşindu-l de fapt.

O dezbatere onestă, refuzând – deopotrivă – nihilismul orb sau naftalina muzeistică a superlativelor (livrate în avalanşă) e binevenită. Nu dorim nicidecum a încuraja răfuiala cu morţi iluştri. Nu contestăm relieful axiologic accidentat al operei. Nu ne încearcă intenţia de a-l propune pe Nichita Stănescu drept *model etic*. Dar trecând în revistă prejudecăţile ce „rulează” (reducându-l, nedrept, la ipostaza minimalizantă de poet carismatic sau, mai rău, de „beţiv fluşturatic”), trebuie, cu necesitate, să zăbovim asupra cărţilor sale, a *modelului poetic* propus şi impus. Redescoperirea lui Nichita, dreapta lui aşezare în timp urmează. *Revoluţia poetică* pe care a iniţiat-o nu-l scuteşte însă de „o posteritate dificilă”, în pofida ofrandelor aduse de alaiul nichitologilor, conservându-i amintirea într-o memorie tandră. Totuşi, Nichita Stănescu *nu este scriitor de o generaţie*. Aşadar: obiect de adoraţie, trăind intens poezia (ca „avuţie nejefuită”) sau o fosilă a epocii comuniste? O personalitate gonflabilă, bucurându-se de succes sau un poet uriaş? Un *poet ocazional* sau un *destin poetic*? – ca să discutăm în termenii lui Noica. Fiindcă, Nichita Stănescu nu este doar creator de limbaj, ci şi de mitologie. Iar „proliferarea de mituri” – aflăm chiar din gura poetului, ispitit de Aurelian Titu Dumitrescu (în *Antimetafizica*) – este stârnită nu de operă, ci de autorul operei. Or, Nichita Stănescu, „o pată de sânge care vorbeşte”, a fost şi el „pipăibil cu mâna”... ❐

Miron Costin • 385

Inaugurarea monumentului a avut loc la 30 septembrie 1888, în prezența a zece mii de participanți, un record pentru acea epocă, între care membrii delegațiilor de studenți din Bucovina şi Polonia. La emoționanta ceremonie au rostit discursuri Mihail Kogălniceanu, V.A.Urechia şi Vasile Pogor.

Constantin Coroiu

Miron Costin, primul nostru mare clasic

Într-un eseu intitulat „Limitele compromisului", Eugen Simion face o distincție netă între ceea ce numeşte „culpa estetică" şi „culpa morală", în judecata oricărui autor prima fiind, în opinia criticului, cea care trebuie luată în considerare înainte de toate. Fireşte, „culpa morală" nu poate fi ocultată, dar ea trebuie avută în vedere abia în al doilea rând. În fond, este ceea ce a făcut şi G.Călinescu în „Istoria literaturii române de la origini până în prezent". Criticul narează viața operei şi biografia celui care a creat-o, cea dintâi din perspectivă estetică, cealaltă dintr-una moral-psihologică. În vasta sa frescă fiecare scriitor, mare sau mai puțin important, fiecare personaj real sau imaginat de un creator sau altul îşi găsesc locul pe care îl merită în viziunea marelui critic. Totodată, Călinescu convoacă la grandiosul *symposion* cititorul, care să-i continue gândul şi să completeze, eventual, tabloul. Aerul de noutate perpetuă al epopeii care este „Istoria..." sa, de atâtea ori remarcat, se datoreşte şi acestei extraordinare deschideri care fascinează şi te implică aproape fără să-ți dai seama în marele spectacol. Pentru Călinescu, valoarea unei literaturi consistă şi în imaginea ei. Iconografia şi o hartă în relief concepută şi desenată de el – din păcate nerealizată, din cauza dificultăților tipografice aproape insurmontabile – erau menite să potențeze receptarea literaturii române în toată cuprinderea ei văzută diacronic nu numai de către cititorul din prezentul elaborării monumentalei lucrări, ci şi, mai ales, de către cel din viitor.

Într-o conferință rostită la 75 de ani de la moartea lui Eminescu, Călinescu vorbea despre scriitorii „sigilați de destin", rari în comparație cu cei care „au o operă eminentă şi o biografie monotonă şi fără semnificație". Dar în „Istoria..." sa, criticul reface, în fond, cum nu a mai făcut-o nimeni până la el şi nici după el, traiectoria unui destin generic, destinul scrisului românesc de-a lungul mai multor veacuri, când nu o dată istoria i-a fost ostilă. Forța sa epică de a pune totul într-o nouă mişcare şi într-o nouă ordine se vădeşte şi în ceea ce priveşte literatura (şi cultura) noastră veche, ce i se revelă ca „un bloc de marmură în care stau încă nenăscuți Eminescu şi Creangă, Caragiale şi Sadoveanu". Încât efortul lui Călinescu ne apare ca fiind şi al unui reîntemeietor de mituri. De mituri fecunde. Grație lui retrăim geneza şi creşterea limbii şi literaturii române. Criticul schițează portrete vii şi formulează propoziții fundamentale care astăzi nu-i lasă să doarmă liniştiți pe unii istorici literari cuprinşi şi poate chiar chinuiți de furia demistificării şi demitizării literaturii şi istoriei noastre.

Un exemplu este şi capitolul din marea „Istorie..." consacrat lui *Miron Costin* de la a cărui naştere au trecut, iată, 385 de ani. Cel ce ne-a lăsat „Letopisețul Țării Moldovei", „De neamul moldovenilor" sau poemul „Viața lumii" are, apreciază Călinescu, o contribuție esențială privind *sintaxa:* „Cunoscător al limbii latine, el a desfăşurat-o în spiritul şi cu ajutorul limbii noastre, păstrându-i toate registrele şi toate fluierele. Cu el sintaxa literară apare începută şi cu desăvârşire încheiată, în stare de a exprima orice gând". Maestru al portretului el însuşi – multe inegalabile precum cele ale lui Hasdeu, Maiorescu, Eminescu, Creangă, Caragiale, Iorga, Vasile Pârvan etc. Călinescu remarcă îndeosebi arta portretistică a lui Miron Costin, în portretele căruia – „intră în măsuri egale simțul personalității şi ideea de destin". Scriitor în toată puterea cuvântului, cum îl consideră criticul, Miron Costin „observă sistematic, compune, şi ceea ce iese de sub pana lui este rodul unei arte. El are lunga respirație epică, simțul sublim al destinului uman, meşteşugul patetic de a se opri din când în când să răsufle de greutatea faptelor şi să le contemple de sus. Nu mai avem de-a face cu o cronică, ci cu desfăşurarea organică a unei epoci, în valuri mari, rostite şi susținute cu expresii de popas şi trimitere. Descripția e atentă, constructivă. Cronicarul are viziunea apocaliptică. Pagina în care descrie năvala lăcustelor este cea mai puternică transfigurare biblică a realității din literatura română, un măreț episod dantesc...".

Într-una din epistolele expediate din Iaşi editorului său, Alexandru Rosetti, în timp ce lucra la „Istoria literaturii române de la origini până în prezent", Călinescu sublinia că literatura noastră nu e de conceput fără Miron Costin. La rândul său, Vladimir Streinu scria că bătrânul cronicar este „primul nostru mare clasic". În altă ordine de idei, reputata specialistă în literatura română veche Elvira Sorohan observă: „Doi sunt, cu precădere, scriitorii din opera cărora au fost păstrate, în limbajul intelectual uzual, formulări memorabile: Costin şi Caragiale. Gravitatea cuvintelor celui dintâi e contracarată de miza comică din formulele caragialeşti. Coexistă în natura românului gravitatea şi zeflemeaua? Sau una i-a luat locul celeilalte, în timp?"

Înclin să cred mai degrabă în a doua variantă.

Scriind sentențios: „Nu este vremea sub om, ci bietul om sub vremi", Miron Costin pare că îşi prevedea şi îşi definea propriul destin. Unul cu valoare de simbol, căci, subliniază tot Elvira Sorohan: „Toată cariera lui în istoria Moldovei ilustrează conflictul etern între intelectualul autentic şi puterea politică vremelnică". Marele cărturar şi scriitor sfârşeşte, cum se ştie, prin a fi decapitat la moşia sa de lângă Roman, din ordinul domnitorului Constantin Cantemir. Este apogeul tragic al „carierei" sale, pe deplin grăitor şi în ceea ce priveşte drama unei culturi şi, într-un plan mai larg, a unei istorii. Vestea morții sale a ajuns, cum se spune astăzi, şi în spațiul european, mai exact în Italia, unde o gazetă din Folignio îşi informa cititorii, în numărul său din 19 februarie 1692, despre tragicul eveniment. G.Călinescu consemna în *Adevărul literar şi artistic* din 17 ianuarie 1937 că ştirea fusese transmisă de corespondentul din Polonia al publicației amintite. Europa afla astfel de decapitarea lui Miron Costin Logofeld, cum scrie în relatarea sa jurnalistul.

Un faimos ministru şi sfătuitor al lui Napoleon afirma că mai gravă decât o crimă este o greşeală politică. Dacă ar fi să dăm crezare cercetătorilor şi să tragem unele învățăminte din ceea ce s-a întâmplat de atâtea ori în istoria românilor, inclusiv în cea mai recentă, ar trebui să admitem că Miron Costin a fost lichidat din rațiuni politice. Asta ar însemna să admitem şi că domnitorul analfabet, orbit de putere şi pradă intrigilor, a preferat o crimă unei erori politice. Miron Costin nu era însă numai un om politic, cu înalte demnități în statul acela de tip medieval, ci şi un ilustru intelectual al vremii. Că G.Călinescu vedea în uciderea cronicarului un semn tragic al însuşi destinului culturii şi istoriei noastre ne-o dovedeşte şi faptul că în 1940, când legionarii îl ucid pe Nicolae Iorga, el găseşte de cuviință să țină la Universitatea din Iaşi, un curs despre Miron Costin. Gestul său avea, desigur, o trimitere clară şi o semnificație deosebită. Oricum, fapta în veci neprescriptibilă a lui Constantin Cantemir este deopotrivă o crimă şi o eroare politică cu reverberații în veacurile ce au urmat, chiar dacă sau poate tocmai de aceea, până la urmă, „biruit-au gândul" şi nu securea călăului.

În Iaşi cronicarul are o impresionantă statuie care e o capodoperă a genului. O datorăm inițiativei şi strădaniei unor mari personalități ale culturii naționale: Mihail Kogălniceanu, Al.Odobescu, Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, B.P. Hasdeu, V.A.Urechia, Vasile Pogor, Leon Negruzzi. Piatra fundației monumentului, operă a sculptorului Wladimir C. Hegel, s-a pus la 12 iunie 1888. La bază au fost îngropate osemintele cronicarului şi ale fratelui său Velicico, aduse de la Barboşi-Roman, unde Costineştii au fost decapitați în 1661. Nicolae Tonitza aprecia: „Cea mai reuşită statuie, din care s-au ridicat pe pământul țării româneşti este, fără tăgadă, statuia cronicarului Miron Costin, din Iaşi. Esteții sunt unanimi în această părere. Este cea mai reuşită, fiindcă îndeplineşte toate calitățile ce se cer unui monument public. E elocventă, fără să fie zbuciumată. E ireproşabilă ca forme anatomice şi ca proporții. E ideal adaptată la un soclu cu o arhitectură pitorească şi cuminte. E documentat costumată. E expresivă şi sugestivă. Şi, mai cu seamă, e decorativă şi perfect încadrată în decorul înconjurător..."

Inaugurarea monumentului a avut loc la 30 septembrie 1888, în prezența a zece mii de participanți, un record pentru acea epocă, între care membrii delegațiilor de studenți din Bucovina şi Polonia. La emoționanta ceremonie au rostit discursuri Mihail Kogălniceanu, V.A.Urechia şi Vasile Pogor.

După mai bine de un secol de la acel moment de înaltă simțire românească din 1888, în hărmălaia de început de epocă postdecembristă, când bande de huligani şi infractori îşi băteau joc, nestingherite, de tot şi de toate, inclusiv de morminte, pana din mâna lui Miron Costin, ce lunecase şuierând istoric în aerul înnobilat de clasici al Iaşilor şi al Moldovei, a fost smulsă. Durerea cronicarului va fi întrecut-o cu mult pe cea suferită atunci când, cu expresia unui critic, capul „i-a căzut în țărâna lumii înşelătoare". ❐

Noutăţi editoriale ■ **Editura EuroPress Group**

■ Rainer Werner Fassbinder
Lacrimile amare ale Petrei von Kant

■ *Corespondenţă din Italia*

Trei poezii scrise de – în ordinea din manual, care nu putea fi alta –, Mihai Eminescu, *Dintre sute de catarge*, Lucian Blaga, *Spune-o încet, n-o spune tare* şi Marin Sorescu, *Recapitulare* deschid culegerea de lecturi, urmată de reportaje scurte şi legende

Dana Oprica
Limba română

Primele repere cronologice legate de predarea limbii române în străinătate, la nivel academic, se referă la deceniul patru al secolului XIX, când, la Universitatea din Sankt Petersburg a fost introdus un curs de limbă română.
http://www.ilr.ro/lectorate/

Construit într-o desăvârşită deltă, în locul unde fluviul Neva se varsă în Golful Finic al Mării Baltice, adunând 42 de insule şi 90 de râuri şi canale, traversat de peste 300 de poduri, oraşul lui Petru cel Mare, Sankt Petersburg, găzduieşte una dintre cele mai vechi universităţi, Universitatea de Stat, fondată în 1724 din ordinul ţarului însuşi. Peste patru mii de profesori călăuzesc paşii celor patruzeci de mii de studenţi, care se împart între cele două campusuri situate pe Insula Vasilevski şi Petergrof. Unul dintre cei patru mii de profesori este prof. dr. Maria Rîjova, şeful Catedrei de Filologie Romanică.

Într-o limbă română perfectă, acum câţiva ani, într-o iarnă dureros de geroasă, Maria mi-a arătat frumuseţea şi sufletului oraşului său natal, oraşul bunicilor şi străbunicilor săi, clădit de cei mai talentaţi arhitecţi, care, pe măsură ce-l ridicau, simţeau, înţelegeau şi păstrau linia predecesorilor, ca şi cum unul şi acelaşi arhitect ar fi condus proiectul de-a lungul celor trei secole de existenţă. Fortăreaţa Petru şi Pavel, din care răsare Catedrala Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel, loc de odihnă pentru împăraţii Rusiei, începând cu Petru cel Mare până la Nicolae al II-lea, incluzând şi membrii familiei Romanovilor, Ermitajul cu peste trei milioane de exponate de pictură, sculptură, artă decorativă, Muzeul Rus cu peste cinci sute de mii de exponate de artă rusească, Catedrala Sfântului Isaac şi Catedrala Mântuitorului pe Sânge, Palatul Mare din Petrodvorets, Palatul Ecaterinei, reşedinţele Pavlovsk, Oranienbaum, Gatcina din Ţarskoie Selo, Casa giuvaergiului Fabergé cu cea mai mare colecţie de ouă Fabergé şi alte bijuterii, muzee de literatură, de muzică, de istorie, militare, tehnice, pentru copii, toate acestea şi multe altele reprezintă pietre nestemate care fac din Sankt Petersburg un oraş-bijuterie, mândru să îşi arate splendoarea în artă, istorie, arhitectură şi stil.

În mijlocul iernii de atunci şi printre tablouri care reprezentau fiinţe ai căror ochi te urmăreau în orice colţ te-ai fi situat, am aflat că secţia de limba română există la Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Sankt Petersburg din anul 1957 cu o programă elaborată de demult şi îmbunătăţită an de an, în funcţie de cerinţele actuale. Maria predă limba română de la nivelul zero, în toate domeniile: fonetică, gramatică, conversaţie, analiza textelor, lectura de acasă (studenţii citesc acasă un fragment de text literar şi îl redau, îl povestesc, îl comentează în timpul lecţiei), ascultarea textelor. În anii următori de studiu, se mai adaugă aspecte de cultură şi civilizaţie, care includ geografia şi istoria României, cunoaşterea simbolurilor de stat, pictură, sculptură, muzică, cunoştinţe legate de istoria limbii române, gramatica teoretică, istoria literaturii, lexicologie, traductologie, stilistică, interpretarea limbajului din mass-media actuală.

Observam, aşadar, că în învăţarea limbii sunt luate în considerare aspecte cât mai variate, însă, pentru o acuratete a vorbirii, gramatica avea prioritate, acompaniată de însuşirea vocabularului principal al limbii. Studenţii ruşi cunosc acest fapt şi vin pregătiţi pentru aceasta. Întotdeauna, la prima lecţie, la 1 septembrie (atunci când începe anul universitar), Maria le spune sincer, că nu este uşor, nu e nicio distracţie în a învăţa verbele *a fi, a ave*a..., dar este baza bazelor şi trebuie să lucreze cu plăcere, altfel nu se poate; Facultatea de Filologie nu reprezintă doar locul unde se predau cursuri de limbă, ci şi locul unde studenţii capătă sau îşi fixează cunoştinţe, deprinderi şi competenţa de a învăţa.

Anul 2017 a însemnat apariţia, la editura Kapo, a unui complet Manual de limba română (Румынский язык) Curs pentru începători (Начальный курс), solid copertat, semnat Maria Mijailova Rîjova, care îşi exprimă, cu prima pagină, crezul pedagogic: *Cât trăieşti, înveţi!* Пока ты учишься, ты живешь!, iar cu ultima pagină, dragostea pentru România: Румыния - замечательная страна с разнообразной природой, удивительными пейзажами, открытыми, добрыми, талантливыми людьми. Желаем вам успехов в освоении румынского языка и надеемся, что наша книга поможет вам в этом! *România este o ţară uimitoare cu o natură diversificată, peisaje uimitoare, oameni deschişi, amabili şi talentaţi. Vă dorim succes în stăpânirea limbii române şi sperăm că manualul nostru vă va ajuta în acest sens!*

Douăsprezece unităţi didactice compun manualul Mariei, care trece prin toată gramatica, folosindu-se de situaţii de comunicare care întregesc textele bine alese, ale căror cuvinte, în primă fază, sunt marcate de accent pentru a înlesni citirea. Tot în prima fază, alternanţele vocalice şi consonantice sunt subliniate: frumos/frumoasă, cobor/coboară, descopăr/descoperi, sar/sărim, stradă/străzi. Manualul reuşeşte să nu-i sperie cu varietatea genitivului feminin singular şi nici cu impredictibilitatea pluralului în limba română. Totul e curgător, progresiv şi trainic.

Titlul unităţilor apare în limba română doar începând cu Unitatea 5, *Pe stradă*, însă celelalte detalii de limbă şi de cultură rămân prezentate în limba rusă. Practic, cursul îi creează treptat studentului o autonomie, permiţându-i să se dezlipească uşor-uşor de limba maternă pentru a se adânci în limba de studiu. Multe explicaţii, multe tabele care înseamnă o sinteză a tuturor problemelor ivite de-a lungul unei întregi cariere de dascăl, multe exerciţii a căror rezolvare se oferă la final, multe cuvinte traduse, esenţiale în învăţarea unei limbi, anecdote, glume, frământări de limbă, benzi audio, toate acestea constituie cuprinsul recentului manual.

Aşa cum îi stă bine unei cărţi complete, manualul include o culegere de texte, însoţite de un vocalular ajutător pentru înţelegerea lor. Trei poezii scrise de – în ordinea din manual, care nu putea fi alta –, Mihai Eminescu, *Dintre sute de catarge*, Lucian Blaga, *Spune-o încet, n-o spune tare* şi Marin Sorescu, *Recapitulare* deschid culegerea de lecturi, urmată de reportaje scurte şi legende. Mihai Eminescu mai apare cu *Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie!*. Nu putea lipsi Topârceanu cu o poezie a insistenţei, *În drum,* tradusă, în paralel, în limba rusă. Sunt amintite piese de teatru recente, precum *Caruselul* în regia lui Andrei Şerban.

La final, Maria recomandă studenţilor, într-o manieră fair-play, manuale ale altor colegi, precum şi studii care pot fi necesare celor care s-au înscris pe drumul unei noi cunoaşteri – список рекомендованнын учебных пособий –, pentru că studiul unei limbi înseamnă coborârea spre esenţa înţelepciunii unui popor şi ridicarea spre universalitate. Acest text ales de Maria, care deschide Unitatea 8 vine să confirme acest coborâş şi suiş sau arhitectura gândirii din poezie:

Trei feţe
Copilul râde:
„Înţelepciunea şi iubirea mea e jocul!"
Tânărul cântă:
„Jocul şi înţelepciunea mea-i iubirea!"
Bătrânul tace:
„Iubirea şi jocul meu e-nţelepciunea!"

Lucian Blaga

■ *Corespondenţă din Viena*

Hans Dama
Filosofi români ai secolului XX la Viena

La 7 februarie a avut loc la *Institut für Österreichkunde* din Viena, în cadrul ciclului de conferinţe *Introducere în istoria ideilor din România. Reprezentanţi, curente, impact social,* conferinţa *Dilemele „tinerei generaţii": Eliade, Vulcănescu, Noica.* Expunerea a fost prezentată de conf. univ. dr. Mădălina Diaconu în faţa unui numeros auditoriu foarte interesat. Acţiunea a fost organizată de către Academia Română (Fundaţia Familiei Menachem H. Elias) în cooperare cu Societatea Austro-Română, Institutut für Österreichkunde şi Institutul Cultural Român (ICR) din Viena.

Mădălina Diaconu funcţionează în calitate de conferenţiară (docentă) la Institutul de Filosofie şi de lector la Institutul de Romanistică al Universităţii din Viena, deţinătoare de doctorate în filosofie la Universitatea din Bucureşti (1996) şi Viena (1998). Lucrarea de docenţă/habilitare penrtu obiectul *filosofie* la Universitatea din Viena a fost prezentată în 2005. A publicat nouă monografii – printre care *Bucureşti-Viena,* o lucrare despre *Turismul istorico-cultural la marginile Europei* (împreună cu Lukas Marcel Vosicky, 2007), 12 lucrări semnate în calitate de coordonatoare – printre care Constantin Noica, *De dignitate Europae (2012), Ştiinţele umane în dialog germano-român/româno-german* (coord. împreună cu A. Corbea-Hoişie, 2016) şi *Limite în gândirea Europei. Perspective din Europa Centrală şi de Est* (coord. împreună cu B. Boteva-Richter, 2017).

În expunerea ei, conferenţiara s-a ocupat de aşa-numita „tânără generaţie" a filosofilor români cu reprezentanţii ei de seamă Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu şi Constantin Noica, care, în cadrul acţiunilor din anii 1932-34 din aşa-numitul grup „Criterion", ca ultimul forum liber înaintea radicalizării României, au influenţat considerabil dezvoltarea (evoluţia) filosofiei româneşti a secolului 20.

În anul 1932 s-au numărat printre fondatorii grupului *Criterion* personalităţi din viaţa culturală, ca Petru Comarnescu, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Haig Acterian, H. H. Stahl, Ionel D. Gherea, Constantin Floru, Nicolae Bagdasar, Dan Botta, Mihail Sebastian, Vasile Voiculescu, Eugen Jebeleanu, Zaharia Stancu, Sandu Tudor, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Paul Sterian, Margareta Sterian, Marcel Iancu, Victor Brauner, Flora Capsali, care, între 1932 şi 1934, au organizat simpozioane, conferinţe, lecturi din opere filosofico-culturale şi printre altele seria de conferinţe intitulată „Idoli" despre Lenin, Freud, Chaplin, Gide, Mussolini, Bergson, Proust, Gandhi, Valéry. În cadrul dezbaterilor, accentele principale le-au revenit culturii româneşti contemporane, precum şi problemelor politice ale timpului.

Unii reprezentanţi de seamă ai acestei generatii au ajuns în perioada postbelică la reputaţie mondială, ca de ex. Mircea Eliade, alţii, cum ar fi Mircea Vulcănescu, au căzut victimă represaliilor comuniste în ţară, iar Constantin Noica a elaborat prin şcoala sa *teoria rezistenţei prin cultur*ă. Abia după 1989 s-au cristalizat dilemele acestor intelectuali prin descoperirea opţiunilor lor politice – în anii tinereţii –, conflictele lor lăuntrice oscilând între naţionalism, chiar cu tente fasciste şi umanismul cultural, între activităţi culturale şi politică, ştiinţă şi literatură, plăcerea de a experimenta şi datoria colectivă, revoluţia prin aprecierea (evaluarea) tradiţiei ş.a. Îmbucurător este faprtul că printre participanţi au fost mulţi tineri… ❐

Vasile Muscă

Titu Maiorescu şi Friedrich Nietzsche

Maiorescu concepe negativitatea raportării critice la realitate ca mijloc de realizare a creației. „Uşoară sau nu, critica a fost şi va rămâne o lucrare necesară în viața publică a unui popor. Înțelegerea răului este o parte a îndreptării.” Critica în înțeles maiorescian nu constituie un drept, ci reprezintă o obligație: „Românii, anticipând formele unei culturi prea înalte, au pierdut dreptul de a comite greşeli nepedepsite şi au fost depărtați din starea mai normală a dezvoltărilor treptate, pentru noi etatea de aur a patriarhalismului literar şi ştiințific a dispărut. Critica, fie şi amară, numai să fie dreaptă, este un element neapărat al susținerii şi propăşirii noastre, şi cu orice jertfe şi în mijlocul oricâtor ruine trebuie împlântat semnul adevărului.”

Critica maioresciană se cristalizează într-o atitudine negativă față de datele realității naționale obiective şi cu aceasta autorul ei se aşează în ipostaza adevărată a filosofului, aşa cum era aceasta gândită şi de Nietzsche.

***

Cum se explică această „coincidență” sau „corespondență”, fiindcă de o influență nu poate fi vorba în nici un sens. O posibilă explicație poate fi o origine comună în Goethe, care într-un vers celebru din Faust îl lasă pe Mefisto să se prezinte ca o forță a negativului ce produce pozitivul:

„Ein Teil von jener Kraft
Die stets das Bose will und stets das
Gute schaft” (*Faust* – 1335-1336)

În traducerea lui Lucian Blaga sună:
„O parte sunt dintru acea putere
Ce numai răul îl voieşte
Însă mereu creează numai bine.”

Este ştiută admirația celor doi, şi a lui Maiorescu şi a lui Nietzsche, pentru Goethe. La noi, Al. Dima, L. Rusu, T. Vianu au dovedit prezența modelului goethean în personalitatea şi scrisul lui T. Maiorescu cu numeroase mărturii scoase mai ales din *Însemnări zilnice* (L. Rusu) care vizează îndeosebi îndemnul la formare personală sub semnul cunoaşterii de sine. În ceea ce îl priveşte pe Nietzsche, declarațiile sale entuziaste de admirație şi respect pentru Goethe sunt, de asemenea, cunoscute. Profetul lui Zarathustra îl consideră pe autorul lui Faust în „Incursiunile unui inactual” din *Amurgul idolilor* ultimul eveniment german, de importanță europeană – „Goethe, nu un eveniment german, ci unul european” (*Amurgul idolilor;* „Incursiunile unui inactual”, 49). Desigur, în cultul lor pentru Goethe şi Maiorescu şi Nietzsche îl cunoşteau bine pe Faust şi puteau să se lase inspirați de pasajul menționat în legătură cu convertirea negativului într-o putere pozitivă.

***

Spiritul critic ca elementul cel mai profund definitoriu al lumii moderne şi-a găsit împlinirea sa supremă în criticismului kantian. Cei mai avizați interpreți ai criticismului au pus în evidență lărgirea limitelor acțiunii critice prin gândirea lui Kant. Datorită acestuia dezvoltarea Iluminismului atinge punctul în care se depăşeşte pe sine (W. Windelband): critica în numele rațiunii (rațiunea critică) îşi fixează obiectul în rațiunea însăşi (critica rațiunii). Din instrument al criticii, rațiunea devine scop şi obiect al ei. Această schimbare de roluri în scenariul culturii moderne face din Kant, după cunoscuta expresie a lui H. Rickert, adevăratul filosof al culturii moderne („Kant als Philosoph der moderne Kultur”) Filosofia kantiană a servit ca instrument teoretic de delimitare între valorile fundamentale care alcătuiesc câmpul vast şi variat al culturii omeneşti (ştiințe, arte, filosofie, religie, drept, etică etc.) Fiecare dintre acestea urmează să fie aşezată în specificul ei care îi asigură autonomia şi independența dezvoltării sale. Fiecare regiune valorică funcționează după propriile sale reguli în limitele propriului specific. În cultura noastră, rolul acesta de a despărți între ape l-a împlinit Titu Maiorescu, părintele spiritului critic românesc.

Pentru un popor tânăr, aflat pe la jumătatea secolului al XIX-lea în plină bătălie pentru cucerirea formulei proprii de modernitate, alegerea unui drum drept care să-i asigure dobândirea adevărului ca principal indicator al „noii direcții” este hotărâtoare. În acest proces intervine vocația de creator de cultură a filosofului, aşa cum o înțelegea într-un interesant paralelism şi Nietzsche. Un drum greşit ales îndepărtează de adevăr, cu cât înaintezi pe el, adânceşte în eroare. Cultura europeană modernă începând chiar de la Descartes, a întreținut obsesia drumului bine ales, capabil să asigure prin el însuşi adevărul. Pentru a distinge între imperativul absolut al adevărului, specific „noii direcții” şi eroarea în care se scaldă „vechea direcție” este necesară intervenția spiritului critic ca instanță supremă. Poziția lui T. Maiorescu este una radicală, ce nu admite concesii de nici un fel. Eroarea de a construi înaintând pe un drum greşit care se abate de la linia dreaptă corectă este cea mai gravă pentru un popor aflat la începutul istoriei sale moderne. În viziunea maioresciană, în acest caz, este de preferat să stai pe loc decât să înaintezi producând alte devieri de la linia dreaptă. „Căci fără cultură poate încă trăi un popor cu nădejdea că la momentul firesc al dezvoltării sale se va ivi şi această formă binefăcătoare a vieței omeneşti; dar cu o cultură falsă nu poate trăi un popor, şi dacă stăruieşte în ea, atunci dă un exemplu mai mult pentru vechea lege a istoriei, că în lupta între civilizarea adevărată şi între o națiune rezistentă se nimiceşte națiunea, dar niciodată adevărul” („În contra direcției de astăzi în cultura română”, 1868). Nu putem profita în vederea progresului nostru de forma exterioară dacă aceasta chiar favorabilă este artificială: orice formă împrumutată trebuie să se înrădăcineze în solul unui fond interior sănătos care înainte de toate trebuie să aibă întipărită o amprentă națională. „Noua direcție în deosebire de cea veche şi căzută, se caracterizează prin simțământ natural, prin adevăr, prin înțelegerea ideilor, ce omenirea întreagă le datoreşte civilizației apusene şi totodată prin păstrarea şi chiar accentuarea elementului național” („Direcția nouă în poezia şi proza română”, 1872). Avea dreptate G. Călinescu să vadă în autorul *Criticilor* pe primul teoretician al specificului național! Pentru a evita risipa inutilă a energiei naționale oricum dată într-o cantitate finită – idee la care Maiorescu nu poate renunța - este necesară intervenția exercițiului critic. Critica este chemată nu doar să denunțe impostura, falsul, eroarea, dar constituie şi o premisă necesară în vederea îndreptării lor. „Curajoasa veghere a unei critice neobosite formează – crede Maiorescu – la suprafața vieții intelectuale o pătură destul de puternică pentru a apăra şi menține în întunericul ce li se cuvine acele producte stricăcioase. La noi însă ele se răzlețesc în toată voia şi amenință a falsifica judecata publicului şi a înneca lucrurile cele bune” („Direcția nouă...”) „Direcția nouă” promovează progresul de care românii au nevoie pentru a se alinia în rând cu popoarele civilizate ale Europei, crede Maiorescu.

Un al doilea caz de „corespondență” sau chiar „coincidență” care merită luat în discuție: În primăvara lui 1874, Maiorescu, în „Prefața” la *Criticele* sale, aşează un text cu valoare de manifest pentru „noua direcție”, pe care tocmai o lansase. nu vom cita textul în întregime, fiind convinşi că este binecunoscut, ci doar un fragment necesar considerațiilor de față – „Puterile unui popor, fie morale fie materiale, au în orice moment doar o cantitate mărginită. Averea națională a românilor este astăzi o cifră fixă, energia lor intelectuală se află asemenea într-o câtime fixată. Nu te poți juca nepedepsit cu această sumă a puterilor, cu capitalul întreprinderii de cultură într-un popor.” Şi concluzia: – „Ai un singur bloc de marmură; dacă îl întrebuințezi pentru o figură caricată, de unde să mai poți sculpta o Minervă?” (Iaşi; martie, 1874).

Maiorescu procedează în spiritul general al criticismului: înainte de a ne angaja în actul cu-

Nietzsche intuieşte cu profunzime în rivalitatea cu politicul şi ambițiile sale una dintre cele mai mari amenințări pentru cultură, pentru viața spiritului în general. Politica poate confisca o parte însemnată din energiile limitate de care dispune un popor, pentru a le deturna nefolositor în scopuri care nu sunt de primă importanță pentru existența colectivității

noaşterii este necesară o cercetare prealabilă a capacității de cunoaştere a omului pentru a determina printr-o analiză aprioric valoarea şi valabilitatea cunoştințelor omeneşti. Este ca şi cum ai vrea să înveți să înoți fără a te arunca în apă, va spune Hegel. În manieră asemănătoare, criticistă în fondul ei, vrea să procedeze T. Maiorescu, în privința energiilor spirituale de creație ale unui popor, în situația noastră poporul român. Acestea fiind limitate, trebuie cheltuite în mod planificat pentru a evita investițiile eronate sau inutile.

În *Amurgul idolilor sau cum se filosofează cu ciocanul*, apărut în 1889, găsim următorul text al lui Nietzsche, de o izbitoare asemănare cu cel maiorescian – „Să facem un calcul aproximativ - scrie Nietzsche – cultura germană nu numai că e limpede că se află în declin, dar nu lipsesc din suficient motive pentru asta. Până la urmă nimeni nu poate cheltui mai mult decât are: asta-i valabil pentru fiecare în parte, asta-i valabil pentru popoare. Dacă te cheltuieşti pe putere, pe marea politică, pe economie, pe relații internaționale, pe parlamentarism, pe interese militare, dacă îți consumi în această direcție cuantumul de rațiune, seriozitate, voință, autodepăşire ce-l reprezinți, atunci el va lipsi în cealaltă parte.” (*Amurgul idolilor*... „Ce le lipseşte germanilor”, 4).

„Cultura şi statul – continuă Nietzsche – să nu ne amăgim în această privință – sunt antagonişti. Ambii trăiesc şi se dezvoltă unul pe seama celuilalt. Toate marile epoci de cultură sunt perioade politice de declin: ceea ce e mare în sensul culturii a fost nepolitic ba chiar antipolitic” (Ibidem). Observăm că Nietzsche denunță virulent utopia hegeliană a pactului dintre puterea politică şi cultură, ideea statului ca instituție de cultură promovată intens în epoca wilhelmină. Nietzsche intuieşte cu profunzime în rivalitatea cu politicul şi ambițiile sale unul dintre cele mai mari amenințări pentru cultură, pentru viața spiritului în general. Politica poate confisca o parte însemnată din energiile limitate de care dispune un popor, pentru a le deturna nefolositor în scopuri care nu sunt de primă importanță pentru existența colectivității. Nietzsche reproşează germanilor excesul din interesul lor pentru cele politice. Pasiunea pentru forța politică a făcut ca Germania – „Dichter und Denker Land” să agite deviza războinică „Deutschland uber alles”. „Germanii – scrie Nietzsche – sunt acum plictisiți de spirit, germanii privesc acum spiritul cu neîncredere, politica le absoarbe tot interesul serios pentru chestiunile cu adevărat spirituale” (*Amurgul idolilor,* „Ce le lipseşte germanilor”, 1). În epoca maximei efervescențe a vieții politice de la noi, în democrația interbelică, Mircea Eliade, capul noii generații, reproşa şi el faptul că românii risipesc o cantitate mult prea mare a energiei naționale înspre sfera politicului.

Aceste pasaje luate din *Amurgul idolilor*, care au apărut în volum în 1889, nu au putut fi scrise, desigur, după această dată. Textul citat din Maiorescu face parte din „Prefața” la ediția din 1874 a *Criticelor*, aşadar, cu cincisprezece ani înaintea celui al lui Nietzsche. O „influență” a lui Maiorescu asupra lui Nietzsche este exclusă din rațiuni care nu merită să fie luate în discuție. Este vorba de o simplă coincidență, deci, care nu se cere explicată în mod special. Nietzsche s-ar fi putut adresa în acelaşi timp atât românilor, cât şi germanilor, datorită asemănărilor dintre țările lor.

Aşa cum spuneam în titlul considerațiilor noastre, este vorba de a semnala doar „coincidențe” şi „corespondențe”. Dar „coincidențe” şi „corespondențe” semnificative care dovedesc un lucru esențial: în vastul „imperiu al spiritului”, cum ar zice Hegel, peste timp şi spațiu cei aleşi se întâlnesc nu doar prin influențe, ci şi în „coincidențe” şi „corespondențe” semnificative. ❐

Magda Ursache
Frumoşii etnicişti din linia întâi

„Gratitudinea naturală pentru sacrificiul şi curajul ţăranilor, oamenilor politici, preoţilor, burghezilor şi aristocraţilor, în fine, tuturor oamenilor concreţi care au avut de suferit a fost deturnată în obligatorie admiraţie pentru «valorile» învingătorilor”.
Mircea Platon

Constatând că, de 28 de ani încoace, repudiem trecutul ca mort şi fără legătură cu viitorul, Mircea Platon îi cheamă în ajutor pe cei care, cu *uitare de sine*, au acţionat în favoarea spiritului etnic. Pe Alecu Russo, care salută fracul, deoarece „a introdus demnitatea”, şi pantalonii care au înlocuit şalvarii, buni pentru a executa temenele fără ca purtătorul să rămână rupt în fund de la atâtea plecăciuni.

Urmează, în evocările lui M. Platon (*Elitele şi conştiinţa naţională*, ed. Contemporanul, 2017), Aga Asachi, fondatorul primei Şcoli de Artă şi Meserii a Moldovei (1840, vă rog!), cu precizarea că tinerii bucovineni, neacceptaţi ca ucenici pentru a nu-i concura pe germani sau pe ruteni, veneau să înveţe meserie la Iaşi sau la Bucureşti.

Măreţele umbre, aduse în prezent de Mircea Platon? Multe: spătarul Costache Negruzzi sau A.D. Xenopol, care pare a se adresa, de peste vreme, şcolii Boia, tulburând apele istoriei, dar fără a le limpezi: „Pentru aceea, a falsifica istoria este o faptă vrednică de cea mai aspră osândă, de vreme ce ne falsifică conştiinţa naţională”.

Iar casa Xenopol, după ce a fost sediu al unei universităţi pe taxă, eliberând diplome false, a ajuns sediu de restaurant. În târgul Ieşilor, patrimoniul primeşte lovitură după lovitură: casa Vornicului Alecsandri, casa Gavril Muzicescu, casa Mihail Sadoveanu… Stă să se dărâme casa Conachi, iar castanul Teodorenilor se şi simte ameninţat de drujba care a retezat teii de pe bulevardul Ştefan cel Mare. Le pasă edililor? Istoria – paideea a ieşit din uz, ca şi respectul faţă de trecut. Funcţionează din nou ceasul Rollex, pardon, Roller? Roeslerienii, pe de o parte, rollerii, pe de alta, atacă originea poporului român. Roesler a susţinut că, între 107 şi 272, a dispărut populaţia de la nord de Dunăre. Dacii ar fi fost exterminaţi sau mutaţi la sud de Dunăre. *Perit-au dacii*? Departe de adevăr! Pe Roesler l-au contrazis Xenopol, Iorga, Pârvan: românii s-au format şi-n nord, şi-n sud de Dunăre. *Punctum*. Numai că, în ultima vreme, astfel de afirmaţii care nu pot fi taxate decât ca *bezmetice*, sunt privite dacă nu îngăduitor, măcar cu nepăsare. De ce s-a scos latina din şcoală? Ca să ne spună domnul Boia că româna e cea mai puţin latină dintre limbile romanice? De ce s-a scos din manuale alternative Şcoala Ardeleană, ca şi cum n-ar fi important că s-a reuşit introducerea scrierii în alfabet latin, nu chirilic? Cui nu place folosirea originii romane ca armă? Domnului Boia, de pildă, gata să-i discrediteze pe latiniştii Şcolii Ardelene, ca August Treboniu Laurian, cărora ar trebui să le acorde măcar circumstanţe atenuante: poziţia precară a românilor din Transilvania, a celor 3 naţiuni, *fără cea română*.

Cât despre aluatul etnic românesc, cum îl numeşte chef Cioflâncă, autor de editorial, el are o reţetă faină. Iat-o: „Poporul român este un cozonac. Faceţi un aluat romano-geto-dac şi înmuiaţi-l cu puţină zeamă slavă. Adăugaţi «nenorocul» şi «vicisitudinile istoriei», dar şi mirodenii precum vitejia, cinstea şi determinarea. Lăsaţi la dospit cu drojdia orientală. După ce aluatul devine gogonat, puneţi-l în tăvi anume construite de ciobanii din spaţiul mioritic. În fine, băgaţi tăvile la focul dragostei de ţară şi veţi vedea că iese o minunăţie de popor, chiar poporul român”. Iar tineri bine „frământaţi” de profesorul Cioflâncă răspund, strigând prin pieţe: „Nu suntem ţărani”. Ce dacă *inima ţăranului bate nu în piept, ci în adâncul pământului*, după Blaga? În ochii unei ministrese a Culturii proletcultiste, Constanţa Crăciun, Blaga era o „cangrenă”.

Istorici de ultimă generaţie şi-au pierdut încrederea în studiul ştiinţific, ocolesc arhivele, nesocotesc documentele, nu mai vor nici fidelitate, nici precizie în a prezenta materialul faptic; ba chiar spun că ştiinţa istoriei ar purta marca orientării marxiste. Vor nu un trecut, ci trecuturi, pe măsura unui viitor improbabil: parcă a fost, parcă nu; parcă va fi, parcă ni se pare. Şi dacă nu s-a întâmplat aşa, s-ar fi putut întâmpla, care-i baiul?

Un rezistent la compromis Platon ăsta, aflat mereu în delict de opinie corect politică. Uite ce întreabă: *Cine ne scrie istoria?* Îi răspund: istoricii ficţionari, „prozatori” cu vedere non-identitară, cărora le repugnă să rememoreze patimile românilor. Din comisia Tismăneanu, observă M.P., făcea parte un singur reprezentant al celor închişi în puşcăriile comuniste: Constantin Ticu Dumitrescu. A învins încă o dată Cominternul? Antreprenorii civici – trebuie repetat – transgresează de la tank la think-tank şi deţin sumedenie de tactici şi de practici antiromâneşti.

Inapetenţa pentru subiecte istorice s-a lăţit-lungit, ca şi hazul tâmp faţă de „isprăvile” eroice. Şi pentru că istoria românilor trebuie dezeroizată, e ironizată *Introducţia* lui M. Kogălniceanu la „Dacia literară”. Ca şi imnul regal al lui Alecsandri şi asta pentru că poetul îşi dorea pământul ţării astfel: „Fie-n veci locuit/ De eroi, de eroi”. Celor care văd numai căderi în istoria noastră le cam place să ne ştim mereu învinşi în bătălii zadarnice, pentru hotare vremelnice. Un europarlamentar, deloc impresionat de tragica istorie colectivă, susţine că n-am fi făcut nimic pentru soarta Europei.

Scrie Mircea Platon, la pag. 317 a cărţii citate:

„Voievozii nu mai pot fi reeducaţi, dar memoria noastră da. Şi execuţia lor în piaţa publică astăzi nu vizează distrugerea lor, ci a noastră. E un amfiteatru al memoriei din care sunt alungaţi treptat eroii şi sfinţii pentru a se face loc demonilor”.

Lui Ştefan cel Mare i se reproşează chiar şi domnia prea îndelungată; Brâncoveanu? Un şpăgar; Mihai Viteazul? Un mercenar. Cum să credem noi, ca Vasile Posteucă, în „destinul imperial al românilor”, când Traian R. Ungureanu vrea să vedem ca el, nu în faţa naţiei, ci a telenaţiei, că în sudul României există „o populaţie decisiv tăvălită şi corcită”, prognozând, pe *adevărul.ro,* că „România e o ţară pierdută”? Şi asta dacă mai avem o ţară. Chevron, notează incomodul Mircea Platon, controlează 3,5% din suprafaţa României, 800.000 de hectare. Românilor „pământul le-a fost tras de sub picioare”, pag. 372. Atunci ne mai mirăm de ce se încearcă de-mitizarea lui Ştefan cel Mare, care gândea, despre Pocuţia: „ţara aceasta nu e scrisă în zapise şi e ţara mea din vremuri vechi, ţiindu-se de ţara Moldovei… de aceea am venit la dânsa ca la ţara mea… Eu voi ţine de ce e al meu şi în ruptul capului”. Iară noi, noi, epigonii nici gând să contrazicem afirmaţii i-responsabile; le trecem cu vederea. În reviste apărute în „R. Moldova” (mi-am propus să ghilimetez numele celuilalt stat român) se susţine că Ştefan cel Mare, „întemeietorul statului moldovenesc”, era vorbitor de rusă; se spune că spaţiul Prut-Nistru era populat de rusini (ruteni) sau rusnaci. Voronii şi dodonii peste Prut? Dar istorici de soiul botoşăneanului Zamfirache nu susţin, în presă, că dacă n-ar fi fost tătarii, ungurii, armenii (autohtonii sunt citaţi în coada cozii) nu s-ar fi făurit Moldova, prim stat medieval în nord-estul României?

Am învăţat multe (ce nu se învaţă de la Lucian Boia) de la tânărul istoric Mircea Platon, căruia nu i se poate reproşa nici incompetenţă, nici compromisuri. Ba nu, afirmă Platon, noi n-am pupat Poarta Sublimă. Am „încheiat cu turcii un pact”, un „tractat”, am dat tribut, însă nu din laşitate ori din fugă de luptă, ci ca să fim lăsaţi în pace. Cât despre cei prinşi în cleştele Ribbentrop-Molotov, ca să folosesc sintagma lui Soljeniţîn, ei n-au parte „de-ale laurilor foi”, presărate pe morminte. Nici morminte nu au.

Istoricul Mircea Platon crede în *puterea dovezilor* (G. Panu). Le caută şi le găseşte, chiar dacă îndemnul Societăţii Junimea, *Patriotism în limitele adevărului*, n-a fost reactualizat postsocialist. Dimpotrivă. Intelligentsia acuză greu: nu eşti de acord cu de-mitizarea istoriei naţionale, ţi se aplică eticheta de naţionalist necurat, crezând în termenii *„consideraţi învechiţi, fără sens şi folos”* (Petru Ursache), ca etnie, neam, rudenie; tradiţie, familie, biserică.

M. Platon nu vrea să asiste fără păs la avaria conştiinţei civice. Nici el, nici concetăţenii săi. Există un raport direct proporţional între indiferenţă şi amnezie. SOS, Alzheimer naţional! Iată ce scrie cel mai vândut poet şi prozator al momentului: „Ce tristă e soarta scriitorilor români: ciudăţenii nici măcar interesante, venite dintr-un spaţiu total ignorat, dintr-o ţară fără identitate, fără istorie, fără nimic de aşteptat de la ea şi de la cei ce-o locuiesc” (*Frumoasele străine*, Humanitas, 2010). La polul opus veşnicului nobelizabil, Platon se situează decis pe linia *avem*. Una dintre multele *dovezi*? Prin revista „Convorbiri literare” (de la primul număr al acesteia, 1 martie 1867), Societatea Junimea a vrut să scrie „un manual de construit o ţară”. În primul rând, „o ţară a legii”. Reperele sigure ale junimismului: protecţionism economic, protecţie socială, forme de împrumut care să nu rămână forme fără fond. Împotriva unei educaţii străine de interesul nostru naţional, care ar strica viitoarele elite, le-ar dez-rădăcina pentru a se ajunge la „cetăţenia nimicului”, junimiştii puneau accent pe instrucţie, instrucţie, instrucţie, pentru „educaţiunea de sine însuşi” (ca neobositul M. Strajanu). De luat aminte acum, când educaţia se duce să moară, iar noul ministru taie „pamblica” şcolii: programul junimiştilor ar trebui să se afle în atenţia miniştrilor noştri educativi foc, care vor reducerea programei după modelul „hegemonului global SUA” (M. Platon).

Paralelismul ieri-azi pentru îndreptare e continuu în cărţile lui Mircea Platon. Şi asta ca să nu mai suportăm uluiţi şi resemnaţi realităţile (era să zic: realizările) învăţământului postsocialist, putând fi numit şi postumanist. Oricum, înaintăm cu repeziciune spre postumanism.

Interesul poartă fesul? În 2012, protestele străzii contra „reducerii cheltuielilor bugetare legate de învăţământ, sănătate şi asistenţă socială” au fost taxate de ministrul Theodor Baconschi drept proteste ale „mahalalei violente şi inepte”. Ca ministru de Externe, conducea Fundaţia Creştin-Democrată, pe bani germani. „Conflict de interese”, diagnosticheazâ Mircea Platon.

(continuare în pagina 34)

polemice

Dintr-o haltă părăsită

Cassian Maria Spiridon

* * *

roţile înghit la nesfârşit asfaltul
în lumina amiezii
o călătorie străjuită de mesteceni
îmbrăcaţi în verdele strălucitor

braţ lângă braţ
cu umerii lipiţi
înaintăm la flacăra mistuitoare
a unui foc care nu arde

ne petrecem pe lângă edificii
păzite de înalte coşuri
pe lângă vile
pierdute între ierburi

urmăm între singurătăţi polare
urmăm o cale
ce nu-şi cunoaşte ţinta
străjuiţi
de stâncăraia goală
granit tăiat în linii
clar desenate
în lumina boreală

acolo
se regăsesc îngemănate
chipurile noastre

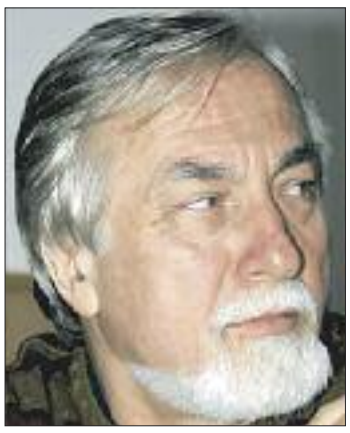

■ *Nostalgia valorii*

O viață atât de plină de primejdii şi o istorie atât de dramatică desigur că au imprimat caracteristici specifice şi profunde în sufletul poporului român. Există o mare diferență între un popor care a suferit mult fără să se descurajeze niciodată şi altul care a cunoscut nefericirea numai cu intermitențe

Alexa Visarion

Să credem... miracolul e viu...

În culegerea de eseuri intitulată *Meşterul Manole – studii de etnologie şi mitologie* a lui Mircea Eliade, Editura Junimea, Iaşi, 1992, există un capitol *Viața spirituală a românilor* în care se face o veridică şi substanțial-expresivă argumentare a ființării poporului român în teritoriile pe care le-a stăpânit dintotdeauna în pofida tuturor vitregiilor istoriei.

„Cum să explici acest «miracol istoric» al supraviețuirii unui popor cu cultură şi limbă latină de-a lungul nenumăratelor invazii şi atacat de diverse națiuni şi rase (fino-ugrice ca ungurii, tătarii şi turcii; slave ca bulgarii, sârbii, polonezii şi ruşii). Mai multe motive explică această vitalitate incomparabilă. Primul dintre ele este dragostea poporului român pentru pământul său: înaintaşii săi n-au fost nomazi. Un popor care are rădăcini atât de adânci în pământul pe care locuieşte preferă să piară decât să-l abandoneze. Al doilea motiv se află în credința creştină a poporului român. Atacat fără încetare de barbari şi de necredincioşi, forțele românilor n-au slăbit pentru că luptau şi pentru religia lor. În limba română «creştin» înseamnă „român". Primele sale instituții politice şi administrative s-au născut în biserică. Credința creştină a constituit întotdeauna pentru români punctul de sprijin al existenței lor morale şi fizice."

Vittorio Holtier, personalitate misterioasă întreținută în prim plan de discreție, caracteristică atipică artei româneşti contemporane, scenograf definit plenar prin eleganță, rafinament şi subtilitate, pictor şi grafician sub „pecetea tainei", profesor al talentelor scenografice (îl menționez aici doar pe Dragoş Buhagiar), Vittorio Holtier a construit prin viziunile sale plastice, universuri spectaculare reflexive ce focalizează energiile spirituale în imagini hieratice.

Metafizica substanței sale imaginative, însemnele nobiliare ale cifrului ideatic, ce i-au verticalizat opera, puritatea exprimărilor ce surprinde esențele transparente ale densității existenței fluide şi nu în ultimul rând carisma rasată a prezenței sale iluminează în semnificații structura artistului.

Semnătura lui a fost, este şi va fi întotdeauna sprijin valorii.

Studiul său doctoral *„Pseudoskenographikos sau fals tratat de înscenosofare"* este o operă de sine stătătoare, abordare generoasă, bogată în nuanțe şi plină de asociații intelectuale remarcabile, care implică o analiză pe multe paliere hermeneutice – concepută şi realizată înainte de trecerea artistului în neființă.

Singurătatea discretă a creatorului de viziuni solicită imperativ comunicarea. Printr-o ingenioasă simplitate esențială de substanță, Vittorio Holtier introduce sacralitate conceptuală imperialului cod semantic al adevărului.

* * *

„O viață atât de plină de primejdii şi o istorie atât de dramatică desigur că au imprimat caracteristici specifice şi profunde în sufletul poporului român. Există o mare diferență între un popor care a suferit mult fără să se descurajeze niciodată şi altul care a cunoscut nefericirea numai cu intermitențe." „Se pare" – menționează artistul obsedat de relația misterioasă periferie – Centru, „că o controversată problemă de spațiu – aceea a locului pe care îl ocupă geografic – geopolitic şi cultural, teritoriul pe care viețuiesc românii în Europa, loc pe care unii îl consideră marginal, periferic, un loc de căutat undeva în est, ori în sud-est, prin Balcani – alții îl ataşează zonei central-europene – poate fi gândită şi dintr-un punct de vedere esențial şi anume, ca zonă de contact între Orient şi Occident. Astfel, paradoxal, teritoriul nostru rămâne, nu poate fi decât la mijloc, *în centru*, între Occident şi Orient; de aici consecințe pe care istoria şi istoria culturii româneşti ni le pune la dispoziție cu o varietate foarte mare de fapte, de stări, de tendințe şi caracteristici; în această zonă de trecere, pe acest „*limes*" – cum spuneau romanii, se suprapun, se întrețes, cioc-nesc şi fuzionează multe trăsături fundamentale, mentalități şi atitudini, comportamente şi aptitudini, limite şi strălucire, derizoriu şi măreție, bune şi rele. Pe acest tărâm s-a „inventat" – poate şi sub influența spiritualității antice greceşti care ne-a bântuit şi ea, dinspre sud şi Pontul Euxin – de la legendarii argonauți, până la expedițiile lui Lisimach – acest reflex al dualității înalt realizatelor expresii ale spiritului grec, comedia şi tragedia – acest *râsu' – plânsu'*, cu care poporul român, involuntar Ianus, a sfidat secolele."

Aşa că nu este greu de observat că încă de la începutul ființării sale, acest popor a pus împreună pragmatismul şi spiritul ordonator occidental – venit prin fibra romanilor, cei mai mari ingineri ai lumii – cu dimensiunea contemplativă, făuritoare de înțelepciune, gustul pentru poezie, muzică şi transcendență ale Orientului tradițional.

Aceste două mari tendințe, uneori antagonice, alteori – cel mai adesea – complementare s-au manifestat ciclic şi şi-au pus amprenta pe toate producțiile culturale ale poporului din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. „Între Roma şi barbari, noul popor s-a născut din pătrunderea energiei tinerilor ostaşi ai imperiului la apogeul său în sângele – tot indo-european – al strămoşilor traco-geți (şi ce interesant este să realizăm că aceşti tineri din legiunile lui Traian nu erau decât nepoți – moştenitori ai Troiei, fiindcă se ştie, ei se revendicau de la strămoşul lor, legendarul Eneas, un troian exilat din cetatea învinsă, că împăratul Traian este de fapt şi el troian! Şi că Troia era o cetate a vechilor traci; dealtfel se spune că dacii vorbeau, de fapt, aceeaşi limbă cu stră-strănepoții lor romanii şi probabil de aceea nu prea se găsesc în limba română cuvinte dacice; pe columna lui Traian nu sunt figurați nicăieri translatori (cum în alte documente care înfățişează campanii militare şi unde în mod obişnuit se foloseau în relațiile cu inamicul, oricare ar fi fost el, interpreți, tălmaci)."

Aşezat pe „*limes*" -ul dintre imperiu şi barbari, noul popor, ivit din altoirea pe un mai vechi trunchi al unei ramuri „tinere", aventuroase – (aventuri pe care, repet, ni le relatează *Eneida,* exodul lui Eneas, fuga din Troia distrusă, tribulațiile sale în Cartagina, dragostea sa pentru regina vrăjitoare Didona, stabilirea în peninsula italică etc.) va fi nevoit să țină piept şi cumpănă unor evenimente mai mereu nefavorabile, dar care l-au întărit şi l-au format în mod original. „Mai întâi, în contact cu instituțiile administrative şi militare ale Romei, şi cu ciudățeniile atâtor neamuri, năvălind din răsărit spre hotarele imperiului, apoi creştinat rapid, pe terenul unei spiritualități apte de a primi fără poticnire învățătura evanghelică, i-a fost dat să stea între Bizanț şi Apusul catolic, luptând pentru păstrarea ființării sale în ortodoxie; şi apoi secole, în prima linie de rezistență împotriva presiunii din ce în ce mai puternice a Imperiului Otoman. în pofida condițiilor istorice vitrege ale unei astfel de poziționări, apar miraculoase elemente de sinteză stilistică în monumente de artă unice ca bisericile cu exterioare în frescă şi cu elemente de pietrărie în stil gotic pe care le datorăm epocii lui Ştefan cel Mare, apoi momentul Brâncoveanu care a marcat puternic imaginea unei lumi româneşti interesant configurate ca «Bizanț după Bizanț»; coabitarea fanariotă şi apoi dialogul, jocul politic al principatelor dunărene cu cele două mari imperii, Imperiul austriac şi Imperiul rus, aflate în permanentă competiție cu Imperiul Otoman, deja în pierdere de suflu, până la opțiunea decisivă (relativ) a românilor mai întâi din cele două principate Muntenia şi Moldova pentru lumea occidentală, ca apoi, după eliberarea de sub tutela turcilor, odată cu înfăptuirea legitimă a unirii de la 1918, România Mare să înainteze vertiginos pe căile civilizației moderne, de tip vestic. Toate aceste conjuncturi istorice şi-au avut consecințe foarte puternice în stilul de viață al locuitorilor de pe aceste meleaguri, marcându-le felul de a construi şi de a se construi. Iar relația între mediile construite şi modul de trai al oamenilor s-a dovedit într-o reciprocitate permanentă de contaminare, de formare, realizându-se aproape cercuri închise, enclave puternic personalizate."

[...] Dacă străbatem teritoriul României, să zicem din nord-vest către sud-est, pe o axă relevantă, parcurgem peisaje, spații arhitectonice, net germanice – orizonturi blând vălurite cu dâmburi pe care stau bine sprijinite sate compacte din zidărie groasă, cu curți întărite, cu porți mari, inexpugnabile, închizând incinte aproape fortificate; ulițele sunt lungi, pavate, de-o parte şi de alta prevăzute cu şanțuri mari de scurgere a apelor, cu podețe şi trotuare; fațadă lângă fațadă, porți monumentale ferecate, ferestre mici în ziduri masive prevăzute cu obloane, frontoane triunghiulare, trapezoidale se aliniază pe mari distanțe, într-o geometrie tipică oricărui burg medieval, începând cu aliniamente de clădiri care străjuiesc canalele Amsterdamului, trecând prin marile centre orăşeneşti ale Germaniei, Lübeck, Nürenberg, prin târgurile Boemiei şi Cehiei, prin Austria şi pusta maghiară, până în Banat şi până la Braşov; peste aceste sate, unele fortificate, cu centură exterioară de turnuri, se înalță obligatoriu turla cu acoperiş avântat a bisericilor, în mare parte şi ele fortificate; aspecte care se perpetuează până în zilele noastre, imaginile clasice pe care în Germania, un Dürer, un Grünewald, un Altdörfer ori Baldung Grien le-au gravat cu o minuțiozitate încântătoare.

Fie că trecem prin pasul Bicaz în Moldova, fie că depăşim Braşovul, oraş de aspect germanic, străbătând Valea Prahovei, peisajul se schimbă radical. Lumea se întoarce pe poalele larg desfăcute ale subcarpaților cu fața la răsărit şi la miază-zi. O climă poate mai uscată, lumina care bate altfel, face satul mai vesel, mai deschis, mai ospitalier. Mai puțină orânduială, mai multă fantezie, spontaneitate. Aici omul nu se izolează, nici de duşman (nu-i rezistă decât în plin câmp, în bătălii deschise), nici de natură, pentru care îşi găseşte timp să o contemple, din minunatele prispe cu care orice casă valahă ori moldavă este împodobită."

Vittorio Holtier crede că ceea ce este la japonezi podiumul acela care înconjoară curțile lor interioare – grădini de un rafinament extrem – şi de pe care aşezați, stăpânii casei privesc acele lumi miniaturizate, la români este pridvorul: dar țăranul care l-a inventat l-a deschis nu numai către grădina de dedesubt, către ulița de alături ori către pădurile de vis-a-vis, ci mai ales, către nemărginirea unde se preumblă o entitate enigmatică: *dorul*. ❐

Semnal editorial ■ Editura Ideea Europeană

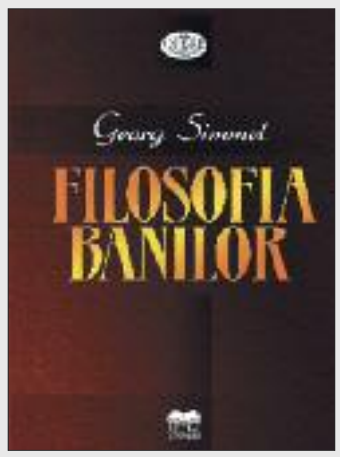

Georg Simmel
Filosofia banilor

Ediție îngrijită de Mihai Milca

Traducere din limba germană de Bogdan Mihai Dascălu

Prefață de Octavian Opriş

O structură poetică atât de interesantă nu se întâlneşte în lirica poloneză, în sensul că versurile din prima strofă a poeziei devin, pe rând, concluzii la strofele care urmează

Nicolae Mareş
Glossa în limba polonă

Poezia *Glossa* a fost scrisă, potrivit concluziilor trase de Perpessicius, în perioada 1873-1874, deci, în timpul studiilor berlineze ale poetului. A fost tradusă în polonă în anii '30 ai secolului al XX-lea. Textul a fost inclus de Titu Maiorescu în prima ediție de *Poesii*, volum pe care şeful Junimii l-a tipărit în decembrie 1883. A fost acest poem nelipsit din toate florilegiile eminiesciene, dovadă a prețuirii care i s-a dat, şi n-a lipsit nici din principalele ediții ale poeziilor semnate de Mihai Eminescu în polonă.

O structură poetică atât de interesantă nu se întâlneşte în lirica poloneză, în sensul că versurile din prima strofă a poeziei devin, pe rând, concluzii la strofele care urmează (opt), iar strofa finală le regrupează pe toate cele opt versuri în ordinea inversă a prezentării lor. Ca şi *Împărat şi proletar* şi *Glossa* este un n o v u m pentru lirica poloneză.

Analiza textelor ne arată că, începând cu cea de-a doua strofă, Eminescu comenteaza fiecare vers al strofei-temă; în ultima strofă reia, ca o concluzie, din prima strofă versurile prezentate în ordinea inversă. Se ştie că: tema de bază a poemului e timpul, acesta având ca motive: *fugit irreparabile tempus* (timpul fuge fără să se mai întoarcă); *fortuna labilis* (soarta schimbătoare) şi *vanitos vanitatum* (deşertăciunea deşărtăciunilor).

Glossa – această poezie de factură rară sau neîntâlnită în alte literaturi –, inclusiv în cea poloneză –, gravitează în jurul condiției geniului, cel nevoit să se sustragă lumii înguste în care el trăieşte.

Primul poet polonez care a reuşit să transpună *Glossa* cât se poate de fidel, respectând mai toate rigorile prozodice ale originalului, a fost Włodzimierz Lewik.

Stanisław Dobrowolski a inclus poemul respectiv în culegerile sale din 1960 şi 1977. La fel a procedat şi Danuta Bieńkowska în florilegiul din 1883 şi apoi în Antologia poeziei române din 1989, de data aceasta sub semnătura renumitului lingvist, profesor la Universitatea din Varşovia, Adam Weinsberg.

Un efort deosebit, însoțit şi de un talent pe măsură, a trebuit să depună cei doi traducători pentru a ajunge la transpuneri de mare acuratețe şi de o muzicalitate rară. Ambii stihuitori au respectat cu strictețe ritmul şi rima eminescană **abab.** Arătăm totul în tabloul de mai jos în care silaba ultimului cuvânt din versurile a – am boldat-o, în exemplificarea noastră, iar ultima silabă din versurile b – am subliniat-o.

Eminescu:
Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi şi nouă toate;
Weinsberg:
*Czas nadchodzi, czas upł**ywa***
Wszystko nowe jest i st<u>are</u>
Lewik:
*Wszstko w zmiennym mija cz**asie***
Co dziś nowe jutro st<u>are</u>

Avem mai sus primele două versuri din poem, cele care concentrează motivul baroc „*irreparabile tempus fugit*", cu a sa curgere inexorabilă a timpului. (în continuare, rezultă cum, în ciuda acestui fapt, nu intervine nici o schimbare pentru omul de geniu, cel care pare să retrăiască mereu cumva în aceeaşi zi întrucât nimic nu se modifică într-o lume a non-valorilor).

Ce e rău şi ce e bine
Tu te'ntreabă şi socoate;

*Co rzecz zła, a co godz**iwa**,*
Wydaj sąd i ustal mi<u>are</u>,

*Co jest zle – to dobre z**asie***
Sam odnaleźć musisz <u>miarę.</u>

Îndemnul care urmează este de a nu cădea pradă posibilelor ispite care vin din lumea înconjurătoare, identic rămânând în transpunerea celor doi stihuitori polonezi numai versul al treilea din prima strofă:

Ce e val ca valul trece – Co jest falą, falą mine;

Nu spera şi nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;

Bez nadziei bądź i trwogi:
Co jest falą, falą mine

Rzuć nadzieję, rzuć obawy,
Co jest falą, falą mine;

Răspusul rațional eminescian cu privire la efemeritatea vieții – (*Tu rămâi la toate rece*,) Weinsberg îl exprimă prin sintagma: *Să ai în inimă răceala,* iar Lewik: *La orice oră rămâi rece.*

De te-ndeamnă, de te cheamă,
Tu rămâi la toate rece.

Zwą-li druhy,klną-li wrogi –
*Ty miej w duszy chłód jedy**nie**.*

Od kuszącej uchodź zjawy
Zimny w każdej bądź godzi<u>nie</u>.

Spun specialiştii că în filosofia indiană o asemenea atitudine se întâlneşte în *Dhammapada*: „*după ce un înțelept a ajuns la vârful înalt al turnului de înțelepciune el se uită netulburat la mulțimea întristată de jos*". O atitudine similară găsim însă şi la stoicii greci. În manuscrisele eminesciene întâlnim transcrisă butada: *Om de spirit e acela care în fundul inimii lui râde de toți şi de toate. Om de geniu e acela care râde de el însuşi*".[1]

Cei doi traducători păstrează până la capăt fidelitatea conținutului şi a formei desăvârşite, ambii asigurând congenialitatea traducerii.

Iată cum Weinsberg şi Lewik „rezolvă" chestiunea legată de cunoscuta interogație retorică:

Cine ține toate minte
Şi ar sta să le asculte?...

Lingvistul Adam Weinsberg respectă interogația întru totul:

Któż to wszystko ma w pamięci
I wszystkiego któż wysłucha?

Poetul Lewik transformă însă interogația în exclamație:

Ale któż je zapamięta,
Kto zrozumie i wysłucha!

Am putea spune că mesajul fiind legat de refuzul unei cunoaşteri bazate pe experiență, lingvistul este mai aproape de gândul eminescian.

Nici o scăpare în redarea versurilor:

Nici încline a ei limbă
Recea cumpăna-a gândirii

Adam Weinsberg soluționează gândul în sintagmele:

Niech języczka nie pochyli
Myśli twojej chłodna szala

Este vorba de asigurarea accederii la Cunoaştere. Aici universitarul a mizat pe rațiune.

Pentru a reda imaginea lumii ca teatru (theatrum mundi), eminesciana sintagmă:

Privitor ca la teatru
Tu în lume să te'nchipui:

Are la Włodzimierz Lewik forma:

Niby w krzeseł siedząc rzędzie,
W świat spoglądaj, jak na scenę

La Adam Weinsberg:

Jak aktora widz w teatrze
Tak ty dzieje śledź na świecie:

Din nou Weinsberg este mai aproape de topica eminesciană.

Hotărârea Danutei Bienkowska de a-l alege dintre cei doi traducători pe universitar n-a fost deloc subiectivă; ea a mizat pe rațiunea traducătorului.

În strofa a V-a, cea în care se valorifică ideea prezentului etern preluată din filosofia schopenhaueriană: *Tot ce-a fost ori o să fie /În prezent le-avem pe toate,* (Eminescu).

În sensul cunoscut că: „*Toată istoria omenirii în timp şi spațiu nu este decât un şir de manifestări ale Ideii*" (Schopenhauer).

În polonă sună: *Masz przed oczu swych obszarem: / czy to jednak wiele warte/.*

Transpunând cele două versuri în româneşte, avem formularea:

În fața ochilor le ai pe toate / valorează ele oare ceva,/ (Lewik). Iar la Weinsberg: *Kryją w sobie jutro, wczoraj,/ Dnie dzisiejsze, zwykle szare.*

În româneşte traducerea lui Weinsberg: Mâinele-l ascunde în el pe ieri/ Zilele de azi rămân tot cenuşii.

Eminescu a rămas intraductibil de data aceasta!

În strofa a X-a, cea care reia versurile primei strofe în ordine inversă, versul: *Tu rămâi la toate rece,* are o valoare emblematică.

Ambii traducători polonezi respectă construcția eminesciană:

Zimny w każdej bądź godzinie. / Să fii rece 'n orice clipă/ – Włodzimierz Lewik/.

Ty miej w duszy chłod jedynie. /Răceala în suflet s-o ai/ Adam Weinsberg/.

Critica literară poloneză încă n-a reținut aceste subtilități de mare finețe din poemul românesc şi din traduceri. ❐

[1] *Mihai Eminescu,* vol. IX, Partea a doua: Manuscris românesc /2269/.

Magda Ursache
Frumoşii etnicişti din linia întâi

(urmare din pagina 32)

Şi tot el aduce în discuție cu civilitate (atât de necesară în viața noastră publică) *noua ordine mondială*, care ar trebui văzută cu bunele şi cu relele ei, pentru a nu schimba porta-vocea socialistă pe alta, euro-atlantică, aşa cum au făcut-o propagatorii ceauşişti, deveniți political-scientişti. „National Endowment for Democraty (NED) a fost fondat clandestin, adică pentru a identifica, finanța şi organiza pe teritoriul statelor străine (inclusiv în Europa de Est post-comunistă) grupări politice şi mişcări insurecționale care sprijină obiectivele politicii externe americane". Şi încă: „Poziția proeminentă, la întretăierea dintre organizații străine şi cele domestice, i-a permis lui Tismăneanu mai mult decît oricui altcuiva să modeleze discursul din România referitor la comunism". Cum l-a „modelat" ştim. Reacția „andrisantului"? Legionaroidule!

M. Platon are opozanți destui, dar opiniile îi sunt împărtăşite de cei solidari ca neam, mulți şi nu mărunți. Iată ce-mi scrie, de la München, Eugen D. Popin, redactor al revistei de cultură „Alternanțe":

„E greu să înțelegi ignorarea Adevărului şi a Rădăcinilor noastre. Uitare de sine e asta şi crime morale sunt asemenea barbarii la adresa memoriei celor chinuiți, doar pentru că aveau un Dumnezeu şi o conştiință. Doamne, nu-i ierta, că *ei* ştiu ce fac, o ştiu prea bine".

În lupta pentru apărarea conştiinței naționale, istoricul şi eseistul demonstrează că demofilul cel mai credibil şi mai ardent, Eminescu, *nu era singur*. Să sperăm că nici Mircea Platon nu va rămâne singur. ❐

film

Călin Căliman

Alte glasuri, alte chipuri, o semnătură: Marilena Rotaru

Tocmai pentru că Marilena Rotaru a realizat toate filmele sale cu o pasiune neostenită, cu o tulburătoare dragoste pentru adevăr, cu o dăruire totală, țin să închei acest comentariu (n-o fac pentru prima oară!) cu câteva versuri de Ezra Pound la care Marilena Rotaru ține în mod deosebit, versuri în tălmăcirea Margaretei Sterian: „Numai aceea ce iubeşti cu adevărat rămâne/Restul e zgură”

După ce anul trecut, regizoarea documentaristă Marilena Rotaru a primit Premiul U.A.R.F. (Uniunea Autorilor şi Realizatorilor de Film) şi a fost sărbătorită pentru 25 de ani de existență a serialului „Memoria Exilului Românesc”, anul acesta, cu câteva săptămâni în urmă, s-a desfăşurat la Teatrul Național din Bucureşti, din inițiativa Uniunii Cineaştilor, o seară omagială Marilena Rotaru, intitulată „Alte glasuri, alte chipuri, o semnătură: Marilena Rotaru”. În programul serii omagiale au figurat proiecții video din documentarele şi spectacolele realizate de Marilena Rotaru de-a lungul anilor („alte glasuri, alte chipuri”), prezentate şi comentate de invitații speciali, Laurențiu Damian şi Alexandru Ştefănescu, amfitrionii Galei, Ion Caramitru şi colaboratorii apropiați ai realizatoarei, Marius Constantinescu şi Gabriel Croitoru. Încărcat de emoție, filmul realizat de Marilena Rotaru cu prilejul centenarului ilustrei artiste Cella Delavrancea a inaugurat programul proiecțiilor video, şi a reprezentat, neîndoios, un moment de vârf al Galei omagiale. În duet cu eminentul pianist Dan Grigore, ilustra pianistă a entuziasmat, pur şi simplu, asistența, realizând un moment artistic de neuitat, pe care Marilena Rotaru l-a transmis cu generozitate posterității, generațiilor viitoare. Dintre celelalte proiecții video ale serii au produs o vie impresie, deasemenea, episoade ale serialului „Memoria Exilului Românesc” la care Marilena Rotaru a lucrat peste 25 de ani. Serialul acesta de televiziune, realizat de Marilena Rotaru, a fost distins cu patru premii A.P.T.R. (Asociația Profesioniştilor de Televiziune din România), în patru ediții diferite ale prestigioaselor premii, pentru documentarele *Întoarcerea lui Vintilă Horia*, *Ca un copac în furtună: Sergiu Celibidache*, *Mihai I, Regele românilor*, şi premiul „Jubiliara 25”. Fragmente din documentarele premiate de A.P.T.R. au fost prezente şi în suita de proiecții video de la Teatrul Național, unde l-am întâlnit, printre invitați, şi pe bunul meu prieten Neculai Constantin Munteanu , fapt care mi-a adus aminte că Marilena Rotaru a fost primul reporter din România care a realizat un reportaj în redacția „Europei Libere” din München (decembrie 1990). În cadrul serialului a consacrat documentare unor jurnalişti sau colaboratori ai „Europei Libere”: Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, Paul Goma, Viorel Mehedințu, Mircea Carp.

Cu îngăduința cititorului, o voi lăsa pe Marilena Rotaru să-şi prezinte singură serialul „Memoria Exilului Românesc”, la care a lucrat mai bine de un sfert de veac: „De 25 de ani m-am consacrat unui proiect de cunoaştere, şi de conservare a valorilor româneşti aflate dincolo de hotarele României. La începutul anilor ’90, nimeni în România, mai ales televiziunea, singura televiziune existentă, nu vroia să audă de exilul românesc. Serialul de televiziune *Memoria exilului românesc*, realizat în cea mai mare parte împotriva curentului şi curentelor, numără 150 de episoade existente în arhiva TVR şi cuprinde nume ilustre, instituții şi evenimente ale exilului nostru şi ale culturii naționale şi mondiale (Regele Mihai, Sergiu Celibidache, Vintilă Horia, Camilian Demetrescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Radu Aldulescu, profesorul Al.Ciorănescu, Radio Europa Liberă, Biblioteca Română din Freiburg, Cimitirul soldaților români din Soutzmat, compozitorul Vladimir Cosma, soprana Nelly Miricioiu, Fundația Principesa Margareta a României, Dinu Ianculescu, Friedrich von Bomches, George Tzipoia, şi mulți alții.) Am încercat astfel să feresc de uitare şi risipă valorile româneşti. Să le pun în dialog cu cele din țară, să arhivez pe peliculă personalități şi evenimente româneşti din afara granițelor, să creez, prin această formă de cunoaştere şi de transmitere a emoțiilor, o punte pentru unul din segmentele reconcilierii naționale. *Patria care-şi uită fiii, spunea un înțelept grec din antichitate, nu-şi merită Eternitatea!* Mulți din cei intervievați s-au suit la Ceruri. Au rămas însă în filmele pe care numai Dumnezeu m-a călăuzit şi mi-a dat puterea să le fac, cu emoțiile, cu durerile şi sacrificiile, dar şi cu operele lor, expresii ale spiritului creator ivit din aceste pământuri. «Locul în care te naşti are o stea a lui. Oriunde pe lume ai trăi, steaua aceea te luminează.» Sunt cuvintele Regelui Mihai. Documentarea pentru realizarea acestor filme mi-a deschis însă «filmul» unor realități mult mai complexe, alcătuite din existențele româneşti pe diferite meridiane ale lumii”. O mare parte dintre numele ilustre amintite de regizoare au fost evocate în proiecțiile video din seara omagială, şi, pe bună dreptate, s-a demonstrat pe viu faptul că, datorită Marilenei Rotaru şi filmelor sale, importante valori româneşti au fost ferite de uitare şi risipă. Este ceea ce au subliniat, în cuvântul lor şi importanții invitați speciali ai superbei Gale omagiale, şi ceea ce a evidențiat autoarea însăşi în finalul reuniunii de suflet din sala „Media” a Teatrului Național.

Chiar dacă am mai folosit informațiile care vor urma în articole anterioare, țin să întregesc, cu ajutorul lor, portretul autoarei omagiate acum câteva săptămâni. Minunatul publicist TV Marilena Rotaru este unul dintre cei mai înzestrați documentarişti culturali ai televiziunii naționale. A debutat în 1979 cu eseul documentar *Creatorul şi epoca sa – Margareta Sterian*, realizând în continuare o seamă de importante filme culturale, pe lângă cele din serialul „Memoria Exilului Românesc” (care a debutat în 1992!). Printre ele, *Eternă bucurie-i frumusețea* (1984) sau filmul – superb, cum am văzut! – dedicat centenarului Cella Delavrancea (decembrie 1987). Între timp, însă, în viața Marilenei Rotaru s-au petrecut mai multe evenimente, unele nu tocmai plăcute. În 1985, de pildă, i s-au topit, într-o tipografie orădeană, şpalturile romanului „La Est de Firenze”, un roman în care denunța cenzura din TVR şi din întreaga viață a românilor de atunci. Romanul va fi publicat, totuşi, în 1995, iar în 2002 autoarea va publica un nou roman, „Întoarcerea lui Vintilă Horia”. În octombrie 1991, ca urmare a articolului său din „Cotidianul”, „Libertatea de a fi mințit”, şi ca urmare a acuzei de delict de opinie (manifestări promonarhiste şi antifeseniste), Marilena Rotaru era concediată. Revenea în TVR după câştigarea unui proces stresant, în vara lui 1992. La TVR, Marilena Rotaru a consacrat câteva documentare şi unor personalități culturale şi politice din țară, printre care Barbu Brezianu, Doina Cornea, Theodor Cazaban, Viorel Mehedințu, Al Husar, Dan Grigore. Printre filmele Marilenei Rotaru figurează şi un reportaj incitant despre Tezaurul României de la Moscova. Din anul 2012, Marilena Rotaru a realizat emisiunea „Ora Regelui”, împreună cu Camelia Csiki şi Bogdan Şerban Iancu. De altfel, Marilena Rotaru a primit prețioase decorații din partea Casei Regale: la 10 Mai 2008, medalia Regele Mihai I pentru loialitate, şi în 2012, Crucea Casei Regale. Anul trecut, la moartea Reginei Ana, Marilena Rotaru a fost rugată, într-un interviu, să-şi spună părerea despre ilustrul personaj. Răspunsul Marilenei Rotaru, superb, începea cam aşa: „N-am să pot vorbi niciodată numai despre Regina Ana. Pentru mine, întâlnirea principesei Anna de Bourbon Parma cu Regele Mihai este unul dintre cele mai limpezi şi vizibile planuri divine”...

Cum aminteam încă de la început, anul trecut, când se împlineau 25 de ani de existență a serialului „Memoria Exilului Românesc”, evenimentul a fost sărbătorit la Institutul Cultural Român, unde am avut şi eu bucuria şi onoarea de a spune câteva gânduri despre sărbătorită, alături de Radu Boroianu, directorul de atunci al Institutului, Doina Alexandru – jurnalist la „Europa Liberă” şi Radu Preda – preşedinte executiv al Institutului de Investigații al Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc. Au fost prezentate şi atunci, alte glasuri şi alte chipuri din tezaurul neprețuit de imagini realizate de Marilena Rotaru de-a lungul anilor, şi, să recunoaştem, întâlnirile cu gândul unor personalități pregnante precum Regele Mihai, Vintilă Horia, Sergiu Celibidache, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Paul Goma, Vladimir Cosma, cu arta divină a Cellei Delavrancea şi Dan Grigore, cu toți ceilalți interlocutori ai autoarei, din țară şi de peste hotare, au lăsat urme durabile, veşnice, în mintea şi sufletele noastre. Tocmai pentru că Marilena Rotaru a realizat toate filmele sale cu o pasiune neostenită, cu o tulburătoare dragoste pentru adevăr, cu o dăruire totală, țin să închei acest comentariu (n-o fac pentru prima oară!) cu câteva versuri de Ezra Pound la care Marilena Rotaru ține în mod deosebit, versuri în tălmăcirea Margaretei Sterian: „Numai aceea ce iubeşti cu adevărat rămâne/Restul e zgură”... ❐

Călin Căliman

Omul, ca fiinţă socială şi individuală, cu o istorie personală inserată într-o istorie supraindividuală, cu o identitate şi o sensibilitate create de experienţele prin care a trecut, cu un rol şi un statut sociale particulare va dispărea şi va lăsa locul unui tip nu human, ci doar humanoid

Mircea Gheorghe

O nebunie frumoasă şi ambiguă a viitorului: Nemurirea

Jean d'Ormesson în *Guide des égarés* ne propune să ne resemnăm cu certitudinea, devenită aproape un loc comun, că eternitatea nu există. Totul e sortit să dispară cândva, inclusiv universul despre care se ştie, de la începutul seolului trecut, că a avut un început, că o să aibă un sfârşit şi că, deci, „o să treacă aidoma oamenilor". Cum mintea nu poate imagina nici starea primordială nici starea finală, de absenţă absolută a materiei, a timpului şi a spaţiului, totul e pus sub semnul întrebării. Şi înainte de toate sensul vieţii. Căci gândirea l-a legat dintotdeauna de ceva care este etern, fie în viaţa terestră prin creaţie, fie dincolo de ea, prin Dumnezeu. Şi dacă Dumnezeu, mereu enigmatic şi inaccesibil, nu există sau nici el, odată cu universul, nu este etern, atunci, „nu este imposibil ca lumea să fie absurdă, ca atât binele cât şi răul, atâtea suferinţe, atâtea fericiri, atâta frumuseţe şi iubire să cadă pentru totdeauna în neant şi ca viaţa care ne este atât de dragă să nu aibă nici cel mai neînsemnat sens".

În contextul unei asemenea reflecţii pesimiste şi în cadrul acesta, foarte larg fiindcă îmbrăţişează totul, dar şi foarte constrângător fiindcă ne încorsetează mintea prin întrebări insolubile – cum ar fi, de exemplu, ce a fost înainte de apariţia universului şi ce va fi după dispariţia lui – este interesant că o parte a ştiinţei, şi nu cea mai neînsemnată, dând la o parte reflecţiile filosofilor şi teologilor, se concentrează asupra posibilităţilor concrete ca omul să devină fiziceşte nemuritor.

Yuval Noah Harari, în cartea sa *Homo Deus* (Albin Michel, 2017) imaginând „o scurtă istorie a viitorului" consacră un capitol luptei din vremea noastră şi din viitorul apropiat nu doar contra flagelelor tradiţionale – foametea, epidemiile şi războiul – care mii de ani au fost vameşii neîndurători ai vieţilor omeneşti, ci şi pentru anularea pur şi simplu a morţii. „Declaraţia universală a Drepturilor omului adoptată de Organizaţia Naţiunilor Unite imediat după încheierea celui de-al doilea război mondial – care seamănă, fără îndoială, mai curând cu o constituţie mondială – declară categoric că *dreptul la viaţă* este valoarea supremă a umanităţii. Şi atunci, pentru că moartea violează cu claritate acest drept, ea, moartea constuie o crimă contra umanităţii. Trebuie să ducem un război total contra ei".

Războiul acesta va putea fi câştigat, potrivit unor savanţi, în jurul anilor 2200. Iată o nebunie frumoasă a viitorului, dar şi ambiguă fiindcă nu ştim dacă fructul victoriei nu va fi otrăvit.

În zilele noastre, cel puţin în societăţile laicizate, moartea a încetat să mai fie, pentru majoritatea populaţiei, o poartă de intrare către ordinea divină, precum în creştinism, islam şi hinduism. Ea este doar o oprire a motorului vital datorată unor probleme tehnice: „Inima încetează să mai pompeze sângele. Depuneri de grăsime blochează artera principală. Celule canceroase se răspândesc în ficat. Germenii patogeni se înmulţesc în plămâni. Şi cine este responsabil pentru aceste probleme tehnice? Alte probleme tehnice..."

Pusă astfel problema, pare cu totul logic şi posibil ca diferite ramuri ale ştiinţei (genetica, medicina regenerativă, nanotehnologia etc.), unindu-şi eforturile, să repare sau să prevină orice defecţiune tehnică, înainte ca aceasta să devină letală. Cum deja se întâmplă astăzi când se implantează stimulatoare cardiace, când se înlocuiesc unele articulaţii distruse cu proteze metalice, când se recreează organe sfărâmate (de exemplu, genunchiul) cu ajutorul unor celule regenerative aparţinând propriului organism, când se grefează alte organe în locul celor extirpate care nu mai funcţionează etc. Multiplicate, dezvoltate, rafinate cu ajutorul noilor tehnologii, şi extinse asupra tuturor organelor, este posibil să se obţină imortalitatea, adică rezultatul dorit şi sperat mai ales în lumea selectă şi restrânsă a noilor guru din era Bill Gates. Google are o filială Calico (California Life Company) a cărei misiune este tocmai „să rezolve problema morţii". Se investesc în această misiune sute de milioane de dolari. Unul dintre liderii Calico ar fi declarat: „De mă întrebaţi astăzi dacă este posibil să trăim până la cinci sute de ani, răspunsul meu este da".

Optimismul pare uneori delirant. Doi dintre corifeii cursei pentru nemurire, polimatul Ray Kurzweil şi gerontologul Aubrey de Grey susţin că încă din 2050, cine va avea destui bani şi o sănătate stabilă va putea deveni nemuritor cu condiţia să se interneze din zece în zece ani în clinici speciale şi să facă tratamente sofisticate de regenerare pentru fiecare grup de organe. Între timp, firesţe va trebui să ia medicamente de întreţinere. „Şi Kurzweil şi de Grey au dreptate, scrie amuzat Noah Harari, poate că există deja nemuritori care merg alături de dumneavoatră pe stradă – cel puţin dacă vă plimbaţi pe Wall Street sau pe Fifth Avenue."

Chiar dacă mânuim ideile acestea ingineşti despre imortalitate cu prudenţă, tot riscăm să ne contaminăm. Fie cu iluzii pentru descendenţii noştri, mai devreme sau mai târziu contrazise de noi date ştiinţifice şi medicale, fie cu o atitudine corozivă de respingere a ceea ce ne poate părea un amalgam de elucubraţii. Ne-am priva în acest caz de o analiză critică a consecinţelor etice, axiologice, politice etc ale ipoteticei imortalităţi şi de un răspuns luminat la întrebarea dacă nemurirea concretă ar fi un scop nu doar tangibil, dar şi binefăcător pentru omenire.

Noah Harari face o astfel de analiză jumătate în glumă, jumătate cu seriozite, pornind de la o posibilitate mult mai puţin ambiţioasă, dar totuşi „mobilizatoare": dublarea speranţei actuale de viaţă care ar putea atinge 150 de ani. Deja, remarcă el, totul ar suferi schimbări fundamentale: în relaţiile familiale soţ-soţie şi părinţi-copii, în situaţia profesională unde cariera mult prelungită, dincolo de 100 de ani, ar implica exigenţe de autoperfecţionare şi pentru cei de nouăzeci de ani, în domeniul politicii unde liderii s-ar eterniza, aşa-zicând, în poziţii-cheie de conducere: „Aţi fi mulţumit să-l aveţi la putere pe Putin încă nouăzeci de ani?"

Cu atât mai importante şi mai greu de imaginat pentru noi, cei de astăzi, ar fi consecinţele etice, sociale şi politice ale nemuririi. Căci deşi proiectul lui Google este, după opinia majorităţii savanţilor şi cercetătorilor, irealizabil pentru generaţiile actuale, totuşi, într-un viitor ceva mai îndepărtat, el nu poate fi cu totul ignorat.

Jean-Claude Guillebaud, în cartea sa *Le principe de l'humanité,* reflecta încă din 2001 asupra pericolelor care ameninţă condiţia umană în condiţiile unui progres din ce în ce mai accelerat – care ia alura unor adevărate revoluţii – în economie, informatică şi genetică. E posibil ca efectele lor combinate şi multiplicate prin sinergie să facă abordabil proiectul lui Google despre care la vremea apariţiei cărţii lui Jean-Claude Guillebaud nu se vorbea încă. Dar eseistul sesiza că o tratare a corpului uman ca un ansamblu de organe autonome, ca o maşină sau ca un depozit de gene conduce la o viziune antiumană. „Suntem, scrie sociobiologistul Richard Dawkins, citat de Jean-Claude Guillebaud, maşini de supravieţuire – roboţi programaţi orbeşte pentru a prezerva moleculele egoiste cunoscute sub numele de gene". Existenţa omului într-o asemenea viziune este auxiliară. Genomul va fi mai important decât purtătorul lui. Omul, ca fiinţă socială şi individuală, cu o istorie personală inserată într-o istorie supraindividuală, cu o identitate şi o sensibilitate create de experienţele prin care a trecut, cu un rol şi un statut sociale particulare va dispărea şi va lăsa locul unui tip nu human, ci doar humanoid. Ce ar mai rezista din valorile noastre astăzi, fundamentale pentru fiinţele fragile şi efemere care suntem, în epoca unui asemenea ins invincibil în faţa bolii şi a bătrâneţii care nu va avea nimic de câştigat de la viaţă, ci doar de pierdut? Putem glosa la infinit cu încredere, cu maliţie sau cu scepticism despre cum va arăta un asemenea prototip, dacă va exista, dar este foarte probabil ca liniile actuale de organizare a raporturilor sociale să nu mai fie nici măcar vizibile. Cum nu ne sunt vizibile astăzi cele care reglementau cotidian viaţa omului preistoric. Şi pare de asemenea tot foarte probabil, cum observă ironic Noah Harari, ca anxietatea omului de azi, produsă de apropierea morţii, să fie înlocuită cu o anxietate şi mai teribilă şi mai paralizantă şi de fiecare clipă: aceea de a-şi pierde eternitatea în orice moment când poate surveni din exterior un accident cu totul imprevizibil. Chiar şi când e vorba de activităţi, fenomene ori gesturi banale care pe noi nu ne îngrijorează defel sau doar foarte puţin: urcarea unei scări, conducerea unui automobil, participarea la o activitate sportivă, folosirea unui ascensor, mersul pe jos pe timp de furtună etc.

Pe de altă parte, dreptul la viaţă de care vorbeşte Declaraţia drepturilor omului nu va mai fi universal, căci dacă nemurirea ar fi la îndemâna tuturor s-ar obiecta imediat că nu toţi merităm să fim veşnici. Ar apărea conceptul de supraoameni. Un ins dotat mediocru n-ar avea acces decât la o viaţa efemeră, limitată la durata accesibilă prin îngrijiri medicale de bază – cele pe care le cunoaştem astăzi – în timp ce un ins supradotat, genial sau presupus ca atare – un om de ştiinţă, un artist, un inventator etc. – ar avea dreptul la o asistenţă care i-ar spori viaţa cu sute de ani fiindcă, nu-i aşa? contribuţia, lui la progresul social va fi mult mai importantă. Şi e de dorit ca ea să nu se întrerupă.

Şi dacă ingineria genetică va progresa suficient de mult, evident că s-ar ajunge şi la o programare înainte de naştere. Destinul noului născut va fi fixat în linii generale încă din faza embrionară. Pe o altă cale s-ar reveni la predestinarea augustiniană. Atât doar că baza ei n-ar mai fi religioasă, ci strict materialistă.

Şi nu s-ar preconiza oare o raţionalizare a vieţii printr-un totalitarism ingineresc? Cuplurile care ar dori să aibă copii ar trebui „să se califice" pentru responsabilitea de a da cetăţeni cu o viaţă multiseculară, adică să se supună unei diagnosticări genetice care să conchidă că au un material genetic pozitiv, apropriat unor descendenţi „normali". Jean-Claude Guilbaud atrage atenţia că aşa cum o înţeleg unii geneticieni, „normalitatea" este un concept totalitar. „În realitate, dacă nu suntem de acord cu teoriile rasiste sau inegalitariste trebuie să convenim că termenul *normă* nu are nicio semnificaţie ştiinţifică. El se raportează la starea specifică a unei culturi, la influenţa unei ideologii." În plus, clonarea va face posibilă reproducerea asexuată, total controlată. Naşterile vor fi riguros programate „de sus". Şi nu cumva tot ingineria genetică va deveni capabilă să producă indivizi susceptibili să aibe o anumită carieră socio-profesională şi nu alta? În cazul acesta ar apărea politici de reglementare, de evaluare şi proiectare a nevoilor sociale în raport cu o categorie sau alta. Ar fi un pas uriaş pe calea robotizării şi deci, corelativ, pe panta regresivă a despiritualizării.

O instituţie oficială, o autoritate guvernamentală ar trebui să decidă în privinţa eficacităţii şi randamentului ingineriei genetice, pecum şi a obiectivelor ce trebuie atinse. Ne-am întoarce astfel la un totalitarism politic şi mai apăsător decât cele pe care le-a cunoscut istoria până acum, pentru că el şi-ar propune să schimbe tipul uman nu prin manipulare propagandistică, reversibilă când regimul se prăbuşeşte, ci prin manipulare genetică ireversibilă.

Nemurirea fizică, dacă s-ar ajunge să fie realizată, ar fi astfel pentru urmaşii urmaşilor noştri o adevărată cutie a Pandorei în care ar încăpea mult mai multe pericole decât cele enumerate până aici. E de presupus că vor şti să umble cu ea. Noi nu putem face altceva decât să ne întoarcem la cuvintele nonagenarului Jean d'Ormesson din zilele noastre şi, eventual, să sperăm odată cu el: „Nu cunoaştem niciodată urmările hotărârilor noastre. Nimic nu eşuează aşa cum eşuează succesul. Şi ceea ce ne sperie sfârşeşte uneori prin a ne fi de folos." „Oamenii fac istoria, spunea Raymond Aron, dar ei nu ştiu istoria pe care o fac." ❐

Romane pe-un picior

Constantin Lupeanu
Iubire şi război

El era războinic temut, avea cinci soţii şi zece concubine, dar o iubea peste măsură pe Harjol. O luase de nevastă pe când ea avea douăzeci şi şase de ani, iar istoricii socotesc că mai mult ca sigur ea fusese măritată, deşi însemnările timpului nu relevă acest lucru. Pe vremea aceea, o fată era căsătorită la şaisprezece ani! Cum de rămăsese Harjol o fată bătrână? Pe deasupra, era chiar frumoasă. Când pornea ea călare, stepa parcă se deschidea şi îşi schimba culoarea, împrumutând ceva din coloritul veşmintelor ei.

Aşa începuse Nunje să certifice existenţa iubirii printre cei din neamul său. Nunje avea nume chinezesc, dar ţinea la obârşia manciuriană şi dacă informaţiile ei erau exacte, primii copii născuţi în familia ei primeau numele Dorgon dacă cel născut era băiat şi Nunje dacă era fată.

Ştiam că Hung Taiji a fost fondatorul imperiului manciurian, un imperiu care a apărut din mai nimic, prin voinţa acestui om, şi care a dispărut după 267 de ani, în plină epocă modernă, în 1912. Îi urmase la tron, prin scheme nu tocmai curate, tatălui său, Nurhaci, 1559 – 1626, conducător din clanul Asisin Gioro, cel care formase prima uniune de triburi manciuriene, el fiind al optulea fiu. Mama sa era prinţesă mongolă din clanul Yehenala, ceea ce explică dorinţa lui de a avea neveste din neam nobil mongol şi de a-i cuceri şi incorpora pe mongoli în imperiul său.

În 1634, el reuşeşte să desfiinţeze imperiul mongol. Înfrânt, împăratul mongol Ligdan Khan îşi găseşte moartea, iar din raţiuni de stat, două dintre cele opt soţii ale sale se căsătoresc cu Hung Taiji, iar alte trei cu fraţii acestuia.

Noi eram jurcheni, îmi zice Nunje cu glasul ei egal, lipsit de patimă, în orice caz nişte triburi amestecate, la nord, pe Fluviul Amur, doar că am cucerit nord-estul Chinei, am fondat o dinastie la Bejing şi am neglijat pământurile strămoşeşti, astfel încât astăzi jumătate din teritoriul nostru din străvechime se află în Rusia.

Astăzi e ziua iubirii. Măcar într-o asemenea zi s-o înţelegem pe Harjol. Ea şi-a refuzat toţi pretendenţii pentru că-l iubea pe Taiji.

Hung Taiji se căsătorise în anul 1614, la douăzeci şi doi de ani, cu Jerjer Borjigit, o fată de şaisprezece ani, din neamul lui Gighis Han, tribul Khorchin, continuă Nunje să depene povestea. Jerjer i-a fost nevastă principală şi apoi împărăteasă, iar în 1625 el o peţeşte pe Bumbutai, nepoata acesteia. După nouă ani, sora lui Bumbutai, Harjol, mai mare cu patru ani ca aceasta, se căsătoreşte şi ea cu Huang Taiji.

Hung Taiji o ştia prea bine. Harjol îi apărea adesea în minte în haine de gală, de culoare cărămizie şi cu părul ascuns sub învelitoare, semeaţă sub pălăria înaltă de ceremonie, albastru închis, cum îi fusese dat s-o vadă pentru prima oară, la căsătoria cu sora ei. Nu-i putuse uita ani de-a rândul ochii fierbinţi, răscolitori. Faţa abia dacă o ghicise, printre podoabele prinse de bordura pălăriei, întâi ca o panglică bătută-n nestemate, terminată cu puzderii de safire acoperindu-i fruntea până peste sprâncene, apoi firele acelea lungi, din argint, de jur împrejurul capului pe care culisau pietre nestemate într-o armonie a culorilor păstrată până în zilele noastre. În schimb, ştia multe despre felul ei de a fi.

Harjol! o salutase el, rostindu-i numele, surprins că-i fusese dat s-o vadă.

Taiji, şoptise ea, cântându-i numele, fapt nepermis, fiindcă trebuia să i se adreseze cu titulatura nobilă gen Majestatea Voastră! A doua răzvrătire constase în atitudine. Ea îngenunchease, dar nu cu capul în pământ, ci cu privirea sorbindu-l pe bărbatul impunător din faţa ei. A treia îndrăzneală care se putea lăsa cu tăierea capului fusese că, în loc să-şi împreuneze palmele pe pântec, ascunzând fiecare părticică de piele, ea îşi dusese mâna dreaptă în lături şi cumva o ridicase în sus, parcă pentru a-l atinge, a-l implora.

Harjol a refuzat alte partide, îndrăgostită fiind de războinicul manciurian. Căsătoria şi dragostea lor s-a înfiripat târziu. Ea avea douăzeci şi şase de ani, el patruzeci şi doi. Se râvneau de aproape un deceniu. Ea a aşteptat cu încredere, el a căutat momentul prielnic.

Neputând s-o facă nevastă oficială, Hung Taiji a numit-o mai mare peste harem şi i-a purtat o dragoste fără margini. În 1637, Harjol i-a născut un băiat. De bucurie, el a dat o amnistie generală în ţară. Stăpânea deja partea de nord şi nord-est a Chinei de astăzi, cu întregul teritoriu mongol după tradiţie, statele coreeene îi erau vasale şi se pregătea să invadeze teritoriul chinez propriu-zis, să desfiinţeze dinastia chineză Ming, 1368 – 1644 şi să mute capitala imperiului său pe care îl numise Qing. Din nefericire, copilul a trăit numai o jumătate de an. Harjol a încercat în zadar să rămână din nou însărcinată. Afectată, ea i-a supravieţuit fiului numai trei ani. Când a căzut la pat, grav bolnavă, împăratul era pe câmpul de bătălie, în strategia sa de a cuceri China. Între gloria militară şi concubina aflată pe patul de moarte, el a ales iubirea. Se afla la vreo trei sute de kilometri de palatul său de la Zhaoling. A pornit călare. A călărit zi şi noapte şi în a cincea zi a ajuns, să afle că iubirea vieţii sale de treizeci şi trei de ani tocmai închisese ochii.

Ce spui tu este impresionant, zic. Oare cum arăta Julieta manchu?

După obiceiul vremii, soţiile sale erau dintre cele mai frumoase femei ale locului, care i-au născut unsprezece băieţi şi paisprezece fete. Cum arăta Harjol? Imaginează-ţi o femeie cowboy din era modernă. Înaltă, suplă, sigură pe ea. Se spune că Hung Taiji preţuia felul ei de a fi, mintea şi sufletul. Harjol avea calităţile lui transpuse în sistemul de clan, încrengături dinastice şi harem.

Mă văd în tine, obişnuia el să-i spună. Ea tăcea, vorbea mai mult cu ochii. Privirii pătrunzătoare şi îndrăzneţe ea-i asocia gesturi care echivalau cu un atac armat. El o lua la vânătoare, călăreau des numai ei doi, iar ea îi cânta şi-i recita poeme alcătuite cu mintea ei, transmise apoi împreună cu alte poezii populare despre măreţia lui.

Doi ani mai târziu, Hung Taiji a murit şi el, fără a se mai fi întors la război, devastat de dispariţia femeii iubite. Abia trecuse de cincizeci ani.

Se născuse la 8 noiembrie 1592 şi s-a stins din viaţă la 21 septembrie 1643. A schimbat numele poporului său din *jurchen* în *manchu*, cu sensul de V*iteaz*, şi a ales denumirea noului imperiu: Qing, Limpezime, caracter care are elementul apă în componenţa sa. Ming era asociat cu focul, iar după filosofia chineză străveche a celor cinci elemente: apă, foc, pământ, lemn, metal, elementul apă stinge focul.

El a reuşit să pună capăt uneia dintre cele mai autentic chineze dinastii. Pentru vitejie, viziune şi talent, pentru gândirea militară şi politică largă, pentru orizontul şi previziunea minţii şi abilitatea de a folosi oamenii, Hung Taiji a fost comparat cu cei mai mari comandanţi de oşti şi împăraţi ai lumii, ca Napoleon Bonaparte, Genghis Khan, Qin Shi Huang, Primul Împărat al Chinei. A închis ochii cu puţin înaintea desăvârşirii îngenuncherii Chinei, încât nu el, ci fiul său de şase ani, Fulin, făcut cu Bumbutai, sora mai mică a lui Harjol, a fost primul împărat manciurian care a intrat în Palatul imperial din Beijing.

Şi pentru înţelegerea iubirii.

Dintre toate înfăptuirile strămoşului meu manciurian Hung Taiji, încheie Nunje, peste epoci se profilează ca o ramură de brad marea sa iubire cu Harjol, care îşi aşteaptă încă povestitorul. ❐

Eveniment ■ Ţara Sfântă

„OMUL ANULUI 2017” – „CARTEA ANULUI 2017”

ASOCIAŢIA SCRIITORILOR ISRAELIENI DE LIMBA ROMÂNĂ
CENTRUL CULTURAL ISRAELIANO-ROMÂN
Cu sprijinul INSTITUTULUI CULTURAL ROMÂN din TEL AVIV

au onoarea de a vă invita la un eveniment de excepţie

„OMUL ANULUI 2017” – „CARTEA ANULUI 2017”

Cu acest prilej se vor conferi Diplome de Excelenţă şi Medalia Aniversară „ISRAEL 70” pentru realizări deosebite în dezvoltarea colaborării interetnice şi dezvoltării vieţii culturale evreieşti următoarelor personalităţi din România:

Se va acorda distincţia OMUL ANULUI 2017 următoarelor personalităţi din România:

* VICTOR OPASCHI, secretar de stat pentru Culte;
* dr. AUREL VAINER, preşedintele F.C.E.R.;
* IRINA CAJAL - subsecretar de stat Ministerul Culturii;
* JOSE IACOBESCU preşedintele Bnei Brit - România;
* acad. RĂZVAN THEODORESCU;
* acad. NICOLAE BREBAN;
* general (r.) prof. univ. MIHAIL E. IONESCU, preşedintele Asociaţiei Culturale de Prietenie România-Israel”;
* av. CĂTĂLIN DANCU, consul general al României în SUA;
* dr. RĂZVAN VONCU, redactor-şef revista „România Literară”;
* dr. JANINA ILIE, director Fundaţia Wilhelm Filderman;
* AURA CHRISTI, redactor-şef revista „Contemporanul-Ideea Europeană”;
* ION CRISTOFOR, scriitor şi jurnalist;
* ALEXANDRU MARINESCU, directorul Editurii „Hasefer” şi al revistei „Realitatea Evreiască”
* dr. ing. ILIE IONEL CIUCLEA - preşedinte S.C. Supercom S.A.

Se va acorda distincţia OMUL ANULUI 2017 următoarelor personalităţi din Israel:

* OMUL ANULUI 2017: Rabinul IOSEF WASSERMAN, pentru activitatea de excepţie depusă în folosul comunităţii israelienilor originari din România în anul 2017.
* OMUL ANULUI 2017: Dr. ZWI BERCOVICI, consul onorific al României la Ierusalim.
* CARTEA ANULUI (în domeniul istoriei): TEŞU SOLOMOVICI pentru volumul „O istorie altfel a evreilor din România” (Editura Academiei Române din Bucureşti).
* CARTEA ANULUI: în domeniul umorului - ALEXANDRU ANDY pentru volumul „Amintiri cu mari actori” (Editura Familia); în domeniul prozei - ADA SHAULOV-ENGHELBERG pentru volumul „Lumină în beznă” (editura Familia şi editura Hasefer) şi HARRY BAR SHALOM pentru volumul „Sfârşitul migrării fluturilor” (editura Hasefer); în domeniul poeziei: BEATRICE BERNATH pentru volumul „Bazaconii existenţiale” (editura Tracus Arte) şi ETGARD BITEL pentru volumul „Intersecţii” (editura Betapress); în domeniul teatrologiei - MAGDALENA BRĂTESCU pentru volumul „Rendez Vous cu Teatrul Israelian”; în domeniul romanului de suspence - THEODOR TOIVI pentru romanul „Menora”; în domeniul prozei scurte - G. MOSARI pentru volumul „O vizită în Palestina”; în domeniul traducerilor literare - ANY SHILON pentru traducerile în romaneşte ale unor romane de Amos Oz, A.B. Iehoshua, Aharon Appelfeld şi Zeruya Shalev şi în ebraică a romanului „Cartea Şoaptelor” de Varujan Vosganian; în domeniul memorialisticii - ADINA ROSENKRANTZ-HERSCOVICI pentru volumul „Dadu” (editura Betapress).
* ZIARISTUL ANULUI: IOANA TOFF (redactor şef „Gazeta Românească”).

Moderatori: DRAGOŞ NELERSA - preşedinte ASILR; TEŞU SOLOMOVICI - preşedinte CCIR

Data: joi 22 martie 2018, ora 17:00; Desfăşurare: Sala de conferinţe ICR din bdul Shaul Hameleh 8, Tel Aviv

Institutul Cultural Român, Asociaţia Scriitorilor Israelieni de Limba Românî, Centrul Israeliano-Român din Tel Aviv, cu sprijinul Institutului Cultural Român din Tel Aviv au onoarea de a vă invita la un eveniment de excepţie „Omul anului 2017” – „Cartea anului 2017”. Cu acest prilej se vor conferi Diplome de Excelenţă şi Medalia Aniversară „ISRAEL 70” pentru realizări deosebite în dezvoltarea colaborării interetnice şi dezvoltării vieţii culturale evreieşti următoarelor personalităţi din România. Se va acorda distincţia OMUL ANULUI 2017 următoarelor personalităţi din România: Victor Opaschi, secretar de stat pentru Culte; dr. Aurel Vainer, preşedintele F.C.E.R.; Irina Cajal, subsecretar de stat Ministerul Culturii; Jose Iacobescu, preşedintele Bnei Brit - România; acad. Răzvan Theodorescu; acad. Nicolae Breban; general (r.) prof. univ. Mihail E. Ionescu, preşedintele Asociaţiei Culturale de Prietenie România-Israel”; av. Cătălin Dancu, consul general al României în SUA; dr. Răzvan Voncu, redactor-şef revista *România Literară*; dr. Janina Ilie, director Fundaţia Wilhelm Filderman; Aura Christi, poet, scriitor, redactor-şef revista *Contemporanul. Ideea Europeană*; Ion Cristofor, scriitor şi jurnalist; Alexandru Marinescu, directorul Editurii Hasefer şi al revistei *Realitatea Evreiască*; dr. ing. Ilie Ionel Ciuclea – preşedinte S.C. Supercom S.A.

Se va acorda distincţia OMUL ANULUI 2017 următoarelor personalităţi din Israel: OMUL ANULUI 2017: Rabinul Iosef Wasserman, pentru activitatea de excepţie depusă în folosul comunităţii israelienilor originari din România în anul 2017. OMUL ANULUI 2017: Dr. Zwi Bercovici, consul onorific al României la Ierusalim.

CARTEA ANULUI (în domeniul istoriei): Teşu Solomovici pentru volumul *O istorie altfel a evreilor din România* (Editura Academiei Române din Bucureşti).

CARTEA ANULUI: în domeniul umorului – Alexandru Andy pentru volumul *Amintiri cu mari actori* (Editura Familia); în domeniul prozei - Ada Shaulov-Enghelberg pentru volumul *Lumină în beznă* (Editura Familia şi editura Hasefer) şi Harry Bar Shalom pentru volumul *Sfârşitul migrării fluturilor* (editura Hasefer); în domeniul poeziei: Beatrice Bernath pentru volumul *Bazaconii existenţiale* (editura Tracus Arte) şi Etgard Bitel pentru volumul *Intersecţii* (editura Betapress); în domeniul teatrologiei: Magdalena Brătescu pentru volumul *Rendez Vous cu Teatrul Israelian*; în domeniul romanului de suspence: Theodor Toivi pentru romanul *Menora*; în domeniul prozei scurte - G. Mosari pentru volumul *O vizită înPalestina*; în domeniul traducerilor literare: Any Shilon pentru traducerile în romaneşte ale unor romane de Amos Oz, A.B. Iehoshua, Aharon Appelfeld şi Zeruya Shalev şi în ebraică a romanului *Cartea Şoaptelor* de Varujan Vosganian; în domeniul memorialisticii: Adina Rosenkrantz-Herşovici pentru volumul *Dadu* (editura Betapress).

ZIARISTUL ANULUI: Ioana Toff, redactor şef (*Gazeta Românească*).

Moderatori: Dragoş Nelerşa, preşedinte ASILR; Teşu Solomovici, preşedinte CCIR

Grande Finale înscrie o poezie de notaţie a imaginii; o suită de scenete puse cap la cap descriu clişee de viaţă; vestimentaţia este simplă, compozită, vizând o lume sărmană, în suferinţă şi dezordine

Roxana Pavnotescu
Grande Finale

Coregraful israelian Hofesh Schechter prezintă la BAM (Brooklyn Academy of Music) *Grande Finale*, ultima sa creaţie, care a avut premiera la Paris, la Théâtre de la Ville, iunie 2017. Schechter trăieşte la Londra, dar şi-a început activitatea de balerin şi coregraf în Israel, cu compania de dans Batsheba, condusă de Ohad Naharin. Studiază percuţie la Paris şi face parte dintr-un grup rock, urmând să realizeze compoziţii muzicale pentru piesele lui coregrafice. Dintre cele mai reprezentative, amintim *In Your Rooms* (2007) şi *Political Mother* (2010), ambele creaţii manifest, militând împotriva unei ordini totalitare ce pare să domine întreaga lume. Muzica a fost dintotdeauna o preocupare şi o dimensiune esenţială a creaţiei lui Schechter, lucrările amintite aflându-se la limita dintre dans şi concert rock. Dispoziţia *furioasă* a artistului din aceste două lucrări este menţinută într-un registru mai subtil sau filosofic, în *La Grande Finale*. O scenă întunecată vizează o lume de umbre, cu vagi conuri de lumină ce fixează grupuri de balerini în mişcare, într-o atmosferă sumbră, delirantă şi apocaliptică. Regăsim în *Grande Finale* aceleaşi pattern-uri structurale şi expresivitate plastică din lucrarea, de mare succes a coregrafului, *Political Mother*, în care pare că şi-a găsit maniera, dar în piesa de faţă, caracterele sunt mai puţin individualizate. Muzica are şi aici un rol aparte, concertul de rock este înlocuit de un grup itinerant de 6 muzicieni, care ocupă diverse poziţii pe scenă, de multe ori integrându-se printre dansatori. Repertoriul lor este variat, în general o combinaţie de muzică clasică şi folclor: suite de Ceaikovski, *Merry Widow Waltz* de Franz Lehar , *Cântec rus* de Vladimir Zaldwick. Suprapuse peste soundtrack-ul minimalist în compoziţia coregrafului, formează o structură de armonii şi disonanţe, potenţate coregrafic. Este greu de spus dacă partitura lui Schechter precede dansul sau invers. Aparţinând aceluiaşi spirit creator, concepţia muzicală a conţinut structural dansul, sau linia coregrafică în devenire e cea care induce muzica? Cert este că există o legătură intimă, intrinsecă, organică, degajând un curent, o emulaţie care susţine cu o vigoare inepuizabilă întregul spectacol.

În raport cu lucrările anterioare, reprezentaţia aduce o viziune caleidoscopică, concretizată într-un *final grandios*, ce înscrie o anume distanţare a artistului care asistă neputincios, dar nu neapărat pesimist, la spectacolul derizoriu al lumii. Mişcări dezarticulate, în dezordine, oameni şezând, sprijiniţi de zid în poziţii neconfortabile şi rigide, ca nişte marionete, atârnând părăsite, de sforile lor, vorbesc despre o lume alienată, manipulată, condamnată la *zidul infamiei*, de care Schchter, cândva, foarte *furios (cum se auto-defineşte),* apare detaşat. Este o lume în care nici artistul nu mai are acces, o priveşte din exterior, idee concretizată în secvenţele în care muzica şi dansul se întâlnesc în şezători ad-hoc. Cu spatele la public, muzicieni şi balerini discută, cântă şi dansează, ei par absorbiţii în arta lor ca într-o cabală, dintr-odată locuitorii unui spaţiu tabu, într-un fundal de scenă, în care accesul e furtiv, în racursi, de la distanţă,.

Scenografia constă din blocuri solide, monolitice, în continuă mişcare, ce reconfigurează şi divizează dinamic spaţiul scenei. Ele fixează timpul naraţiei într-un fel de anistorie, în care lumea se reiterează ciclic, prin atrocităţile şi flagelurile ei. Apocalipsele se succed, între ele, vii şi morţii dansează, cei din urmă fiind, în cele din urmă, resuscitaţi în dinamica dansului, prin artă. Muzicanţii itineranţi ocupă diverse nişe între aceste ziduri mobile, în timp ce dansatorii le integrează sinergiei mişcării. Prin tehnicile de iluminare, hieratismul acestor forme solide, şi în acelaşi timp fluide, defineşte un câmp metafizic ce trimite la Stonehenge. Zidurile vorbesc la fel de mult ca personajele care stau la adăpostul lor sau între care sunt exilate; pentru că oamenii sunt cei care ridică şi deplasează zidurile – ca parte integrantă a gestului coregrafic. Un grup restrâns se roagă, dansatorii sunt pliaţi pe un zid al plângerii. Monoliţii sugerează în acelaşi timp ideea de monumente funerare, de morminte colosale – martore ale genocidului, ale unui sfârşit cataclismic.

Aşa numitul vocabular coregrafic *gaga*, inventat de prodigiosul coregraf Ohad Naharin, pare a fi o limbă maternă pentru Schechter, manipulată cu aplomb şi fluenţă, pe marginea căreia demonstrează o mare varietate compoziţională şi originalitate. Schechter creează dansuri care dezvoltă un ritm fabulos, descătuşat într-o structură fluidă şi compozită, de multe ori cu aspect de haos, de mişcare browniană. Lucrarea de faţă exprimă un spirit impetuos, capabil să dezlănţuie energii colosale. Un rol important în coregrafia lui îl au braţele; ele sunt cele care conferă un epic dansului şi dau expresia gestului, reprezintă *„gura”* care vorbeşte limba dansului. Tot braţele stabilesc legătura cu transcendentul, printr-o serie de *mudre* de rugăciune sau posturi yoga, de unde preiau energiile şi le propagă. Braţele semnifică pe rând, un gest al predării, al resemnării, al răzbunării, al rugăciunii, poziţii şi elemente de luptă. Dificultatea dansului constă în acea disociere clară sau ruptură dintre mişcarea picioarelor şi partea superioară, ce uneori nu par a fi în legătură. Picioarele sunt cele care dau ritmul, mişcarea lor corespunde liniei de percuţie, minimaliste a partiturii muzicale. Ritmul agresiv, cu elemente de rock, se traduce în paşi moi, elastici, pe resoarte, constituiţi în variaţii de sărituri de pe un picior pe altul, gravitaţia este minimală, sugerând o agilitate felină. Mâinile, în contrapunct, corespund liniei armonice sau melodice a partiturii şi au ritmul lor, interior, dinamic; mişcarea lor e când amplă, când zbuciumată. Braţele, detaşate de trup, sunt aruncate cu furie în sus, sau intră într-o stare de vibraţie. Schechter expune un dans spectral, al energiilor care curg prin trupurile balerinilor şi se adună într-un suflu comun. Adesea, fluviul mişcării este întrerupt, înghеţat; survine o schimbare bruscă de stare, ca un cataclism. Fluviul va reporni în alţi parametri, mai tumultuos, mai năvalnic, sau dimpotrivă, mult mai lent, cu încetinitorul, mişcarea parcă se mută dintr-odată în apă. Într-o cavalcadă de mişcări dezlănţuite, menţinute structural într-o linie minimalistă, dansul respiră într-un ritm alert, de sarabandă, sugerând o stare de disoluţie, dezintegrare. Un registru tragi-comic se susţine prin modificări bruşte ale frecvenţei de execuţie; mişcarea e când amplă, rotundă şi dezinvoltă, la limita zborului, când frântă, contorsionată, vibratilă sau deraiată.

Spaţiul scenei este cufundat într-o lumină cenuşie, obscură, interpreţii se adună într-un con de lumină, ce se deplasează odată cu punctul de fugă, plasat între două blocuri, în continuă mişcare. Grande Finale înscrie o poezie de notaţie a imaginii; o suită de scenete puse cap la cap descriu clişee de viaţă; vestimentaţia este simplă, compozită, vizând o lume sărmană, în suferinţă şi dezordine. Temele sunt exerciţii militare, pregătirea de luptă, războiul, iubirea, suferinţa şi moartea. Motivele coregrafice sunt diversificate împletind elemente de dansuri populare, posturi Yoga, vals, *tai chi*, *rock and roll*. Schechter pune mare accent pe fizicalitate şi explorează acea parte viscerală, fiziologică a mişcării ce transformă compoziţiile de grup într-un conglomerat, un monstru dezlănţuit care înghite şi domină toată scena cu respiraţia lui. Ca şi la mentorul său Naharin, structura prezintă denivelări; prezenţe individuale, cupluri, sau grupuri mai mici rup rândurile, pentru a desemna altceva, abaterea de la normă, sau intriga. În tumultul unei mişcării delirante, un om stă nemişcat, ca un totem, într-o profundă meditaţie. Se sugerează stări în extremis: bucurie şi extaz, durere şi moarte. Structurile coregrafice se sparg în grupuri mai mici; unii cad, alţii agonizează, alţii se ridică, gestul este poticnit, umil, îngenuncheat. Un haos de trupuri ce se zbat în mişcări spasmodice sugerează o luptă care sfârşeşte într-un morman de cadavre. Cadavrele vor fi manipulate ca nişte păpuşi de supraviţuitorii care celebrează o posibilă victorie. Morţii şi viii împart bucuria într-un dans al triumfului vieţii şi al răzbunării morţii; trupuri inerte sunt aruncate în sus, execută piruete, târâte sau lipite de trupurile celor care-i poartă, ca pe nişte efigii. Ca până la urmă, într-un complex de gesturi electrizante să se resusciteze, şi să continue mişcarea începută de *vahana* lor; memoria lor rămâne şi se revitalizează prin artă. Muzica sfârşitului, reprezentată de acea legănare încetinită a vieţii sau bătaie vestitoare a clopotului, este valsul. Trupurile stau aliniate unul în spatele celuilalt şi se unduiesc de-o parte şi de alta a liniei directoare, în ritm de vals, ca nişte sălcii plângătoare, gurile se deschid larg, una după alta, cu strigătul lui *Munch*. Dansul morţii este expresionist, trupurile inerte – în prelungirea celor vii – realizează imagini plastice de mare emoţie şi sensibilitate.

Ultima scenă este o retrospectivă. Într-un clar-obscur, concentrat în spaţiul dintre două blocuri, servind ca ecran de proiecţie, se desfăşoară un spectacol fictiv de diapozitive, cu perspective şi leit-motive din timpul spectacolului. Imagini, imortalizate în instantanee, realizate printr-o coregrafie statică, de clişeu, la care participă deopotrivă balerinii şi muzicanţii, se derulează în secvenţe discontinue. Istoria, amintirea valsează trist în ultimele secvenţe de dans ale serii, înscriind un *sfârşit grandios*. ❐

Abonaţi-vă la Contemporanul fondat în 1881

12 numere/84 lei – 12 lei reducere = 72 lei

Abonamente
România: 84 lei/an
Străinătate: 50 euro/an
Taxele de expediere sunt incluse.

Talon de abonament

Nume (Societatea) _____
CUI_____ Str._____
Nr._____ Bl._____ Sc._____ Ap.___ Localitatea_____
Judeţ/Sector_____ Cod poştal_____ Telefon_____
Email_____
Am achitat suma de 72 lei cu mandat poştal/ordin de plată nr._____
din data de _____ în contul Asociaţiei Contemporanul CUI 26718854 nr. RO61 RNCB 0072 1154 7936 0001, deschis la BCR Filiala Sector 1 Bucureşti. Abonamentul va începe din luna _____

Atenţie: Dacă v-aţi abonat plătind cu mandat poştal sau prin virament bancar vă rugăm să trimiteţi dovada plăţii împreună cu talonul de abonament (nume, adresă) la Asociaţia Contemporanul, OP-22, CP-113, Sector 1, Bucureşti, Cod 014780 sau prin fax: 021-212.56.92 sau prin email: office@contemporanul.ro.

Preşedintele Academiei Române:
„Colaborarea ICR cu Academia Română va duce la consolidarea celor două instituţii”

Academia Română şi Institutul Cultural Român au semnat un acord de parteneriat instituţional, ce are ca scop promovarea creaţiei culturale şi ştiinţifice româneşti în ţară şi în străinatate. Ceremonia s-a desfăşurat la sediul Academiei Române şi a fost urmată de o conferinţă de presă, susţinută de acad. Cristian Hera, preşedintele Academiei Române, Liliana Ţuroiu, preşedintele Institutului Cultural Român, acad. Victor Spinei, vicepreşedinte şi coordonator al programului „Centenar“, acad. Bogdan Simionescu, vicepreşedinte al Academiei Române, şi Krizbai Béla Dan, vicepreşedinte al Institutului Cultural Român.

Acordul de parteneriat va asigura colaborarea dintre cele două instituţii în vederea promovării culturii române la nivel internaţional. Preşedintele ICR, doamna Liliana Ţuroiu, a subliniat că această cooperare dintre Academia Română şi ICR a fost până în prezent, armonioasă, iar protocolul semnat nu deschide, ci continuă un drum comun, în contextul marilor provocări ale Anului Centenarului Marii Uniri. „Protocolul încheiat astăzi reprezintă împlinirea unui deziderat pe care l-am exprimat încă din primele zile ale mandatului meu la Institutul Cultural Român: un parteneriat solid cu forul ştiinţific şi cultural cel mai înalt al României. Vedem acest parteneriat drept un corolar de la sine înţeles al misiunii noastre de căpătâi, aceea de a promova valorile culturii române în lume”, a declarat preşedintele ICR, doamna Liliana Ţuroiu. „Documentul pe care îl semnăm acum reprezintă extinderea unor legături deja prezente. Un exemplu la îndemână este Roma, urbea către care se spune că duc toate drumurile, unde, la Accademia di Romania, putem vorbi despre o simbioză între dimensiunea ştiinţifică şi umanistă, girată de Academia Română şi diplomaţia culturală, resort al Institutului Cultural Român. Tot astfel stau lucrurile şi dacă urcăm spre nord-est, la Institutul Român de Cultură şi Cercetare Umanistică de la Veneţia”, a subliniat Liliana Ţuroiu.

Preşedintele Academiei Române, acad. Cristian Hera, a menţionat, la rândul său, buna colaborare cu Institutul Cultural Român: „Instituţiile noastre sunt pe o cale bună şi, vă mărturisesc că sunt fericit, pentru că această colaborare continuă. (…) Obiectivele majore ale Academiei Române coincid în mare măsură cu obiectivele majore al Institutului Cultural Român. Această colaborare va duce la consolidarea celor două instituţii atât în ţară, cât şi în afara hotarelor ţării”.

La rândul său, academicianul Eugen Simion a subliniat importanţa ca o naţiune să mizeze pe cultură, arătând că ICR se manifestă constant în acest sens, în ultima perioadă. „Trebuie să remarc un lucru important: ceva s-a schimbat, recent, în atitudinea ICR. E mai deschis, e mai atent la oamenii care fac cultură şi ia în serios difuzarea culturii române în lume. ICR face diplomaţie culturală în adevăratul sens. Eu cred că pe această diplomaţie trebuie să contăm. Români, mizaţi pe cultură!”, a îndemnat acad. Eugen Simion.

Cele două părţi s-au angajat la generarea unor acţiuni concrete, pe termen lung. „Urmăresc de multă vreme ce se întâmplă la Institutul Cultural Român: activitatea din ultimul an e cu totul laudativă. E vorba de o diversitate de acţiuni, unele de o elevaţie deosebită, de anvergură: *Oedipe* la Londra, expoziţiile de la Veneţia, Bookfest-ul de la Chişinău şi alte activităţi care fac cinste instituţiei cu care semnăm parteneriatul de cooperare. Vom face lucruri pragmatice, concrete. Ceea ce se realizează prin dinamismul conducerii ICR şi prin lucrurile pe care le coagulăm la Academie trebuie adus la cunoştinţa unui public larg. Sunt chestiuni concrete care nu se vor circumscrie numai sărbătoririi Centenarului, ci au bătaie lungă. Trebuie să avem conştiinţa de a lăsa celor care ne vor urma continuitatea unei tradiţii culturale. Academia Română poate oferi lucruri concrete, donaţii de cărţi la reprezentanţe ICR din străinătate, organizarea de conferinţe şi simpozioane. Unul dintre marile proiecte ale Academiei este cel privind elaborarea celor 30 de volume de sinteză din toate domeniile importante ale culturii şi ştiinţei româneşti. acestea trebuie să apară întâi în româneşte şi să fie difuzate în ţară, iar cu ajutorul ICR să le traducem şi să le difuzăm dincolo de hotarele României”, a declarat acad. Victor Spinei.

Anul acesta ICR este angrenat în patru proiecte mari de ţară, respectiv: celebrarea Centenarului Marii Uniri (1918-2018); Sezonul Cultural România-Franţa (29 noiembrie 2018-14 iulie 2019); participarea României la Festivalul Internaţional de Artă Europalia (septembrie/octombrie 2019 -– ianuarie 2020) şi deţinerea Preşedinţiei Consiliului Uniunii Europene de către România (în primul semestru din anul 2019). „Lucrăm şi ne străduim să mobilizăm toate resursele, astfel încât să ne punem în valoare şi patrimoniul remarcabil şi vitalitatea creaţiei contemporane. Sunt convinsă că Academia Română va fi un partener important în realizarea acestor proiecte”, a conchis preşedintele ICR, doamna Liliana Ţuroiu.

„Brâncuşi – Duchamp – Marthe, în intimitatea atelierului din Impasse Ronsin”

Institutul Cultural Român a găzduit evenimentul „Brâncuşi – Duchamp – Marthe, în intimitatea atelierului din Impasse Ronsin”, prilej cu care au fost lansate albumele *Brancusi et Marthe – ou l'histoire d'amour entre Tantan et Tonton* şi *Correspondance Brancusi – Duchamp*. Cărţile au fost prezentate sub forma unei dezbateri de doctor în istoria artei, Doina Lemny, editoarea volumelor, cercetător la Muzeul Naţional de Artă Modernă Centrul Pompidou din Paris şi Cristian Robert Velescu, istoric de artă. „*Sărbătorim astăzi un spirit mare, aşadar, să spunem* La mulţi ani, Constantin Brâncuşi! *Îmi doresc mult ca toţi oaspeţii, prezenţi în numar foarte mare în această seară, să-şi aducă aminte de momentul acesta*“ a spus doamna Liliana Ţuroiu, preşedintele ICR, în deschiderea evenimentului.

Într-o sală arhiplină, cu iubitori şi admiratori ai marelui sculptor, printre care s-a aflat şi ministrul Afacerilor Externe, domnul Teodor Meleşcanu, preşedintele ICR a menţionat că lucrările editate de doamna Doina Lemny, rezultat al unei munci asiduee şi încărcate de profunzime, urmează a fi promovate de ICR şi cu ocazia evenimentelor organizate în cadrul Sezonului Cultural România Franţa, dar şi cu prilejul altor proiecte şi programe care promovează cultura română la cel mai înalt nivel.

La eveniment au participat secretarul de stat în Ministerul Culturii, Alexandru Pugna, secretarul de stat în Ministerul Educaţiei Naţionale Ioan Ştefan Groza, rectorul Universităţii Naţionale de Arte din Bucureşti (UNARTE) Cătălin Bălescu, Unda Popp, directorul departamentului Modă din cadrul UNARTE, Eugen Gustea, prorector UNARTE, preşedintele Uniunii Artiştilor Plastici din România (UAPR), Petru Lucaci şi vicepreşedintele Gheorghe Dican, diplomatul Victor Micula, dar şi colaboratori de prestigiu ai ICR: artişti, jurnalişti şi admiratori ai lui Constantin Brâncuşi.

Apariţia celor două volume este rezultatul unui efort colectiv încununat de recunoaştere in lumea artei. „*Volume de felul celor pe care le lansăm astăzi sunt rezultatul unei munci desfăşurate cu asiduitate. Valoroase pentru istoria şi înţelegerea artei, ele au, la rândul lor, şi acest merit: ni-i înfăţişează pe artişti ca oameni vii, in carne şi oase.*“ a conchis Liliana Ţuroiu.

În numele Institutului Cultural Român, doamna Liliana Ţuroiu a înmânat distincţii de onoare invitaţilor Doina Lemny şi Cristian Velescu. Proiecţia filmului despre viaţa şi opera lui Constantin Brâncuşi a prefaţat dialogul dintre cei doi invitaţi: Doina Lemny şi Cristian Velescu. Amănunte neştiute despre iubirea dintre marele sculptor român şi dansatoarea elveţiană Marthe Lebherz, dar şi despre prietenia acestuia cu Marcel Duchamp, precum şi mărturii „de culise” despre realizarea celor două cărţi, au fost dezvăluite publicului prezent în Sala Mare a ICR.

Autoare a celor două volume, Doina Lemny este doctor în istoria artei, muzeograf-cercetător la Muzeul Naţional de Artă Modernă, Centrul Pompidou din Paris, specialistă în sculptura din prima jumătate a secolului XX. Este co-curatoare a celor şapte expoziţii tematice la Atelierul Brâncuşi din perioada 1998 – 2002. „*A fost foarte dificil să publicăm cartea, deoarece, editurile cer acordul oficial al moştenitorilor. Urmaşii Marthei erau de negăsit, iar cei ai lui Duchamp nu au acceptat. Abia anul trecut, cu ajutorul compatriotului nostru, Ionuţ Steianu, jurnalist la M6, au fost găsiţi urmaşii Marthei Lebherz, (leur tante) care au acceptat cu bucurie publicarea poveştii de dragoste dintre predecesoarea lor şi marele Brâncuşi. În ceea ce priveşte descendenţii lui Duchamp, a fost nevoie de multă muncă de convingere şi curtuazie, reuşind într-un final să obţină semnătura acestora*” a povestit doamna Doina Lemny.

Istoricul de artă, Cristian Velescu, a vorbit cu multă pasiune despre cele două volume, subliniind că Brâncuşi avea „nevoia şi obligaţia” să iubească, pentru a-şi hrăni creaţiile, iar iubirea lui pentru Marthe era deopotrivă imaginară şi fizică.

Seara s-a încheiat cu un concert de muzică veche românească al formaţiei Imago Mundi. Piesele interpretate fac parte din proiectul musical, Isvor (Dimitrie Cantemir: Cartea ştiinţei muzicii şi Muzica tradiţională românească). Artiştii au folosit instrumente vechi specifice spaţiului cultural românesc din perioada lui Dimitrie Cantemir.

Biroul de Presă ICR

Ostrovul Învierii

Aura Christi

Cenuşa

O, Doamne, Doamne, Doamne,
semnul cui sunt eu, de când
mă tot ridic din arbori şi miresme,
albine zăpăcite, tremurând

în florile care-au înnebunit caisul?
Tu taci, mă strângi în mine. Cânt.
Mă smulgi din mine cu tot cu
rădăcini. Pierdut şi blând,

mă regăsesc, adânc şi viu, ca-n
moarte ori lumină, iarăşi şi iar,
tot mai adânc scurmând lutul
fiinţei, inima inimii. Tresar

şi nu mai caut. La ce bun
căutarea, de vreme ce eu am
găsit de mult? Dar nu ţin minte
dacă mai sunt, dacă eram

ceea ce am găsit, când nu
mai căutam... În mine stând,
aştept, mă rog şi tac, de parcă
m-aş ruga la propriul mormânt,

de parcă cenuşa totul mi-a spus
de secole şi, brusc, îmi amintesc
cum e să fii mesteacăn, iarbă, apus
de soare, guşter, măr domnesc.

Mi-aduc aminte deodată cum
e să fii atunci când nu ai fost
decât privire, mâină, gând,
parfum extatic, boare, rost

sorbind de pretutindeni ceva
ce seamănă cu felul în care
vine seara, când aerul devine
ca ceaţa şerpuind pe mare

şi-un vaier se lasă între tâmple,
apoi în inimă, se arcuieşte
pe zidul dinspre răsărit, prin
care respiră taine, vulturi, peşte,

mesteceni, drumuri, păsări
şi zei zburând pe sub coroane,
gânduri, bolţi, arcade, linişti,
miresme şi nezidite încă Ane.

O, Doamne, îmi mai amintesc
cum murmuram în coasta lui,
şi mă rugam să mai rămân,
să-ntârzii pe aripa amurgului.

Fragment din romanul în versuri
Ostrovul Învierii

Contemporanul

fondat în 1881

ROMÂNIA CITEȘTE.ro

www.contemporanul.ro

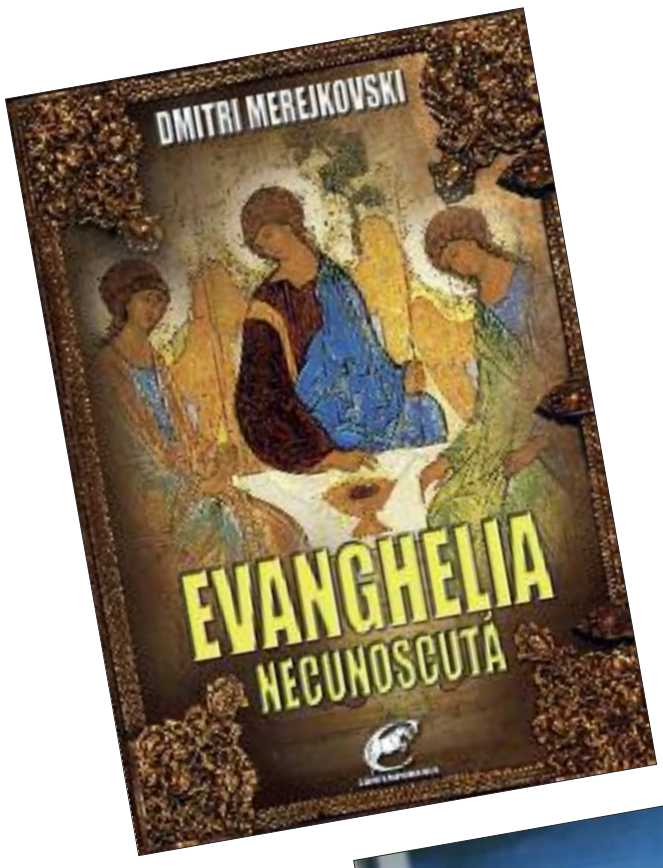

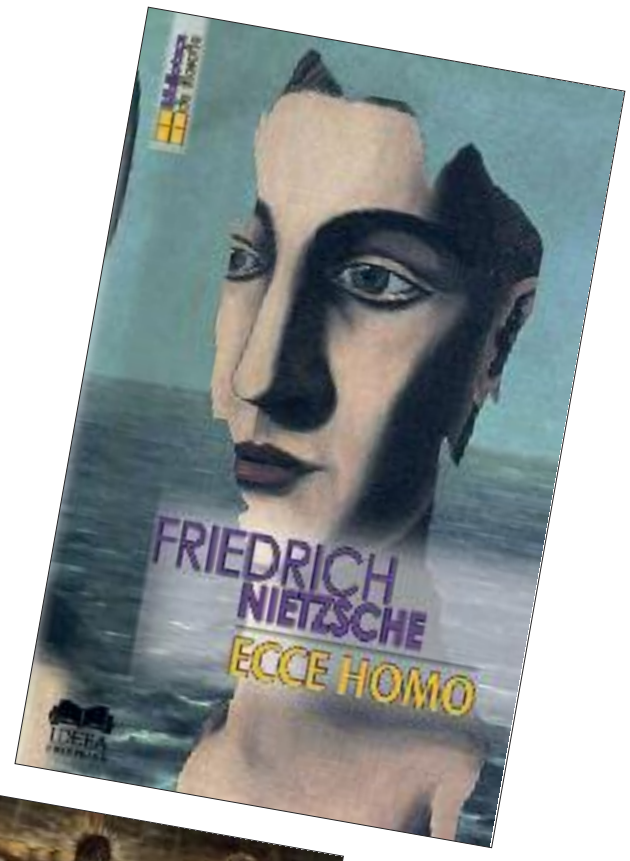

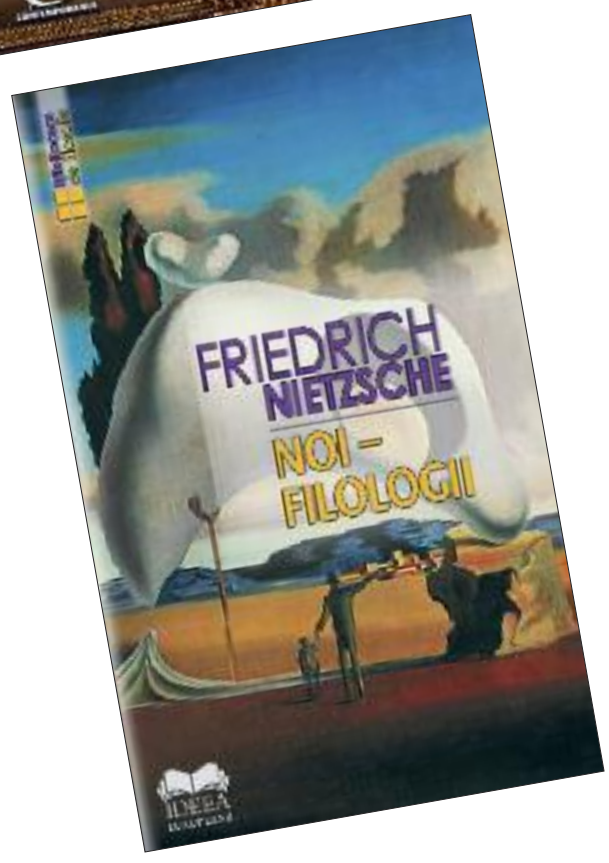

Adresa redacției:
Asociația CONTEMPORANUL
Calea 13 Septembrie, nr. 13, București, sector 5
cod: 050711
tel./fax: 4021 212 56 92; 4021 310 66 18
E-mail: office@contemporanul.ro;
contemporanul@yahoo.com

Abonamentele se pot face la sediul redacției, prin Compania Națională „Poșta Română" S.A., Acta Legis SRL, S.C. Orion Press Impex 2000 SRL, S.C. Manpres Distribution SRL.

Revista este distribuită de Editura Maxim Concept și poate fi cumpărată din magazinele InMedio, Relay.

Abonamente
România: 84 lei/an
Străinătate: 50 euro/an
Taxele de expediere sunt incluse.

Adresa poștală/ pentru corespondență:
Asociația Contemporanul
OP 22, CP 113, Sector 1, București

Nr. 1, 2, 3/2018 ale revistei *Contemporanul* au apărut cu sprijinul financiar din Fondul recurent al Donatorilor – Academia Română

Nr. 7-9/2017 ale revistei *Contemporanul* au apărut cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii și Identității Naționale

www.contemporanul.ro
www.ideeaeuropeana.ro
www.romaniaciteste.ro
www.europressgroup.ro

Evidența informatizată a tirajelor și produselor este realizată în sistemul internațional GS1, administrat în România de GS1 România.
www.gs1.ro

Apare lunar **7 lei**

5 948403 000201 03